Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Právnická fakulta

NOTITIAE NOVAE FACULTATIS IURIDICAE UNIVERSITATIS MATTHIAE BELII NEOSOLII

ROČNÍK XXVII.

BELIANUM

2024

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

Právnická fakulta

NOTITIAE NOVAE FACULTATIS IURIDICAE UNIVERSITATIS MATTHIAE BELII NEOSOLII

ROČNÍK XXVII.

BELIANUM

2024

Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Predseda redakčnej rady a vedecký redaktor:
doc. JUDr. Adrián Vaško, PhD.

Predseda edičnej komisie:
doc. JUDr. Vieroslav Júda, PhD.

Recenzenti:
prof. PhDr. JUDr. Marcela Tittlová, PhD., LL.M.
Dr. h. c. prof. JUDr. Jaroslav Ivor, DrSc.
doc. JUDr. Ing. Jaroslav Dolný, PhD.
doc. JUDr. Katarína Zajác Ševcová, PhD.

Zostavovatelia:
JUDr. Aneta Kšenžighová, PhD., MBA
JUDr. Róbert Čuha

Vydavateľ:
Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici
Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Príspevky neprešli jazykovou korektúrou.
Za obsahovú a jazykovú stránku textu sú zodpovední autori publikovaných príspevkov.

Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici
ISBN 978-80-557-2164-4
EAN 9788055721644
https://doi.org/10.24040/2024.9788055721644

Recenzovaný vedecký zborník NOTITIAE NOVAE FACULTATIS IURIDICAE UNIVERSITATIS MATTHIAE BELII NEOSOLII ROČNÍK XXVII. je publikovaný a šírený ako open access publikácia na základe podmienok Creative Commons Attribution 4.0 International Licence CC BY (uvedenie autora).

OBSAH

Jiří Culka
Lublaňsko-Haagská úmluva: porozumění nedávnému vývoji mezinárodního trestního práva a perspektivy do budoucna 4

Ľubomír Čunderlík
Anticipované legislatívne zmeny v správnom trestaní v oblasti ochrany finančných spotrebiteľov ako príležitosť k zmene sankčnej politiky Národnej banky Slovenska (v kontexte finančných inovácií) 16

Jakub Dzimko – Peter Kišš
Diskvalifikácia fyzickej osoby podľa daňového poriadku 36

Attila Fodor
Uplatnenie zásady nemo tenetur v prípade podozrivého 51

Joachim Dušan Fraňo
Taktické postupy psychologického pôsobenia pri riešení výsluchových situácií 63

Daniela Gandžalová – Marián Ďurana
Spôsoby skončenia konania o dedičstve 74

Tereza Hanelová
Jsou senioři ohroženi špatným zacházením? 98

Aneta Kšenžighová
Vykonávanie kontroly v štátnych podnikoch 111

Júlia Ondrová – Michal Úradník
Postavenie orgánov verejnej moci s akcentom na Finančné riaditeľstvo Slovenskej republiky 128

Lenka Pastieriková
Obhajca *ex offo*, s poukazom na problematiku postavenia obhajcu v konaní proti ušlému v aplikačnej praxi pri absencií vzťahu/skutočnej dôvery medzi klientom a advokátom. 142

Martin Skaloš
Obchodovanie s ľuďmi na území súčasnej Slovenskej republiky a Českej republiky v historickom a právnom kontexte 152

Jana Slivka Bedlovičová
Totožnosť a zameniteľnosť obchodného mena podnikateľa 169

Dana Šadibolová
Analýza aspektov práva na obhajobu a prezumpcie neviny 198

Marek Švec – Peter Mészáros
Vzájomný vzťah podriadenosti a nadriadenosti a preventívny zásah 211

Juraj Valentovič
Pár slov k formálnym vadám v zápisnici z valného zhromaždenia 225

Jiří Culka[1]

Lublaňsko-Haagská úmluva: porozumění nedávnému vývoji mezinárodního trestního práva a perspektivy do budoucna

Klíčová slova

Lublaňsko-Haagská úmluva. Mezinárodní právo trestní. Mezinárodní trestní justice. Zločiny podle mezinárodního práva. Kruté mezinárodní zločiny. Genocida. Zločiny proti lidskosti. Válečné zločiny. Mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech

Abstrakt

Lublaňsko-Haagská úmluva o mezinárodní spolupráci při vyšetřování a stíhání zločinů genocidia, zločinů proti lidskosti, válečných zločinů a dalších mezinárodních zločinů byla přijata dne 26. května 2023 ve slovinské Lublani. K této úmluvě, otevřené k podpisu od února 2024, již přistoupilo přes třicet států. Cílem úmluvy je usnadnit vzájemnou právní pomoc mezi státy a vydávání k vnitrostátnímu stíhání nejzávažnějších mezinárodních zločinů. Cílem navrhovaného příspěvku je tedy představit novou úmluvu, její hlavní rysy, některé souvislosti, které vedly k jejímu přijetí, a diskutovat o povaze přínosu, který tato nová významná úmluva má pro mezinárodní systém trestního soudnictví. V neposlední řadě je cílem příspěvku vést úvahy o tom, jakou perspektivu má tato úmluva zlepšit vzájemnou spolupráci mezi státy co do stíhání daných nejzávažnějších zločinů.

Key words

The Ljubljana-The Hague Convention. International criminal law. International criminal justice. Crimes under international law. International atrocity crimes. Genocide. Crimes against humanity. War crimes. International judicial cooperation in criminal matters

Abstract

The Ljubljana-The Hague Convention on International Cooperation in the Investigation and Prosecution of the Crime of Genocide, Crimes against Humanity, War Crimes and other International Crimes was adopted as of 26 May 2023 in Ljubljana, Slovenia. This convention, open for signature since February 2024, has already been accessed to by over thirty states. The convention seeks to facilitate mutual legal assistance among states and extradition for domestic prosecution of the most serious international crimes. The aim of the proposed paper is hence to introduce the new convention, its main traits, some background that led to its adoption and discuss the nature of contribution that this significant new convention has on the international criminal justice system. Last but not least, the aim of the paper is to reflect on the prospects of the Convention to improve cooperation among states in the prosecution of the most serious crimes.

[1] Mgr. Jiří Culka, 2. ročník externej formy doktorandského štúdia, katedra mezinárodního práva, Právnická fakulta Univerzity Karlovy. E-mail: jiri.culka@gmail.com.

Úvod

Dne 26. května 2023 byla na diplomatické konferenci ve slovinské Lublani (dále jen „Konference“) přijata tzv. Lublaňsko-Haagská úmluva o mezinárodní spolupráci při vyšetřování a stíhání zločinů genocidia, zločinů proti lidskosti, válečných zločinů a dalších mezinárodních zločinů (dále jen „Úmluva“). Jedná se o novou mezinárodní úmluvu v oblasti stíhání nejzávažnějších zločinů podle mezinárodního práva mající významnou relevanci jak k hmotnému mezinárodnímu právu trestnímu, tak k procesnímu právu stíhání těchto nejzávažnějších zločinů podle mezinárodního práva trestního. Úmluva se dotýká jednak materiální stránky těchto zločinů, jednak vzájemné právní pomoci (*mutual legal assistance*) mezi státy v této oblasti.

Úmluva byla otevřena k podpisu na konferenci v Haagu konané ve dnech 14. a 15. února 2024, kde k ní přistoupilo celkem 33 signatářských států,[2] přičemž již dříve od vzniku iniciativy k přijetí této Úmluvy až do konání Konference svou podporu této Úmluvě vyjádřilo na 80 států napříč kontinenty.[3] Jedná se tak o úctyhodné číslo podtrhující celkový význam Úmluvy a dlouhodobý zájem mnoha zemí světa z rozličných jurisdikcí o zlepšení a prohloubení mezinárodní justiční spolupráce ve věcech trestních.

Význam Úmluvy v kontextu mezinárodního trestního práva je bezpochyby značný, neboť se jedná o zcela nový právní instrument v oblasti mezinárodní spolupráce ve věcech trestních, který nejen integruje stávající právní instrumenty a právní úpravu, ale zavádí rovněž nové, inovativní právní postupy. Úmluva tak má bezpochyby potenciál stát se již v brzké době využívaným a ceněným mezinárodněprávním nástrojem s pozitivním dopadem na kvalitu vzájemné právní pomoci ve věcech trestních mezi státy.

1. Historické souvislosti a vznik Lublaňsko-Haagské úmluvy

Oblast mezinárodní spolupráce ve věcech trestních je na úrovni mezinárodního práva veřejného upravena více úmluvami, které jsou platné a účinné již řádově desítky let, např.

[2] *MLA (Mutual Legal Assistance and Extradition) Initiative*. Online. In: Government of Slovenia. 2024. Dostupné z: https://www.gov.si/en/registries/projects/mla-initiative/. [cit. 2024-03-30].

[3] List of Supporting States of MLA Initiative. Online. In: MINISTERIE VAN BUITENLANDSE ZAKEN. Centrum voor Internationaal Recht. 2023. Dostupné z: https://www.centruminternationaalrecht.nl/documents/1304248/1549530/MLA-Initiative-List-of-Supporting-States.pdf/4784bdcc-b3b8-98fd-c68d-31a6d92129ed?version=1.0&t=1700063439749&download=true. [cit. 2024-03-29].

Úmluvou proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání,[4] Mezinárodní úmluvou na ochranu všech osob před nuceným zmizením[5] či Úmluvou OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu,[6] které byly přijaty pod hlavičkou OSN, či Evropskou úmluvou o vzájemné pomoci v trestních věcech,[7] která byla přijata pod hlavičkou Rady Evropy. V neposlední řadě je v tomto ohledu významný Římský statut Mezinárodního trestního soudu (dále jen „Římský statut"),[8] na který Úmluva do značné míry navazuje. Tyto úmluvy vztahující se ke zločinům dle *jus cogens* však nezakotvují komplexní systém mezinárodní spolupráce co do jejich vyšetřování a stíhání.[9] Úmluva si tak klade za cíl tuto mezeru v mezinárodním právu zaplnit.

Podnětem k přijetí Úmluvy byla iniciativa Argentiny, Belgie, Mongolska, Nizozemska, Senegalu a Slovinska. Tyto státy se na expertním setkání konaném v Haagu v listopadu 2011 dohodly na založení iniciativy za účelem sjednání moderní, multilaterální, procesní úmluvy, jejímž cílem by bylo usnadnit praktickou spolupráci mezi státy napříč kontinenty a jurisdikcemi v oblasti vyšetřování a stíhání zločinů genocidia, zločinů proti lidskosti a válečných zločinů. Tato iniciativa tak vyvstala z potřeby vyplnit mezeru v právní úpravě vzájemné právní pomoci mezi státy, jakož i extradičního řízení, na úrovni mezinárodního práva.[10] Na sjednávání Úmluvy participovaly nejen státy Úmluvu podporující (*supporting states*), ale i pozorovatelské státy (*observer states*) a neziskové a nevládní organizace.[11] I tato skutečnost je pozitivním znakem procesu vyjednávání Úmluvy co se týče zajištění účasti co nejširšího spektra zástupců mezinárodního společenství, což bezpochyby dále zvyšuje kredit Úmluvy v systému mezinárodního práva.

---

[4] Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. In: *G.A. Res. 39/46*, 1984.
[5] International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance. In: *G.A. Res. 61/177*, 2006.
[6] U.N. Convention Against Transnational Organized Crime. In: *G.A. Res. 55/25*. 2000.
[7] European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters. In: *Europ. T.S. No. 30*, 1959.
[8] Rome Statute of the International Criminal Court. In: *2187 U.N.T.S. 3*, 1998.
[9] SADAT, L. N. Understanding the New Convention on Mutual Legal Assistance for International Atrocity Crimes. Online. *ASIL Insights*. 2023, roč. 27, č. 12, s. 1-8. Dostupné z: https://www.asil.org/sites/default/files/ASIL_Insights_2023_V27_I12.pdf. [cit. 2024-03-29].
[10] *States Agree New Treaty to Fight Impunity for the Most Serious International Crimes*. Online. In: REDRESS. 2023. Dostupné z: https://redress.org/news/states-agree-new-treaty-to-fight-impunity-for-the-most-serious-international-crimes/. [cit. 2024-03-29].
[11] TEKLE, F. *The Ljubljana – The Hague Convention: A step forward in Combating Impunity for Atrocity Crimes*. Online. In: International Law Blog. 2024. Dostupné z: https://internationallaw.blog/2023/09/18/the-ljubljana-the-hague-convention-a-step-forward-in-combating-impunity-for-atrocity-crimes/. [cit. 2024-03-29].

Celý proces vyjednávání a přijetí Úmluvy se konal mimo půdu OSN[12] a trval více než 10 let. Sjednávání Úmluvy záhy podpořila celá řada států, zejména pak těch, které již byly smluvními stranami Římského statutu, včetně České republiky a Slovenska.[13] Ve složitém procesu vyjednávání Úmluvy se vyskytla celá řada návrhů a podnětů vyjednávajících subjektů ke změnám jejích dílčích částí, což společně s počtem států, které se vyjednávání účastnily, svědčí o vysoké míře zájmu mezinárodního společenství na úspěšném dokončení procesu sjednávání Úmluvy. Výsledných 94 článků členěných do 8 částí tak společně s 9 přílohami Úmluvy tvoří promyšlený celek, jehož některé podstatné charakteristiky se pokusím níže nastínit.

2. Koncepce a klíčové prvky Lublaňsko-Haagské úmluvy

Úmluva vychází z myšlenky, že v globálním měřítku existuje konsensus na tom, že zločiny genocidia, zločiny proti lidskosti a válečné zločiny by neměly být beztrestné. Celkově bezesporu platí, že vyšetřování a stíhání takových nejzávažnějších zločinů je primárně zodpovědností jednotlivých suverénních států, a právě z toho důvodu je mezinárodní spolupráce ve formě vzájemné právní pomoci mezi státy nezbytná.[14]

Stávající systém stíhání těchto zločinů založený na existenci řady bilaterálních smluv o vzájemné právní pomoci v trestních věcech mezi jednotlivými státy a rovněž vícerých multilaterálních úmluv, které se ale zpravidla týkají jen některých kategorií nejzávažnějších zločinů a fungují jen v rámci omezeného okruhu účastnících se států, byl experty vyhodnocen jako nedostačující. Úmluva je tak výrazem snahy o komplexní právní úpravu v dané oblasti a navazuje na práci Komise OSN pro mezinárodní právo, např. na její návrh článků o prevenci a potrestání zločinů proti lidskosti, jakož i na výše zmíněné mezinárodní úmluvy.[15]

Úmluva si tak klade za cíl zaplnit mezeru v mezinárodním právu za účelem pokud možno výrazného snížení beztrestnosti pachatelů nejzávažnějších zločinů podle mezinárodního práva, a to při zajištění fungujícího komplexního rámce spolupráce mezi státy a rovněž zajištění

---

[12] SADAT, L. N. Understanding the New Convention on Mutual Legal Assistance for International Atrocity Crimes. Online. *ASIL Insights*. 2023, roč. 27, č. 12, s. 1-8. Dostupné z: https://www.asil.org/sites/default/files/ASIL_Insights_2023_V27_I12.pdf. [cit. 2024-03-29].

[13] *Ministr Blažek podepsal Lublaňsko – Haagskou úmluvu*. Online. In: Lawyers & Business. 2024. Dostupné z: https://lawyersandbusiness.cz/ministr-blazek-podepsal-lublansko-haagskou-umluvu/. [cit. 2024-03-29].

14 *MLA Initiative*. Online. In: MINISTERIE VAN BUITENLANDSE ZAKEN. Centrum voor Internationaal Recht. 2023. Dostupné z: https://www.centruminternationaalrecht.nl/mla-initiative. [cit. 2024-03-29].

[15] SADAT, L. N. Understanding the New Convention on Mutual Legal Assistance for International Atrocity Crimes. Online. *ASIL Insights*. 2023, roč. 27, č. 12, s. 2. Dostupné z: https://www.asil.org/sites/default/files/ASIL_Insights_2023_V27_I12.pdf. [cit. 2024-03-29].

spravedlnosti ve prospěch obětí těchto zločinů. Úmluva je proto postavena tak, aby vyjasnila definici těchto zločinů, zakotvila jednotný systém vzájemné právní pomoci mezi státy, posílila jejich právní povinnosti co do poskytnutí této pomoci vůči sobě navzájem a poskytla jim účinné nástroje pro boj proti těmto nejzávažnějším zločinům, a to i prostřednictvím posílení role národních systémů trestní justice.[16] Výsledkem procesu přistoupení co nejvyššího počtu států k Úmluvě, její ratifikace a tudíž i jejího zakomponování do systému mezinárodní trestní represe by tudíž mělo být zejména snížení míry beztrestnosti pachatelů, jakož i zajištění ochrany obětí zločinů.

Základním problémem vyšetřování a stíhání mezinárodních zločinů totiž bývá nesoulad jednotlivých národních právních úprav např. co do vydávání (*extradice*) pachatelů, a to typicky za situace, kdy národní právní úprava jednoho státu neumožňuje vydání pachatele např. na základě druhu spáchaného zločinu, nesplnění požadavku oboustranné trestnosti, či státní příslušnosti pachatele, kdy právní řády některých států nedovolují vydávání vlastních občanů cizímu státu za účelem trestního stíhání. Další komplikací bývá zpravidla nesoulad právních norem dotčených států co se týče opatřování důkazů či pravidel ohledně zadržení či propadnutí zabavených věcí.[17] Kumulace vícerých takových překážek pak komplikuje či zcela znemožňuje účinnou realizaci vyšetřování a stíhání těchto zločinů a snižuje tak míru dosažení jejich potrestání.

Úmluva proto stanovuje povinnost států stíhat nejzávažnější zločiny podle mezinárodního práva tak, jak jsou definovány v Římském statutu, a to primárně v rámci vnitrostátních systémů trestní justice signatářských států. Státy proto mají za povinnost daný zločin buď vyšetřovat a stíhat samy, nebo pachatele k vyšetřování a stíhání vydat druhému státu – Úmluva tak zakotvuje povinnost realizace zásady *aut dedere aut judicare*, a to na všechny vyjmenované nejzávažnější zločiny dle Úmluvy, tedy ve výrazně větším rozsahu než stávající mezinárodněprávní rámec trestní odpovědnosti pachatelů za tyto zločiny.[18] Státy mají rovněž možnost volitelně rozšířit možnost stíhání pachatelů i na zločiny definované v přílohách A – H, mezi něž patří další specifické zločiny spadající do kategorie válečných zločinů (mj. využití

---

[16] *The Ljubljana-The Hague Convention is signed in The Hague after a decade of effort*. Online. In: Government of Slovenia. 2024. Dostupné z: https://www.gov.si/en/news/2024-02-14-the-ljubljana-the-hague-convention-is-signed-in-the-hague-after-a-decade-of-effort/. [cit. 2024-03-30].

[17] TEKLE, F. *The Ljubljana – The Hague Convention: A step forward in Combating Impunity for Atrocity Crimes*. Online. In: International Law Blog. 2024. Dostupné z: https://internationallaw.blog/2023/09/18/the-ljubljana-the-hague-convention-a-step-forward-in-combating-impunity-for-atrocity-crimes/. [cit. 2024-03-29].

[18] TEKLE, F. *The Ljubljana – The Hague Convention: A step forward in Combating Impunity for Atrocity Crimes*. Online. In: International Law Blog. 2024. Dostupné z: https://internationallaw.blog/2023/09/18/the-ljubljana-the-hague-convention-a-step-forward-in-combating-impunity-for-atrocity-crimes/. [cit. 2024-03-29].

nuceného vyhladovění obyvatelstva jako prostředek boje, použití laserových zbraní, zbraní používajících mikrobiální nebo jiné biologické agens, použití jedu nebo otrávených zbraní), ale i zločin agrese, mučení nebo nuceného zmizení.[19]

V tomto ohledu je rovněž významným přínosem Úmluvy zakotvení palety právních nástrojů a procedur použitelných v rámci národních právních systémů za účelem vzájemné právní pomoci. Mezi takové nástroje patří provádění videokonferenčního výslechu, místního šetření, poskytování informací na žádost, poskytnutí důkazních předmětů či znaleckých posudků, zajištění výslechu svědka, realizace domovních a osobních prohlídek, realizace průvozu podezřelých a odsouzených, zajištění doručení procesních písemností či použití speciální techniky.[20]

Ochrana práv obětí nejzávažnějších zločinů je rovněž významnou prioritou Úmluvy. Dlouhodobě kritizovaným problémem ze strany lidskoprávních organizací je totiž skutečnost, že práva obětí těchto zločinů jsou sice v rozličných mezinárodněprávních instrumentech zakotvena, ale míra jejich dodržování a účinného vymáhání je již nižší. V tomto směru tak např. čl. 45 Úmluvy stanovuje v rámci vzájemné právní pomoci povinnost dožádaného státu zajistit v co největším rozsahu mj. výkon příkazu k zabrání věci pachatele, přijmout opatření k identifikaci, vysledování, zmrazení či zabrání majetku pachatele, výnosů z trestné činnosti či vybavení k páchání trestné činnosti.[21] Dotčené ustanovení v tomto ohledu zakotvuje poměrně komplexní systém spolupráce států, které jednoznačně míří na posílení boje proti legalizaci výnosů z trestné činnosti, jakož i na posílení práv obětí. V tomto ohledu ustanovení stanovuje povinnost dožádaného státu k zabrání majetku pachatele pro účely výkonu soudního rozhodnutí o náhradě škody ve prospěch oběti daného zločinu. Z textace ustanovení lze také vysledovat snahu normotvůrce o zajištění rychlé a včasné spolupráce států v tomto ohledu, což jistě dále zvyšuje míru ochrany práv obětí těchto zločinů.

V oblasti usnadnění vzájemné právní pomoci mezi státy je Úmluva vůbec koncipována komplexně, neboť, navazujíc na již existující mezinárodněprávní instrumenty justiční

---

[19] *The Ljubljana-The Hague MLA Convention on International Cooperation in the Investigation and Prosecution of Genocide, Crimes Against Humanity, War Crimes and Other International Crimes*. Online. In: Government of Slovenia. 2023. Dostupné z: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZEZ/projekti/MLA-pobuda/konvencija-dokoncna/The-Ljubljana-The-Hague-Convention-Final-English.pdf. [cit. 2024-03-29].

[20] TEKLE, F. *The Ljubljana – The Hague Convention: A step forward in Combating Impunity for Atrocity Crimes*. Online. In: International Law Blog. 2024. Dostupné z: https://internationallaw.blog/2023/09/18/the-ljubljana-the-hague-convention-a-step-forward-in-combating-impunity-for-atrocity-crimes/. [cit. 2024-03-29].

[21] *Three ways the Ljubljana - Hague Convention is advancing reparation for survivors*. Online. In: Global Survivors Fund. 2023. Dostupné z: https://www.globalsurvivorsfund.org/latest/articles/three-ways-the-ljubljana-hague-convention-is-advancing-reparation-for-survivors/. [cit. 2024-03-29].

spolupráce v trestních věcech, zakotvuje celou paletu nástrojů. Úmluva tak upravuje použití společných vyšetřovacích týmů (*joint investigation teams*), výměnu digitálních informací, provádění výslechů prostřednictvím videokonference a různé další speciální vyšetřovací postupy.[22]

Zajímavým ustanovením Úmluvy je rovněž její čl. 29 ve spojení s čl. 50. Tato právní úprava umožňuje v případech, kdy právní řád jednoho státu vyžaduje existenci právního základu – mezinárodní smlouvy – k provedení úkonu vzájemné právní pomoci vůči druhému státu, aby v případě, že s tímto druhým státem nemá uzavřenu bilaterální smlouvu o vzájemné právní pomoci a ani nelze použít jako právní základ jinou, multilaterální smlouvu, může použít jako právní základ Úmluvu, a to za podmínky, že se daná věc týká zločinu, na který se Úmluva vztahuje.[23]

Vzhledem k citlivosti vyšetřování a stíhání daných zločinů mohou jistě nastat situace, kdy mezi dotčenými státy dojde ke sporu např. ohledně vydání pachatele či použití konkrétních nástrojů právní pomoci. I na tyto situace Úmluva pamatuje, neboť zakotvuje možnost řešení sporů mezi státem dožadujícím a státem dožádaným nejprve prostřednictvím bilaterálního jednání, následně pak arbitráže, přičemž v případě neshody na organizaci takové arbitráže dále zakotvuje Úmluva možnost předložit spor Mezinárodnímu soudnímu dvoru OSN.[24]

3. Hodnocení Lublaňsko-Haagské úmluvy

Celková odezva na sjednání a přijetí Úmluvy je veskrze pozitivní jak v komunitě mezinárodněprávních expertů, tak na straně lidskoprávních nevládních a neziskových organizací.[25]

Odborníci hodnotí pozitivně nejenom zakotvení komplexního mezinárodněprávního rámce vzájemné právní pomoci mezi státy a jejich justičními orgány, ale i oblast ochrany práv

---

[22] *Convention signed to combat international crime more effectively*. Online. In: Government of Netherlands. 2024. Dostupné z: https://www.government.nl/latest/news/2024/02/14/convention-signed-to-combat-international-crime-more-effectively. [cit. 2024-03-29].

[23] TEKLE, F. *The Ljubljana – The Hague Convention: A step forward in Combating Impunity for Atrocity Crimes*. Online. In: International Law Blog. 2024. Dostupné z: https://internationallaw.blog/2023/09/18/the-ljubljana-the-hague-convention-a-step-forward-in-combating-impunity-for-atrocity-crimes/. [cit. 2024-03-29].

[24] SADAT, L.N. Understanding the New Convention on Mutual Legal Assistance for International Atrocity Crimes. Online. *ASIL Insights*. 2023, roč. 27, č. 12, s. 2. Dostupné z: https://www.asil.org/sites/default/files/ASIL_Insights_2023_V27_I12.pdf. [cit. 2024-03-29].

[25] SHANES, A. J.; SWEENEY, H. a HOFF, O. B. An Assessment of the Ljubljana-The Hague Convention on Mutual Legal Assistance. Online. *Foreign Relations & International Law*. 2023, roč. 2023, č. 1, s. 1. Dostupné z: https://www.lawfaremedia.org/article/an-assessment-of-the-ljubljana-the-hague-convention-on-mutual-legal-assistance#:~:text=The%20draft%20Ljubljana%2DThe%20Hague,prosecution%20of%20international%20criminal%20law.. [cit. 2024-03-29].

obětí nejzávažnějších zločinů. V tomto ohledu kladnou odezvu vzbudilo zakotvení širšího rámce na právo obětí na restituci, náhradu škody a újmy či rehabilitaci obětí, jakož i zajištění práv jejich účasti na trestním řízení, celkově tedy komplexní rámec ochrany práv širšího okruhu zainteresovaných osob. Úmluva totiž zakotvuje nejen práva ochrany obětí, včetně prevence jejich retraumatizace, ale i svědků, příbuzných obětí, znalců či právních zástupců pachatelů, jakož i povinnost zúčastněných států zajistit vymáhání těchto práv a fyzickou ochranu těchto osob.[26]

Lidskoprávní organizace přijetí Úmluvy uvítaly, podle názoru Amnesty International (AI) se jedná o historicky velmi významný krok co do posílení práv obětí trestných činů, které AI dlouhodobě kritizuje jako nedostatečnou s ohledem na dosavadní praxi relativní beztrestnosti řady pachatelů nejzávažnějších zločinů podle mezinárodního práva. AI naopak nehodnotí pozitivně skutečnost, že některé státy na poslední chvíli prosadily do Úmluvy ustanovení, které umožňuje státu, na jehož území se nachází pachatel zločinu, aby uplatnil vlastní uvážení, zda bude takového pachatele vyšetřovat a stíhat.[27] To je jednoznačně v rozporu s původní koncepcí univerzální jurisdikce Úmluvy a bezpochyby i snížením potenciálního přínosu Úmluvy co do zajištění eliminace beztrestnosti pachatelů. I proto je některými experty právě oblast ochrany práv obětí v rámci této Úmluvy vnímána jako méně příznivá, než by bývala mohla být, a to z důvodu redukce původního rozsahu návrhu textu Úmluvy, který tuto výjimku neobsahoval.

4. Perspektivy Lublaňsko-Haagské úmluvy do budoucna

Očekávaný vliv Úmluvy na mezinárodní spolupráci v trestních věcech závisí do značné míry na počtu států, které k ní přistoupí, jakož i na geografické či jurisdikční rozmanitosti budoucí množiny těchto států. V tomto ohledu lze vyslovit jistě pozitivní předpoklad, že ke stávajícím více než třem desítkám signatářských států se brzy připojí mnohé další, jak ostatně předpokládají někteří z prvních signatářů, kteří v rámci mezinárodního společenství deklarují Úmluvě svou plnou podporu.[28]

---

[26] Tamtéž, s. 7.

[27] *Global: States agree landmark treaty to help deliver justice to victims of genocide, crimes against humanity and war crimes*. Online. In: Amnesty International. 2023. Dostupné z: https://www.amnesty.org/en/latest/news/2023/05/global-states-agree-landmark-treaty-to-help-deliver-justice-to-victims-of-genocide-crimes-against-humanity-and-war-crimes/. [cit. 2024-03-29].

[28] *Fight against impunity – Signing of the Ljubljana-Hague Convention on International Cooperation in the Investigation and Prosecution of the Crime of Genocide, Crimes against Humanity, War Crimes and other International Crimes (14 February 2024)*. Online. In: France Diplomatie. 2024. Dostupné

Signatářské státy ještě v současné chvíli Úmluvu aplikovat nemohou, a to s ohledem na čl. 90 Úmluvy, který spojuje vstup Úmluvy v účinnost s prvním dnem měsíce následujícím po uplynutí 3 měsíců po uložení třetího právního instrumentu prokazujícího ratifikaci, přijetí nebo schválení této Úmluvy ze strany suverénního státu.[29] Vzhledem k podpisu Úmluvy již více než třemi desítkami států lze očekávat vstup Úmluvy v účinnost již v tomto roce.

Až se tak stane, lze předpokládat používání Úmluvy jako právního základu pro úkony vzájemné právní pomoci mezi státy a její upřednostňování před stávajícími instrumenty mezinárodní spolupráce v trestních věcech. Bezpochyby bude ale trvat roky, než se aplikační praxe Úmluvy ustálí, a nejspíš až poté bude možné kvalitu a přínos Úmluvy objektivně vyhodnotit.

Závěr

Jak plyne z výkladu výše, potřeba přijetí multilaterálního mezinárodněprávního nástroje k zajištění vzájemné právní pomoci ve věci vyšetřování a stíhání nejzávažnějších zločinů podle mezinárodního práva byla v uplynulých dekádách nadále vysoká, a to i přes předchozí přijetí a aplikaci jiných mezinárodněprávních instrumentů v této oblasti. Do doby přijetí Úmluvy neexistovala žádná srovnatelná multilaterální úmluva globálního nebo regionálního formátu.[30]

Úmluva má jednoznačně potenciál zaplnit dosavadní mezeru v mezinárodním právu a výrazně napomoci usnadnění mezinárodní spolupráce na vyšetřování a stíhání nejzávažnějších zločinů. Vzhledem k jejímu podpisu již více než třemi desítkami států a vyjádření podpory k jejímu přijetí ze strany více než 80 států lze předpokládat, že množina účastnících se států bude i nadále růst. Vzhledem ke komplementaritě Úmluvy k Římskému statutu, jakož i k obdobnému spektru právní úpravy doplňující oblast vyšetřování a stíhání nejzávažnějších zločinů o úpravu vzájemné právní pomoci mezi státy, je možné předpokládat, že počet signatářů v následujících letech (desetiletích) dosáhne obdobného počtu jako je tomu v případě Římského statutu, který má k dnešnímu dni již 124 smluvních stran.[31]

---

z: https://www.diplomatie.gouv.fr/en/french-foreign-policy/human-rights/news/article/fight-against-impunity-signing-of-the-ljubljana-hague-convention-on. [cit. 2024-03-29].

[29] SCHWEIGHOFEROVA, F. *Symposium on Ljubljana – The Hague Convention on Mutual Legal Assistance: Critical Reflections – Fulfilling the Potential of this Landmark Treaty*. Online. In: Opinio Juris. 2023. Dostupné z: https://opiniojuris.org/2023/08/03/symposium-on-ljubljana-the-hague-convention-on-mutual-legal-assistance-critical-reflections-fulfilling-the-potential-of-this-landmark-treaty/. [cit. 2024-03-29].

[30] Tamtéž.

[31] *10. Rome Statute of the International Criminal Court*. Online. In: UN Treaties. 2024. Dostupné z: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XVIII-10&chapter=18&clang=_en. [cit. 2024-03-31].

Vzhledem k názorům některých států a lidskoprávních organizací prezentovaných během sjednávání Úmluvy lze však očekávat, že v horizontu následujících (desítek) let se budou objevovat myšlenky na její dílčí revize, obdobně, jako tomu bylo v případě Římského statutu, kdy k podstatné revizi došlo na konferenci v Kampale v roce 2010, tedy 12 let po jeho přijetí na konferenci v Římě a 8 let po jeho vstupu v účinnost v roce 2002. Poměrně krátký časový odstup mezi těmito milníky naznačuje, že obdobně může k revizi dojít i v případě Úmluvy, ať už co se týče potřeby promítnutí některých poznatků z praxe fungování vzájemné právní pomoci mezi státy, tak co se týče posílení ochrany práv osob zúčastněných na trestním řízení.

V každém případě je Úmluva velmi významným krokem vpřed co do zvýšení kvality mezinárodní spolupráce v oblasti vyšetřování a stíhání nejzávažnějších zločinů, a proto i významným milníkem vývoje mezinárodního práva trestního.

Zoznam bibliografických odkazov

10. Rome Statute of the International Criminal Court. Online. In: UN Treaties. 2024. Dostupné z: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XVIII-10&chapter=18&clang=_en. [cit. 2024-03-31].

Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. In: *G.A. Res. 39/46*, 1984.

Convention signed to combat international crime more effectively. Online. In: Government of Netherlands. 2024. Dostupné z: https://www.government.nl/latest/news/2024/02/14/convention-signed-to-combat-international-crime-more-effectively. [cit. 2024-03-29].

European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters. In: *Europ. T.S. No. 30*, 1959.

Fight against impunity – Signing of the Ljubljana-Hague Convention on International Cooperation in the Investigation and Prosecution of the Crime of Genocide, Crimes against Humanity, War Crimes and other International Crimes (14 February 2024). Online. In: France Diplomatie. 2024. Dostupné z: https://www.diplomatie.gouv.fr/en/french-foreign-policy/human-rights/news/article/fight-against-impunity-signing-of-the-ljubljana-hague-convention-on. [cit. 2024-03-29].

Global: States agree landmark treaty to help deliver justice to victims of genocide, crimes against humanity and war crimes. Online. In: Amnesty International. 2023. Dostupné z: https://www.amnesty.org/en/latest/news/2023/05/global-states-agree-landmark-treaty-to-

help-deliver-justice-to-victims-of-genocide-crimes-against-humanity-and-war-crimes/. [cit. 2024-03-29].

International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance. In: *G.A. Res. 61/177*, 2006.

List of Supporting States of MLA Initiative. Online. In: MINISTERIE VAN BUITENLANDSE ZAKEN. Centrum voor Internationaal Recht. 2023. Dostupné z: https://www.centruminternationaalrecht.nl/documents/1304248/1549530/MLA-Initiative-List-of-Supporting-States.pdf/4784bdcc-b3b8-98fd-c68d-31a6d92129ed?version=1.0&t=1700063439749&download=true. [cit. 2024-03-29].

Ministr Blažek podepsal Lublaňsko – Haagskou úmluvu. Online. In: Lawyers & Business. 2024. Dostupné z: https://lawyersandbusiness.cz/ministr-blazek-podepsal-lublansko-haagskou-umluvu/. [cit. 2024-03-29].

MLA (Mutual Legal Assistance and Extradition) Initiative. Online. In: Government of Slovenia. 2024. Dostupné z: https://www.gov.si/en/registries/projects/mla-initiative/. [cit. 2024-03-30].

MLA Initiative. Online. In: MINISTERIE VAN BUITENLANDSE ZAKEN. Centrum voor Internationaal Recht. 2023. Dostupné z: https://www.centruminternationaalrecht.nl/mla-initiative. [cit. 2024-03-29].

Rome Statute of the International Criminal Court. In: *2187 U.N.T.S. 3*, 1998.

SADAT, L. N. Understanding the New Convention on Mutual Legal Assistance for International Atrocity Crimes. Online. *ASIL Insights*. 2023, roč. 27, č. 12, s. 1-8. Dostupné z: https://www.asil.org/sites/default/files/ASIL_Insights_2023_V27_I12.pdf. [cit. 2024-03-29].

SHANES, A. J; SWEENEY, H. a HOFF, O. B. An Assessment of the Ljubljana-The Hague Convention on Mutual Legal Assistance. Online. *Foreign Relations & International Law*. 2023, roč. 2023, č. 1, s. 1-9. Dostupné z: https://www.lawfaremedia.org/article/an-assessment-of-the-ljubljana-the-hague-convention-on-mutual-legal-assistance#:~:text=The%20draft%20Ljubljana%2DThe%20Hague,prosecution%20of%20international%20criminal%20law.. [cit. 2024-03-29].

SCHWEIGHOFEROVA, F. *Symposium on Ljubljana – The Hague Convention on Mutual Legal Assistance: Critical Reflections – Fulfilling the Potential of this Landmark Treaty*. Online. In: Opinio Juris. 2023. Dostupné z: https://opiniojuris.org/2023/08/03/symposium-on-

ljubljana-the-hague-convention-on-mutual-legal-assistance-critical-reflections-fulfilling-the-potential-of-this-landmark-treaty/. [cit. 2024-03-29].

States Agree New Treaty to Fight Impunity for the Most Serious International Crimes. Online. In: REDRESS. 2023. Dostupné z: https://redress.org/news/states-agree-new-treaty-to-fight-impunity-for-the-most-serious-international-crimes/. [cit. 2024-03-29].

TEKLE, F. *The Ljubljana – The Hague Convention: A step forward in Combating Impunity for Atrocity Crimes*. Online. In: International Law Blog. 2024. Dostupné z: https://internationallaw.blog/2023/09/18/the-ljubljana-the-hague-convention-a-step-forward-in-combating-impunity-for-atrocity-crimes/. [cit. 2024-03-29].

The Ljubljana-The Hague Convention is signed in The Hague after a decade of effort. Online. In: Government of Slovenia. 2024. Dostupné z: https://www.gov.si/en/news/2024-02-14-the-ljubljana-the-hague-convention-is-signed-in-the-hague-after-a-decade-of-effort/. [cit. 2024-03-30].

The Ljubljana-The Hague MLA Convention on International Cooperation in the Investigation and Prosecution of Genocide, Crimes Against Humanity, War Crimes and Other International Crimes. Online. In: Government of Slovenia. 2023. Dostupné z: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZEZ/projekti/MLA-pobuda/konvencija-dokoncna/The-Ljubljana-The-Hague-Convention-Final-English.pdf. [cit. 2024-03-29].

Three ways the Ljubljana - Hague Convention is advancing reparation for survivors. Online. In: Global Survivors Fund. 2023. Dostupné z: https://www.globalsurvivorsfund.org/latest/articles/three-ways-the-ljubljana-hague-convention-is-advancing-reparation-for-survivors/. [cit. 2024-03-29].

U.N. Convention Against Transnational Organized Crime. In: *G.A. Res. 55/25*. 2000

Ľubomír Čunderlík[1]

Anticipované legislatívne zmeny v správnom trestaní v oblasti ochrany finančných spotrebiteľov ako príležitosť k zmene sankčnej politiky Národnej banky Slovenska (v kontexte finančných inovácií)

Kľúčové slová

Orgán dohľadu. Finančný spotrebiteľ. Sankcie. Nápravné opatrenia.

Abstrakt

Príspevok analyzuje vybrané progresívne inštitúty nového zákona o ochrane spotrebiteľa, ktorého návrh je v legislatívnom procese v parlamente. Návrh nového spotrebiteľského kódexu má za cieľ zjednotiť právnu úpravu v oblasti ochrany spotrebiteľa a transponovať viacero európskych smerníc. Cieľom návrhu je zároveň zabezpečiť riadnu aplikáciu nariadenia (EÚ) 2017/239 4 o spolupráci medzi národnými orgánmi zodpovednými za presadzovanie právnych predpisov na ochranu spotrebiteľa v podmienkach Slovenskej republiky. Zámerom návrhu zákona je vymedziť pôsobnosť orgánov dohľadu v oblasti ochrany spotrebiteľa (aj na finančnom trhu), odstrániť kompetenčné konflikty a nastaviť nové pravidlá v niektorých otázkach správneho trestania za porušenie povinnosti v oblasti ochrany spotrebiteľa, ktoré umožnia páchateľovi vyhnúť sa administratívnoprávnemu postihu v prípade dobrovoľného prijatia nápravného opatrenia. Príspevok sa súčasne venuje čiastočne návrhu zákona o správcoch úverov a nákupcoch úverov, ktorý zavádza rozdiely v administratívnom postihu v závislosti podľa sankcie alebo nápravného opatrenia.

Keywords

Supervisory authority, financial consumer, sanctions, corrective measures

Abstract

The paper analyzes selected progressive institutes of the new act on consumer protection, the proposal of which is subject to the legislative process in parliament. The proposal of the new consumer code should unify legislation in the field of consumer protection and transpose several European directives. The goal of the proposal is also to ensure the proper application of Regulation (EU) 2017/2394 on cooperation between national authorities responsible for the enforcement of consumer protection laws in the Slovak Republic. The intention is to define competencies of the authorities in the field of consumer protection (also in the financial market), to eliminate conflicts of competence and to set rules on some issues of administrative punishment for violation of obligations

---

[1] Prof. JUDr. Ľubomír Čunderlík, PhD., Katedra finančného práva, Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave. Autor sa venuje právnej regulácii finančného trhu a jeho dohľadu na národnej úrovni, úrovni EÚ a vo vybraných členských štátoch EÚ. V júni 2020 bol vládou SR vymenovaný za člena Legislatívnej rady vlády SR. Kontaktný e-mail: lubomir.cunderlik@flaw.uniba.sk. ORCID: https://orcid.org/0000-0002-2173-7605
Príspevok je parciálnym výstupom projektu VEGA č. 1/0212/23 s názvom „Finančné inovácie ako determinant súčasnej a anticipovanej regulácie na finančnom trhu (výzvy a riziká)“.

in the field of consumer protection, which allows the offender to avoid administrative sanctions in case of voluntary adoption of corrective measures. The paper also deals with the draft law on credit managersand credit buyers, which introduces differences in administrative punishment depending on the sanction or corrective measure.

Úvod – poznámky k histórii legislatívnej procedúry navrhovanej úpravy

Dňa 20. novembra 2023 bol Národnej rade Slovenskej republiky predložený vládny návrh zákona o ochrane spotrebiteľa a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej tiež „návrh zákona“), ktorý prináša viacero legislatívnych zmien súvisiacich s ochranou spotrebiteľa a jeho práv.[2] Napriek tomu možno zhodnotiť, že v značnej miere ide aj o mechanické prevzatie ustanovení súčasného zákona č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov v platnom znení, ktorý má byť jeho znením nahradený, a to s predpokladanou účinnosťou od 1. júla 2024. Súčasne ide parciálne o návrh implementačného zákona, pretože sa jeho ustanoveniami má umožniť aplikácia ustanovení nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2017/2394 z 12. decembra 2017 o spolupráci medzi národnými orgánmi zodpovednými za presadzovanie právnych predpisov na ochranu spotrebiteľa a o zrušení nariadenia (ES) č. 2006/2004 (Ú. v. EÚ L 345, 27.12.2017) v platnom znení (ďalej len „nariadenie č. 2017/2394“).

Hneď v úvode je potrebné zdôrazniť, že nejde o prvý vládny návrh v tejto oblasti. V roku 2019 bol do medzirezortného pripomienkového konania predložený návrh zákona o dohľade v oblasti ochrany spotrebiteľa a o zmene a doplnení niektorých zákonov,[3] ktorý sa v porovnaní s recentným návrhom zákona zameriaval výlučne na procesnú stránku úpravy ochrany spotrebiteľa a súvisiace legislatívne zmeny v ďalších zákonných úpravách. Zmienený pôvodný návrh po rokovaní vlády v októbri 2019 neprešiel do ďalšieho legislatívneho štádia schvaľovania v parlamente, čo spôsobilo časový posun v riadnej implementácii nariadenia č. 2017/2394. Nemožno nespomenúť, že recentný návrh zákona mohol zdieľať obdobný osud, keďže po jeho schválení v treťom čítaní dňa 20. júna 2023 prezidentka zákon vetovala (s vecnou

[2] Legislatívny proces č. LP/2022/39, číslo parlamentnej tlače 53, dostupné na: https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/cpt&ZakZborID=13&CisObdobia=9&ID=53
V čase odovzdania príspevku bol návrh zákona v legislatívnom štádiu druhého čítania. Návrh zákona spadá do pôsobnosti Ministerstva hospodárstva Slovenskej republiky, ktoré sa v tejto súvislosti rozhodlo pripraviť široko koncipovaný zákon a v nadväznosti naň novelizovať aj zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v platnom znení a ďalšie zákony. K súvisiacim navrhovaným zmenám Občianskeho zákonníka, ktoré nie sú predmetom tohto článku, pozri ADAMOVÁ, Z. – NOVOTNÁ, M. Harmonizácia digitálneho zmluvného práva a nároky pri vadách digitálneho plnenia. In *Právo, obchod, ekonomika.* Košice : Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach, 2022, s. 9 a nasl.
[3] Legislatívny proces č. LP/2019/496.

výhradou k poslaneckej úprave návrhu novelizačného článku II, ktorým sa mení a dopĺňa Občiansky zákonník, a ktorá vôbec nesúvisela s vlastným návrhom zákona o ochrane spotrebiteľa v novelizačnom čl. I[4]). V novembri 2023 bol však opätovne predložený (s reflektovaním výhrad hlavy štátu) do parlamentu, čo možno vnímať veľmi pozitívne, najmä s ohľadom na odstránenie transpozičného deficitu.

1. Návrh nového zákona o ochrane spotrebiteľa ako príležitosť k zjemneniu prístupu trestnej politiky voči subjektom na finančnom trhu (v kontexte fin-tech modelov)

Z návrhu zákona je evidentné, že na rozdiel od aktuálneho zákona rezignuje v záujme zjednotenia terminológie na vlastné definovanie pojmu „spotrebiteľ“, keďže odkazuje na § 52 ods. 4 zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v platnom znení. Napriek tomu musíme konštatovať dosiaľ pretrvávajúcu heterogenitu vymedzenia tohto pojmu v rôznych zákonných predpisoch v oblasti ochrany spotrebiteľa[5] (za všetky možno spomenúť definíciu spotrebiteľa v zákone č. 266/2005 Z. z. o ochrane spotrebiteľa pri finančných službách na diaľku a o zmene a doplnení niektorých zákonov[6]). Z hľadiska nášho záujmu je predmetom navrhovanej právnej úpravy výkon dohľadu a cezhraničná spoluprácu orgánov dohľadu v oblasti ochrany spotrebiteľa a konanie o porušení povinnosti a sankcie za porušenie povinností ustanovených týmto návrhom zákona a demonštratívne uvedené právne záväznými aktmi Európskej únie v oblasti ochrany spotrebiteľa alebo ktoré súvisia s ochranou spotrebiteľa.[7] Procesná časť, ktorá sa týka dohľadu v oblasti ochrany spotrebiteľa, je predmetom úprav v navrhovanej štvrtej časti zákona (§ 26 - § 40) a hmotnoprávne sankčné ustanovenia a pravidlá konania o ukladaní sankcií sú regulované v navrhovanej piatej časti zákona (§ 41 - § 51) a mimo nej v § 52, ak ide o neoprávnené podnikanie. Výkon dohľadu v tejto oblasti je zverený viacerým orgánom ochrany spotrebiteľa, medzi nimi aj Národnej banke Slovenska (ďalej len „NBS“).[8] V tejto súvislosti je potrebné zmieniť, že NBS ako orgán dohľadu dohľad vykonáva (a už aj predtým

[4] Tlačová správa z 10.7.2023. [online]. Dostupné na internete: https://www.prezident.sk/article/prezidentka-vetovala-zakon-o-ochrane-spotrebitela/.
[5] HAMŘÍK, M. Finančný spotrebiteľ v náručí Národnej banky Slovenska. In *Zborník príspevkov z medzinárodnej právnickej vedeckej konferencie organizovanej Národnou bankou Slovenska a Právnickou fakultou Univerzity Komenského v Bratislave dňa 24. novembra 2022 pri príležitosti 30. výročia prijatia Zákona o Národnej banke Slovenska.* Bratislava : Národná banka Slovenska, 2023. s. 51.
[6] Pozri § 2 písm. d) zákona č. 266/2005 Z. z. o ochrane spotrebiteľa pri finančných službách na diaľku a o zmene a doplnení niektorých zákonov v platnom znení.
[7] Pozri § 1 ods. 1 písm. c) a d) návrhu zákona.
[8] Pozri § 26 ods. 1 písm. a) návrhu zákona.

vykonávala[9]) v rozsahu a postupom podľa osobitného predpisu,[10] preto sa na ňu ustanovenia štvrtej časti (s výnimkou § 39, ustanovenia o cezhraničnej spolupráci pri výkone dohľadu) a piatej časti návrhu zákona nebudú vzťahovať.

Predmetom nášho skúmania bude novelizačný článok II návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa ZDFT (jeho piata časť v nadpisom „Ochrana finančných spotrebiteľov“).[11] Jeho znením sa zavádzajú zrkadlové ustanovenia vo vzťahu k nástrojom dohľadu a administratívneho postihu, aké sa zavádzajú vlastným návrhom nového zákona: dobrovoľné opatrenie, opatrenie o blokovaní a ukladanie sankcií pri koordinovanom postupe.[12] Tieto legislatívne zmeny, najmä inštitút dobrovoľného opatrenia, ktorému sa budeme detailnejšie venovať, považujeme za významné koncepčné zmeny v možnostiach vyvodzovania zodpovednosti za porušenie spotrebiteľských práv, a to najmä tými subjektmi, ktoré začínajú podnikať na finančnom trhu ako fin-tech spoločnosti, prípadne subjektmi, ktoré tu dlhodobo pôsobia a implementujú nové obchodné modely spočívajúce na finančných inováciách založených na technológiách. Takým subjektom bude osobitne potrebné vytvoriť určitý adaptačný priestor a vyslať regulačný signál, že ich činnosť, hoc vychyľujúc sa z regulačného rámca, nemusí byť bez ďalšieho nevyhnutne penalizovaná. I týmto koncepčným prístupom sa podľa nášho názoru vytvorí predpoklad pre plné rozvinutie potenciálu zavádzaných fin-tech modelov dohliadanými subjektmi. Na druhej strane, pochybenia by nemali byť veľmi závažné, systémové, s úmyslom poškodzovať klientov (osobitne spotrebiteľov), pretože (vadná) implementácia („poškodzujúcej“) inovatívnej finančnej technológie do finančnej služby

---

[9] Pozri napr. STRÉMY, J. *Ochrana finančného spotrebiteľa.* 1. vyd. Praha : Leges, 2015, s. 68 a nasl.

[10] Zákon č. 747/2004 Z. z. o dohľade nad finančným trhom a o zmene a doplnení niektorých zákonov v platnom znení (ďalej len „ZDFT“). K legislatívnemu vyjadreniu verejnoprávnej ochrany spotrebiteľa na finančnom trhu došlo zakotvením verejnoprávnych oprávnení pre NBS novelou ZDFT (zákon č. 373/2014 Z. z.) s účinnosťou od 1. januára 2015, ktorá zaviedla do zákona novú piatu časť. ČUNDERLÍK, Ľ. a kol. *Právo finančného trhu.* 1. vyd. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017. s. 191 – 195. Od tohto dátumu došlo následne k viacerým zmenám ZDFT: počas funkčného obdobia vlády v rokoch 2016 – 2020 bol zákon ako celok novelizovaný až sedemkrát. K tomu pozri ÚRADNÍK, M. Komparácia proklamovaných cieľov počas funkčného obdobia vlády Slovenskej republiky v rokoch 2016-2020 v intenciách právnej úpravy finančného a daňového práva. In *NOTITIAE NOVAE FACULTATIS IURIDICAE UNIVERSITATIS MATTHIAE BELII NEOSOLII ROČNÍK XXV.* Banská Bystrica : Belianum, 2021. s. 456 a nasl.

[11] V tomto kontexte pozitívne hodnotíme, že návrh zákona nevypúšťa vymedzenie pojmu „finančný spotrebiteľ“ v § 1 ods. 3 písm. c) ZDFT, ktoré akcentuje väzbu na poskytovanie finančných služieb dohliadanými subjektmi na finančnom trhu.

[12] Ide o nástroje, ktoré zavádza nariadenie č. 2017/2394 na posilnenie vyšetrovacích právomocí príslušných orgánov v oblasti ochrany spotrebiteľa. Ilustratívne ku kompetenciám a cieľom nariadenia MASLÁK, M. Nové CPP nariadenie. In *Spotrebiteľské právo*. 1. vyd. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2021. s. 180-181.
Považujeme tu za potrebné konštatovať, že už v súčasnosti vo viacerých členských štátoch EÚ existujú veľmi silné vyšetrovacie právomoci orgánov dohľadu porovnateľné s trestnoprocesnými kompetenciami. Pre právny stav v Nemecku k tomu pozri SZESNY, A.-M. *Finanzmarktaufsicht und Strafprozess.* (Dissertation, Universität Osnabrück, 2007) Hamburg : Verlag Dr. Kovač, 2008, 275 s.

nemôže byť liberačným dôvodom v inak objektívnej zodpovednosti na finančnom trhu. Podľa nášho názoru by k využitiu inštitútu dobrovoľného opatrenia voči dohliadaným subjektom využívajúcim fin-tech modely malo dochádzať skôr výnimočne, pri neúmyselných porušeniach, keďže „vychytanie“ nedostatkov samotnej inovácie v rámci inovačného hubu a regulačného sandboxu[13] by malo predchádzať ostrej prevádzke finančnej služby.

1.1 Dobrovoľné opatrenie v zmysle návrhu § 35aa ZDFT

Dobrovoľné opatrenie je potrebné chápať ako **dobrovoľný záväzok** poskytovateľa finančnej služby (v procesnom postavení dohliadaného subjektu) zodpovedného za porušovanie právnych predpisov v oblasti ochrany finančných spotrebiteľov, že toto porušovanie právnych predpisov ukončí a odstráni jeho následky. Svojou podstatou ide o nesankčný mechanizmus, ktorý dáva prednosť dosiahnutiu chránených záujmov (dobrovoľnou obnovou právneho stavu) mimo sankčného postihu páchateľa, ktorý do neho zasiahol porušením právnej povinnosti.

Legislatívne, v zmysle návrhu nového § 35aa ZDFT, sa dobrovoľným opatrením rozumie **písomné záväzné vyhlásenie** dohliadaného subjektu, že **dobrovoľne i) ukončil alebo ii) ukončí porušovanie povinnosti v oblasti ochrany finančných spotrebiteľov**. **Ak to povaha porušenia pripustí, aj vyhlásenie, že iii) vykonal alebo iv) vykoná nápravu v prospech finančných spotrebiteľov,** ktorí boli poškodení alebo ich práva alebo právom chránené záujmy boli porušením povinnosti inak dotknuté.

Podľa návrhu bude NBS povinná najneskôr pred začatím sankčného konania za porušenie povinnosti v oblasti ochrany finančných spotrebiteľov poučiť dohliadaný subjekt o možnosti prijať dobrovoľné opatrenie a o dôsledkoch tohto prijatia. Dôsledkom prijatia bude, že orgán dohľadu vec odloží bez toho, aby začal sankčné konanie, ak vyhodnotí podľa určených diskrečných kritérií, že návrh dobrovoľného opatrenia splní formálne a materiálne požiadavky, je proporcionálny porušeniu, a dohliadaný subjekt preukáže jeho splnenie zákonom ustanoveným spôsobom. Rozhodnutie o odložení veci sa nevydá, vyhotoví sa len zápis o odložení veci. Ak NBS opomenie poučiť dohliadaný subjekt, ten môže doručiť návrh

[13] *Inovačný hub* má slúžiť ako kontaktné miesto na komunikáciu s príslušným orgánom dohľadu a získavanie nezávislých konzultácií týkajúcich sa aplikácie existujúcich regulatórnych požiadaviek. *Regulačný sandbox* je prostredie, ktoré má umožniť testovať inovatívne finančné produkty v súlade s plánom testovania schváleným orgánom dohľadu. HESEKOVÁ BOJMÍROVÁ, S. *Poskytovanie pôžičiek peer to peer spôsobom v kontexte legislatívy upravujúcej poskytovanie úverov spotrebiteľom.* 1. vyd. Bratislava : Wolters Kluwer, 2023, s. 146.

dobrovoľného opatrenia najneskôr do začatia sankčného konania. Na neskôr doručený návrh dobrovoľného opatrenia sa nebude prihliadať.

Pri výkone dohľadu na mieste bude možné vykonať poučenie i ústne. V poučení sa určí primeraná lehota, ktorá nebude kratšia ako tridsať dní odo dňa doručenia písomného alebo ústneho oznámenia poučenia, v ktorej bude môcť dohliadaný subjekt doručiť návrh dobrovoľného opatrenia. Na žiadosť dohliadaného subjektu bude možné lehotu predĺžiť najviac o 30 dní (v odôvodnených prípadoch opakovane).

Výnimkou, kedy nebude možné uplatniť procedúru prijatia dobrovoľného opatrenia bude situácia, 1. ak pôjde o opakované porušenie *tej istej* povinnosti v oblasti ochrany finančných spotrebiteľov v období dvanástich mesiacov nasledujúcich po sebe, 2. porušenie povinnosti v oblasti ochrany finančných spotrebiteľov, ktorého sa dohliadaný subjekt dopustil skôr, ako bolo vydané rozhodnutie, ktorým bola uložená dohliadanému subjektu sankcia za porušenie *inej povinnosti* v oblasti ochrany finančných spotrebiteľov, 3. ak sa začne sankčné konanie vydaním predbežného opatrenia, a v prípadoch osobitných procesných režimov (pri zavedení nútenej správy, pri uložení opatrenia včasnej intervencie, vydaní intervenčného opatrenia alebo dočasného naliehavého intervenčného opatrenia). V zmysle uvedeného pôjde teda o dôvody závažných nedostatkov a prvky recidívy.

Z hľadiska obsahových náležitostí návrhu dobrovoľného opatrenia ide o demonštratívny výpočet (napr. rozsah, obsah, spôsob realizácie, kedy bolo dobrovoľné opatrenie splnené alebo harmonogram jeho plnenia, spôsob a lehota preukázania jeho splnenia, spolupráca so spotrebiteľskou organizáciou[14] a pod.).

NBS bude oprávnená posúdiť na základe skutočností známych z jej činnosti a skutočností uvedených v návrhu dobrovoľného opatrenia, či návrh obsahuje predpísané náležitosti, je jasný, určitý, zrozumiteľný, primeraný porušeniu povinnosti dohliadaného subjektu, najmä či sa dosiahne ukončenie porušovania povinnosti, a ak to povaha porušenia pripúšťa, aj náprava v ich prospech finančných spotrebiteľov. Pri posudzovaní primeranosti návrhu bude orgán dohľadu musieť postupovať vyhodnocovaním demonštratívnych diskrečných kritérií (napr. povaha, závažnosť, spôsob, rozsah, následky, trvanie, okolnosti porušenia povinnosti, skutočnosť, či ide o opakované porušenie tej istej povinnosti, predchádzajúce splnenie dobrovoľných opatrení).

[14] Prílohou návrhu dobrovoľného opatrenia bude musieť byť v takom prípade čestné vyhlásenie príslušného subjektu.

Ak NBS dôjde predbežne k záveru, že realizáciou návrhu možno dosiahnuť súlad s právnymi predpismi a ak to povaha porušenia pripúšťa, aj nápravu, bude mať ale výhrady k jednotlivým náležitostiam návrhu, informuje dohliadaný subjekt o svojich výhradách a určí lehotu na jeho doplnenie alebo úpravu, pričom tieto výhrady k návrhu bude môcť uplatniť aj opakovane. Ak dôjde orgán dohľadu k uspokojivému záveru o návrhu dobrovoľného opatrenia, oznámi výsledok vyhodnotenia dohliadanému subjektu. Dohliadaný subjekt bude v nadväznosti na to povinný splniť dobrovoľné opatrenie a preukázať jeho riadne splnenie. V súvislosti s potrebou preveriť pravdivosť deklarovaného tvrdenia o splnení opatrenia bude NBS oprávnená vyžiadať od dohliadaného subjektu ďalšie informácie a doklady.

NBS musí postupovať pri posudzovaní návrhu dobrovoľného opatrenia bez zbytočných prieťahov v snahe dosiahnuť rýchle ukončenie porušovania povinnosti a ak to povaha porušenia pripustí, aj nápravu v prospech finančných spotrebiteľov.

Po oznámení výsledku vyhodnotenia návrhu dobrovoľného opatrenia orgán dohľadu bude povinný zverejniť na svojom webovom sídle informáciu o prijatom dobrovoľnom opatrení, a to až do preukázania splnenia dobrovoľného opatrenia alebo vydania meritórneho rozhodnutia. Dohliadaný subjekt bude môcť v priebehu plnenia zmeniť dobrovoľné opatrenie len so súhlasom NBS. Ak s jeho zmenou NBS nebude súhlasiť, dohliadaný subjekt ho musí splniť v pôvodnom znení.

Ak orgán dohľadu dôjde k záveru, že 1. realizáciou návrhu dobrovoľného opatrenia nemožno splniť požiadavky, ktoré posudzuje pri jeho vyhodnocovaní, 2. dohliadaný subjekt neprejaví skutočný záujem o dosiahnutie nápravy, 3. alebo bez dostatočných dôvodov odmieta výhrady k návrhu dobrovoľného opatrenia, vyznačí to v spise a oznámi negatívny výsledok vyhodnotenia dohliadanému subjektu najneskôr pri prvom písomnom úkone voči dohliadanému subjektu. Máme za to, že týmto prvým úkonom návrh zákona rozumie oznámenie o začatí konania.

Z navrhovanej úpravy predovšetkým vyplýva, že objekt záväzku dobrovoľného opatrenia musí korešpondovať s objektom (chráneným záujmom) správneho deliktu v oblasti ochrany spotrebiteľa, aby nastal dôvod zániku trestnosti tým, že napr. od protiprávneho konania bude upustené, jeho následky budú odstránené (poškodení spotrebitelia odškodnení) a pod.

Svojou podstatou ide o hmotnoprávny **inštitút zániku trestnosti činu**, ktorého dôsledkom je beztrestnosť páchateľa. V takomto prípade, po spáchaní správneho deliktu, štát stráca záujem vyvodzovať administratívnoprávnu zodpovednosť, z dôvodu, ktorý vznikol

dodatočne (*ex nunc*) ako okolnosť znamenajúca zánik sankcionovateľnosti právnickej osoby.[15] Prezumuje sa, že protiprávne konanie stratilo svoju spoločenské škodlivosť, a preto aj vlastnosť protiprávnosti. Z hľadiska právno-aplikačného považujeme za správne, že jeho využitím orgán dohľadu nerezignuje na sankcionovanie (na vyvodenie administratívnoprávnej zodpovednosti) bez ďalšieho: návrh zákona nielenže nevylučuje začatie sankčného konania pre nesplnenie záväzku v prijatom dobrovoľnom opatrení, ale jeho porušenie (nesplnenie, nepreukázanie splnenia, alebo keď po odložení veci sa zistí, že ide o nepravdivé informácie o splnení) kvalifikuje ako skutkovú podstatu **samostatného poriadkového deliktu** (navrhovaný odsek 15).[16] Súčasne obdobie, počas ktorého bude prijaté dobrovoľné opatrenie a dosledované splnenie jeho záväzku zo strany orgánu dohľadu, sa nebude započítavať do premlčacej (prekluzívnej) lehoty na vyvodzovanie administratívnoprávnej zodpovednosti.[17] Zákon zároveň explicitne rieši situáciu, že dohliadaný subjekt bude chcieť dobrovoľné opatrenie ako výsledok nesankčnej procedúry prijať po uplynutí lehoty na vyvodenie zodpovednosti.[18] Logicky však môže osoba páchateľa opatrenie na odstránenie protiprávneho stavu a jeho následkov prijať i následne na neformálnej dobrovoľnej báze (za predpokladu, že uzná svoju vinu, resp. objektívne spáchanie premlčaného deliktu).

Zmienený inštitút možno analogicky prirovnať **k účinnej ľútosti** (ktorý síce v správnom trestaní nie je zavedený, ale má fakticky povahu poľahčujúcej okolnosti). S účinnou ľútosťou má dobrovoľné opatrenie v zmysle návrhu zákona spoločné podmienky uplatnenia, ktoré sa viažu na zánik administratívnoprávnej zodpovednosti: správny delikt musí byť dokonaný, opatrenie musí byť prijaté dobrovoľne,[19] páchateľ napravil/zamedzil vzniknutý

---

[15] Tiež HORVAT, M. *Administratívnoprávna zodpovednosť právnických osôb*. 1. vyd. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017. s. 78 a 88.

[16] Ku splneniu záväzku dobrovoľného opatrenia má podľa legislatívneho návrhu v súlade so sledovaným cieľom ochrany finančného spotrebiteľa dôjsť v plnom rozsahu, preto bude týmto deliktom postihnuteľné aj čiastočné naplnenie záväzku.

[17] V zmysle návrhu zákona sa do § 19 ods. 4 ZDFT dopĺňa posledná veta, podľa ktorej premlčacia lehota ustanovená týmto zákonom alebo osobitnými predpismi pre zánik zodpovednosti, pre začatie konania alebo pre uloženie opatrení na nápravu, pokuty alebo inej sankcie za nedostatok zistený pri výkone dohľadu neplynie počas postupu podľa § 35aa zákona.

[18] Na rozdiel od sankčného konania, ktoré sa musí *ex offo* zastaviť z dôvodu zániku trestnosti uplynutím lehoty. Pozri SEMAN, T. *Verejná správa v správnom súdnictve.* 1. vyd. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2016, s. 95.

[19] *Mutatis mutandis* v rámci administratívnoprávnej zodpovednosti dobrovoľnosť znamená, že osoba konala na základe vlastnej vôle, nebola prinútená takto konať. Dobrovoľnosť nie je naplnená, ak páchateľ správneho deliktu koná až po začatí správneho konania o správnom delikte. HORVAT, M. *Administratívnoprávna zodpovednosť právnických osôb*. 1. vyd. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017. s. 95; v rámci blokového konania pozri aj SEMAN, T. *Verejná správa v správnom súdnictve.* 1. vyd. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2016, s. 160.

škodlivý následok správneho deliktu. K tomu je potrebné poznamenať, že musí ísť o správny delikt v oblasti ochrany finančných spotrebiteľov.

NBS má už teraz možnosť mimo sankčného konania prerokovať alebo iným postupom vybavovať problémy a nezrovnalosti v činnosti dohliadaného subjektu s členmi jeho orgánov alebo s jeho vedúcimi zamestnancami (pozri § 2 ods. 8 ZDFT), podobne špecificky pre oblasť ochrany finančných spotrebiteľov má možnosť prerokovať nedostatky v činnosti dohliadaného subjektu s osobami oprávnenými konať v mene dohliadaného subjektu (pozri § 35f ods. 3 ZDFT). Prerokovanie nedostatkov nevylučuje ale uplatnenie sankčného postihu, môže však viesť k upusteniu od vyvodzovania administratívnoprávnej zodpovednosti podľa § 29 ods. 3 ZDFT, ak bolo identifikované len nepatrné porušenie právnej povinnosti. V tejto súvislosti tak relativizácia objektívnej zodpovednosti predstavuje určitý materiálny korektív (nepatrnosť porušenia), ktorý nie je nijako kvantifikovaný a jeho posúdenie a možnosť využitia bude podliehať myšlienkovému procesu NBS, pri zohľadnení všetkých okolností deliktu, jeho dopadov na finančný trh, trhovú disciplínu a precendenčnú zásadu v rozhodovacej praxi. Tieto ustanovenie ZDFT sa obsahovo približujú filozofii inštitútu zánik spoločenskej škodlivosti správneho deliktu ako okolnosti spôsobujúcej zánik trestnosti konania a autor nemá vedomosť o ich aplikácii a efektívnosti v praxi, keďže orgán dohľadu tento postup nekomunikuje vo vzťahu k verejnosti.

Za osobitne zaujímavé považujeme posudzovať dobrovoľné opatrenie (ako formu záväzku) v právnej optike verejnoprávnej zmlúv.[20] Na otázku, či by mohlo ísť o verejnoprávnu zmluvu, a teda verejnoprávny zmluvný záväzok, máme kladnú odpoveď. Hoci nedochádza k začatiu sankčného konania, analogicky ako u skrátených správnych konaní o správnom delikte vychádzajúc z judikatúry[21] súhlas páchateľa prelamuje zásady správneho konania v prospech dohodnutej a tým aj nevyvrátiteľnej domnienky naplnenia všetkých štyroch prvkov skutkovej podstaty deliktu, ku ktorého odstráneniu následkov sa páchateľ zaväzuje. Najvyšší súd považoval za dôležité zdôrazniť, že skrátené konanie (blokové konanie) je založené na ústnej dohode,[22] t. j. že v tomto prípade ide o právno-realizačné akty, ktoré teória správneho

[20] Autor v kontexte judikatúry nepoužíva pojem správna dohoda alebo širší pojem verejnoprávna zmluva, i keď nemožno povedať, že by nedochádzalo k naplneniu definície správnej dohody ako formy činnosti verejnej správy (hlavne znaku, aby ju aspoň jeden z jej účastníkov uzatváral v rámci výkonu verejnej správy, za ktorý možno považovať výkon dohľadu nad finančným trhom a v rámci neho vyvodzovanie administratívnoprávnej zodpovednosti na finančnom trhu). K vymedzeniu správnej dohody VRABKO, M. a kol. *Správne právo hmotné. Všeobecná časť.* 2. vyd. Bratislava : C. H. Beck, 2018, s. 146 – 147.

[21] Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 8Sžo/22/2015, zo dňa 30.03.2017.

[22] Rovnako sa akcentuje dobrovoľný súhlasný prejav vôle páchateľa v blokovom konaní v rozsudku Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. Cpj 36/01, zo dňa 03.10.2001. Blok je uznávaný za individuálny správny akt.

práva zaraďuje do skupiny verejnoprávnych zmlúv. Verejnoprávnymi zmluvami je potom potrebné rozumieť dvoj alebo viacstranné správne úkony, ktoré zakladajú, menia alebo rušia administratívnoprávne vzťahy, pričom najmenej jednou zmluvnou stranou je vždy subjekt správneho práva. Práve zrozumiteľný prejav vôle páchateľa vykonaný dobrovoľne, tzn. bez prvkov donútenia, po uvedomení si svojej právnej situácie a po zvážení právnych možností a s nimi spojených výhod a nevýhod, tzn. realizácia práva výberu z dvoch zákonných foriem konania, je hlavnou podmienkou pre platnosť dohody o vine a sankcii. Ústny prejav vôle páchateľa tu nezaznamenáva prostredníctvom zápisnice a obsah dohody nie je zachytený ani v písomnej listine.[23] Máme za to, že uvedené sa plne vzťahuje aj na prijatie dobrovoľného opatrenia, s výnimkou absencie písomnej formy, ktorá je tu prítomná.

V nadväznosti na uvedenú subsumpciu pod verejnoprávnu zmluvu, z dôvodu dobrovoľnosti prevzatia záväzku, je vecne správne, že opravný prostriedok bude vylúčený.

Prijatie a splnenie dobrovoľného opatrenia zároveň umožňuje dohliadanému subjektu **vyhnúť sa aj súvisiacim nepriaznivým účinkom postihu** (právoplatného uloženia sankcie) voči nemu, t. j. napr. okrem jeho majetkovej sféry (ide najmä o zverejnenie právoplatného sankčného rozhodnutia a s tým súvisiace reputačné riziko, uplatnenie recidívy ako kritéria pre kvalifikovanú skutkovú podstatu deliktu opakovaného porušenia práv spotrebiteľov podľa § 35f ods. 2 ZDFT, obsahujúceho asperačnú zásadu), ale aj voči osobám v právnom vzťahu k nemu (difamačný účinok, ktorý sa spája s konkrétnym druhom sankcie, v podobe straty dôveryhodnosti na finančnom trhu u fyzickej osoby s konkrétnym právnym statusom v dohliadanom subjekte, napr. člen predstavenstva). V tomto kontexte možno ako podnet *de lege ferenda* zvážiť zavedenie rehabilitácie už diskreditovaných/diskvalifikovaných fyzických osôb ako prostriedku na ďalšie zjemnenie trestnej politiky NBS, a to legislatívnou úpravou v ZDFT, popri existujúcej úprave uznania fyzickej osoby za dôveryhodnú z hmotnoprávnych dôvodov posudzovaných orgánom dohľadu *ex ante*.[24]

Zavádzanie tohto inštitútu hodnotíme kladne aj z dôvodu, že sa akcentuje **výchovná funkcia**, a to mimo režimu aplikácie represie (ukladania sankcií) v správnom trestaní, osobitne s významom na dohliadané subjekty, ktoré budú zavádzať finančné inovácie vo svojich

---

[23] Znenie uznesenia spracované podľa PÍRY, M. *Zákon o správnom konaní (správny poriadok) – Veľký komentár*. Žilina : Eurokódex, 2022. s. 32 – 33. V tomto kontexte nemožno súhlasiť s názorom Horvata, že verejnoprávna zmluva musí byť principiálne uzatvorená v písomnej forme s právnymi účinkami viažucimi sa na podpisy zmluvných strán, HORVAT, M. *Administratívnoprávna zodpovednosť právnických osôb*. 1. vyd. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017. s. 30.

[24] Napríklad § 7 ods. 17 zákona č. 483/2001 Z. z. o bankách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v platnom znení uvádza ako dôvod, že taká fyzická osoba z hľadiska času pôsobenia vo funkcii svojou činnosťou nemohla spôsobiť negatívne následky (napr. nútenú správu, odobratie povolenia), ak to z povahy veci vyplýva.

obchodných modeloch. Výsledkom plnenia prijatého dobrovoľného opatrenia sa docieli trhová disciplína na finančnom trhu, motivácia pôsobiť s minimálnym negatívnym dopadom na spotrebiteľa, bez toho, aby došlo k začatiu akéhokoľvek konania o správnom delikte *ex offo* a uloženiu sankcie alebo nápravného opatrenia. Na druhej strane, dobrovoľné opatrenie bude podľa nášho názoru predstavovať aj synergický benefit pre orgán dohľadu, pretože ten nemusí vynaložiť administratívne úsilie na aplikáciu sankčného mechanizmu (vedenie sankčného konania na prvom a prípadnom druhom stupni) a vyhne sa tak potenciálnemu riziku preskúmavania zákonnosti svojho rozhodnutia v správnom súdnictve s možnými negatívnymi dôsledkami vyvodzovania zodpovednosti NBS za škodu spôsobenú pri výkone verejnej moci.

Z dôvodu, že na finančnom trhu zákonodarca ustanovil administratívnoprávnu zodpovednosť ako absolútnu a objektívnu, vítame, že analyzovaným inštitútom dobrovoľného opatrenia pristupuje k jej zjemneniu v rovine postihu aspoň v oblasti ochrany finančného spotrebiteľa. V oblasti dodržiavania prudenciálnych požiadaviek na podnikanie dohliadaných subjektov bude ešte potrebné pred návrhom *de lege ferenda* vyhodnotiť, či efekt dobrovoľného opatrenia bude dostatočne kompenzovať porušovanie povinností aj v tejto oblasti.

Napokon, pozitívne môžeme hodnotiť aj zámer, aby sa dobrovoľné opatrenie mohlo uplatniť (a tak dosiahnuť jeho efekty) aj na porušenia povinností spáchané pred účinnosťou návrhu zákona (okrem porušení zistených v rámci dohľadu na mieste skončeného pred účinnosťou návrhu zákona).

1.2 Opatrenie o blokovaní v zmysle návrhu § 35ea ZDFT

V rámci ochrany kolektívnych záujmov finančných spotrebiteľov (pred ich poškodzovaním alebo hrozbou rizika závažnej ujmy na týchto záujmoch) sa predpokladá zavedenie kompetencie pre orgán dohľadu písomne vyzvať dohliadaný subjekt, ktorý prevádzkuje alebo v mene ktorého sa prevádzkuje online rozhranie, alebo iný subjekt, ak sa v rámci obsahu tohto online rozhrania neoprávnene prezentuje poskytovanie finančných služieb, aby v určenej lehote 1. odstránil (resp. zmenil) obsah zverejnený na online rozhraní, 2. obmedzil alebo zamedzil prístup finančných spotrebiteľov k online rozhraniu (resp. prístup k niektorým funkciám alebo službám online rozhrania) alebo 3. zverejnil upozornenie pre finančných spotrebiteľov. Ak spomenutý subjekt nemožno identifikovať, výzva sa má zverejniť na webovom sídle NBS (v rovnakom prípade následne aj samotné uložené opatrenie o blokovaní). V nadväznosti na to je dôležité upozorniť, že podľa návrhu, v súlade s princípom proporcionality, ak dohliadaný subjekt výzve nevyhovie alebo ak je zo všetkých okolností zrejmé, že nedôjde k bezodkladnému uskutočneniu nápravy, môže orgán dohľadu vydať

opatrenie o blokovaní s identickým nariaďovacím obsahom[25] ako predchádzajúca výzva, a to bez *ex ante* súhlasu súdu. Na procesný režim opatrenia o blokovaní sa budú vzťahovať súčasne ustanovenia ZDFT o doručovaní a o predbežnom opatrení s osobitosťami tohto inštitútu.

Dotknutý subjekt bude mať ako opravný prostriedok možnosť podať do piatich pracovných dní od doručenia opatrenia zdôvodnenú písomnú námietku orgánu dohľadu s odkladným účinkom (koncentračná zásada umožní akékoľvek doplnenie alebo zmenu námietky len v tejto lehote). V opačnom prípade nadobudne opatrenie o blokovaní účinky právoplatného rozhodnutia, proti ktorému nemožno podať opravný prostriedok. Na rozhodovaní o námietke sa budú vzťahovať ustanovenia o rozhodovaní o rozklade v ZDFT s procesnými špecifikami (*in concreto* orgán dohľadu bude mať na autoremedúru päť pracovných dní, pri rozhodovaní o námietke môže podľa potreby doplniť dokazovanie, ak v tejto lehote nerozhodne, predloží ju so spisovým materiálom a svojím stanoviskom Bankovej rade NBS, proti ktorej rozhodnutiu už nebude možné podať opravný prostriedok).

Opatrenie o blokovaní bude možné nahradiť novým opatrením o blokovaní, ak predchádzajúce opatrenie nebude účinné. Pri výkone opatrenia o blokovaní bude môcť NBS požiadať poskytovateľa služieb informačnej spoločnosti o poskytnutie súčinnosti, ak dotknutý subjekt nesplní povinnosť uloženú opatrením o blokovaní.

Zánik opatrenia o blokovaní bude naviazaný na samostatné skutočnosti (uplynutie doby, na ktorú bolo vydané, na zrušenie orgánom dohľadu z dôvodu pominutia dôvodu na jeho vydanie, odloženie veci bez začatia sankčného konania, alebo na právoplatné rozhodnutie orgánu dohľadu o uložení sankcie).

Kontext zmieneného navrhovaného inštitútu je potrebné vnímať rovnako ako u dobrovoľného opatrenia ako **nesankčný**, s podstatnou odchýlkou – ukladaním povinnosti (nie dobrovoľným preberaním záväzku). Vydanie opatrenia o blokovaní nebude totiž nasledovať v sankčnom konaní. Orgán dohľadu sa jeho využitím síce nezbavuje možnosti viesť následné sankčné konanie po vydaní opatrenia o blokovaní (návrh zákona to nevylučuje), ak to splní svoj účel, ale v praxi zrejme k tomu dochádzať nebude, prípade len v situáciách obzvlášť závažných porušení. Opätovne môžeme konštatovať, že ide o **nástroj s výchovnou funkciou pre dodržiavanie spotrebiteľských práv**, aj keď výkon tejto kompetencie bude pravdepodobne administratívne náročný (už len tým, že sa pripúšťa opravný prostriedok). Hrozba jeho

[25] Okrem toho bude mať opatrenie o blokovaní predpísané ďalšie obsahové náležitosti (napr. označenie online rozhrania, na ktoré sa bude vzťahovať, lehotu, v ktorej je dotknutý subjekt povinný opatrenie vykonať, čas trvania opatrenia, odôvodnenie potreby uloženia opatrenia, poučenie o možnosti podať námietku).

potenciálneho využitia bude mať významný dopad na dodržiavanie pravidiel pri poskytovaní služieb na diaľku (online), a to tradičnými poskytovateľmi finančných služieb ako aj dohliadanými subjektmi, ktoré využívajú vo poskytovaní finančných služieb inovatívne technológie. Vo vzťahu k druhej skupine subjektov môže ísť dokonca o likvidačný prostriedok *per se*.

V nadväznosti na tento inštitút sa do § 35f zavádza ako druh sankcie ukladanej v sankčnom konaní uloženie povinnosti odstrániť (resp. zmeniť) obsah zverejnený v online rozhraní a uloženie povinnosti zabezpečiť vymazanie domény. Orgán dohľadu preto bude môcť požiadať poskytovateľa služieb informačnej spoločnosti o poskytnutie súčinnosti pri výkone takého sankčného rozhodnutia, ak dohliadaný subjekt povinnosť nesplní. Ak pôjde o sankciu vymazania domény, orgán dohľadu môže požiadať registračnú autoritu pre doménu najvyššej úrovne o zabezpečenie registrácie vymazanej domény pre NBS.

2. Návrh zákona o správcoch úverov a nákupcoch úverov – experiment duálneho režimu vyvodzovania administratívnoprávnej zodpovednosti?

Vládny návrh zákona o správcoch úverov a nákupcoch úverov a o zmene a doplnení niektorých zákonov[26] diferencuje medzi **fakultatívnym ukladaním primeraného nápravného opatrenia (§ 25)** a **obligatórnym ukladaním sankcie alebo nápravného opatrenia (§ 26 – 28)** v tomto novom regulovanom sektore, avšak bez jasného kritéria dištinkcie. Predpokladáme, že by mohlo ísť o kritérium osobitnej a všeobecnej (alebo skôr zostatkovej) skutkovej podstaty správneho deliktu, resp. kritérium objektu deliktu a závažnosti porušenia (implicitne zohľadnený materiálny korektív).

V tomto zmysle objektívne pre páchateľa plauzibilnejším je oprávnenie (nie povinnosť) NBS uložiť **primerané opatrenie na nápravu**[27] (návrh obsahuje demonštratívny návod takýchto opatrení, napr. uloženie povinnosti v určenej lehote odstrániť nedostatok a vykonať nápravu, obmedzenie alebo zákaz ktorejkoľvek z činností spravovania úverov až do odstránenia

[26] V čase odovzdania príspevku bol návrh zákona v legislatívnom štádiu druhého čítania, s návrhom účinnosti 15. mája 2024. Číslo parlamentnej tlače 140, dostupné na:
https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=9612
Návrhom sa transponuje smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2021/2167 z 24. novembra 2021 o správcoch úverov a nákupcoch úverov a o zmene smerníc 2008/48/ES a 2014/17/EÚ (Ú. v. EÚ L 438, 8. 12. 2021) v platnom znení.

[27] Primerané nápravné opatrenie bude možné uplatniť na regulovaný subjekt, ktorým je správca úverov, nákupca úverov alebo jeho zástupca. Nákupcu úverov a jeho zástupcu ako nové regulované subjekty návrh spomína v kontexte ich zistených nedostatkov v uvádzacej vete § 25 ods. 1, avšak následná demonštratívna enumerácia spája jednotlivé nominátne opatrenie takmer výlučne so správcom úverov; nie je však vylúčené, aby bolo aj spomenutým dvom novým dohliadaným subjektom uložené inominátne opatrenie.

nedostatku, príkaz správcovi úverov, aby upravil alebo aktualizoval svoje vnútorné mechanizmy správy a riadenia a mechanizmy vnútornej kontroly). Na prvý pohľad sa javí, že tento spôsob sa uplatní v prípade tzv. **zostatkovej klauzuly skutkovej podstaty**, [28] t. j. ak nepôjde (zrejme podľa zámeru zákonodarcu) o tak závažné porušenia povinností, ktoré subsumoval pod osobitné skutkové podstaty, s ktorým viaže povinnosť NBS konať. Opak by viedol *ad absurdum* k výkladu, že väčšina porušení ustanovení návrhu, vymedzených cez zostatkovú klauzulu, ktoré nie sú osobitnými skutkovými podstatami, sú veľmi závažnými, čo je evidentne *contra ratio legis,* už aj z dôvodu, že orgán dohľadu by tu nemusel sankčné konanie vôbec iniciovať.

Druhým spôsobom je povinnosť vyvodiť zodpovednosť (povinnosť uložiť sankciu a nápravné opatrenie) v prípadoch taxatívne vymedzených (pravdepodobne veľmi závažných) porušení ustanovení návrhu. V tomto zmysle pôjde teda **o osobitné skutkové podstaty** spojené s povinnosťou NBS konať *ex lege*.

Uvedené členenie, ktoré malo pôvodne anticipovať postup orgánu dohľadu, môže vyvolať určité pochybnosti v správnosti nastavenej trestnej politiky. Tie nastanú, ak (zostatkové) porušenia, ktoré sú naviazané iba na možnosť konať NBS formou nápravných opatrení, budú teoreticky v určitých situáciách (pri zohľadnení priťažujúcich okolností) natoľko závažné, aby odôvodňovali postih formou sankcie – pokuty. Takýto postup však bude vylúčený, čím zákonodarca vopred rezignoval na ukladanie pokút v uvedených situáciách (na druhej strane, v prípade osobitných skutkových podstát, bude vždy existovať voľba medzi pokutou a opatrením na nápravu).

K návrhu možno mať aj výhradu, že inštitút odobratia povolenia (sankcia *ultima ratio*) je upravený legislatívne nesystematicky, pretože ho návrh opomína v ustanoveniach o sankciách. Otázne je aj explicitné zavedenie prechodu uložených nápravných opatrení (návrh znenia § 29 ods. 2), keďže niektoré z opatrení môžu mať povahu individuálneho správneho aktu *in personam*.

V porovnaní s doterajším systémom verejnoprávnych nástrojov vyvodzovania administratívnoprávnej zodpovednosti v oblasti ochrany finančného spotrebiteľa vyvstáva **otázka jednočinného súbehu** (spáchanie viacerých správnych deliktov s objektom ochrany

[28] Tzv. zvyškovú, resp. neurčitú formuláciu objektívnej stránky skutkovej podstaty považuje súdna prax za akceptovateľnú. Pozri WINKLER, M. – SLEZÁKOVÁ, A. Vybrané hmotnoprávne a procesnoprávne otázky ukladania sankcií dohliadaným subjektom finančného trhu. In *Zborník príspevkov z medzinárodnej právnickej vedeckej konferencie organizovanej Národnou bankou Slovenska a Právnickou fakultou Univerzity Komenského v Bratislave dňa 24. novembra 2022 pri príležitosti 30. výročia prijatia Zákona o Národnej banke Slovenska.* Bratislava : Národná banka Slovenska, 2023. s. 162.

finančného spotrebiteľa jedným konaním). Tento nie je doteraz na rozdiel od viacčinného súbehu (aplikácia absorpčnej zásady *analógiou legis*)[29] vyriešený právnou úpravou ochrany finančného spotrebiteľa v ZDFT (§ 35h). Spotrebiteľské práva a povinnosti ukladané rámci ochrany spotrebiteľa sa nenachádzajú len v Občianskom zákonníku alebo spotrebiteľskom kódexe, ich premietnutie, vo forme rôznych informačných povinností, nachádzame aj v početných ustanoveniach sektorových zákonov regulujúcich finančný trh, ktoré sú transpozičným zrkadlom európskej regulácie. V praxi pôjde o dilemu aplikácie sankčného režimu u jednočinného súbehu spotrebiteľského deliktu podľa § 35f ZDFT (ako čisto národnej právnej úpravy s inými sadzbami pokút) alebo iného spotrebiteľského deliktu v akomkoľvek osobitnom zákone finančného trhu, vrátane deliktu podľa návrhu zákona o správcoch úverov a nákupcoch úverov.

Ak sa konštrukcia takého spotrebiteľského deliktu v osobitnom zákone na finančnom trhu nevyskytuje, potom bude **aplikácia ZDFT** jednoznačná a výlučná, **v pozícii zostatkového/zberného deliktu**, ktorý pokrýva porušenia právnych predpisov bez vlastných sankčných ustanovení (napr. zákon č. 266/2005 Z. z. o ochrane spotrebiteľa pri finančných službách na diaľku a o zmene a doplnení niektorých zákonov v platnom znení), alebo právnych predpisov, ktorých ustanovenia o správnych deliktoch sa na NBS nevzťahujú (napr. zákon č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov v platnom znení).

Následne je potrebné zodpovedať otázku, **či za porušenie osobitných ustanovení** (väčšinou transponovaných z úrovne EÚ) **uplatniť sankčný mechanizmus podľa národnej právnej úpravy ZDFT, alebo použiť sankčný režim v národných sektorových zákonoch, ak sa tam vyskytuje**, a to s dôsledkami s tým spojenými (rozdielnosť sadzieb pokút).

Natíska sa všeobecné riešenie prostredníctvom interpretačných metód trestného práva, do úvahy prichádza najmä **skúmanie vzťahu všeobecnej a osobitnej skutkovej podstaty**. Žiaľ, nie je vždy očividné (a je to skôr pravidlom), či špeciálnu právnu úpravu prezentuje osobitný zákon alebo ZDFT. Ustanovenie § 35f ZDFT akosi tautologicky odkazuje prostredníctvom odkazu 1 znova na porušenia osobitných predpisov príkladmo uvedených v príslušnej poznámke pod čiarou a tým vytvára osobitnú skutkovú podstatu s dôrazom na ochranu finančného spotrebiteľa, navyše sadzby pokút sa medzi úpravami odlišujú, preto

[29] SEMAN, T. *Verejná správa v správnom súdnictve.* 1. vyd. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2016, s. 91. K analógii v správnom trestaní pozri MATES, P. a kol. *Základy správního práva trestního.* 4. vyd. Praha : C. H. Beck, 2008, s. 26.

nemôžu byť návodom k determinovaniu špeciality tej ktorej úpravy. Objekt osobitných správnych deliktov pritom môže mať viac menej podobný charakter ochrany spotrebiteľských práv.

Zastávame názor, podľa ktorého by sa mal **uprednostniť sankčný režim osobitnej právnej úpravy za predpokladu, že ide o transpozíciu a implementáciu** prevzatých právne záväzných aktov EÚ. Takýto postup zdôvodňujeme pôvodom porušovaných právnych noriem, s ktorými osobitný sankčný mechanizmus súvisí. Ak totiž vyplýva z čl. 7 ods. 2 Ústavy SR prednosť právne záväzných aktov EÚ pred slovenskou národnou právnou úpravou, možno prioritizovať aj ustanovenia prevzaté z právne záväzných aktov EÚ spolu s ich sankčným režimom (o to viac, ak je prevzatý zo sekundárneho práva aj ten). Týmto sa súčasne akcentuje osobitosť právnej úpravy skutkovej podstaty.

Ak o transpozíciu/implementáciu nepôjde, do úvahy prichádza prednostné uplatnenie správneho deliktu podľa § 35f ZDFT, za predpokladu, že orgán dohľadu chce klásť dôraz na objekt tohto deliktu, ktorým je ochrana spotrebiteľských práv, a nie prípadne aj iný záujem (pri informačných povinnostiach podľa osobitných zákonov môže ísť o ochranu spotrebiteľa vo všeobecnom ponímaní, odbúraním informačnej asymetrie a pod.).

Záver

V texte sme analyzovali vybrané anticipované legislatívne zmeny v správnom trestaní za porušenie práv finančných spotrebiteľov, na ktorého postih je príslušná NBS vo funkcii orgánu dohľadu. Vychádzali sme z vládneho návrhu zákona o ochrane spotrebiteľa a o zmene a doplnení niektorých zákonov, pričom sme svoj záujem koncentrovali na inštitút dobrovoľného opatrenia a opatrenia o blokovaní. Tieto nové nástroje, ako výsledok procesu implementácie nariadenia č. 2017/2394, sme obsahovo priblížili a objasnili ich podstatu. Konštatujeme, že v tejto súvislosti ide o šancu na zmenu postoja orgánu dohľadu v realizácii jeho sankčnej politiky, ktorá bude výhodná tak pre dohliadané subjekty, ako aj NBS, bez vplyvu na doterajší stupeň ochrany spotrebiteľa na finančnom trhu, ak budú tieto nástroje používané rozumne, vhodne, proporcionálne a striedmo. **Z dôvodu, že na finančnom trhu zákonodarca ustanovil (absolútnu) objektívnu administratívnoprávnu zodpovednosť, pretože považuje za bezpodmienečne nevyhnutné bezporuchové fungovanie finančného systému ako i finančnej inštitúcie v jednotlivosti,[30] je nanajvýš vhodné, že analyzovaným inštitútom**

[30] Uvedené generické objekty správnych deliktov na finančnom trhu zároveň korešpondujú klasifikácii obozretnostného dohľadu na makroprudenciálny a mikroprudenciálny dohľad, resp. na dohľad konsolidovaný

dobrovoľného opatrenia pristupuje k jej zjemneniu v sankčnej (trestnej) rovine aspoň v oblasti ochrany finančného spotrebiteľa.

Zvlášť sme pozornosť venovali vplyvu spomenutých nástrojov na dohliadané subjekty, ktoré využívajú finančné inovácie. Je dôležité uvedomiť si, že regulácia, ktorá nastupuje pri technológiách skôr ako *ex post* reakcia, by nemala postihovať alebo brzdiť ich rozvoj. Ako uvádza Hodás: *„prílišná regulácia má v tomto kontexte potenciál zabiť vývoj novej (inovatívnej) technológie už v zárodku. Naopak, nedostatočná regulácia nevyhnutne znamená potenciál pre ohrozenie celej škály ústavných hodnôt, ktoré má verejnomocenský regulátor chrániť. Normotvorca pripravujúci reguláciu inovatívnej technológie (...) sa tak pohybuje medzi Scyllou absencie právnej regulácie a Charybdou legislatívneho optimizmu snažiaceho sa vyriešiť akýkoľvek spoločenský problém vytvorením novej právnej normy, ktorá bude v konečnom dôsledku nevhodná.“.*[31] Na finančnom trhu sa preto postupne **ustupuje od tradičnej preskriptívnej regulácie a nastupuje trend tzv. performatívnej regulácie**,[32] v slovníku regulátora skôr označovanej **ako princípovo orientovaná regulácia**. Spomenutý prístup je však pri využití tradičných nástrojov správneho trestania takmer vylúčený. Performatívna regulácia sama osobe nie je bez vhodných nových nástrojov vyvodzovania postihu, resp. vynucovania reparácie (ako je napr. inštitút podobný účinnej ľútosti) na finančnom trhu dostatočná. Aj v tejto oblasti našťastie badať progresívny vývoj: pod vplyvom únijného práva prenikanie prvkov, ktoré sú už bežné v trestnom konaní. Potrebná je vhodná miera normatívnej ingerencie tak, aby nedošlo k demotivácii páchateľa. Ako uvádza Heseková: z pohľadu *„nastavenia správnej miery regulácie pri finančných inováciách je potrebné: analyzovať potrebu aplikácie existujúcej regulácie, identifikovať potrebu nastavenia ex ante regulácie a návrhov de lege ferenda, ktoré by zastrešili nové obchodné modely v službách na finančnom trhu vrátane sankčného mechanizmu.“.*[33] Práve v príspevku analyzovaný inštitút dobrovoľného opatrenia môže pôsobiť protrhovo, bez *stricto sensu* sankčných účinkov, keďže páchateľ sám bez donútenia vyvinie úsilie k náprave a prípadnému odškodneniu spotrebiteľov.

---

a doplňujúci a dohľad na individuálnej báze. Dohľad v oblasti ochrany finančného spotrebiteľa korešponduje objektu spotrebiteľských správnych deliktov a je vykonávaný funkčne samostatne v rámci orgánu dohľadu (NBS).

[31] HODÁS, M. *Implementácia autonómnej mobility – niektoré filozofické a (ústavno)právne aspekty a ich právne a metaprávne implikácie nielen pre Slovenskú republiku.* [online]. Praha : Leges, 2022, s. 28–29. [cit. 2024.03.28.] Dostupné na internete: https://www.knihyleges.cz/implementacia-autonomnej-mobility-niektore-filozoficke-a-ustavnopravne-aspekty

[32] Ide o regulatívnu techniku motivujúcu regulované subjekty k vytváraniu vlastných konkrétnych pravidiel správania; právna norma nestanoví podrobné štandardy, ale len želaný cieľ („télos“) a ponechá na regulovanom subjekte, ako k tomuto stavu dospeje. Tamtiež, s. 29.

[33] HESEKOVÁ BOJMÍROVÁ, S. *Poskytovanie pôžičiek peer to peer spôsobom v kontexte legislatívy upravujúcej poskytovanie úverov spotrebiteľom.* 1. vyd. Bratislava : Wolters Kluwer, 2023, s. 144.

V poslednej časti príspevku sme posúdili legislatívne netypicky riešený postih podľa návrhu zákona o správcoch úverov a nákupcoch úverov, ktorý môže spôsobovať v praxi problémy pri vyvodzovaní administratívnoprávnej zodpovednosti. Záverom sme sa v tej súvislosti zamerali na dilemu voľby sankčného režimu pri jednočinnom súbehu spotrebiteľských deliktov na finančnom trhu. Tu sme ponúkli riešenie plauzibilné z pohľadu záväzkov voči právu EÚ.

Zoznam bibliografických odkazov

ADAMOVÁ, Z. – NOVOTNÁ, M. 2022. Harmonizácia digitálneho zmluvného práva a nároky pri vadách digitálneho plnenia. In *Právo, obchod, ekonomika.* Košice : Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach, 2022. ISBN 978-80-574-0153-7. s. 9 – 28.

ČUNDERLÍK, Ľ. a kol. 2017. *Právo finančného trhu.* 1. vyd. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017. 260 s. ISBN 978-80-8168-753-2.

HAMŘÍK, M. 2023. Finančný spotrebiteľ v náručí Národnej banky Slovenska. In *Zborník príspevkov z medzinárodnej právnickej vedeckej konferencie organizovanej Národnou bankou Slovenska a Právnickou fakultou Univerzity Komenského v Bratislave dňa 24. novembra 2022 pri príležitosti 30. výročia prijatia Zákona o Národnej banke Slovenska.* Bratislava : Národná banka Slovenska, 2023. ISBN 978-80-8043-258-4. s. 49 – 60.

HESEKOVÁ BOJMÍROVÁ, S. 2023. *Poskytovanie pôžičiek peer to peer spôsobom v kontexte legislatívy upravujúcej poskytovanie úverov spotrebiteľom.* 1. vyd. Bratislava : Wolters Kluwer, 2023. 216 s. ISBN 978-80-571-0571-8.

HODÁS, M. 2022. *Implementácia autonómnej mobility – niektoré filozofické a (ústavno)právne aspekty a ich právne a metaprávne implikácie nielen pre Slovenskú republiku.* [online]. Praha : Leges, 2022. 101 s. [cit. 2024.03.28.] Dostupné na internete: https://www.knihyleges.cz/implementacia-autonomnej-mobility-niektore-filozoficke-a-ustavnopravne-aspekty . ISBN 978-80-7502-660-6 (e-kniha).

HORVAT, M. 2017. *Administratívnoprávna zodpovednosť právnických osôb*. 1. vyd. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017. 264 s. ISBN 978-80-8168-715-0.

MASLÁK, M. 2021. Nové CPP nariadenie. In *Spotrebiteľské právo*. 1. vyd. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2021. ISBN 978-80-7598-987-1. s. 180 – 181.

MATES, P. a kol. 2008. *Základy správního práva trestního.* 4. vyd. Praha : C. H. Beck, 2008. 224 s. ISBN 978-80-7179-806-4.

PÍRY, M. 2022. *Zákon o správnom konaní (správny poriadok) – Veľký komentár*. Žilina : Eurokódex, 2022. 256 s. ISBN 978-80-8155-111-6.

Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. Cpj 36/01, zo dňa 03.10.2001

SEMAN, T. 2016. *Verejná správa v správnom súdnictve.* 1. vyd. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2016. 180 s. ISBN 978-80-8152-424-0.

STRÉMY, J. 2015. *Ochrana finančného spotrebiteľa.* 1. vyd. Praha : Leges, 2015. 136 s. ISBN 978-80-7502-089-5.

SZESNY, A.-M. 2008. *Finanzmarktaufsicht und Strafprozess.* (Dissertation, Universität Osnabrück, 2007) Hamburg : Verlag Dr. Kovač, 2008. 275 s. ISBN 978-3-8300-3622-7.

Tlačová správa zo dňa 10.07.2023, Kancelária prezidenta SR. [online]. [cit. 2024.03.28.]. Dostupné na internete: https://www.prezident.sk/article/prezidentka-vetovala-zakon-o-ochrane-spotrebitela/.

ÚRADNÍK, M. Komparácia proklamovaných cieľov počas funkčného obdobia vlády Slovenskej republiky v rokoch 2016-2020 v intenciách právnej úpravy finančného a daňového práva. In *NOTITIAE NOVAE FACULTATIS IURIDICAE UNIVERSITATIS MATTHIAE BELII NEOSOLII ROČNÍK XXV.* Banská Bystrica : Belianum, 2021. ISBN 978-80-557-1919-1. s. 433 - 476.

Ústavný zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v platnom znení

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 8Sžo/22/2015, zo dňa 30.03.2017

Vládny návrh zákona o ochrane spotrebiteľa a o zmene a doplnení niektorých zákonov [online]. [cit. 2024.03.28.]. Dostupné na internete: https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/cpt&ZakZborID=13&CisObdobia=9&ID=53

Vládny návrh zákona o správcoch úverov a nákupcoch úverov a o zmene a doplnení niektorých zákonov [online]. [cit. 2024.03.28.]. Dostupné na internete: https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=9612

VRABKO, M. a kol. 2018. *Správne právo hmotné. Všeobecná časť.* 2. vyd. Bratislava : C. H. Beck, 2018. 344 s. ISBN 978-80-89603-68-8.

WINKLER, M. – SLEZÁKOVÁ, A. 2023. Vybrané hmotnoprávne a procesnoprávne otázky ukladania sankcií dohliadaným subjektom finančného trhu. In *Zborník príspevkov*

z medzinárodnej právnickej vedeckej konferencie organizovanej Národnou bankou Slovenska a Právnickou fakultou Univerzity Komenského v Bratislave dňa 24. novembra 2022 pri príležitosti 30. výročia prijatia Zákona o Národnej banke Slovenska. Bratislava : Národná banka Slovenska, 2023. ISBN 978-80-8043-258-4. s. 156 – 175.

Zákon č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov v platnom znení

Zákon č. 266/2005 Z. z. o ochrane spotrebiteľa pri finančných službách na diaľku a o zmene a doplnení niektorých zákonov v platnom znení

Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v platnom znení

Zákon č. 483/2001 Z. z. o bankách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v platnom znení

Zákon č. 747/2004 Z. z. o dohľade nad finančným trhom a o zmene a doplnení niektorých zákonov v platnom znení

Jakub Dzimko[1] - Peter Kišš[2]

Diskvalifikácia fyzickej osoby podľa daňového poriadku

Kľúčové slová

Diskvalifikácia. Vylúčený zástupca. Rozhodnutie o vylúčení.

Abstrakt

Príspevok skúma právnu úpravu inštitútu diskvalifikácie fyzických osôb z výkonu funkcie člena štatutárneho orgánu alebo člena dozorného orgánu v obchodnej spoločnosti alebo družstve, ktorý bol zakotvený do Obchodného zákonníka. Tento inštitút v Obchodnom zákonníku neustanovuje konkrétne diskvalifikačné dôvody, ale má povahu odkazujúcej právnej normy a konkrétne diskvalifikačné dôvody sú zakotvené v iných právnych predpisoch. Jedným z predpisov do ktorého bol zakotvený diskvalifikačný dôvod je zákon č. 563/2009 Z. z. o správe daní (Daňový poriadok) v platnom znení. Autori sa v predkladanom článku prostredníctvom analýzy zameriavajú na konkrétne diskvalifikačné dôvody obsiahnuté v tomto predpise a upriamujú pozornosť na niektoré nedostatky ustanovenia § 157a Daňového poriadku.

Keywords

Disqualification. Disqualified representative. Disqualification decision.

Abstract

The paper examines the legal regulation of the institute of disqualification of natural persons from performing the function of a member of a statutory body or a member of a supervisory body in commercial company or a cooperative, which has been enshrined in the Commercial Code. The Commercial Code does not provide specific grounds for disqualification are laid down in other legislation. One of the regulations in which the disqualification ground has been incorporated is Act No. 563/2009 Coll. on Tax Administration (Tax Code) as amended. In the present article, the authors focus their analysis on the specific disqualifiaction grounds conntained in this provision and draw attention to some of the shortcomings of the provision of Section 157a of the Tax Code.

Úvod

Inštitút diskvalifikácie fyzických osôb z výkonu funkcie člena štatutárneho orgánu alebo člena dozorného orgánu v obchodnej spoločnosti, alebo družstve je v súčasnosti už imanentnou súčasťou právneho poriadku Slovenskej republiky ako inštitút zakotvený v zákone č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v platnom znení (ďalej ako „Obchodný zákonník“). Obchodný zákonník priamo neustanovuje konkrétne diskvalifikačné dôvody, avšak obsahuje

[1] Mgr. Jakub Dzimko, PhD., odborný asistent, Katedra obchodného a finančného práva Právnickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, jakub.dzimko@umb.sk

[2] Bc. Peter Kišš, študent 2. ročníka dennej formy magisterského stupňa štúdia, Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, peter.kiss@student.umb.sk

ustanovenie, ktoré odkazuje na osobitné zákony, v rámci ktorých je ustanovené za akých podmienok je možné diskvalifikovať fyzickú osobu z výkonu zákonom vymedzených funkcií. Jedným z takýchto osobitných právnych predpisov je aj zákon č. 563/2009 Z. z. o správe daní (daňový poriadok) v platnom znení (ďalej aj ako „Daňový poriadok"), ktorý oprávňuje správcu dane vylúčiť fyzickú osobu z výkonu funkcie člena štatutárneho orgánu alebo člena dozorného orgánu v obchodnej spoločnosti alebo družstve.

Primárnym cieľom prijímanej právnej úpravy bolo vytvorenie efektívnych nástrojov v boji proti daňovým podvodom a motivácia daňových subjektov k dobrovoľnému plneniu svojich daňových povinností. Ako nástroj pre skvalitnenie výberu daní a očistenie podnikateľského prostredia je považované aj vylúčenie daňovo nespoľahlivých osôb, pričom zámerom zákonodarcu bolo, aby mal správca dane, na základe zákonom ustanovených dôvodov, možnosť rozhodnúť o vylúčení osoby, ktorá je štatutárom spoločnosti, avšak svoje povinnosti vyplývajúce jej z tejto funkcie, si riadne neplní. Týmto rozhodnutím bude fyzická osoba vylúčená z možnosti byť najmä štatutárom alebo členom štatutárneho orgánu, členom dozorného orgánu, alebo prokuristom vo všetkých obchodných spoločnostiach a družstvách. Cieľom predloženého príspevku je analyzovať inštitút diskvalifikácie fyzickej osoby podľa § 13a Obchodného zákonníka s akcentom na diskvalifikačný dôvod upravený v Daňovom poriadku.

1. Právna úprava diskvalifikácie fyzickej osoby v podmienkach Slovenskej republiky

Prijatím zákona č. 87/2015 Z. z., ktorým bol novelizovaný Obchodný zákonník, bol zavedený do slovenského právneho poriadku inštitút diskvalifikácie fyzickej osoby z výkonu člena štatutárneho orgánu alebo člena dozorného orgánu v obchodnej spoločnosti alebo družstve. Zákonodarca sa pri kreovaní predmetného inštitútu inšpiroval anglickým *Compamy Directors Disqualification Act 1986*, ktorý bol novelizovaný *Enterprise Act 2002* a *Small Business, Enterprise and Employment Act 2015,* ktoré následne rozširovali diskvalifikačné dôvody. Oproti anglickému vzoru je slovenská právna úprava výlučne formalistická, kedy na vylúčenie (diskvalifikáciu) určitej osoby je výlučne potrebné konkrétne rozhodnutie súdu v inom súdnom konaní alebo rozhodnutie iného orgánu verejnej moci, ak tak ustanoví osobitný právny predpis.[3]

[3] OVEČKOVÁ, O. a kol.: *Obchodný zákonník. Veľký komentár. Zväzok I. (§ 1 až 260).* Bratislava : Wolters Kluwer, 2022, 2. vydanie, s. 189.

Z hľadiska systematiky Obchodného zákonníka bol tento inštitút zaradený do štvrtého dielu prvej hlavy prvej časti, kedy ustanovenie § 13a Obchodného zákonníka ustanovuje, že rozhodnutím súdu alebo rozhodnutím iného orgánu, ktoré je preskúmateľné súdom, ak tak ustanoví osobitný predpis, môže byť určené, že po dobu uvedenú v rozhodnutí, alebo na základe rozhodnutia súdu po dobu troch rokov od právoplatnosti rozhodnutia (ďalej len „rozhodnutie o vylúčení"), fyzická osoba nesmie vykonávať funkciu člena štatutárneho orgánu alebo člena dozorného orgánu v obchodnej spoločnosti alebo družstve (ďalej len „vylúčený zástupca"). To platí rovnako aj pre pôsobenie ako vedúci organizačnej zložky podniku, vedúci podniku zahraničnej osoby, vedúci organizačnej zložky podniku zahraničnej osoby alebo prokurista. Toto ustanovenie určuje okruh subjektov, ktoré rozhodujú o vylúčení. Zákon zveruje túto právomoc súdom a iným orgánom verejnej moci na základe ich vlastného rozhodnutia. V prípade, ak rozhoduje orgán verejnej moci, takéto rozhodnutie je následne preskúmateľné súdom.

Verejnoprávna úprava vylúčenia fyzických osôb z možnosti konať alebo zastupovať podnikateľov vykonaná v Obchodnom zákonníku je spojená s procesnoprávnou úpravou v zákone o súdoch[4] a v zákone č. 757/2004 Z. z. o sídlach a obvodoch súdov v znení neskorších predpisov, podľa ktorého je Okresný súd Žilina s obvodom pre celé územie Slovenskej republiky určeným súdom, ktorý je príslušný pre vedenie agendy registra diskvalifikácií.[5]

Ako už bolo uvedené, rozhodnutím o vylúčení je rozhodnutie, o ktorom tak ustanoví osobitný zákon, keďže Obchodný zákonník nedefinuje dôvody, pre ktoré je osoba vylúčená, ale definuje len právne následky jej vylúčenia.[6] Sústavu formálnych diskvalifikačných dôvodov v slovenskom právnom poriadku tvoria: (a) diskvalifikujúce rozhodnutia súdov v trestnom konaní; (b) diskvalifikujúce rozhodnutia súdov vydané v rámci insolvenčných konaní a (c) diskvalifikujúce rozhodnutia súdov a iných orgánov, ktoré sankcionujú neplnenie konkrétnych povinností ustanovených zákonom.[7] Do rámca rozhodnutí o vylúčení podľa § 13a Obchodného zákonníka podľa súčasného právneho stavu zaraďujeme právoplatný rozsudok, ktorým bol

[4] § 82i zákona č. 757/2004 Z. z. o súdoch v znení neskorších predpisov.
[5] UŠIAKOVÁ, L.: Register diskvalifikácií ako prostriedok na zvýšenie právnej istoty v podnikateľskom prostredí - dôvody diskvalifikácie. In: *Banskobystrické zámocké dni práva : zborník z 5. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie, Vígľaš, 14. - 15. november 2019. Sekcia súkromného práva "Princípy súkromného práva ako stabilizačný faktor pri tvorbe a interpretácii právnych predpisov".* Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2020, s. 223.
[6] OVEČKOVÁ, O. a kol.: *Obchodný zákonník. Veľký komentár. Zväzok I. (§ 1 až 260).* Bratislava : Wolters Kluwer, 2022, 2. vydanie, s. 189.
[7] UŠIAKOVÁ, L.: *Diskvalifikácia z výkonu funkcie v obchodnom práve.* Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2022, s. 61-62.

uložený trest zákazu činnosti podľa § 61 ods. 10 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov; právoplatné rozhodnutie súdu podľa zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii v znení neskorších predpisov (ďalej aj ako „Zákon o konkurze a reštrukturalizácii“ alebo „ZKR“) o povinnosti nahradiť zmluvnú pokutu (§ 74, § 74a ZKR), rozhodnutie o povinnosti nahradiť škodu (§ 11a ods. 6 ZKR), rozhodnutie o vylúčení štatutárneho orgánu pre porušenie povinností počas malého konkurzu (§ 107 ods. 2 ZKR), ako aj rozhodnutie o zrušení oddlženia pre nepoctivý zámer dlžníka (§ 166f ods. 5 ZKR)[8]; rozhodnutia podľa § 14 zákona o registri partnerov verejného sektora; rozhodnutie súdu podľa § 41 ods. 7 zákona č. 233/1995 Z. z. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok) v znení neskorších predpisov; rozhodnutie správcu dane podľa § 157a Daňového poriadku.

2. Diskvalifikácia podľa Daňového poriadku

Nadobudnutím účinnosti zákona č. 408/2021 Z. z. bol novelizovaný Daňový poriadok, a to doplnením ustanovenia § 157a, ktorým bol zakotvený inštitút rozhodnutia správcu dane o vylúčení v nadväznosti na ustanovenie § 13a Obchodného zákonníka. Správca dane v takomto prípade vydá rozhodnutie o vylúčení, ak daňový subjekt:

a) mal ukončenú daňovú kontrolu podľa § 46 ods. 9 písm. c) Daňového poriadku a zároveň má daňový nedoplatok a nedoplatok na inom peňažnom plnení v úhrne aspoň 5.000 Eur viac ako jeden rok, alebo ak
b) podal daňové priznanie k dani z pridanej hodnoty za zdaňovacie obdobie a daňová kontrola oprávnenosti nároku podľa osobitného predpisu [§ 79 ods. 6 zákona č. 222/2004 Z. z. o dani z pridanej hodnoty v platnom znení (ďalej aj ako „Zákon o dani z pridanej hodnoty“)] týkajúca sa tohto zdaňovacieho obdobia bola ukončená podľa § 46 ods. 9 písm. c) Daňového poriadku.

Diskvalifikačným orgánom v tomto prípade však nie je súd v rámci svojej rozhodovacej činnosti, ale správca dane v súvislosti so správou dane. Správcom dane je v danom prípade v súlade s § 4 Daňového poriadku daňový úrad, nakoľko v tomto prípade ide o daň z pridanej hodnoty, ktorá je príjmom štátneho rozpočtu. Diskvalifikovaným subjektom, teda subjektom, ktorý môže byť diskvalifikovaný je fyzická osoba, ktorá je štatutárnym orgánom alebo členom

[8] Bližšie pozri napr. UŠIAKOVÁ, L.: Proporcionalita diskvalifikácie z výkonu funkcie podľa Obchodného zákonníka z pohľadu právnej úpravy diskvalifikačných dôvodov v Zákone o konkurze a reštrukturalizácii. In: *Neštandardné legislatívne zásahy štátu v neštandardných situáciách : pocta profesorovi Milanovi Ďuricovi*. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2023, s. 365-378.

štatutárneho orgánu daňového subjektu – osoby, ktorej zákon alebo osobitné predpisy ukladajú povinnosti alebo priznávajú práva.

Následkom rozhodnutia o vylúčení je, že vylúčená fyzická osoba, ktorá je u daňového subjektu v pozícii štatutára alebo člena štatutárneho orgánu, nesmie vykonávať funkciu štatutára, alebo člena štatutárneho orgánu, alebo člena dozorného orgánu v obchodnej spoločnosti, alebo družstve. To platí rovnako aj pre pôsobenie tejto fyzickej osoby ako vedúceho organizačnej zložky podniku, vedúceho podniku zahraničnej osoby, vedúceho organizačnej zložky podniku zahraničnej osoby alebo ako prokuristu, pričom tento následok vyplýva priamo z Obchodného zákonníka.[9]

Fyzická osoba je vylúčená z výkonu týchto funkcií na tri roky od právoplatnosti takéhoto rozhodnutia. I keď tento inštitút v Daňovom poriadku nadobudol účinnosť od 01.01.2022, tak k 05.10.2023 bolo daňovými úradmi vydaných 146 diskvalifikačných rozhodnutí o vylúčení fyzických osôb z funkcie štatutárneho orgánu alebo člena štatutárneho orgánu.[10]

3. Diskvalifikačné dôvody podľa Daňového poriadku ako predpoklad vylúčenia fyzickej osoby

Ako už bolo vyššie uvedené, Daňový poriadok ustanovuje v ustanovení § 157a ods. 1 dva diskvalifikačné dôvody, pričom pre každý z týchto dôvodov stanovuje samostatné konkrétne požiadavky, ktoré musia byť kumulatívne splnené, aby mohol správca dane rozhodnúť o diskvalifikácii fyzickej osoby.

Prvý diskvalifikačný dôvod podľa § 157a ods. 1 písm. a) Daňového poriadku spočíva v skutočnosti, že daňový subjekt musí mať ukončenú daňovú kontrolu podľa § 46 ods. 9 písm. c) Daňového poriadku a zároveň má daňový subjekt daňový nedoplatok a nedoplatok na inom peňažnom plnení v úhrne aspoň 5.000 Eur viac ako jeden kalendárny rok. Prvou podmienkou na to, aby správca dane mohol diskvalifikovať daňový subjekt musí mať tento subjekt ukončenú daňovú kontrolu podľa § 46 ods. 9 písm. c) Daňového poriadku, pričom v takomto prípade sa daňové kontrola považuje za ukončenú dňom zániku nároku na vrátenie nadmerného odpočtu podľa osobitného predpisu, ktorým je Zákon o dani z pridanej hodnoty. V súlade s ustanovením

[9] Dôvodná správa k zákonu č. 408/2021 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 563/2009 Z. z. o správe daní (daňový poriadok) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.

[10] Odpoveď Finančného riaditeľstva Slovenskej republiky na žiadosť o sprístupnenie informácií zo dňa 05.10.2023, č. 493833/2023.

§ 79 ods. 6 Zákona o dani z pridanej hodnoty sa má za to, že nárok na vrátenie nadmerného odpočtu zaniká posledným dňom tretieho mesiaca, a to vo výške v akej jeho vznik bol uplatnený v daňovom priznaní alebo dodatočnom daňovom priznaní, ak platiteľ dane z pridanej hodnoty neumožní vykonanie daňovej kontroly do troch mesiacov odo dňa jej začatia. Druhou podmienkou je existencia daňového nedoplatku a nedoplatku na inom peňažnom plnení v úhrne aspoň 5.000 Eur, pričom tento nedoplatok musí trvať viac ako jeden kalendárny rok. Daňový nedoplatok je dlžná suma dane po lehote splatnosti dane.[11] V rámci tejto druhej podmienky je smerodajné to, aby bol nedoplatok v sume 5.000 Eur tvorený úhrnom z dvoch nedoplatkov a tento nedoplatok trval viac ako jeden rok. V konečnom dôsledku stačí aj keď má len daňový nedoplatok vo výške 5.000 Eur a zároveň nedoplatok na inom plnení je 0 Eur a tým pádom túto podmienku spĺňal. V prípade, ak daňový subjekt túto podmienku spĺňa tak je potrebné, aby tento nedoplatok trval viac ako jeden rok. Je potrebné však poukázať na situácie, že ak má daňový subjekt ukončenú daňovú kontrolu v zmysle § 46 ods. 9 písm. c) Daňového poriadku a má daňový nedoplatok vo výške 3.000 Eur, ktorý je po splatnosti 5 mesiacov a zároveň má iný peňažný nedoplatok vo výške 2.000 Eur, ktorý je po splatnosti 14 mesiacov, tak takáto fyzická osoba, ktorá je štatutárnym orgánom alebo členom štatutárneho orgánu v rámci predmetného daňového subjektu, nebude vylúčená. Nedoplatky síce dosiahli v úhrne potrebnú sumu 5.000 Eur, ale dôvodom, pre ktorý nebude vylúčená, je že v tejto výške neexistovali počas celého jedného kalendárneho roka od ich splatnosti.[12] Čo sa týka nedoplatku na inom peňažnom plnení zákonodarca sa podľa všetkého snaží vykryť iné pohľadávky po splatnosti, ktoré pravdepodobne vznikli zo záväzkovej činnosti daňového subjektu. Zákonodarca týmto ustanovením chce potrestať daňový subjekt za to, že neumožnil vykonanie daňovej kontroly v prípade uplatnenia si nadmerného odpočtu a tento nárok týmto spôsobom zanikol a tým, že má určitú insolventnosť trvajúcu po určitú dobu.

Druhý diskvalifikačný dôvod podľa § 157a ods. 1 písm. b) Daňového poriadku spočíva v skutočnosti, že daňový subjekt podal daňové priznanie k dani z pridanej hodnoty za zdaňovacie obdobie a daňová kontrola oprávnenosti nároku podľa osobitného predpisu týkajúca sa tohto zdaňovacieho obdobia bola ukončená podľa § 46 ods. 9 písm. c) Daňového poriadku. Toto ustanovenie v sebe zahŕňa niekoľko podmienok na to, aby správca dane mohol diskvalifikovať fyzickú osobu. Prvou podmienkou je, aby bolo podané daňové priznanie k dani

[11] § 2 písm. f) zákona č. 563/2009 Z. z. o správe daní (daňový poriadok) v znení neskorších predpisov.
[12] Dôvodná správa k zákonu č. 408/2021 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 563/2009 Z. z. o správe daní (daňový poriadok) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.

z pridanej hodnoty za príslušné zdaňovacie obdobie, pričom Zákon o dani z pridanej hodnoty stanovuje dve zdaňovacie obdobia, a to mesačné alebo štvrťročné zdaňovacie obdobie, pričom platiteľ dane je povinný podať daňové priznanie do 25 dní po skončení každého zdaňovacieho obdobia.[13] Druhou podmienkou je, aby kontrola oprávnenosti nároku na nadmerný odpočet bola ukončená podľa § 46 ods. 9 písm. c) Daňového poriadku, a teda zanikol nárok na vrátenie nadmerného odpočtu, pričom, ako bolo už uvedené, nárok na vrátenie nadmerného odpočtu v prípade dane z pridanej hodnoty zaniká, podľa § 79 ods. 6 Zákona o dani z pridanej hodnoty, posledným dňom tretieho mesiaca a to vo výške v akej jeho vznik bol uplatnený v daňovom priznaní alebo dodatočnom daňovom priznaní, ak platiteľ dane z pridanej hodnoty neumožní vykonanie daňovej kontroly do troch mesiacov odo dňa jej začatia.

Zároveň je potrebné podotknúť, že podľa § 157a ods. 7 Daňového poriadku správca dane nediskvalifikuje fyzickú osobu v prípade, ak

a) sa voči daňovému subjektu vedie daňová exekúcia na daňový nedoplatok, na iné peňažné plnenie uložené rozhodnutím, na exekučné náklady a hotové výdavky podľa § 149 Daňového poriadku uspokojované aj po jednom roku od jeho splatnosti,
b) bol daňovému subjektu povolený odklad platenia dane alebo daňového nedoplatku alebo povolené splátky podľa § 57 Daňového poriadku,
c) je voči daňovému subjektu začaté konkurzné konanie alebo reštrukturalizačné konanie podľa Zákona o konkurze a reštrukturalizácii.

Správca dane uskutočňuje vylúčenie zástupcu na základe rozhodnutia o vylúčení, pričom takéto rozhodnutie musí obsahovať všeobecné náležitosti podľa § 63 Daňového poriadku, pričom voči takémuto rozhodnutiu je v súlade s § 72 Daňového poriadku prístupné odvolanie, ktoré je možné podať v lehote 15 dní odo dňa doručenia diskvalifikačného rozhodnutia. Riadne a včas podané odvolanie má zároveň odkladný (suspenzívny) účinok. Zároveň je potrebné zdôrazniť, že v danom prípade bude veľmi dôležitým aspektom aj náležité zdôvodnenie všetkých skutkových okolností, ako aj právneho posúdenia zo strany správcu dane tak, aby takéto rozhodnutie spĺňalo kritérium riadne odôvodneného rozhodnutia, ktoré obstojí aj v prípadnom súdnom prieskume.[14]

Podľa Daňového poriadku je fyzická osoba vylúčená odo dňa nadobudnutia právoplatnosti rozhodnutia o vylúčení a doba vylúčenia je tri roky od právoplatnosti tohto

[13] § 77 ods. 1 v spojení s § 77 ods. 2 v spojení s § 78 ods. 2 Zákona o dani z pridanej hodnoty.
[14] K odôvodneniu rozhodnutia bližšie pozri napr. BARANCOVÁ, A. – JAKUBČO, J.: Odôvodnenie individuálnych právnych aktov. In: *Notitiae Novae Facultatis Iuridicae Universitatis Matthiae Belii Neosolii, roč. 16*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 2011, s. 36-47.

rozhodnutia, pričom uvedené predpokladá nadobudnutie právoplatnosti rozhodnutia. Podľa Daňového poriadku je právoplatné také doručené rozhodnutie, proti ktorému nemožno podať odvolanie (t. j. napríklad rozhodnutie odvolacieho orgánu o podanom odvolaní).
Správca dane doručí Okresnému súdu Žilina ako súdu vedúcemu register diskvalifikácii rovnopis rozhodnutia o vylúčení spolu s diskvalifikačným listom po uplynutí 90 dní odo dňa nadobudnutia právoplatnosti rozhodnutia o vylúčení.

4. Diskvalifikácia ako zásah do základných práv

V zmysle ústavnej zásady má každý právo podnikať, pričom právo podnikať je ústavnou zárukou slobody výkonu hospodárskej činnosti podľa uváženia. Toto právo sa priznáva každej osobe. Prostredníctvom práva na podnikanie sa zaručuje možnosť vykonávať hospodársku činnosť tam, kde existuje ekonomická konkurencia, ako aj tam, kde ekonomická konkurencia neexistuje.[15]

Rozhodnutím o diskvalifikácii dochádza k vylúčeniu fyzickej osoby z výkonu zákonom vymedzených okruhu funkcií na základe naplnenia diskvalifikačného dôvodu. Diskvalifikačným dôvodom je vo všeobecnosti konanie alebo opomenutie konania zo strany diskvalifikovaného subjektu, ktorým dochádza k porušeniu zákonom ustanovenej povinnosti pri výkone určitej funkcie. Vzhľadom na funkcie a charakter diskvalifikácie ako zásahu do ústavou garantovaného práva na podnikanie by mal byť diskvalifikačný dôvod priamoúmerný závažnému a zásadnému porušeniu alebo opomenutiu plnenia povinnosti diskvalifikovaného subjektu, ktorý má nepriaznivé právne následky pre obchodnú spoločnosť, pre ktorú vykonáva funkciu štatutárneho orgánu, pri ktorej došlo k porušeniu povinnosti. Zároveň tento nežiadúci následok konania alebo opomenutia sa prejaví aj u tretích osôb, predovšetkým u veriteľov spoločnosti a zasiahne spravidla do ich majetkovej sféry.[16]

V zmysle úpravy § 157a ods. 2 Daňového poriadku s poukazom na ustanovenie § 157a ods. 1 písm. a) Daňového poriadku je vylúčená fyzická osoba, ktorá je štatutárnym orgánom alebo členom štatutárneho orgánu alebo s poukazom na ustanovenie § 157a ods. 1 písm. b) Daňového poriadku je vylúčená fyzická osoba, ktorá bola štatutárnym orgánom alebo bola členom štatutárneho orgánu v čase, keď daňový subjekt podal daňové priznanie na dani

[15] Nález Ústavného súdu SR zo dňa 27.02.1997, sp. zn. PL. ÚS 7/96.
[16] UŠIAKOVÁ, L.: *Diskvalifikácia z výkonu funkcie v obchodnom práve.* Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2022, s. 57.

z pridanej hodnoty za zdaňovacie obdobie, za ktoré bola daňová kontrola oprávnenosti nároku podľa osobitného predpisu ukončená podľa § 46 ods. 9 písm. c) Daňového poriadku.

Štatutárny orgán tvorí jedna alebo viac osôb, ktoré sú oprávnené konať v mene obchodnej spoločnosti. V prípade vylúčenia tejto osoby, resp. osôb dochádza k ochromeniu celej obchodnej spoločnosti a spravidla je nevyhnutné ustanoviť nový štatutárny orgán. Ustanovenie nového štatutárneho orgánu by v určitých prípadoch nemuselo byť také ľahké a predstavovalo by to časový úsek v dlhšom časovom horizonte, ktorý by mohol mať pre obchodnú spoločnosť nepriaznivý dopad. Je potrebné zdôrazniť, že pokiaľ nie je štatutárny orgán, resp. orgány spoločnosti nie sú ustanovené v súlade so zakladateľským dokumentom alebo zákonom dlhšie ako tri mesiace, je to adekvátny dôvod na začatie konania o zrušení spoločnosti v zmysle § 68b Obchodného zákonníka zo strany súdu. Z celkového potrestania fyzickej osoby, ktorá koná ako štatutárny orgán môže jej diskvalifikácia v konečnom dôsledku ohroziť celú existenciu obchodnej spoločnosti. Z tohto hľadiska je potrebné poukázať aj na ochranu spoločníkov, akcionárov a všetkých osôb, ktoré sa podieľajú na chode spoločnosti len z peňažného hľadiska.

Rozhodovanie o diskvalifikácii je *ex lege* zverené buď súdom alebo iným orgánom verejnej moci delegovaným na základe zákona. Rozhodnutím o vylúčení podľa § 157a ods. 3 Daňového poriadku je fyzická osoba vylúčená na tri roky odo dňa nadobudnutia právoplatnosti tohto rozhodnutia. Zároveň právna úprava v ustanovení § 157a ods. 4 Daňového poriadku ustanovuje, že fyzická osoba, ktorá je vylúčená, nemôže podať voči rozhodnutiu o vylúčení podnet na preskúmanie rozhodnutia mimo odvolacieho konania a návrh na obnovu konania. Daňový poriadok teda striktne vymedzuje čoho sa diskvalifikovaný subjekt nemôže domáhať.

Obchodný zákonník však priamo uvádza, že v prípade posudzovania otázky zákonnosti rozhodnutia o vylúčení iným orgánom ako súdom podľa osobitného predpisu v prípadoch, ktorých ustanovuje zákon je podmienkou legitimity preskúmateľnosť takéhoto rozhodnutia súdom ako esenciálne základne ústavné právo podľa článku 46 ods. 2 Ústavy SR.[17] Každý má právo obrátiť sa na súd v prípadoch, ak bol ukrátený na svojich právach rozhodnutím orgánu verejnej správy. Zároveň nesmie byť takto vylúčené preskúmanie rozhodnutia týkajúce sa základných práv a slobôd.[18] Nakoľko právo podnikať patrí medzi základné práva a slobody

[17] Bližšie pozri napr. ONDROVÁ, J. – ÚRADNÍK, M.: *Ústavné súdnictvo v Slovenskej republike*. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2022, 262 s.
[18] PEKÁR B.: Požiadavky na správny proces v oblasti správneho trestania v zmysle rozhodovacej činnosti Európskeho súdu pre ľudské práva. In: *Verejná správa na rázcestí.* Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, s. 273.

garantované ústavou, môžeme rozhodnutie o diskvalifikácii podľa Daňového poriadku uskutočnené rozhodnutím správcu dane považovať ako zásah do integrity podnikania.

Zákon č. 161/2015 Z. z. Správny súdny poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „Správny súdny poriadok“) umožňuje diskvalifikovanému subjektu sa prostredníctvom správnej žaloby domáhať ochrany svojich subjektívnych práv proti rozhodnutiu orgánu verejnej správy alebo opatreniu orgánu verejnej správy.[19] Správnu žalobu je potrebné v takomto prípade podať do dvoch mesiacov odo dňa doručenia rozhodnutia správcu dane o vylúčení fyzickej osoby, pričom zmeškanie tejto lehoty nie je možné odpustiť. Inými slovami ide o prekluzívnu lehotu a v prípade jej zmeškania právo podať správnu žalobu zaniká.

Správna žaloba musí spĺňať náležitosti ustanovené Správnym súdnym poriadkom, pričom okrem všeobecných náležitostí podania podľa § 57 Správneho súdneho poriadku, akými je určenie správneho súdu, ktorému je určená, kto ho robí, akej veci sa týka, čo sa ním sleduje a podpis.[20] Okrem toho musí správna žaloba obsahovať aj osobitné náležitosti uvedené v § 182 Správneho súdneho poriadku. Medzi podstatné náležitosti, ktoré je potrebné uviesť v správnej žalobe sú:

a) označenie druhu žaloby,
b) označenie žalovaného, t. j. správcu dane, ktorý rozhodol o diskvalifikácii a prípadne aj ďalších účastníkov a osôb zúčastnených na konaní,
c) označenie napádaného diskvalifikačného rozhodnutia, kedy treba uviesť aj deň jeho vydania; prípadne výroku, ktorý sa napadá ak sú samostatné a oddeliteľné, len ak nesmeruje voči celému rozhodnutiu či opatreniu,
d) deň oznámenia napádaného rozhodnutia diskvalifikovanému subjektu,
e) dôvody žaloby, v ktorých musí diskvalifikovaný subjekt vymedziť z akých právnych a skutkových dôvodov považuje napadnuté výroky za nezákonné,
f) označenie dôkazov, ak ich chce diskvalifikovaný subjekt vykonať,
g) diskvalifikovaný subjekt sa musí vyjadriť, či chce aby bolo nariadené pojednávanie, v prípade ak žiada neskôr súd už na to neprihliada a
h) petit, v rámci ktorého diskvalifikovaný subjekt uvedie návrh výroku rozhodnutia.

---

[19] GANDŽALOVÁ, L.: Všeobecná správna žaloba. In: *Správní soudnictví – 15 let existence soudního řádu správního vs. prvotní zkušenosti s aplikací nového Správneho súdneho poriadku : sborník z konference a společného zasedání kateder správního práva ČR a SR konaného ve dnech 22. až 23. března 2018 na Právnické fakultě UP v Olomouci*. Olomouc : Iuridicum Olomoucense, 2018, 42.

[20] Bližšie pozri napr. PÍRY, M.: Správne súdnictvo – vybrané otázky správneho súdnictva. Kapitola 19. In: *Daňové právo.* Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2022, 2. dopl. vyd., s. 552-601.

Je potrebné zdôrazniť, že podanie správnej žaloby nezaručuje automaticky úspech diskvalifikovanej osoby a nezaručuje jej postavenie, aké mala pred diskvalifikáciou. Je to len začiatok dlhého procesu, kým dôjde k právoplatnému rozhodnutiu správneho súdu. V prípade, že správny súd neprizná správnej žalobe odkladný účinok, tak počas trvania súdneho konania je fyzická osoba stále diskvalifikovaná. Podanie správnej žaloby nemá podľa Správneho súdneho poriadku odkladný účinok priamo *ex lege*, ak Správny súdny poriadok alebo osobitný predpis neustanovuje inak. Správny súd však môže na návrh žalobcu (diskvalifikovaného subjektu) priznať správnej žalobe odkladný účinok, ak by okamžitým výkonom alebo inými právnymi následkami napadnutého rozhodnutia alebo opatrenia orgánu verejnej správy hrozila závažná ujma, značná hospodárska či finančná škoda, závažná ujma na životnom prostredí, alebo iný vážny nenapraviteľný následok a priznanie takéhoto odkladného účinku nie je v rozpore s verejným záujmom.

Podstatou odkladného účinku je totiž zabezpečenie takého stavu, pri ktorom by správnym súdom preskúmavané rozhodnutie alebo opatrenie orgánu verejnej správy nevyvolávali žiadne právne účinky vrátane takých, ktoré by ich zrealizovaním boli považované za skonzumované (napr. postavenie stavby na základe neskôr zrušeného stavebného povolenia). Len takýto právny a skutkový stav totiž za určitých zákonom ustanovených podmienok môže byť objektívnym predpokladom toho, že rozhodnutie správneho súdu, ktorým bolo vyhovené správnej žalobe a ktorým došlo k zrušeniu rozhodnutia alebo opatrenia orgánu verejnej správy, bude relevantným nástrojom ochrany subjektívnych práv žalobcu, resp. zákonnosti.[21] Odkladný účinok správnej žaloby má predbežný, zabezpečovací a dočasný charakter a predstavuje určitý ekvivalent neodkladných a zabezpečovacích opatrení v civilnom sporovom konaní a neodkladných a iných opatrení v civilnom mimosporovom konaní. Oproti týmto opatreniam podstatou odkladného účinku je „zmrazenie“ právnych následkov už existujúceho, resp. platného a právoplatného rozhodnutia alebo opatrenia orgánu verejnej správy. Možnosť priznania odkladného účinku správnej žalobe rozhodnutím správneho súdu je plne ovládaná dispozičnou zásadou. Podanie návrhu na priznanie odkladného účinku nie je viazané na žiadnu lehotu.[22]

Diskvalifikovaný subjekt, ktorý sa domáha svojho práva nebyť diskvalifikovaný pomocou správnej žaloby tak disponuje aj právom požiadať o odkladný účinok, a teda ak mu

[21] FEČÍK, M.: § 184 [Prípustnosť odkladného účinku]. In BARICOVÁ, J. – FEČÍK, M. – ŠTEVČEK, M. – FILOVÁ, A. a kol.: *Správny súdny poriadok. Komentár.* Bratislava : C. H. Beck, 2017, s. 924.
[22] Uznesenie Ústavného súdu SR zo dňa 04.12.2018, sp. zn. III. ÚS 468/2018.

súd vyhovie je tu možnosť predísť následkom, ktoré by diskvalifikáciou mohli, ale nemuseli nastať. Zároveň podanie návrhu na odkladný účinok diskvalifikovanou osobou môže predstavovať jej osobnú zodpovednosť voči vlastníkom spoločnosti.

V prípade, že diskvalifikovaná osoba podá voči diskvalifikačnému rozhodnutiu správnu žalobu podľa Správneho súdneho poriadku, správca dane doručí rovnopis rozhodnutia o vylúčení spolu s diskvalifikačným listom Okresnému súdu Žilina bezodkladne po nadobudnutí právoplatnosti uznesenia o odmietnutí priznania odkladného účinku alebo po nadobudnutí právoplatnosti rozhodnutia o zamietnutí správnej žaloby. Zákonodarca však okrem povinností uložených správcovi dane uložil povinnosť aj pre fyzickú osobu, ktorá podáva správnu žalobu. Fyzická osoba bezodkladne informuje správcu dane o podaní správnej žaloby podľa správneho súdneho poriadku.

Záver

Zavedenie diskvalifikácie fyzickej osoby podľa Daňového poriadku na základe prijatia zákona č. 408/2021 Z. z. predstavuje motiváciu pre daňové subjekty k plneniu svojich povinností a zároveň predstavuje efektívny nástroj v boji proti daňovým podvodom. Zákonodarcov zámer v boji proti daňovým podvodom a motivácií daňových subjektov k plneniu svojich povinností je opodstatnený, nakoľko daňové subjekty sa snažia vyhýbať povinnostiam vyplývajúcim im zo zákona. Diskvalifikácia fyzickej osoby podľa Daňového poriadku predstavuje rozšírenie diskvalifikačných dôvodov a zároveň dáva možnosť správcovi dane sankcionovať daňové subjekty, a to konkrétne fyzické osoby, ktoré u daňových subjektov vykonávajú funkciu štatutárneho orgánu alebo člena štatutárneho orgánu, člena dozorného orgánu, alebo prokuristu.

Táto sankcia by mala jednak „očistiť“ podnikateľské prostredie od nespoľahlivých daňových subjektov a zároveň pôsobiť ako prevencia pre iné subjekty aby neopomínali svoje zákonom ustanovené povinnosti a nezabúdali na plnenie si svojich iných peňažných plnení na ktoré sa zaviazali.

Sme toho názoru, že ustanovenie § 157a Daňového poriadku predstavuje výrazný nástroj správcov dane v boji pred daňovými únikmi, pričom z doterajšej aplikačnej praxe je zrejmé, že správca dane bude tento inštitút aj hojne využívať v aplikačnej praxi, o čom bezpochyby svedčí doteraz vydaných takmer 150 rozhodnutí o vylúčení. V rámci ďalšieho vývoja právnej doktríny, však bude určite veľmi zaujímavé sledovať vývoj judikatúry v tejto oblasti a právne závery prijímané správnymi súdmi vo vzťahu k prieskumu rozhodnutí o vylúčení a obzvlášť vo vzťahu k priznávaniu odkladného účinku správnej žaloby. Rovnako

tak je možné legitímne očakávať, že zákonodarca bude pôsobnosť diskvalifikácie rozširovať aj na ďalšie dane spravované správcami dane.

Zoznam bibliografických odkazov

BARANCOVÁ, A. – JAKUBČO, J.: Odôvodnenie individuálnych právnych aktov. In: Notitiae Novae Facultatis Iuridicae Universitatis Matthiae Belii Neosolii. Roč. 16. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 2011, s. 36-47. ISBN 978-80-557-0127-1.

BARICOVÁ, J. – FEČÍK, M. – ŠTEVČEK, M. – FILOVÁ, A. a kol.: Správny súdny poriadok. Komentár. Bratislava : C. H. Beck, 2017, 1824 s. ISBN 978-80-7400-678-4.

GANDŽALOVÁ, D.: Konanie v správnom súdnictve podľa nového správneho súdneho poriadku. In: Notitiae Novae Facultatis Iuridicae Universitatis Matthiae Belii Neosolii. Roč. 20. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2016, s. 73-88. ISBN 978-80-557-1100-3.

GANDŽALOVÁ, D.: Osobitosti dokazovania v nových civilnoprávnych predpisoch so zameraním na správny súdny poriadok. In: Banskobystrické zámocké dni práva : zborník z 3. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie na tému „Identifikácia únosnej miery autonómie právnych odvetví a súčasnej potreby ich synergie", 23.-24. november 2017, Vígľaš. Sekcia súkromného práva. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2018, s. 58-70. ISBN 978-80-557-1405-9.

GANDŽALOVÁ, D.: Súdne preskúmanie rozhodnutí orgánov verejnej správy - vybrané otázky. In: Notitiae Novae Facultatis Iuridicae Universitatis Matthiae Belii Neosolii. Roč. 23. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2019, s. 46-109. ISBN 978-80-557-1583-4.

GANDŽALOVÁ, D.: Základná právna úprava správneho súdnictva v Slovenskej republike. In: Visegrad journal on human rights, roč. 1, 2015, č. 2, s. 19-25. ISSN 1339-7915.

GANDŽALOVÁ, L.: Všeobecná správna žaloba. In: Správní soudnictví - 15 let existence soudního řádu správního vs. prvotní zrušenosti s aplikací nového správneho súdneho poriadku : sborník z konference a společného zasedání kateder správního práva ČR a SR konaného ve dnech 22. až 23. března 2018 na Právnické fakultě UP v Olomouci. Olomouc : Iuridicum Olomoucense, 2018, s. 39-53. ISBN 978-80-88266-25-9.

KUBINCOVÁ, T.: Fiškálny záujem štátu verzus záujem daňových subjektov v správnom súdnictve. In: Olomoucké právnické dny 2019 : sborník příspěvků z mezinárodní vědecké

konference, Olomouc, 25.04.2019. Olomouc : Iuridicium Olomoucense, 2019, s. 150-157. ISBN 978-80-88266-48-8.

KUBINCOVÁ, T.: Odkladný účinok správnej žaloby v daňových veciach. In: Správní soudnictví - 15 let existence soudního řádu správního vs. prvotní zrušenosti s aplikací nového správneho súdneho poriadku : sborník z konference a společného zasedání kateder správního práva ČR a SR konaného ve dnech 22. až 23. března 2018 na Právnické fakultě UP v Olomouci. Olomouc : Iuridicum Olomoucense, 2018, s. 133-149. ISBN 978-80-88266-25-9.

ONDROVÁ, J. – ŠTORCEL, J.: Súdny prieskum rozhodnutí v správnom súdnictve. In: Štát a právo, roč. 10, 2023, č. 1, s. 41-52. ISSN 1339-7753.

ONDROVÁ, J. – ÚRADNÍK, M.: Ústavné súdnictvo v Slovenskej republike. 2. dopl. a preprac. vyd. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2022, 262 s. ISBN 978-80-557-1967-2.

ONDROVÁ, J. – ÚRADNÍK, M.: Vybrané aspekty ukladania a vymáhania miestnych daní a poplatkov. In: Štát a právo, roč. 9, 2022, č. 2-3, s. 156-174. ISSN 1339-7753.

OVEČKOVÁ, O. a kol.: Obchodný zákonník. Veľký komentár. Zväzok I. (§ 1 až 260). Bratislava : Wolters Kluwer, 2022, 2100 s. ISBN 978-80-571-0436-0.

PATAKYOVÁ, M.: Diskvalifikácia fyzických osôb - vyvážený zásah do práv fyzických osôb podľa slovenskej právnej úpravy? In: Zásahy verejnej moci do podnikania a obchodovania : Pocta profesorovi Jánovi Husárovi. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2022, s. 127-132. ISBN 978-80-574-0155-1.

PEKÁR, B.: Požiadavky na správny proces v oblasti správneho trestania v zmysle rozhodovacej činnosti Európskeho súdu pre ľudské práva. In: Verejná správa na rázcestí : zborník z vedeckej konferencie konanej 27. februára 2018 na pôde Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2018, s. 270-278. ISBN 978-80-8168-928-4.

PÍRY, M.: Správne súdnictvo - vybrané otázky správneho súdnictva. Kapitola 19. In: Daňové právo. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2022, s. 552-601. ISBN 978-80-557-2004-3.

UŠIAKOVÁ, L.: Diskvalifikácia z výkonu funkcie v obchodnom práve. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela – Belianum : Banská Bystrica, 2022, 195 s. ISBN 978-80-557-1963-4.

UŠIAKOVÁ, L.: Proporcionalita diskvalifikácie z výkonu funkcie podľa Obchodného zákonníka z pohľadu právnej úpravy diskvalifikačných dôvodov v Zákone o konkurze a reštrukturalizácii. In: Neštandardné legislatívne zásahy štátu v neštandardných situáciách : pocta profesorovi Milanovi Ďuricovi. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2023, s. 365-378. ISBN 978-80-557-2059-3.

UŠIAKOVÁ, L.: Register diskvalifikácií ako prostriedok na zvýšenie právnej istoty v podnikateľskom prostredí - dôvody diskvalifikácie. In: Banskobystrické zámocké dni práva : zborník z 5. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie, Vígľaš, 14. - 15. november 2019. Sekcia súkromného práva "Princípy súkromného práva ako stabilizačný faktor pri tvorbe a interpretácii právnych predpisov". Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2020, s. 221-231. ISBN 978-80-557-1714-2.

Attila Fodor[1]

Uplatnenie zásady nemo tenetur v prípade podozrivého

Kľúčové slová

Podozrivý. Novela zákona. Trestný poriadok

Abstrakt

Absencia legálnej definície pojmu podozrivý v Trestnom poriadku mal negatívny dopad hlavne na vykonávanie jednotlivých úkonov prípravného konania, ktoré predchádzali vzneseniu obvinenia. Orgány činné v trestnom konaní nemali legálnu možnosť výsluchu osôb podozrivých, v prípadoch kedy neboli splnené podmienky na ich zadržanie. Výsledkom toho bolo obchádzanie zákonných ustanovení a judikatúry súdov, kedy tieto osoby vypočúvali v procesnom postavení svedka. Zmenu tohto stavu prinieslo až schválenie vládneho návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, pričom uvedená novela sa priamo dotýka i Trestného poriadku, v ktorom dochádza k zakotveniu definície pojmu podozrivej osoby spolu s jeho procesnými právami a povinnosťami.

Keywords

Suspected person. Amendatory act. Criminal Procedure Code.

Abstract

The absence of a legal definition of „suspected person“ in the Criminal Procedure Code had a negative impact on the performance of the individual acts of the preparatory proceedings that preceded the filing of charges. The law enforcement authorities did not have the legal possibility to interrogate suspects in cases where the conditions for their detention were not fulfilled. As a result, the legal provisions and the case law of the courts were circumvented when these persons were questioned as witnesses. This situation was only changed by the approval of the Government's law amending Act No 300/2005 Coll. on the Criminal Code, amending and supplementing certain acts, which also directly affects the Criminal Procedure Code, in which the definition of the “suspect” , together with his procedural rights and obligations, is enshrined.

Úvod

Trestné právo ako také, je súčasťou právneho poriadku Slovenskej republiky, ktorého úlohou je ochrana najdôležitejších práv a slobôd. Základným procesným predpisom trestného práva je zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok (ďalej len „Trestný poriadok“) ide o komplexný predpis, upravujúci normy trestného práva procesného. Trestný poriadok

[1] JUDr. Attila Fodor, externý doktorand, na Katedre trestného práva, kriminológie, kriminalistiky a forenzných disciplín, Právnickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Zároveň pôsobí ako vyšetrovateľ Okresného riaditeľstva Policajného zboru v Dunajskej Strede.

upravuje trestno-procesné vzťahy, ktoré vzťahy vznikajú medzi subjektami zainteresovanými v trestnom konaní. Uvedené trestno-procesné vzťahy sú vzhľadom na svoju povahu zložité a vznikajú medzi viacerými subjektmi. Ako základný trestno-procesný vzťah by sme mohli uviesť vzťah medzi orgánmi činnými v trestnom konaní a súdmi na jednej strane a obvineným na druhej strane. Obvinený je ústrednou osobou trestného konania, proti komu sa vedie trestné stíhanie je tiež stranou i subjektom trestného konania. Osoba však nemusí byť od samého začiatku trestného konania obvinenou. Obvinenou sa stáva osoba až vydaním uznesenia o vznesení obvinenia, pričom pred vydaním uvedeného uznesenia sa osoba, ako obvinená neoznačuje. Trestný poriadok ako zákon, podlieha neustálym novelizáciám z dôvodu zlepšovania trestno-procesných inštitútov, ktoré sú buď vzhľadom na vývoj modernej doby zastaralé, prípadne ide o snahu zákonodarcu zjednodušiť priebeh trestného procesu a taktiež zabezpečiť väčšiu garanciu dodržania základných práv a slobôd. Novela sa môže týkať i zavedenia nových právnych označení osôb zainteresovaných na trestnom procese s prípadným priznaním práv a povinností týmto osobám. V súčasnej dobe došlo Národnou radou Slovenskej republiky k prijatiu zákona č. 40/2024 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, ktorou sa súčasne novelizuje i Trestný poriadok, pričom sa do Trestného poriadku zavádza nový inštitút podozrivej osoby v rátane jej definície ako aj spolupracujúceho podozrivého.

1. Podozrivý v zmysle Trestného poriadku pred novelou

Podozrivým v najširšom zmysle najmä kriminalistickom a kriminologickom význame je ten voči komu vznikne podozrenie, že spáchal trestný čin. Podozrivým v zmysle Trestného poriadku bola len osoba, ktorá mohla byť alebo ktorá bola zadržaná, alebo osoba podozrivá zo spáchania trestného činu, a to vtedy ak sú splnené zákonné podmienky uvedené v § 85 ods. 1 a 2.[2]

Teda legálna definícia podozrivého v Trestnom poriadku absentovala na rozdiel od pojmu obvinený, ktorého definíciu Trestný poriadok explicitne uvádzal. Trestný poriadok uvádzal pojem podozrivý vo viacerých ustanoveniach, primárne v ustanovení § 85 Trestného poriadku, ktoré ustanovenie nesie názov: „*Zadržanie a obmedzenie osobnej slobody podozrivej osoby*“. V rámci uvedeného ustanovenia podozrivá osoba je osoba podozrivá zo spáchania

[2] IVOR, J. - POLÁK, P. - ZÁHORA, J: *Trestné právo procesné . I , Všeobecná časť. 2. vyd*. Bratislava : Wolters Kluwer SR s.r.o., 2021. s. 233.

trestného činu alebo osoba, ktorá bola zadržaná, ako podozrivá pri páchaní trestného činu. Trestný poriadok v rámci uvedeného ustanovenia s takouto osobou spája úkon zadržania.

Trestný poriadok predpokladal existenciu podozrivej osoby nielen vo vzťahu k zadržaniu, ale i pri niektorých dôkazných prostriedkoch, ako pri domovej prehliadke, prehliadke tela a vyšetrovacom pokuse. Trestný poriadok vo svojom ustanovení § 196 ods. 2 veta druhá upravuje osobitnú kategóriu podozrivej osoby, a to „*osobu, ktorú na základe trestného oznámenia alebo iného podnetu je potrebné vypočuť k okolnostiam nasvedčujúcim, že mala spáchať trestný čin*“ v tomto prípade ide o štádium pred začatím trestného stíhania a ide o osobu, ktorú samotný oznamovateľ označil vo svojom oznámení ako podozrivú, alebo ak jeho podozrenie vyplýva z iných skutočností.

Samotný Trestný poriadok podozrivému explicitne priznával vo svojich základných zásadách jedno právo, a to právo na tlmočníka a prekladateľa.[3] Následne boli osobitne priznávané práva podozrivému pri jednotlivých inštitútoch Trestného poriadku.

2. Uplatnenie zásady zákazu sebaobviňovania pri zadržanom podozrivom a pri osobe, ktorá mala spáchať trestný čin

Zásada zákazu sebobviňovania je jednou z najdôležitejších zásad tvoriaca imanentnú časť práva na spravodlivý proces. Vyjadrenie zásady zákazu sebaobviňovania však absentuje medzi základnými zásadami trestného procesu upraveného v ustanovení § 2 Trestného poriadku, ale i napriek tomu táto zásada našlo svoje mieste v Trestnom poriadku.

Účelom zásady zákazu sebaobviňovania je chrániť určitú osobu pred situáciou, že bude potrestaná za to, že bude svedči pravdivo a výpoveďou si privodí trestné stíhanie, že bude vypovedať nepravdivo a výpoveďou sa dopustí krivej výpovedi alebo, že bude potrestaná za odmietnutie výpovede. Uvedené tri prípady je možné označiť ako krutú trilógiu sebaobviňovania, nakoľko z uvedených troch možností je ťažké sa rozhodnúť, ktorú si zvoliť. Všetky tri možnosti sú rovnako neatraktívne a je jedno, ktorá je zvolená po všetkých troch nasleduje trest, a preto k takejto situácii nemala byť vystavená osoba.[4]

Samotný postup pri zadržaní podozrivej osoby je upravený v ustanovení § 85 Trestného poriadku. Policajt po zadržaní takejto osoby je povinný spísať zápisnicu o zadržaní a taktiež ho

---

[3] V § 2 ods. 20 Trestného poriadku sa uvádza: *„Ak obvinený, jeho zákonný zástupca, podozrivá osoba, poškodený, zúčastnená osoba alebo svedok vyhlási, že neovláda jazyk, v ktorom sa konanie vedie, má právo na tlmočníka a prekladateľa.“*

[4] POLÁK, P. 2017. Princíp „nemo tenetur se ipsum accusare“ a náčrt vybraných problémov v kontexte trestnej zodpovednosti právnických osôb. In Justičná revue: časopis pre právnu prax. ISSN 1335-6461, 2017, roč. 69, s. 370-371.

má oznámiť s dôvodmi zadržania a musí takúto osobu vypočuť. Trestný poriadok predpokladá primeranosť použitia procesných ustanovení vzťahujúcich sa na samotného obvineného, nakoľko „*Ustanovenia § 34, § 121 až 124 sa primerane použijú aj vtedy, ak je zadržaná osoba vypočúvaná v čase, keď proti nej ešte nebolo vznesené obvinenie.* [5] Práve z uvedeného ustanovenia je možné usudzovať, že i v prípade zadržaného podozrivého sa takáto podozrivá osoba poučuje analogicky podľa § 121 ods. 2 Trestného poriadku. Práve uvedené ustanovenie zaisťuje ochranu i zásade zákazu sebaobviňovania, pričom táto ochrana je zabezpečená i prečítaním doslovného znenia citácie nachádzajúcej sa v ustanovení § 121 ods. 2 Trestného poriadku. Táto zákonná citácia znie: „*Ako obvinený máte právo vypovedať alebo odoprieť vypovedať. K priznaniu vás nikto nesmie nútiť. Máte právo zvoliť si obhajcu. Ak nemáte prostriedky na zaplatenie obhajcu, máte právo žiadať, aby vám bol obhajca ustanovený. Máte právo žiadať, aby sa obhajca zúčastnil na vašom výsluchu a bez jeho prítomnosti nevypovedať*.“[6] Tu je však potrebné podotknúť, že nie je možné použiť úplne doslovnú citáciu, keďže podľa litery zákona sa v danej citácií osoba, ktorá má právo odoprieť vypovedať sa označuje ako obvinený. V praxi z uvedeného dôvodu dochádza v citácií k zámene označenia tejto osoby na podozrivého. Tým, že ide o doslovnú citáciu uvedenú v úvodzovkách zákonodarca jasne povedal, že osoba musí byť orgánom činným v trestnom konaní alebo súdom poučená presnou, citáciou tohto textu, a to z dôvodu, aby bolo jasné, že sa tejto osobe dostala neskreslená informácia o poučení. [7]

Vychádzajúc z legislatívnej úpravy je možné konštatovať, že i v prípade zadržaného podozrivého je zaistená zásada zákazu sebaobvinenia v rovnakej miere, ako pri obvinenom. Je, predsa pochopiteľné, že i osobe nachádzajúcej sa v postavení zadržaného podozrivého prislúcha rovnaká ochrana zásady zákazu sebaobviňovania ako samotnému obvinenému. Predovšetkým z dôvodu, že samotným použitím procesného inštitútu zadržania určitej osoby, je deklarované, že orgány činné v trestnom konaní do istej miery predpokladajú, že práve táto osoby mala spáchať trestný čin. Práve z uvedeného dôvodu zasiahnu aj do jedného z najzakladanejších práv tejto osoby, a to práva na slobodu, keď ju vo využívaní svojej osobnej slobody obmedzia. Vychádzajúc z ustanovenia § 85 ods. 5 Trestného poriadku, podozrivému analogicky patrí samotné právo odmietnuť vypovedať, ktoré právo je explicitne uvedené medzi právami a povinnosťami obvineného v ustanovení § 34 ods. 1 Trestného poriadku, ktoré právo

[5] § 85 ods. 5 zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.
[6] § 121 ods. 2 zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.
[7] ČENTÉŠ, J. - KURILOVSKÁ, L. - ŠIMOVČEK I. - BURDA E. a kol. Trestný poriadok I : komentár : § 1-195. Bratislava : C.H. Beck , 2021. s. 786.

sa ďalej rozvíja v ustanovení § 121 ods. 2 Trestného poriadku. Podozrivý má možnosť výberu či využije svoje právo a vypovedať nebude, prípadne vypovedať bude. Ide výhradne o slobodnú voľbu podozrivého, pričom pri uskutočnení tohto výberu nemožno na podozrivého vyvíjať nátlak.

Zásada zákazu sebaobviňovania musí byť dodržaná i v prípade zadržaného podozrivého opačne by to mohlo mať za následok zneužitie tohto inštitútu orgánmi činnými v trestnom konaní, ktoré by nad mieru a bez praktických dôvodov používali tento inštitút za účelom dosiahnutia výpovede podozrivej osoby, ktorá v prípade absencie ochrany zásady zákazu sebaobviňovania bola nútená svojim aktívnym konaním prispievať vlastnému obvineniu. Práve absencia zásady zákazu sebaobvinenia pri výsluchu zadržaného podozrivého, by malo vplyv na zákonnosť nielen tohto procesného úkonu, ale i celého trestného konania, ktoré by sa opieral o takto nezákonne získaný dôkaz, ktorého spôsob získania by sa priblížil práve k inkvizičným procesom, ktoré v demokratickom a právnom štáte nemajú miesto.

Vyvstáva aj otázka procesnej použiteľnosti výsluchu zadržaného podozrivého, na ktorú otázku dal už odpoveď Najvyšší súd Slovenskej republiky, ktorý judikoval, „*treba uviesť, že súčasná právna úprava neumožňuje prečítať zápisnicu o výpovedi zadržaného podozrivého na hlavnom pojednávaní, teda vykonať ho ako dôkaz, aj keď bol výsluch vykonaný zákonným spôsobom. Tento záver, ktorý je založený predovšetkým na výklade ustanovenia § 258 ods. 4 Tr. por. (pôvodne § 207 ods. 2 zákona č. 141/1961 Zb.) a contrario, bol ustálený aj rozhodovacou praxou Najvyššieho súdu. Výsluch podozrivého, ktorý bol podľa § 85 Tr. por. zadržaný, teda nie je možné využiť pred súdom ako dôkaz. Takýto výsluch, vykonaný pred vznesením obvinenia, by mal mať len vstupnú informačnú povahu a jeho obsah by mal slúžiť len na zdôvodnenie zadržania, začatie trestného stíhania a vznesenia obvinenia, prípadne na odôvodnenie väzby*.“[8] Teda sa v ďalšom priebehu konania po vznesení obvinenia na takúto výpoveď orgány činné v trestnom konaní a súdy neprihliadajú.

Otázkou ostáva, ako je možné brať odopretie výpovede zo strany podozrivého. Či odopretie spolupráce zo strany podozrivého vo forme odopretia výpovede bude hodnotené v neprospech podozrivého pri vykonaní ďalších úkonov, ako vznesení obvinenia prípadne o rozhodovaní o väzbe. Samotný Trestný poriadok explicitne predpokladá nemožnosť použitia ako dôkaz odopretie výpovede výhradne obvinenému, a to vo svojom ustanovení § 201 ods. 4 Trestného poriadku. Teda z uvedeného by sme mohli vyvodiť, že odopretie výpovede

[8] Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. Tdo 47/2014 zo dňa 14.07.2015.

zadržaného podozrivého by mohlo byť využité, ako dôkaz pri rozhodovaní o väzbe, prípadne vznesení obvinenia tejto osobe. Toto by však bolo v rozpore so samotnou zásadou zákazu sebaobviňovania, nakoľko by tým mohlo dôjsť k vyvíjaniu nátlaku na danú osobu, aby nevyužil svoje právo odoprieť vypovedať, nakoľko by to mohlo byť hodnotené v jeho neprospech. Teda tým by táto osoba bola nepriamo donucovaná k výpovedi. Sme toho názoru, že i vo vzťahu k zadržanému podozrivému je potrebné analogicky uplatniť ustanovenie Trestného poriadku, ktoré predpokladá nemožnosť použitia ako dôkaz odopretie výpovede v neprospech podozrivého.

Trestný poriadok zakotvuje pred začatí trestného stíhania osobitnú kategóriu osôb, a to osobu, ktorú na základe trestného oznámenia alebo iného podnetu je potrebné vypočuť k okolnostiam nasvedčujúcim, že mala spáchať trestný čin. Táto osoba má právo odoprieť vypovedať v prípade ak by svojou výpoveďou spôsobil nebezpečenstvo trestného stíhania sebe alebo svojmu príbuznému v priamom rade, svojmu súrodencovi, osvojiteľovi, osvojencovi, manželovi, alebo druhovi, alebo iným osobám v rodinnom, alebo obdobnom pomere, ktorých ujmu by právom pociťovala ako vlastnú ujmu. Právo odoprieť vypovedať u tejto kategórií osôb je koncipované podobne ako u svedkov. Trestný poriadok, teda explicitne neuvádza možnosť odopretia výpovede tejto osoby z akéhokoľvek dôvodu ako v prípade zadržaného podozrivého. V uvedenom prípade však ide o osobu, u ktorej vyvstáva isté podozrenie, že mala spáchať trestný čin a práve, preto by jej mala patriť zabezpečenie zásady zákazu sebaobviňovania v rovnakom rozsahu ako osobe obvinenej prípadne ako zadržanému podozrivému. Teda nad rámec práva odoprieť vypovedať uvedenú v ustanovení § 196 ods. 2 veta druhá Trestného poriadku *per analogiam* mal patriť i právo odoprieť vypovedať v rozsahu akom to právo má obvinený. Opačnom prípade by, mohlo dôjsť k zneužitiu uvedeného procesného postupu na získanie informácií proti uvedenej osobe, ktoré by mohli byť zneužité v neskoršom štádiu trestného konania na zabezpečenie dôkazov proti tejto osobe. Práve by táto osoba aktívnym konaním prispela k získaniu dôkazov proti sebe, ktoré dôkazy by mali byť orgánmi činnými v trestnom konaní zabezpečené inými spôsobmi. Z jednotlivých smerníc Európskej únie, ktoré harmonizujú trestné právo procesné jednotlivých členských štátov, vyplýva povinnosť zabezpečiť rovnaký rozsah práv a rovnaké právne postavenie podozrivých ako i obvinených osôb. Aj v uvedenom prípade informácie získané výsluchom podozrivej osoby nemožno v neskoršom konaní použiť ako dôkaz.[9]

[9] ČENTÉŠ, J. - KURILOVSKÁ, L. - ŠIMOVČEK I. - BURDA E. a kol. Trestný poriadok I : komentár : § 196-569. Bratislava : C.H. Beck , 2021. s. 19.

3. Podozrivá osoba podľa novely Trestného poriadku

V súčasnej dobe došlo k schváleniu vládneho návrhu zákona č. 40/2024 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, pričom uvedená novela sa priamo dotýka i Trestného poriadku. Táto novela s účinnosťou od 15.03.2024 zavádza legálnu definíciu podozrivého do Trestného poriadku, pričom sa rozširuje ustanovenie § 10 Trestného poriadku.

Podľa novely je možné podozrivého definovať, nasledovne: „*Podozrivou osobou alebo podozrivým je osoba, ktorá nie je obvineným, je však pristihnutá pri trestnom čine, zadržaná pri páchaní trestného činu alebo bezprostredne po ňom alebo zastihnutá na úteku alebo je podľa trestného oznámenia, iného podnetu alebo zistených skutočností podozrivá z trestného činu. Podozrivým je aj spolupracujúci podozrivý (odsek 23)*.“[10]

Vychádzajúc z dôvodovej správy zmyslom uvedenej novely je zaistenie obhajobných práv podozrivých osôb v prípravnom konaní. Taktiež zosúladenie právnej úpravy Slovenskej republiky s právnymi predpismi Európskej únie. „*Navrhuje sa výslovne upraviť postavenie podozrivej osoby, resp. podozrivého (Trestný poriadok používa oba pojmy rovnocenne). Ide o rozšírenie obsahu aj rozsahu doterajšieho pojmu podozrivá osoba (podozrivý) aj na prípady, ak ešte neobvinená osoba, ktorá je však podozrivým, má ako podozrivý priznané procesné práva, či už podľa ustanovení Trestného poriadku, alebo podľa noriem európskeho trestného práva procesného v spojení s Chartou základných práv Európskej únie. V tejto súvislosti odkazujeme na Uznesenie Rady Európskej únie o pláne na posilnenie procesných práv podozrivých alebo obvinených osôb v trestnom konaní z 30. novembra 2009 (Ú. v. EÚ C 295, 4.12.2009), ako aj na nadväzujúce smernice Európskej únie, upravujúce procesné práva tak obvinených ako aj podozrivých osôb.*“[11]

Z uvedenej novely je zrejmé, že zákonodarca má v snahe odstrániť roky trvajúci stav kedy osoba zjavne podozrivá zo spáchania trestného činu nemala prístup k procesným právam, ktoré mu prináležali až jeho obvinením, a teda nemohla sa účinne obhajovať v prípravnom konaní už pred vznesení obvinenia. Tento stav umožňuje vykonať výsluch takejto osoby v procesnom postavení svedka, ktorý postup je i v súčasnosti, napriek rozhodnutiu Najvyššieho

[10] § 10 ods. 25 zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.
[11] *Dôvodová správa k Vládnemu návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony* [online]. [cit. 15.03.2024] Dostupné na internete: https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=536583

súdu Slovenskej republiky[12] i Európskeho súdu pre ľudské práva[13], bežnou praktikou orgánov činných v trestnom konaní. Pričom v danom prípade síce dochádza k poučeniu podozrivej osoby o práve odmietnuť vypovedať avšak ako svedok, je tiež poučený o povinnosti vypovedať pravdu a nič nezamlčať a tiež o následkoch spojených s nedodržaním tejto povinnosti. Uvedenými poučeniami je však možné vyvodiť mylné domnienky u osoby v tom, že má povinnosť vypovedať a v prípade ak by odmietla vypovedať, bude za to trestaná. Práve takáto podozrivá osoba následne mohla uvádzať informácie, ktoré viedli k získaniu dôkazov proti svojej osobe, ktoré dôkazy by bez takejto výpovede orgány činné v trestnom konaní mali iným spôsobom zadovážiť. Teda aktívnym konaním sa pričinila k vlastnému obvineniu.

Novela počíta tiež so zavedením inštitútu spolupracujúceho podozrivého, ktorý sa podieľa prípadne sa má podieľať na odhaľovaní vybraných druhov trestných činov, pričom za takúto jeho činnosť mu môže byť priznaná výhoda či už v podobe zastavenia trestného stíhania tejto osoby prípadne zníženie už uloženého trestu alebo i iná forma výhody.

Vyššie uvedené inštitúty podozrivej osoby a spolupracujúceho podozrivého boli zavedené do Trestného poriadku nad rámec už existujúcich inštitútov zadržaného podozrivého a osoby, ktorú na základe trestného oznámenia alebo iného podnetu je potrebné vypočuť k okolnostiam nasvedčujúcim, že mala spáchať trestný čin, ktoré naďalej ostávajú súčasťou trestnoprocesnej úpravy. Zákonodarca ponechal v platnosti inštitút osoby, ktorú na základe trestného oznámenia alebo iného podnetu je potrebné vypočuť k okolnostiam nasvedčujúcim, že mala spáchať trestný čin spolu s jeho procesnými právami, pričom však i danú osobu je možné považovať za osobu podozrivú a z uvedeného dôvodu by mal mať priznané práva a povinnosti patriace v rozsahu akom patria podozrivému.

4. Možnosti aplikácie zásady zákazu sebaobviňovania na základe novely

Legálna definícia podozrivého má priamy následok i na aplikáciou zásady zákazu sebaobviňovania. Definíciu podozrivého dochádza i k bližšiemu určeniu jeho procesných práv, ktoré sa uskutočnili zavedením nových ustanovení do Trestného poriadku. Na základe novely sa vytvorilo osobitné ustanovenie § 33 b, ktoré ustanovenie upravuje práve práva podozrivého, pričom výpočet týchto práv je výhradne deklaratórny.

[12] Pozn. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 5 Tz 27/2004 zo dňa 31.08.2004.
[13] Pozn. Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Bjarki H. Diego proti Islandu no. 30965/17, zo dňa 15.03.2022.

„*Podozrivý má práva a povinnosti obvineného, ako aj právo na obhajobu v plnom rozsahu podľa tohto zákona, ak tento zákon neustanovuje inak alebo ak z povahy veci nevyplýva niečo iné; tým nie sú dotknuté procesné práva, ktoré podozrivému priznáva medzinárodná zmluva alebo priamo uplatniteľný právne záväzný akt Európskej únie*."[14]

Vychádzajúc z uvedeného ustanovenia zásada zákazu sebaobviňovania je zabezpečená v rozsahu, ako túto zásadu má zabezpečenú obvinený. V zmysle citovanej časti ustanovenia podozrivý ma právo odoprieť vypovedať bez udania dôvodu, pričom k výpovedi nesmie byť nijak donútený. S prihliadnutím na dané ustanovenie podozrivý musí byť pred svojim výsluchom poučený upravenou citáciou poučenia podľa § 121 ods. 2 Trestného poriadku, ktoré poučenie s vyjadrením podozrivého musí byť zaznamenané i v zápisnici o úkone. Vzhľadom k tomuto máme za to, že musí byť vytvorená doteraz neexistujúca zápisnica o výsluchu podozrivého. Podľa tohto ustanovenia sa už odopretie výpovede podozrivým nemôže byť hodnotené v jeho neprospech. Zásada zákazu sebaobviňovania sa nevzťahuje výhradne na procesný úkon výsluchu. Uvedená zásada sa bude aplikovať u podozrivého v rovnakom rozsahu ako u obvineného i v prípade ďalších procesných úkonoch, ako pri vydaní veci, prehliadke tela, rekognícii, rekonštrukcii previerke výpovede na mieste. Pričom podozrivého nie je možné nijak donucovať k akémukoľvek aktívnemu konaniu z jeho strany, aby proti sebe poskytoval dôkazy.

Ani prípadné odopretie výpovede zo strany podozrivého nemožno použiť ako dôkaz proti tejto osobe. Uvedené vychádza hlavne zo zabezpečenia ochrany zásade zákazu sebaobviňovania i z ustanovení samotného Trestného poriadku. Trestný poriadok síce nemožnosť použitia odopretia výpovede proti danej osobe predpokladá pri osobe obvineného, avšak analogicky uvedené ustanovenie možno použiť pri podozrivom, tu je potrebné poukázať i na skutočnosť, že podozrivý má práva a povinnosti obvineného, pokiaľ nie je ustanovené inak, a teda mu prináleží i toto právo.

„*Práva a povinnosti podľa tohto zákona sa na podozrivého vzťahujú od jeho prvého výsluchu alebo od iného úkonu orgánov činných v trestnom konaní voči nemu alebo v súvislosti s ním alebo v súvislosti s podozreniami, ktoré sa ho týkajú*."[15]

Z uvedeného ustanovenia vyplýva, že podozrivý má príslušné práva a povinnosti od momentu jeho prvého výsluchu alebo od prvého úkonu smerujúceho voči jeho osobe,

[14] § 33b ods. 1 zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.
[15] § 33b ods. 2 zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.

v súvislosti s jeho osobou (teda od úkonu na ktorom participuje aktívne či pasívne), alebo od akéhokoľvek úkonu vykonaného v dôsledku podozrenia na danú osobu (je nutné aby orgán činný v trestnom konaní mal aspoň nejakú vedomosť o tom, že uvedená osoba môže byť podozrivá). Postačuje len alternatívne splnenie ktorejkoľvek vyššie podmienky.

V dôsledku zavedenia procesného inštitútu podozrivého ostáva otvorená otázka možnosti použitia jeho výsluchu v ďalšom konaní. Nakoľko sa jedná o nový inštitút súdna prax sa k tomuto nemala možnosť ešte vyjadriť. Zastávame však názor, že takýto výsluch rovnako ako výsluch zadržaného podozrivého nemôže byť pred súdom použitý, ako dôkaz, môže byť použitý, len ako podklad uznesenia o vznesení obvinenia. I na uvedený prípad bude potrebné použiť Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. Tdo 47/2014 zo dňa 14. júla 2015 s právnym názorom v ňom sa nachádzajúcim.

Otázne je miera zaistenia zásady zákazu sebaobviňovania u spolupracujúceho podozrivého. V prípade spolupracujúceho podozrivého sú mu za informácie o trestnom činne priznávané isté benefity. Pričom spolupracujúci podozrivý môže svojou súčinnosťou poskytovať dôkazy nielen v neprospech iných osôb, ale i proti vlastnej osobe. Tu je však potrebné poukázať na skutočnosť, že samotná zásada zákazu sebaobviňovania nevylučuje možnosť aplikácie pozitívnej motivácie. Samotnými benefitmi sa zvýhodňuje postavenie spolupracujúceho podozrivého, a to už samotným priznaním zákonom predpokladaného benefitu, ktorý benefit je v prospech spolupracujúceho podozrivého. Inštitútom spolupracujúceho podozrivého dochádza k vytvoreniu istého tlaku na takúto osobu, ale daný tlak nie je neprípustný nakoľko spolupracujúceho podozrivého zvýhodňuje a jej využitím prípadne nevyužitím nevyplývajú žiadne negatíva vo vzťahu k trestnému postihu, ktorý podozrivému hrozí. Novela tiež predpokladá istú poistku pred zneužitím inštitútu spolupracujúceho podozrivého, kedy je výpoveď alebo iný dôkaz vylákaný od podozrivého v dôsledku poskytnutia, alebo sľubu poskytnutia nezákonných benefitov. Takýto dôkaz nie je možné použiť v konaní s výnimkou prípadu, keď sa použije ako dôkaz proti osobe, ktorá takýto benefit spolupracujúcej osobe poskytla, alebo sľúbila.

Záver

Zavedenie legálnej definície pojmu podozrivý v Trestnom poriadku má pozitívny prínos pre samotný trestný proces. V dôsledku definície podozrivého a stanovením jeho procesných práv dochádza k efektívnemu zabezpečeniu práv takejto osoby, čo má i priamy dôsledok na samotnú zásadu zákazu sebaobviňovania. Uvedenou novelou dochádza k zúženiu priestoru pre orgány činné v trestnom konaní na obchádzanie zásady zákazu sebaobviňovania a takým

spôsobom k získaniu prípadných informácií a dôkazov proti osobe, ktorému ešte nebolo vznesené obvinenie. Po novom bude možné osoby spadajúce pod definíciu podozrivej osoby vypočuť na príslušnú zápisnicu, pričom ich bude potrebné striktne poučiť o ich procesných právach vrátane zásady zákazu sebaobviňovania, ktorá v sebe zahŕňa právo odopretia výpovede a zákaz donucovania k výpovede. Tým sa eliminuje postup, kedy takéto podozrivé osoby boli vypočuté v procesnom postavení svedkov po následnom poučení patriacim osobám svedka. Síce je potrebné vytvoriť doteraz neexistujúce zápisnice o procesnom úkone výsluchu podozrivého s príslušnými poučeniami, čo však nie je z časovej a praktickej stránky obtiažne. Zároveň inštitút podozrivého bude účinným prostriedkom na získanie dôkazov *lege artis*, ktoré už budú trestno-procesne využiteľné a vykonanie výsluchu takejto osoby už nebude nadbytočným úkonom.

Zoznam bibliografických odkazov

ČENTÉŠ, J. - KURILOVSKÁ, L. - ŠIMOVČEK I. - BURDA E. a kol. *Trestný poriadok I : komentár : § 1-195*. Bratislava : C.H. Beck , 2021. 786 s. ISBN 978-80-89603-88-6.

ČENTÉŠ, J. - KURILOVSKÁ, L. - ŠIMOVČEK I. - BURDA E. a kol. *Trestný poriadok I : komentár : § 196-569*. Bratislava : C.H. Beck , 2021. 19 s. ISBN 978-80-89603-88-6.

Dôvodová správa k Vládnemu návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony [online]. [cit. 15.03.2024] Dostupné na internete: https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=536583

IVOR, J. - POLÁK, P. - ZÁHORA, J. *Trestné právo procesné . I , Všeobecná časť*. 2. vyd. Bratislava : Wolters Kluwer SR s.r.o., 2021. 233 s. ISBN 978-80-571-0332-5.

POLÁK, P. 2017. Princíp „nemo tenetur se ipsum accusare“ a náčrt vybraných problémov v kontexte trestnej zodpovednosti právnických osôb. *In Justičná revue: časopis pre právnu prax*. ISSN 1335-6461, 2017, roč. 69, s. 370-371.

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. Tdo 47/2014 zo dňa 14.067.2015.

Vládny návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony [online]. [cit. 15.03.2024] Dostupné na internete: https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=536582

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.

Joachim Dušan Fraňo[1]

Taktické postupy psychologického pôsobenia pri riešení výsluchových situácií

Kľúčové slová

Výsluch. Kriminalistika. Trestné právo. Psychológia. Sociálna práca.

Abstrakt

Výsluch je jedným z najdôležitejších dôkazných prostriedkov v trestnom práve, ktorým sa zisťujú skutočnosti podstatné pre náležité zistenie trestných činov a ich páchateľov. V prevažnej väčšine prípadov je nevyhnutná interakcia subjektov trestného konania, resp. ďalších zainteresovaných osôb (napr. svedkov, znalcov), ktorá v procesnej rovine prebieha formou výsluchu, ktorý má svoje trestnoprocesné pravidlá a limity, avšak pristupujú k nim aj kriminalistické aspekty, ktoré sú metodologickými vodidlami.

Autor v predkladanom príspevku venuje prierezovo pozornosť vybraným okruhom taktických postupov a psychologických aspektov pri riešení výsluchových situácií so zameraním na konkrétne typy vyslúchaných osôb, pričom pri konkrétnych taktických postupoch psychologického pôsobenia vychádza z poznatkov vied psychológie a sociálnej práce.

Key words

Interrogation. Criminology. Criminal law. Psychology. Social work.

Abstract

Interrogation is one of the most important remedy of evidence in criminal law, which establishes facts essential to the proper determination of crimes and their perpetrators. In the vast majority of cases, the interaction of the subjects of criminal proceedings or other interested persons (e.g. witnesses, experts) is necessary, which in the procedural plane takes place in the form of interrogation, which has its own criminal procedure rules and limits, but is also accompanied by criminalistic aspects, which are methodological guidelines.

In the present paper, the author pays cross-sectional attention to selected areas of tactical procedures and psychological aspects in dealing with interrogation situations, focusing on specific types of interrogated persons, drawing on the knowledge of the sciences of psychology and social work for specific tactical procedures of psychological action.

Úvod

Aj napriek zdanlivej postupnej zmene formy v konaniach z orálnej do písomnej, zostáva výsluch, ako dôkazný prostriedok, najdôležitejším prvkom každého konania, osobitne však

[1] JUDr. Mgr. Joachim Dušan Fraňo, 3. ročník, externá forma, tretí stupeň štúdia, joachim.dusan.frano@gmail.com, Katedra trestného práva a kriminológie, Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

trestného konania. Výsluchom sa zisťujú z prameňa dôkazu, ktorým je fyzická osoba, skutočnosti dôležité pre trestné konanie. Súčasťou výsluchu je viacero súvzťažností, ktoré nemožno opomenúť, a ktorým je v predkladanom príspevku, zameranom na štádia trestného konania postup pred začatím trestného stíhania a prípravné konanie, venovaná pozornosť.

1. Trestnoprocesné predpoklady výsluchových situácií

Subjektom trestného konania je podľa § 10 ods. 10 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v účinnom znení (ďalej len „TP“) každý, kto má a vykonáva vplyv na priebeh konania a komu tento zákon na uskutočnenie tohto vplyvu priznáva určité procesné práva alebo ukladá povinnosti. V predprípravnom a prípravnom konaní je nepochybne relevantným subjektom predovšetkým podozrivý, obvinený, svedok, poškodený, resp. obeť trestného činu, alebo oznamovateľ.

Procesné ustanovenie § 196 ods. 2 TP dáva oprávnenie policajtovi alebo prokurátorovi vypočuť v tzv. **predprípravnom konaní** osobu**,** ktorú na základe trestného oznámenia alebo iného podnetu je potrebné vypočuť k okolnostiam nasvedčujúcim, že mala spáchať trestný čin. Žiada sa dodať, že policajt alebo prokurátor nemá povinnosť realizovať výsluch takejto osoby, hoci v aplikačnej praxi je výsluch podozrivej osoby realizovaný takmer bezvýhradne.

Výsluch podozrivej osoby v tomto štádiu trestného konania je v aplikačnej praxi pomerne náročný a v prevažnej miere formalistický, z dôvodu koncepcie predprípravného konania, ale aj z dôvodu, že osoba má právo odoprieť výpoveď, ak by ňou spôsobila nebezpečenstvo trestného stíhania v TP vymedzeným osobám. Skutočnosť, či by táto osoba sebe alebo iným definovaným osobám spôsobila svojou výpoveďou nebezpečenstvo trestného stíhania, je *de facto* nezistiteľná. Je síce v prirodzenej ľudskej povahe (a policajt je predsa človek), predpokladať, že ak podozrivá osoba odmietne vypovedať, určite je vinná, alebo prinajmenšom zvyšuje úroveň svojho podozrenia, no je práve na vylúchajúcej osobe, aby náležite zistila skutkový stav, tak, aby bolo možné zodpovedať otázky vlastného predmetu trestného konania ust. v § 119 ods. 1 TP a odôvodniť postup podľa § 197 alebo § 199 TP.

V tomto štádiu konania je preto zvyčajne najmä na oznamovateľovi, resp. poškodenom, aby popísal čo najpodrobnejšie pri podaní trestného oznámenia skutkový stav, poťažmo na OČTK, operatívnych alebo spravodajských zložkách, aby získali čo najviac informácií potrebných pre následné úkony. Nedostatok v zistených skutočnostiach z trestného oznámenia možno zhojiť jeho doplnením formou výsluchu oznamovateľa, resp. poškodeného. V predprípravnom konaní nemožno opomínať ani prezumpciu statusu obete podľa § 3 ods. 1 zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

v účinnom znení (ďalej len „ZoOTČ“), ktorej nerešpektovanie môže založiť nezákonnosť trestného konania (§ 2 ods. 21 TP v spojení s princípom legality štátnej moci). Na rozdiel od výsluchu podozrivého je pri výsluchu obetí kladený obrovský nárok na ľudskosť, profesionalitu, empatiu, ohľaduplnosť, osobnú situáciu a okamžité potreby obete, vek, pohlavie, prípadné zdravotné postihnutie a jej vyspelosť a zároveň plné rešpektovanie jej fyzickej, mentálnej a morálnej integrity. K výsluchu obete je potrebné pristupovať s miernymi odchýlkami od výsluchu všeobecného poškodeného, napr. majetkovou trestnou činnosťou, ktorý neutrpel ujmu na osobnosti ako obeť, a s ešte väčšími odchýlkami od oznamovateľa, ktorý „len“ oznamuje svoju vedomosť o skutočnostiach nasvedčujúcich tomu, že bol spáchaný trestný čin, ak, prirodzene, nie je zároveň poškodeným, resp. obeťou.

Vydaním uznesenia o začatí trestného stíhania, resp. vykonaním zaisťovacieho, neopakovateľného alebo neodkladného úkonu, začína **prípravné konanie**. Jeho účelom je zistenie skutkového stavu veci, o ktorom nie sú dôvodné pochybnosti, a to v rozsahu nevyhnutnom na rozhodnutie. V aplikačnej praxi je kladený pomerne veľký dôraz na prípravné konanie, v ktorom je prakticky celá realizácia úkonov trestného konania v „I. stupni“ na policajtovi, ktorý je v priamom a bezprostrednom kontakte jednak s podozrivým/obvineným, jednak so svedkom, ale aj poškodeným, resp. obeťou trestného činu, a na ktorého sú tak kladené vysoké profesionálne nároky, pretože ku každej z týchto osôb je potrebné pri realizácii výsluchov pristupovať odlišne, keďže každá z nich je v inom postavení k ostatným osobám/subjektom a od každej z nich sa očakáva získanie inej informácie.

U **podozrivej** osoby je cieľom získať informácie, na základe ktorých bude možné vylučovacou metódou[2] vyšetrovacích verzií potvrdiť alebo vyvrátiť jej účasť na trestnom čine. U **obvinenej** osoby sa očakáva zistenie informácií ku všetkým skutočnostiam, ktoré sa mu kladú za vinu a k dôkazom o nich (§ 33 a nasl. TP) tak, aby bol zistený skutkový stav, o ktorom nie sú dôvodné pochybnosti, a ktoré umožňujú postaviť obvineného pred súd. Cieľom výsluchu **svedka** je zistiť, čo mu je známe o trestnom čine a o páchateľovi alebo o okolnostiach dôležitých pre trestné konanie (§ 127 ods. 1 TP). V tejto súvislosti treba vziať do úvahy mnohé faktory, predovšetkým pomer k podozrivému/obvinenému, pomer k veci, podľa potreby aj iné okolnosti ovplyvňujúce nezaujatosť a hodnovernosť osoby, napr. ochotu vypovedať, ale aj *vice versa*, potencialitu krivého svedectva, kde treba mať na zreteli motiváciu vyslúchaných osôb. **Poškodený, resp. obeť** trestného činu, je špecifickým subjektom trestného konania, ktorý môže

[2] ROMŽA, S. Kriminalistika. Košice : UPJŠ, 1993.

výrazným spôsobom ovplyvniť začatie i priebeh trestného konania, vrátane možnosti zabránenia trestnému stíhaniu v zákonom vymedzených prípadoch (§ 211 TP, § 130 TP), a ktorý môže mať tiež svoju motiváciu vypovedať nejakým spôsobom, či nevypovedať vôbec.

2. Výsluch

Výsluch je **kriminalistickou metódou**, „pomocou ktorej sa výpoveďou získavajú informácie k vyšetrovanej udalosti“[3]. Definuje sa aj ako samostatná špecifická metóda kriminalistickej praktickej činnosti[4], a súčasne je samostatným trestnoprocesným úkonom, ktorého primárnym cieľom je získať a zdokumentovať výpoveď vypočúvaného subjektu (podozrivej osoby, obvineného, obžalovaného, svedka, znalca).

Z kriminalistického hľadiska sa delí na dve časti, a to na prípravnú fázu a realizačnú fázu výsluchu.

Prípravná fáza výsluchu zahŕňa predovšetkým výber miesta výsluchu, kde v prípade potreby prevahy vypočúvajúceho je ideálna tzv. výsluchová miestnosť, pretože vyslúchajúci je na miesto zvyknutý, cíti sa v ňom prirodzene, sebavedomo, s nádychom ezoteriky by bolo možné povedať, že v miestnosti prevláda energia vyslúchajúceho. Výsluchová miestnosť je zvyčajne v priestoroch PZ, resp. iného subjektu realizujúceho výsluch, čo je pre vyslúchaného náročnejšie z dôvodu potreby adaptácie na dané prostredie, pričom priestory PZ vo všeobecnosti vzbudzujú u ľudí obavu, rešpekt, pôsobia na nich nepríjemne, majú osobitú arómu, rovnako, ako pre bežnú populáciu pôsobí nepríjemne vôbec skutočnosť, že majú ísť na políciu. Navyše, v slovenskej verejnosti poznačenej érou socializmu (a štátnymi perzekúciami zo strany ŠtB a ZNB) prevláda medzi staršou generáciou stále určitý rešpekt k bezpečnostným zložkám, čo posilňuje postavenie vyslúchajúceho. V prípade potreby je možné realizovať výsluch aj napr. v nemocnici, v domácnosti vyslúchaného (predovšetkým u maloletých detí, u ktorých je treba zabezpečiť pocit bezpečia v prípade emočnej exponovanosti pri reprodukcii zažitého), na pracovisku (moment prekvapenia, najmä pre podozrivých u niektorých typov kriminality), či v nedávnej dobe zavedených špeciálnych výsluchových miestnostiach pre obete. U závažnej násilnej a mravnostnej trestnej činnosti (napr. týranie, znásilnenie, obchodovanie s ľuďmi) je vhodné v rámci vyšetrovania vopred vyhľadať a oboznámiť sa s prípadnými ďalšími obeťami a svedkami príslušníkmi operatívneho oddelenia OKP, ktorí ľudským spôsobom v prostredí vyhovujúcom svedkovi alebo ďalšej

[3] KOZÁR, M. Základy kriminalistiky pre školy i prax. Bratislava: EPOS, 2019, s. 182.
[4] ROMŽA, S. Kriminalistika. Košice : UPJŠ, 1993.

obeti, zistia prvotné informácie a relevanciu pre trestné konanie, vrátane ochoty svedčiť a až následne realizujú trestnoprocesné úkony.

Ďalším faktorom prípravnej fázy je organizačné zabezpečenie výsluchu, teda zabezpečenie prítomnosti vybraných osôb (obhajca, zákonný zástupca, psychológ, orgán SPODaSK), vhodný výber predvolania vyslúchanej osoby (tu sa žiada dodať, že v súčasnosti prevláda telefonické predvolanie, ktoré nie je trestnoprocesne správne, avšak v mnohých prípadoch je to efektívny spôsob predvolávania, využívajúc všeobecnú „moc" a rešpekt pred represívnou bezpečnostnou zložkou štátno-mocenského orgánu), dôkladné oboznámenie sa so spisom a osobnosťou vyslúchaného, voľba vhodných taktických postupov a psychická príprava vyslúchajúceho spočívajúca najmä v autoreflexii[5], teda v práci s vlastným psychickým stavom, elimináciou negatívnych vplyvov, ktoré by mohli zasiahnuť do výsluchu, či schopnosti adekvátnych reakcií.

V realizačnej fáze výsluchu je veľmi dôležitá osobnosť vyslúchajúceho. Výsluch rozdeľujeme do troch štádií: úvodné štádium predstavujúce najmä administratívu a poučenia, monologická časť, v ktorej vyslúchaná osoba sama voľne vypovedá o predmete výsluchu a dialogická časť, v ktorej vyslúchajúci kladie doplňujúce otázky.[6]

3. Výsluchové situácie

Výsluchové situácie, ktoré môžu vzniknúť tak z podnetu oznamovateľa, poškodeného, obete, ako aj operatívnej a spravodajskej činnosti (PZ, SIS, VS, NBÚ), možno podľa autora charakterizovať aj prostredníctvom jednotlivých typov klientov v oblasti psychológie a sociálnej práce, pretože vyslúchanú osobu je možné charakterizovať typologicky rovnako. Navyše, výsluchová situácia sa síce pripravuje na základe známych informácií, ktoré však nemusia vždy zodpovedať faktorom v čase výsluchu (motivácia, nálada, osobnosť, odlišný vzťah k iným osobám v konaní, k OČTK, splnomocnencovi poškodeného), ale vyvíja sa veľmi dynamicky aj počas výsluchu a v konečnom dôsledku je **interakciou** s jednotlivými typmi osôb.

Vyslúchané osoby možno deliť podľa viacerých kritérií[7] spoločných najmä pre psychológiu a sociálnu prácu, *per analogiam*:
na základe aktivity:

[5] KRAJNÍK, V. a kol. Kriminalistika. Bratislava : APZ, 2002, s. 316.
[6] KOZÁR, M. Základy kriminalistiky pre školy i prax. Bratislava: EPOS, 2019, s. 183.
[7] LEŠKOVÁ, L. Úvod do základov sociálnej práce. Košice : Seminár sv. Karola Boromejského, 2008.

- *dobrovoľný (spolupracujúci)* – vyhľadá OČTK na základe vlastnej inciatívy a spolupráca s ním prebieha najlepšie. Typickým predstaviteľom je oznamovateľ, poškodený, v niektorých prípadoch aj obeť a svedok,
- *nedobrovoľný (nespolupracujúci)* – prichádza nie z vlastného podnetu, ale na základe autoritatívneho nariadenia a spolupráca s ním nie je jednoduchá. Je v odpore, strese, neochotný, odmietajúci, nemotivovaný k spolupráci. Typickým predstaviteľom je podozrivý/obvinený, zvyčajne i svedok, ustanovený obhajca, či dokonca znalec alebo tlmočník;

na základe správania:

- *rizikový* – jednak z hľadiska miery očakávaných nepriaznivých následkov a ich stupňa (u podozrivého a obvineného trestné stíhanie a jeho následky, u svedka pociťovanie potenciálneho ohrozenia zo strany podozrivého/obvineného v prípade svedectva proti nemu, narušenie vzťahu s obeťou, najmä v prípadoch domáceho násilia, kde prevláda štokholmský syndróm ako základ CAN a BWS syndrómov, poškodený a obeť očakávajú pokračovanie v útoku alebo jeho zopakovanie, a to nielen od podozrivého/obvineného, ale aj od iných osôb (zakorenenie traumatizujúcej udalosti a dopady kriminálnej traumy)[8], prežívajú retraumatizáciu a obavu postaviť sa zoči-voči páchateľovi, ale rovnako môže vnímať aj potenciál svojho obvinenia, či napokon oznamovateľ pociťujúci strach z pomsty podozrivého/obvineného alebo straty vzťahu s obeťou), ale jednako aj z hľadiska zdravotnej indikácie či spôsobu života vyslúchanej osoby (osoby s prenosnými ochoreniami, bezdomovci, cudzinci s cudzokrajnými chorobami ap.).
- *mlčanlivý* – buď nekomunikuje vôbec alebo len veľmi stroho. U takéhoto treba zohľadňovať a zisťovať, či ide o rečovú poruchu, slabú slovnú zásobu, nízke sebavedomie, problematické zvládanie topenia ľadov v komunikácii, alebo ide o postavenie subjektu v trestnom konaní (podozrivý/obvinený). Ak nejde o využitie práva na zákaz sebaobvinenia, takýto vyslúchaný zrejme prežíva úzkosť a neistotu, a takýmto vyslúchaným bude typicky obeť násilného a mravnostného trestného činu, ktorá vyhľadala pomoc, ale nedokáže naformulovať svoj problém, alebo svedok, ktorý nechce odpovedať z dôvodu strachu z obvineného alebo z dôvodu strachu z narušenia vzťahu s obeťou, teda u mlčanlivého vyslúchaného nemusí ísť nutne o neochotu spolupracovať,

[8] DIANIŠKA, G. Viktimizácia a dynamika prežívania ujmy. In: DIANIŠKA, G. a kol. Kriminológia. 3. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2016, s. 142-143.

- *v odpore* – odmieta spoluprácu a zväčša prichádza nedobrovoľne, no aj napriek tomu aspoň komunikuje. Typickým príkladom je podozrivý/obvinený, ale aj svedok, ktorý nepožíva dôveru v štátne orgány, resp. považuje akýkoľvek styk so súdom, políciou, za problematický (prežitok éry socializmu), či jednoducho má obavy z podozrivého/obvineného alebo narušenia iných vzťahov,
- *manipulatívny* – spravidla nemá záujem o spoluprácu, ale svojim správaním smeruje k vlastnému prospechu. Dôvodom môže byť patológia osobnosti, prospechárstvo, spôsob života („spôsob prežitia“) alebo útek pred problémom, či situáciou (ako forma reakcie). Typicky pôjde o podozrivého/obvineného, rovnako tak však môže ísť o poškodeného/obeť, ktorý môžu s vidinou majetkového prospechu vyfabulovať skutok[9], avšak dá sa uvažovať aj o svedkovi, trpiacom narcistickou poruchou osobnosti,
- *agresívny* – má tendencie dosiahnuť výsledok pomocou agresívneho správania (verbálneho alebo fyzického), pričom takýto vyslúchaný si zväčša neuvedomuje, že sa nachádza v špecifickej sociálnej situácii. Typickými prejavmi sú hlučnosť, vulgarizmy, nápaditá gestikulácia, pričom tu je potrebné zohľadniť aj kultúrne odlišnosti či napr. profesiu (právnik, zamestnanec SBS, príslušník bezpečnostných zložiek). Najčastejšie agresívnym vyslúchaným je však obvinený,
- *apatický* – z dôvodu perzistujúcej negatívnej situácie rezignoval. Typicky pôjde o obeť alebo poškodeného, ktorý bude bez ďalšieho len pritakávať,
- *depresívny a anxiózny* – špecifické typy vyslúchaných, kde je typickou situáciou nedostavenie sa na výsluch z dôvodu hlbokej depresie, či anxiety, pričom môže ísť o subjekt v akomkoľvek postavení.

Vo výsluchovej praxi sa rozlišujú typicky tri výsluchové situácie:

- vyslúchaná osoba chce vypovedať pravdu, pravdu vypovedá a jej výpoveď je relatívne úplná,
- vyslúchaná osoba chce vypovedať pravdu, avšak jej výpoveď je nepresná, neúplná a v niektorých epizódach v rozpore s objektívne zistenými skutočnosťami,
- vyslúchaná osoba nechce pravdivo vypovedať.[10]

[9] Napr. ak otec odmieta previesť vlastnícke právo k nehnuteľnosti na dcéru, táto ho obviní zo sexuálneho zneužívania; či známe prípady vyfabulovaných sexuálnych zneužívaní, znásilnení a domáceho násilia v súvislosti s konaním v poručenskej agende.

[10] KRAJNÍK, V. a kol. Kriminalistika. Bratislava : APZ, 2002, s. 321.

4. Taktické postupy riešenia výsluchových situácií

Pri výsluchu osoby, v akomkoľvek v tomto príspevku riešenom postavení, sú základnými taktickými postupmi[11]:

- vytváranie priaznivej výsluchovej situácie a kontaktu s vyslúchaným – základným cieľom je získať dôveru vyslúchaného, osobitne pri výsluchu maloletých osôb. Prelomenie ľadov uľahčuje prvotný záujem vyslúchajúceho o osobu vyslúchaného, pričom ideálnymi otázkami sú ľudské otázky na cestu, dopravu, či vyslúchaná osoba išla z práce/školy ap. jednoducho záujem o osobu ako taký, vďaka čomu vyslúchajúci môže zistiť ešte pred výsluchom emočné rozpoloženie vyslúchaného a prvotné znaky typu osobnosti v zmysle vyššie uvedeného, vrátane jej postoja k účasti na výsluchu. Uvedené však pochopiteľne nebude možné aplikovať *unisono*, najmä ak z doposiaľ zhromaždeného materiálu a analýzy osobnosti vyslúchaného bude zrejmé, o akú osobu/osobnosť ide;
- analýza výpovede v priebehu výsluchu – cieľom je zistiť momentálny postoj vyslúchaného, teda či má tendenciu vypovedať pravdu, klamať alebo zamlčiavať informácie, zistiť vnútorné rozpory vo výpovedi a poznávať osobnosť vyslúchaného. To je potrebné realizovať pomocou bežných psychodiagnostických metód[12], najmä rozhovoru, ktorý je imanentnou zložkou výsluchu a má formu pološtruktúrovaného interview (základná štruktúra otázok je nemenná (pripravená v rámci prípravnej fázy výsluchu) a časť otázok je *ad hoc* nadväzujúca a vyvstanuvšia z rozhovoru), pozorovania extrospektívnym štruktúrovaným spôsobom, kde je potrebné sledovať aktivitu, držanie tela, gestikuláciu, mimiku, výraz tváre pri jednotlivých otázkach, úpravu zovňajšku, reč, pohotovosť, sústredenosť a emócie;
- pomoc vyslúchanému vypovedať pravdu – odstrániť chyby v reprodukcii, ktoré môžu byť výsledkom zlého vnímania, zapamätania si, či napr. slabou slovnou zásobou,
- psychologické pôsobenie na vyslúchaného – realizované s cieľom odstrániť klamstvá či podnietiť osobu k výpovedi (napr. mlčanlivého vyslúchaného). Vyslúchajúci môže apelovať na morálne „ja“ vyslúchaného, vytvoriť emočný tlak a napätie, rozvíjať tvrdenia a okolnosti do hĺbky, požadovať detailné opisy predmetov, klásť otázky mimo chronologického poradia či tautologicky sa pýtať na otázky, na ktoré osoba odpovedala. Podľa názoru autora je tento taktický postup v určitom rozpore s ust. § 122 ods. 3 TP a § 132 ods. 2 TP, podľa ktorých sa otázky obvinenému a svedkovi musia klásť ohľaduplne

[11] BLAŽEK, R. Kriminalistika. Šamorín : Heuréka, 2016, s. 141-142.
[12] ŠNÝDROVÁ, I. Psychodiagnostika. Praha : Grada Publishing, 2008.

a zrozumiteľne, nesmú byť sugestívne, ani kapciózne, čo autor vníma ako limitujúce. Rozpory však možno odstrániť konfrontáciou.

Pri riešení konkrétnych výsluchových situácii je potrebné pracovať predovšetkým so špecifickými prejavmi, ako plač, depresia, ticho, manipulácia, agresia, odpor[13]. Po získaní dôvery vyslúchanej osoby a prvotnom zistení ladenia osobnosti možno uplatniť v priebehu výsluchu konkrétne taktické postupy psychologického pôsobenia *ut infra* uplatniteľné tak u osoby, ktorá chce vypovedať, ako aj ju osoby, ktorá nechce vypovedať.

V rámci psychického rozpoloženia vyslúchajúceho sa môžu v priebehu výsluchu objaviť interpersonálne obsahy, ktoré predstavujú vnútorné konflikty vyslúchajúcej osoby vo vzťahu k vyslúchanej osobe. V praxi pôjde zväčša emočnú inkongruenciu, kde by mohlo dôjsť k nežiaducim presahom zo strany vyslúchajúcej osoby. V takomto prípade je potrebné si to na strane vyslúchajúcej osoby uvedomiť (uvedomiť si vlastné pocity a reakcie) a konať autoregulatívne tak, aby nedošlo ku konfliktu s vyslúchanou osobou a nebola tak zmarená získaná dôvera. Následne je potrebné sa zamerať na rozvíjanie interakcie, na ktoré je potrebné sa zamerať aj vtedy, keď si vyslúchajúca osoba všimne v rámci pozorovania neštandardných reakcií (myšlienkový záraz, potenie, náhle okusovanie nechtov, škrabanie sa na hlave, „skákajúca“ noha), pričom vhodnými postupmi v takomto prípade sú pozorovanie, či so zmenou deja dôjde k zmene prejavov, resp. ich eliminácii, a kladenie otázok na zistenie príčin s poukazom na to, že vyslúchajúca osoba si všimla, že vyslúchanú osobu to znervóznilo (ak ide o spolupracujúceho svedka, či poškodeného/obeť/oznamovateľa), alebo kladenie otázok smerujúcich k „okoliu“ deja, teda zisťovaniu ďalších okolností, predmetov, javov, videného, počutého a zažitého, a následný návrat k problematickej oblasti. Napokon je potrebné si všímať aj ďalšie špecifické reakcie, napr. zívanie, pretieranie si očí, kútikov pier, a to aj ako reakciu na vyslúchajúcu osobu.

Taktickým postupom na prelomenie ticha u **mlčanlivého a apatického** vyslúchaného je poskytnúť mlčanlivému vyslúchanému, najmä ak ide o obeť/poškodeného, či svedka, dostatok času. Vhodnou technikou je verbalizácia ticha, pokus o reflexiu pocitov na strane vyslúchanej osoby a toho, čo sa v nej odohráva, či otázka, ako možno osobe pomôcť, či sa upokojuje pred tým, než začne rozprávať, či premýšľa nad správnou formuláciou myšlienok. V prípade podozrivého/obvineného uvedené nebude možné aplikovať, preto jedinou možnosťou bude otázka, či využíva svoje právo nevypovedať.

[13] TIMUĽÁK, L. Základy vedení psychoterapeutického rozhovoru. Praha : Portál, 2014.

Osobitnou situáciou je **plačúci a depresívny** (plač je sprievodným javom) vyslúchaný, ktorým je temer bezvýhradne obeť, výnimočne svedok alebo podozrivý/obvinený. V takomto prípade je vhodným taktickým postupom osobu nechať vyplakať, a po abreakcii nadviazať s vyslúchanou osobou kontakt a interagovať. Prirodzene, v tejto situácii je žiaduca prítomnosť psychológa. Častým problémom v aplikačnej praxi je prizvanie psychológa z radov príslušníkov PZ, čo v závislosti od postavenia vyslúchanej nemusí byť v súlade s TP.

V prípade **rizikových** vyslúchaných osôb je potrebné identifikovať tieto riziká na základe viacerých psychologických postupov (pozorovanie ako také, osobitne pozorovanie mimiky, haptiky, posturiky, gestikulácie, očného kontaktu, paralingvistiky).

U **manipulatívneho** vyslúchaného je potrebné správne identifikovať jeho manipulatívne tendencie, zväčša na podklade doposiaľ získaného materiálu, a nechať ho voľne produkovať svoje manipulácie bez reakcie, aby vyslúchajúca osoba nestratila dôveru takéhoto vyslúchaného, ktorý tak má pocit, že má moc nad vyslúchajúcou osobou. V závislosti od postavenia subjektu je následne potrebné reagovať buď konfrontáciou (nie v trestnoprocesnom slova zmysle) alebo kladením ďalších otázok smerujúcich k meritu a zisteniu skutočností relevantných pre trestné konanie.

V prípadoch **agresívnych** vyslúchaných osôb veľmi závisí od postavenia subjektu v trestnom konaní. V prípade obete je žiaduci nanajvýš citlivý prístup, pretože agresia a z nej plynúca agresivita sú len prejavom naučeného obranného mechanizmu, abreakcie a uvoľnením napätia. V takomto prípade treba reagovať pokojne a podporiť vo výpovedi obeť, teda do istej miery strpieť agresiu, nevyužívať represívne inštitúty, snažiť sa o pochopenie a pomôcť jej s priebehom vyjadrovania. V prípade poškodeného napr. majetkovou trestnou činnosťou, je vhodné vyjadriť pochopenie hnevu a agresie a vyslúchanú osobu verbálne smerovať od emočnej exponovanosti k racionalizácii problému. V prípade svedkov je vhodné verbálne ich upokojiť a uistiť o tom, že výsluch nebude trvať dlho, čím sa dosiahne uspokojenie ich nervozity z účasti na výsluchu. Napokon v prípade podozrivého/obvineného je potrebné uplatniť nanajvýš autoritatívny prístup s upozornením na možnosť použitia donucovacích alebo zaisťovacích prostriedkov.

Záver

Záverom možno poznamenať, že častým taktickým postupom je napr. aj dobrý a zlý policajt, či demonštrácia sily účasťou viacerých vyslúchajúcich (napr. päť vyslúchajúcich na jedného vyslúchaného), pričom s istou mierou nadsadenia by sa dalo povedať, že výsluch je pre niektoré subjekty terapiou, pre iné hereckým angažmá, so signifikantne diverzifikovaným

diapazónom osobností, u ktorých je potrebné uplatniť častokrát viac postupy psychológie, než práva.

Zoznam bibliografických odkazov

BLAŽEK, R. *Kriminalistika.* Šamorín : Heuréka, 2016. ISBN 978-80-8173-030-6.

DIANIŠKA, G. Viktimizácia a dynamika prežívania ujmy. DIANIŠKA, G. a kol. *Kriminológia.* 3. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2016. ISBN 978-80-7380-620-0.

KOZÁR, M. *Základy kriminalistiky pre školy i prax.* Bratislava: EPOS, 2019. ISBN 978-80-5620-248-7.

KRAJNÍK, V. a kol. *Kriminalistika.* Bratislava : APZ, 2002. ISBN 80-8054-254-6.

LEŠKOVÁ, L. *Úvod do základov sociálnej práce.* Košice : Seminár sv. Karola Boromejského, 2008. ISBN 978-80-89361-23-6.

OLEJ, J. Zásady súdneho konania. In: OLEJ, J. a kol. *Trestné právo procesné.* Košice : UPJŠ, 2013. ISBN 978-80-7097-965-5, s. 26-32.

ROMŽA, S. *Kriminalistika.* Košice : UPJŠ, 1993. ISBN 80-7097-247-5.

STIERANKA, J. – MARKO, M. *Kriminálne spravodajstvo.* Bratislava : Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-571-0123-9.

ŠNÝDROVÁ, I. *Psychodiagnostika.* Praha : Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-2472-165-1.

TIMUĽÁK, L. *Základy vedení psychoterapeutického rozhovoru.* Praha : Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0646-0.

Zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.

Daniela Gandžalová[1] - Marián Ďurana[2]

Spôsoby skončenia konania o dedičstve

Kľúčové slová

Dedičstvo. Dedič. Potvrdenie dedičstva. Dohoda dedičov. Predlžené dedičstvo. Veriteľ. Nadobudnutie dedičstva.

Abstrakt

Dedičské konanie sa môže ukončiť rôznym spôsobom. V príspevku poukazujeme na konkrétne možnosti skončenia tohto konania, a to v zmysle ich hmotnoprávnej úpravy obsiahnutej v Občianskom zákonníku, tak i procesnoprávnej úpravy obsiahnutej v Civilnom mimosporovom poriadku, so zreteľom na diferenciáciu jednotlivých spôsobov v prípade, keď je dedičstvo predlžené, a naopak, keď predlžené nie je.

Key words

Inheritance. Heir. Confirmation of inheritance. Agreement of heirs. Extended inheritance. Creditor. Acquisition of inheritance.

Abstract

Inheritance proceedings can be concluded in various ways. In this article, the specific possibilities of concluding these proceedings, both in terms of their substantive legal regulation contained in the Civil Code and in terms of their procedural regulation contained in the Code of Civil Procedure, are referred to, with a view to differentiating the methods when the succession is prolonged and, vice versa, when it is not prolonged.

Úvod

Dedičstvo sa síce nadobúda smrťou poručiteľa, avšak s ohľadom na princíp ingerencie štátu pri nadobúdaní dedičstva, dedičstvo musí byť súdom prejednané a rozhodnuté, a až uznesením súdu o potvrdení dedičstva alebo vyporiadaní dedičov sa nadobúda dedičstvo s účinnosťou ku dňu smrti poručiteľa. Účasť štátneho orgánu (konkrétne súdu) pri nadobúdaní dedičstva spočíva v tom, že súd, len čo zistí, že niekto zomrel[3] alebo bol vyhlásený za mŕtveho,

[1] Prof. JUDr. Daniela Gandžalová, PhD., vedúca Katedry občianskeho a pracovného práva, Právnická fakulta UMB v Banskej Bystrici, Komenského 20, 974 01 Banská Bystrica.

[2] Doc. JUDr. Marián Ďurana, PhD., Katedra občianskeho a pracovného práva, Právnická fakulta UMB v Banskej Bystrici.

[3] Dedenie nastáva v dôsledku objektívnej právnej skutočnosti, akou je smrť fyzickej osoby. Smrťou zaniká spôsobilosť fyzickej osoby mať práva a povinnosti. Fyzická osoba prestáva byť právnym subjektom. Osudy práv a povinností, ktoré sa dovtedy na zomretú osobu viazali, nie sú rovnaké. Ich ďalšia existencia alebo zánik, prípadne ich transformácia alebo modifikácia budú závisieť od povahy týchto práv a povinností, a od spôsobu, ako boli na zomretého viazané, a z akých dôvodov. Ich ďalší osud bude teda závisieť od toho, či ide o práva osobnej alebo majetkovej povahy, či ide o práva absolútne alebo relatívne, či ide o práva vlastnícke, resp. iné vecné práva, alebo obligačné práva. Ďalej bude dôležité, ako tieto práva a povinnosti súviseli s individualitou zomretého. Niektoré práva a povinnosti prechádzajú na dedičov v rovnakom rozsahu ako ich mal poručiteľ, niektoré prechádzajú

začne konanie o dedičstve a z úradnej povinnosti dedičstvo prejedná a rozhodne o ňom. Právoplatné rozhodnutie, ktorým sa dedičské konanie končí, iba deklaruje faktický a právny stav, ktorým sa osvedčuje nadobudnutie dedičstva dedičom, a to ku dňu smrti poručiteľa. Konečným cieľom konania o dedičstve je vydanie rozhodnutia, ktorým sa bezpečne potvrdí, na ktorého dediča (dedičov) prešiel majetok poručiteľa, a ktorý dedič, prípadne dedičia, a v akom rozsahu zodpovedajú za poručiteľove dlhy.

Dedičstvo toho, kto nadobúda dedičstvo, musí byť nutne kvalifikovaným spôsobom zistené a súdnym rozhodnutím potvrdené v rámci konania, obsahom ktorého je zisťovanie všetkých potrebných skutočností týkajúcich sa dedičského práva. V konaní o dedičstve ide najmä o to, aby sa zistil majetok, ktorý zostal po poručiteľovi, a aby sa zistili prípadné pohľadávky a dlhy poručiteľa. Ďalej ide o to, aby sa zistilo, kto sú dedičia, či chcú byť dedičmi, teda či dedičstvo neodmietajú, či sú dedičia spôsobilí, či nedošlo k vydedeniu dedičа, a tiež či poručiteľ nezanechal závet. Pri dlhoch poručiteľa ide o zistenie jeho veriteľov a spôsobu, akým dedičia uspokoja pohľadávky veriteľov. Dedičia v rámci tohto konania uplatňujú svoje dedičské právo, ktoré súd skúma, a následne rozhodne niektorým zo spôsobov rozhodnutia uvedeného v zákone. Až uznesením súdu, ktorým sa dedičské konanie končí, sa nadobúda dedičstvo ku dňu smrti poručiteľa, pričom však rozhodnutie súdu v dedičskom konaní nepredstavuje samotný nadobúdací titul a vlastnícke právo dedičov nekonštituuje, iba deklaruje vlastnícke vzťahy, z ktorých sa následne odvíjajú ďalšie vzťahy, a to vrátane vzťahov k tretím osobám.[4]

Konanie o dedičstve sa skončí právoplatným uznesením, ktoré vydáva súdny komisár.[5] Bez ohľadu na to, aká lehota uplynula od smrti poručiteľa, deklarujú sa ním právne vzťahy s účinnosťou ku dňu smrti poručiteľa.

---

v modifikovanej podobe. Niektoré práva a povinnosti, ktoré sú osobnostnej či osobnej povahy, resp. ktoré sú výslovne viazané na osobu poručiteľa, jeho smrťou zanikajú.

[4] V období medzi nadobudnutím dedičstva (§ 460 Obč. zák.) a potvrdením nadobudnutia dedičstva (§ 482 a § 483 Obč. zák.) sú z právnych úkonov týkajúcich sa vecí (majetkových práv) z dedičstva povinní aj oprávnení voči iným osobám všetci dedičia poručiteľa, ktorí dedičstvo doteraz neodmietli, spoločne a nerozdielne. Ich dedičský podiel pritom vyjadruje mieru, akou sa dedičia navzájom podieľajú na právach a povinnostiach týkajúcich sa vecí (majetkových práv) z dedičstva (viď 1Co 4/1972 R 42 1974; MS Praha).

[5] Spôsoby, ako môže súd rozhodnúť o dedičstve, sú upravené v ustanovení § 202 až 204 Civilného mimosporového poriadku, zákona č. 161/2015 Z. z. (ďalej len CMP), pod spoločným názvom „skončenie prejednania dedičstva“. Podľa § 204 ods. 1 CMP je prejednanie dedičstva skončené právoplatnosťou rozhodnutia o dedičstve.

Spôsoby rozhodnutia súdu v uznesení o dedičstve sú taxatívne vymedzené v § 203 Civilného mimosporového poriadku.

§ 203 Civilného mimosporového poriadku:

(1) Súd v uznesení o dedičstve

a) potvrdí nadobudnutie dedičstva jedinému dedičovi,

b) potvrdí, že dedičstvo, ktoré nenadobudol žiadny dedič, pripadlo štátu,

Súd z úradnej povinnosti preskúma v rámci konania o dedičstve dedičské práva dedičov, ktoré sa v tomto konaní uplatňujú, a na základe zistených skutočností postupuje takto:

- Ak je len jeden dedič, súd tomuto dedičovi uznesením, že dedičstvo nadobudol. Tým sa konanie o dedičstve skončí. Je tomu tak vtedy, ak dedičstvo nadobúda iba jeden dedič, a to bez zreteľa na to, či ide o závetného alebo zákonného dediča. Potvrdenie dedičstva znamená, že celé dedičstvo nadobudla iba jedna osoba, a iba táto osoba zodpovedá aj za prípadné záväzky poručiteľa, a to v rozsahu nadobudnutého dedičstva.

Predpokladom na potvrdenie nadobudnutia dedičstva je preukázanie dedičského nároku dediča a vykonanie súpisu aktív a pasív, čomu musí predchádzať, pokiaľ mal poručiteľ s pozostalým manželom majetok v bezpodielovom spoluvlastníctve, vyporiadanie bezpodielového spoluvlastníctva manželov (t. j. právoplatné rozhodnutie o určení, čo z tohto majetku patrí do dedičstva a čo pozostalému manželovi, a o všeobecnej hodnote tohto majetku v čase smrti poručiteľa, výške dlhov a čistej hodnote dedičstva). Nadobudnutie dedičstva môže súd potvrdiť len dedičovi, ktorý dedičstvo neodmietol, pričom môže ísť tak o dediča zo zákona, ako aj o dediča zo závetu, a rovnako môže ísť aj o maloletého dediča, alebo o osobu, ktorá má ustanoveného opatrovníka.

- Ďalším zo spôsobov skončenia dedičského konania je, že súdny komisár potvrdí, že dedičstvo, ktoré nenadobudol žiadny dedič, pripadlo štátu. Štát nadobúda dedičstvo nie z titulu dedenia, ale pripadne mu ako odúmrť *(caduca bona).*

Tento postup prichádza do úvahy napr. v prípade, že poručiteľ časť majetku odkázal závetným dedičom, ale nemá zákonných dedičov. Na štát potom z titulu odúmrti prechádza majetok, o ktorom poručiteľ nerozhodol v závete. Táto situácia môže nastať aj v prípade, ak sa

---

c) schváli dohodu dedičov o vyporiadaní dedičstva; veriteľ poručiteľa je účastníkom dohody, ak sa vyporiadava jeho pohľadávka,
d) schváli dohodu o prenechaní predlženého dedičstva na úhradu dlhov,
e) potvrdí nadobudnutie dedičstva podľa dedičských podielov, ak medzi účastníkmi nedôjde k dohode, alebo vykoná vyporiadanie medzi dedičmi a rozhodne o tom, čo ktorý z dedičov nadobudol,
f) neschváli dohodu o vyporiadaní dedičstva a potvrdí nadobudnutie dedičstva podľa dedičských podielov, alebo vykoná vyporiadanie medzi dedičmi a rozhodne o tom, čo ktorý z dedičov nadobudol.

(2) Súčasťou uznesenia podľa odseku 1 môže byť aj uznesenie podľa § 195 a 200.

Od týchto prípadov, keď sa prejednanie dedičstva končí meritórnym uznesením, treba odlíšiť zastavenie konania o dedičstve uznesením podľa § 187 a 188 CMP, a tiež prípad, keď súdny komisár zastaví konanie na základe zistenia, že poručiteľ žije, alebo keď bolo zrušené jeho vyhlásenie za mŕtveho, keď ide o procesné uznesenia. Všetky rozhodnutia vydané notárom ako súdnym komisárom majú formu uznesenia. Novou právnou úpravou sa upustilo od vydávania osvedčenia o dedičstve a v konaniach začatých od 1. júla 2016 už môže súdny komisár v dedičskom konaní rozhodovať len formou uznesenia. Osvedčenie o dedičstve však môže aj naďalej vydávať v konania začatých prd 1. júlom 2016. Uznesenie sa vydáva pod hlavičkou príslušného súdu v mene notára ako súdneho komisára. Podpisuje ho súdny komisár a opatrí ho svojou úradnou pečiatkou, ktorá sa na tento účel považuje za úradnú pečiatku súdu.

síce závet vzťahuje na celé dedičstvo, ale je sčasti neplatný. V tomto prípade, keďže štát nie je dedičom, nemôže uzavrieť o zvyšnej časti majetku dohodu o vyporiadaní dedičstva (ale nevylučuje sa uzavretie dohody *sui generis,* ak by táto bola výhodná tak pre závetných dedičov, ako aj pre štát). No najčastejšie pripadnutie štátu (ako dôvod skončenia dedičského konania) prichádza do úvahy vtedy, ak nededí závetný dedič ani iní zákonní dedičia, a to bez zreteľa na dôvod, prečo nededia, resp. sa s týmito osobami ako s dedičmi nekonalo[6] [viď 20 Cdo 3621/2010 (NS ČR), 33 Cdo 2409/2009 (NS ČR)]. To znamená, že v čase smrti poručiteľa nie je žiadna osoba spôsobilá dediť podľa závetu alebo podľa zákona.

Postavenie štátu je odlišné, ak štát prevzal dedičstvo ako odúmrť od prevzatia dedičstva štátom v prípade, že sa stane závetným dedičom, kedy má totožné postavenie ako dedič,[7] čo mu umožňuje v takom prípade aj dedičstvo odmietnuť.[8]

Postavenie štátu je odlišné, aj pokiaľ ide o zodpovednosť štátu za dlhy poručiteľa. Štát v tomto prípade nezodpovedá svojím vlastným majetkom *(pro virbus hereditatis),* ale iba hodnotami nadobudnutými z dedičstva, prípadne výťažkom z ich predaja *(cum viribus hereditatis).* Inými slovami to znamená, že v súvislosti so zodpovednosťou štátu, ktorý prevezme dedičstvo, je potrebné odlišovať jeho postavenie v závislosti od toho, či prevezme dedičstvo ako dedič, alebo mu pripadne dedičstvo ako odúmrť. Ak totiž štát, ktorému pripadlo dedičstvo ako odúmrť, zodpovedá za dlhy poručiteľa len majetkom, ktorý zanechal poručiteľ *(cum viribus hereditatis),*[9] tým je čiastočne kompenzované to, že štát v takomto prípade nemôže odmietnuť dedičstvo. Na rozdiel od toho, ak štátu pripadol majetok poručiteľa ako dedičstvo (na základe závetu), zodpovedá za poručiteľove dlhy, ktoré na neho prešli poručiteľovou smrťou, a za primerané náklady jeho pohrebu rovnako ako dedič.

- Ak je dedičov viac, zákon uprednostňuje, aby sa sami medzi sebou dohodli o vyporiadaní dedičstva. Na účinnosť takejto ich dohody sa vyžaduje schválenie súdom. Súd dohodu schváli, ak neodporuje zákonu alebo dobrým mravom. To znamená, že

---

[6] Takým dôvodom môže byť napr. to, že nededili zákonní dedičia z dôvodu, že nemali dedičskú spôsobilosť (§ 469 OZ), boli vydedení (§ 469a OZ), prípadne, ak pred skončením prejednania dedičstva dedič bez právneho nástupcu stratí spôsobilosť mať práva a povinnosti (viď 21 Cdo 441/2007 NS ČR), alebo nastane situácia, že ak do úvahy prichádzajúci dedič využije svoje právo odmietnuť dedičstvo a dedičstvo odmietne.

[7] Viď 21 Cdo 723/2010 (NS ČR).

[8] Nemožnosť odmietnuť prijať majetok ako odúmrť sa do dedičského konania tým spôsobom, že zatiaľ čo na návrh dedičov je možné nariadiť likvidáciu dedičstva, len ak je dedičstvo predlžené, na návrh štátu je možné nariadiť likvidáciu aj nepredlženého dedičstva, a to vtedy, ak peniaze z dedičstva nepostačujú na úhradu peňažných dlhov poručiteľa a veriteľ odmietol prevziať na úhradu svojej pohľadávky vec z dedičstva, zodpovedajúcu svojou hodnotou výške pohľadávky. Štát, ktorému pripadne dedičstvo ako odúmrť, nemá povinnosť uspokojiť poručiteľovho veriteľa inak ako peniazmi alebo vecami z dedičstva, to platí nielen pre predlžené dedičstvo, ale aj vtedy, ak nie je dedičstvo predlžené.

[9] Viď 30 Cdo 629/2009 (NS ČR).

dedičia majú možnosť dohodnúť sa sami, komu ktorá vec či súbor vecí z dedičstva pripadne, resp. že zostanú spoluvlastníkmi, a ako sa medzi nich rozdelia aktíva a pasíva.

V prípade, ak sa dedičia o vyporiadaní dedičstva nedohodnú (§ 482 ods. 1 OZ), alebo ak takú dohodu uzavretú medzi dedičmi súd neschválil, vyporiadanie dedičstva z úradnej povinnosti vykoná súd. V tomto prípade má rozhodnutie súdu o potvrdení dedičstva konštitutívny charakter, pretože medzi spoludedičmi zakladá nové vlastnícke, prípadne iné majetkové vzťahy.

Dohoda o vyporiadaní dedičstva je tak podľa súčasnej právnej úpravy jediným spôsobom vyporiadania dedičstva, pri ktorom môže byť dedičstvo rozdelené tak, aby sa nevytváralo nežiaduce spoluvlastníctvo či spoločné právo viacerých dedičov k jednotlivým majetkovým hodnotám. Veľmi častým spôsobom vyporiadania dedičstva je vzájomné vyrovnávanie dedičských podielov finančnými výplatami, to znamená, že určitú majetkovú hodnotu alebo aj celé dedičstvo nadobudne jeden z viacerých dedičov, ktorý potom dedičské právo ostatných uspokojí v peniazoch.[10]

Vyporiadanie dedičstva dohodou je tiež jediným spôsobom, keď je možné odchýliť sa od zákonom či závetom určených dedičských podielov. Súd takúto dohodu dedičov neschváli, ak zistí, že jeden z dedičov sa zriekol svojho podielu v prospech ostatných dedičov len pre to, aby sa tak vyhol plneniu peňažného záväzku voči svojim veriteľom (pozri R 24/1983).

Ak súd schváli dohodu dedičov o vyporiadaní dedičstva, toto rozhodnutie má deklaratórny charakter, pretože sa ním iba potvrdili nové vlastnícke a iné majetkové vzťahy, ktoré boli založené touto dohodou.

Predpokladom uzavretia dedičskej dohody je existencia aspoň dvoch dedičov. Ak je dedičom jediná osoba, ktorá dedí napr. ako syn poručiteľa a zároveň ako právny nástupca po nebohej manželke poručiteľa, tak nemôže sama so sebou uzatvoriť dedičskú dohodu. Na uzavretie dohody sa vyžaduje konsenzus, teda súhlas (zhodná vôľa) všetkých dedičov (aj zákonných, aj závetných), prípadne ich zástupcov. Nestačí preto, ak väčšina dedičov s dohodou súhlasí, ak jeden dedič nesúhlasí. Formálnym potvrdením súhlasu s dohodou o vyporiadaní dedičstva je podpis účastníkov na listine, ktorá obsahuje jej znenie (najmä zápisnica z pojednávania).

---

[10] Dohoda nie je v rozpore so zákonom ani vtedy, ak podiel niektorých dedičov podľa ich dohody je menší, než by im prislúchal zo zákona alebo závetu. To, že dedič má zo zákona či závetu nárok na určitý dedičský podiel, mu totiž nebráni v tom, aby týmto podielom v dohode o vyporiadaní dedičstva disponoval, a to dokonca aj tak, že uzavrie dohodu o vyporiadaní dedičstva, podľa ktorej z dedičstva nenadobudne vôbec žiadny majetok a ani výplatu svojho dedičského podielu v peniazoch, a to aj napriek tomu, že ide o dediča, ktorý je povolaný dediť na základe platného dedičského titulu.

Dohoda dedičov o vyporiadaní dedičstva sa musí dotýkať celého dedičstva, inak ju súd neschváli. To znamená, že touto dohodou si dedičia musia rozdeliť medzi seba nielen aktíva dedičstva, ale aj zodpovednosť za pasíva dedičstva, pričom platí, že ak sa dedičia nedohodnú na inom vyporiadaní, za pasíva dedičstva zodpovedajú podľa pomeru toho, čo z dedičstva nadobudli k celému dedičstvu.[11] Rozdelením majetku je tak daná aj zodpovednosť dedičov za pasíva dedičstva. To však nevylučuje možnosť, aby sa dedičia v rámci vyporiadania dedičstva medzi sebou dohodli aj tak, že za určitý dlh bude zodpovedať len niektorý z nadobúdateľov, prípadne všetci nadobúdatelia, ale v inom pomere než ustanovuje už spomínaný zákon. Potom je nevyhnutné, aby s takouto dohodou súhlasili aj veritelia poručiteľa, ktorí sú v takomto prípade účastníkmi konania o dedičstve, inak by súd nemohol dohodu dedičov schváliť.

Účastníkmi dohody musia byť všetci dedičia (za dedičov tu treba považovať dedičov, ktorí dedičstvo neodmietli, ktorí nie sú platne vydedení alebo vylúčení z dedenia pre dedičskú nespôsobilosť a ktorí sú na známom mieste). V mene maloletých a iných osôb nespôsobilých na právne úkony dohodu uzatvárajú ich zákonní zástupcovia so súhlasom súdu.

Dôležitým predpokladom pre uplatnenie tohto spôsobu skončenia dedičského konania je tak nesporné určenie okruhu dedičov, čo znamená, že k vyporiadaniu dedičstva dohodou dedičov môže dôjsť len vtedy (resp. až potom), ak došlo k určeniu kruhu dedičov v zmysle CMP, ktorí sú účastníkmi dedičského konania.[12] V súvislosti s dohodou dedičov o vyporiadaní dedičstva zákon priznáva postavenie účastníkov konania aj niektorým iným osobám ako dedičom (zvyčajne pôjde o účasť v časti konania), a to napr. vtedy, keď účastníkom dohody je veriteľ poručiteľa, ak sa vyporiadava jeho pohľadávka.[13]

V prípade, že je dedičom aj maloleté dieťa, dohoda dedičov o vyporiadaní dedičov vyžaduje podľa zákona schválenie právneho úkonu maloletého dediča súdom. Podľa súčasnej právnej úpravy je v konaní o dedičstve príslušnosť súdu na schválenie úkonu maloletého upravená v § 160 Civilného mimosporového poriadku. Podľa tejto osobitnej právnej úpravy, ak je v súvislosti s konaním o dedičstve potrebné schváliť právny úkon maloletého dediča súdom, je na schválenie právneho úkonu príslušný súd konajúci o dedičstve. To znamená, že

[11] Viď § 470 ods. 2 Občianskeho zákonníka.
[12] Za dediča treba pritom pre účely prejednania dedičstva považovať každého, s kým zákon ukladá povinnosť konať ako s dedičom, pričom nie je rozhodujúce, či sú zákonnými alebo závetnými dedičmi [povinnosť konať ako s dedičmi pritom trvá až do právoplatného skončenia dedičského konania uznesením súdu (notára)].
[13] Viď Cz 64/1973 R 48/1975: „ak sa vyporiadava pohľadávka veriteľa voči poručiteľovi v konaní o dedičstvo dohodou dedičov, je veriteľ poručiteľa vždy účastníkom tejto časti prerokúvania dedičstva, ktorá sa týka jeho pohľadávky, a je potrebný vždy jeho súhlas, ak majú podľa tohto vyrovnania vykonaného dohodou dedičov zodpovedať dedičia za dlhy poručiteľa inak, ako je stanovené v § 470 ods. 2 OZ, alebo ak sa týka vyporiadania práv veriteľov inak, ako zodpovedá zákonu.“

pre schválenie dedičov o vyporiadaní dedičstva je príslušný súd konajúci o dedičstve.[14] Pokiaľ súd úkon zákonného zástupcu takého dediča neschváli, dohoda nie je perfektná, a preto ju súd nemôže schváliť.

Dohodu možno uzavrieť len o majetku (dedičstve), ktorý je v čase uzavretia dohody známy, taktiež právna úprava nepripúšťa, aby budúci dedič a poručiteľ uzavreli dohodu, podľa ktorej dedič dostane za života poručiteľa svoj „dedičský podiel" a po jeho smrti už nebude mať nárok na dedičstvo, a tiež nie aj o majetku, ktorý by sa prípadne mohol objaviť v budúcnosti.[15] Nedá sa totiž vylúčiť, že až po právoplatnom skončení konania o dedičstve sa dodatočne zistí, že poručiteľovi patril ešte ďalší majetok (prípadne dlh). Ak nastane vyššie uvedená situácia, zákon umožňuje takýto tzv. novoobjavený majetok po poručiteľovi prejednať v tzv. dodatočnom prejednaní dedičstva na základe ustanovenia § 211 CMP. Pritom platí, že ak sa objaví po právoplatnom skončení konania o dedičstve len dlh (resp. dlhy) poručiteľa, dodatočné konanie o dedičstve sa neuskutoční, a to z dôvodu, že dedičia zodpovedajú za dlhy poručiteľa len do výšky nadobudnutého dedičstva.[16]

Dohodu, ktorou sa dedičia medzi sebou vyporiadajú o dedičstve, musia uzavrieť pred súdom, resp. pred notárom ako súdnym komisárom.

- Ak nedôjde k dohode dedičov (pričom platí, že zákon uprednostňuje vyporiadanie dedičstva dohodou) a dedičom nie je len jeden dedič (okrem prípadov, ak ide o predlžené dedičstvo prenechané veriteľom alebo nedochádza k jeho likvidácii), súd potvrdí nadobudnutie dedičstva podľa podielov tým, ktorých dedičstvo je preukázané, alebo vykoná vyporiadanie medzi dedičmi a rozhodne o tom, čo ktorý z dedičov nadobudol. Súd potvrdenie o nadobudnutí dedičstva uskutoční spôsobom predpokladaným ustanovením § 203 ods. 1, písm. e) CMP, teda rozhodnutím potvrdí

[14] Ustanovenie § 160 ods. 3 CMP upravujúce príslušnosť súdu v konaní o dedičstve sa vzťahuje aj na schválenie právnych úkonov osôb, ktoré nemajú spôsobilosť na právne úkony v potrebnom rozsahu, avšak za predpokladu, že tieto úkony súvisia s konaním o dedičstve.

[15] Pozri Z IV, s. 839.

[16] Dodatočné konanie o novoobjavenom majetku sa začína zvyčajne na návrh, pričom navrhovateľom môže byť iba dedič, ktorý žiada prejednanie majetku po poručiteľovi. Návrh na začatie dodatočného konania musí obsahovať ako všeobecné náležitosti každého podania na súd, tak aj údaje o poručiteľovi (jeho meno, priezvisko, dátum smrti, a tiež kým a pod akou spisovou značkou bolo po poručiteľovi vykonané dedičské konanie), ďalej sa musí individualizovať novoobjavený, t. j. neprejednaný majetok po poručiteľovi (pripojiť treba listinné dôkazy, na ktoré sa navrhovateľ odvoláva), a napokon je potrebné uviesť aj okruh dedičov po poručiteľovi.

Dodatočné konanie o novoobjavenom majetku sa môže výnimočne začať aj bez návrhu *ex offo* na podnet súdu, notára, štátneho orgánu alebo orgánu územnej samosprávy. Výpočet subjektov legitimovaných podať podnet je v zákone (ustanovenie § 211 CMP) len demonštratívny, to znamená, že to môžu byť aj iné osoby, pričom dôvodnosť takéhoto podnetu posúdi súd. V prípade, ak začne takéto konanie bez návrhu, súd vydá uznesenie o jeho začatí. Ak sa ukáže, že novoobjavený majetok nebol vo vlastníctve poručiteľa, notár konanie o tomto novoobjavenom majetku zastaví.

jeho nadobudnutie podľa dedičských podielov. Potvrdenie nadobudnutia dedičstva podľa dedičských podielov má tie dôsledky, že deklaruje právny stav, a to spätne ku dňu smrti poručiteľa. Rozhodnutie teda osvedčuje, že dedičia nadobudli vlastníctvo alebo iné práva k predmetu dedičstva, spravidla vyjadrené určitým podielom (zlomkom), prípadne percentom, vo vzťahu k celému dedičstvu.

V uznesení o dedičstve súd v tomto prípade potvrdí nadobudnutie dedičstva podľa dedičských podielov (t. j. percentom alebo zlomkom) tak, ako vyplývajú z dedenia zo zákona, zo závetu alebo z oboch týchto dôvodov.[17] Ak je dedičský podiel niektorého dediča modifikovaný v dôsledku zápočtov (§ 484, veta druhá a tretia Obč. zák.), je potrebné to v uznesení vyjadriť a potvrdiť nadobudnutie dedičstva podľa takto upravených dedičských podielov.[18]

Spornosť aktív a pasív medzi dedičmi síce nebráni vydaniu potvrdenia o nadobudnutí dedičstva, súd prejednávajúci dedičstvo je však v takom prípade povinný postupovať podľa § 198 ods. 1 zákona, podľa ktorého „ak sú aktíva a pasíva medzi účastníkmi sporné, obmedzení sa súd len na zistenie ich spornosti; pri výpočte čistého majetku na ne neprihliada“.

V prípade, ak dochádza k dedeniu zo závetu, súd prejednávajúci dedičstvo určí podiely podľa závetu (pri rešpektovaní práv neopomenuteľných dedičov). V takom prípade (ak je to dobre možné) súd rešpektuje vôľu poručiteľa aj v otázke, kto sa stane vlastníkom konkrétnej veci (práva), ktorá je vyjadrením podielu dedičа vo vzťahu k celku.

Vtedy, ak notár vydá rozhodnutie, podľa ktorého dochádza k dedeniu zo zákona, hmotnoprávna úprava predpokladá, že dôjde k započítaniu toho, čo za života poručiteľa od neho bezplatne dostal niektorý z dedičov (okrem ak išlo o obvyklé darovanie), alebo čo prípadne od

---

[17] Porovnaj § 484 veta prvá Občianskeho zákonníka.
Dedičské podiely sa určujú:
- na základe závetu – rozdelenie majetku, prípadne veľkosť dedičských podielov je spravidla upravená závetom, nemožno vylúčiť dedenie neopomenuteľných dedičov, ktorými sú potomkovia zosnulého poručiteľa, ak závet nerieši usporiadanie dedičských práv vo vzťahu k celej pozostalosti, tak majetok v závete nespomenutý sa následne dedí na základe zákona,
- na základe zákona – základom pre určenie výšky dedičského podielu Občiansky zákonník, ktorý rozdeľuje osoby, potenciálnych dedičov do štyroch skupín, na základe ich príbuzenského alebo iného vzťahu k poručiteľovi. Ak dedia dedičia na základe skoršej skupiny, je tým vylúčené dedenie dedičov v neskoršej skupine, na veľkosť dedičského podielu majú vplyv aj neobvyklé dary, ktoré za života poručiteľa od neho dedič prijal, ktoré sa započítajú do dedičského podielu toho dediča, ktorý dar prijal.

[18] Aj v prípade, že poručiteľ v závete určil konkrétne veci a práva, ktoré majú jednotlivým dedičom pripadnúť, musí súd, ak nebola uzatvorená dohoda o vyporiadaní dedičstva, potvrdiť dedičom nadobudnutie dedičstva podľa ich dedičských podielov (porovnaj § 483, § 484, veta prvá Obč. zák.). V uznesení o dedičstve súd za takýchto okolností stanovuje dedičský podiel zlomkom (percentom) zodpovedajúcim cene konkrétnej veci alebo práv, ktoré podľa závetu dedičom pripadajú, v pomere k cene celého dedičstva; nepotvrdzuje teda nadobudnutie konkrétnych vecí alebo práv jednotlivými dedičmi.

poručiteľa bezplatne dostal dedičov predok,[19] neschváli dohodu o vyporiadaní dedičstva a potvrdí nadobudnutie dedičstva podľa dedičských podielov, alebo vykoná vyporiadanie medzi dedičmi a rozhodne o tom, čo ktorý z dedičov nadobudol.

V posledných dvoch uvedených prípadoch súd (súdny komisár) v uznesení o dedičstve potvrdí nadobudnutie dedičstva podľa dedičských podielov. Predpokladom je skutočnosť, že dedičstvo treba rozdeliť medzi viacero dedičov, a títo buď neuzavreli platnú dohodu o vyporiadaní, alebo navrhnutá dohoda nebola schválená.[20]

Vyššie uvedené spôsoby skončenia konania o dedičstve tak, ako sú upravené v § 203 CMP sa týkajú konkrétnych možných spôsobov skončenia dedičského konania v prípade, keď dedičstvo nie je predlžené, naopak v prípade, ak je dedičstvo predlžené, zákon v takýchto prípadoch upravuje dva spôsoby skončenia konania o dedičstve.[21]

Prvý z možných spôsobov skončenia dedičského konania v prípade, že je dedičstvo predlžené, vyplýva z ustanovenia § 202 CMP, a je to možnosť dedičov uzatvoriť s veriteľmi dohodu o prenechaní predlženého dedičstva na úhradu dlhov. Podľa zákona sa teda dedičia a veritelia môžu dohodnúť o tom, že predlžené dedičstva sa prenechá veriteľom na úhradu dlhov.

---

[19] Viď § 484 Občianskeho zákonníka.

[20] § 203 ods. 1 písm. e) CMP: potvrdí nadobudnutie dedičstva podľa dedičských podielov, ak medzi účastníkmi nedôjde k dohode, alebo vykoná vyporiadanie medzi dedičmi a rozhodne o tom, čo ktorý z dedičov nadobudol.

§ 203 ods. 1 písm. f) CMP: neschváli dohodu o vyporiadaní dedičstva a potvrdí nadobudnutie dedičstva podľa dedičských podielov, alebo vykoná vyporiadanie medzi dedičmi a rozhodne o tom, čo ktorý z dedičov nadobudol.

Uvedené spôsoby skončenia dedičského konania podľa uvedených ustanovení sú vo svojej podstate totožné, iba s tým rozdielom, že v prípade postupu podľa ustanovení § 203 ods. 1 písm. f) notár vydá aj uznesenie, ktorým neschváli dedičmi navrhovanú dohodu o vyporiadaní dedičstva (navrhnutú v zmysle § 203 ods. 1 písm. c). To znamená, že rozhodne aj o neschválení dohody o vyporiadaní dedičstva navrhovanej dedičmi. V oboch prípadoch však vykoná vyporiadanie dedičov rovnakým spôsobom, a to:

- potvrdí nadobudnutie dedičstva podľa dedičských podielov a
- rozhodne o tom, čo ktorý z dedičov nadobudol.

[21] Dedičstvo je predlžené, ak všeobecná hodnota majetku je nižšia ako výška dlhov. Takýto záver však predpokladá, že súdny komisár už v zmysle § 200 CMP určil všeobecnú hodnotu majetku poručiteľa, výšku dlhov a čistú hodnotu dedičstva, a tiež výšku jeho predlženia ku dňu smrti poručiteľa. Na základe súpisu majetku a dlhov poručiteľa súd (notár ako súdny komisár) uznesením určí všeobecnú hodnotu majetku, výšku dlhov, čistú hodnotu dedičstva, prípadne výšku jeho predlženia v čase smrti poručiteľa, ak je dedičstvo predlžené. Všeobecnou hodnotou majetku je cena, ktorá by sa mala dosiahnuť na trhu v podmienkach voľnej súťaže pri poctivom predaji, keď kupujúci i predávajúci budú konať s náležitou informovanosťou a opatrnosťou a s predpokladom, že cena nie je ovplyvnená neprimeranou pohnútkou (§ 200 ods. 2 CMP). Súčet všeobecných hodnôt všetkých položiek súpisu majetku sa nazýva „všeobecná hodnota majetku poručiteľa“. Dedičský súd (notár ako súdny komisár) určí hodnotu jednotlivých dlhov zaradených do súpisu majetku a dlhov poručiteľa. Súčet hodnôt všetkých položiek súpisu dlhov sa nazýva „výška dlhov poručiteľa“. Čistá hodnota dedičstva je potom rozdiel medzi zistenou všeobecnou hodnotou majetku poručiteľa a výškou dlhov poručiteľa (§ 197). Ak je rozdiel záporný, dedičstvo je predlžené. Všeobecnú hodnotu majetku poručiteľa, výšku dlhov poručiteľa a čistú hodnotu dedičstva dedičský súd (notár ako súdny komisár) vysloví vo výroku uznesenia o určení všeobecnej hodnoty majetku poručiteľa, výšky dlhov a čistej hodnoty dedičstva. Rozhodnutie o určení všeobecnej hodnoty majetku poručiteľa, výšky dlhov a čistej hodnoty dedičstva má podstatný vplyv na ďalší priebeh konania, pretože účastníci majú podľa zákona iné možnosti, ak je dedičstvo predlžené, a iné v prípade, ak dedičstvo nie je predlžené.

Dohoda dedičov a veriteľov o tom, že predlžené dedičstvo sa prenecháva veriteľom na úhradu dlhov ale podlieha schváleniu súdom (súdnym komisárom). Súd takúto dohodu schváli, ak neodporuje zákonu. V prípade, ak súd (súdny komisár) dohodu neschváli, pokračuje v konaní po právoplatnosti uznesenia o neschválení dohody. Schválenie dohody dedičov a veriteľov o prenechanie predlženého dedičstva na úhradu dlhov veriteľom sa podľa zákona považuje za skončenie prejednania dedičstva a dedičské konanie sa právoplatnosťou uznesenia, ktorým súdny komisár schválil dohodu o prenechaní predlženého dedičstva, uzavretú medzi dedičmi a veriteľmi, skončí.[22]

Účastníkmi dohody sú všetci dedičia, ako aj všetci veritelia, ktorí oznámili súdu svoje pohľadávky.[23] Ide pritom o veriteľov, ktorí oznámili svoje pohľadávky, či už na základe výzvy uskutočnenej podľa § 199 CMP, alebo aj bez tejto výzvy. Výzva dedičského súdu (notára ako súdneho komisára) veriteľom spočíva v tom, že súd na návrh dedičov vydá uznesenie, v ktorom vyzve veriteľov, aby mu oznámili svoje pohľadávky v lehote, ktorú v uznesení určí, a ktorá nesmie byť kratšia ako 1 mesiac *(convocatio creditorum).*

Účelom výzvy *(convocatio creditorum)* je zistenie dlhov poručiteľa. Dlhy poručiteľa sa týmto spôsobom zisťujú iba na návrh niektorého z dedičov. Dedičský súd (notár ako súdny komisár) vydá výzvu obligatórne vtedy, ak to navrhne aspoň jeden z dedičov. Je v záujme dedičov, aby sa dlhy poručiteľa v priebehu dedičského konania spoľahlivo zistili, keďže správne zistená výška dlhov poručiteľa je rozhodujúca pre vyhodnotenie, či je dedičstvo predlžené, a teda či tu vzniká dôvod na prípadné nariadenie likvidácie dedičstva.

Ako už bolo uvedené, dohodu o prenechaní predlženého dedičstva veriteľom musia uzatvárať na jednej strane všetci dedičia poručiteľa a na druhej strane všetci veritelia, ktorých pohľadávky boli zaradené do pasív dedičstva. Okrem toho musí byť ale z dohody tiež zrejmé to, čo ktorý z veriteľov takto z dedičstva nadobúda (t. j. ktoré jednotlivé majetkové položky, prípadne aký spoluvlastnícky podiel). V prípade, že nie je v dohode uvedené, čo má ktorý veriteľ nadobudnúť, takáto dohoda je neurčitá a nemôže byť súdom schválená.

---

[22] Uznesenie sa doručuje všetkým účastníkom, tzn. dedičom, veriteľom, prípadne aj štátu (ak mu má pripadnúť dedičstvo podľa § 462 OZ). Proti uzneseniu je prípustný opravný prostriedok. Právoplatnosťou uznesenia o schválení dohody dedičov a veriteľov o prenechaní predlženého dedičstva veriteľom na úhradu dlhov sa konanie o dedičstve končí, pričom pre úplnosť treba dodať, že zo strany veriteľov dochádza k nadobudnutiu vlastníckeho práva na základe rozhodnutia súdu, a nie z titulu dedenia. V prípade, že súd (súdny komisár) dohodu neschváli, v dedičskom konaní sa pokračuje (viď SMYČKOVÁ, R.–ŠTEVČEK, M.–TOMAŠOVIČ, M.–KOTRECOVÁ, A a kol. *Civilný mimosporový poriadok. Komentár.* 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2017, ISBN 978-80-89603-54-1, s. 701–702.)

[23] Viď 21Cdo 2423/1998 (NS ČR).

Ďalším možným spôsobom skončenia dedičského konania v prípade predlženého dedičstva je likvidácia dedičstva,[24] a to v prípade, ak nedôjde k dohode dedičov s veriteľmi o prenechaní predlženého dedičstva na úhradu dlhov.

Predpokladmi nariadenia likvidácie sú:

1. Predlžené dedičstvo.
2. Neexistencia dohody medzi dedičmi a veriteľmi o prenechaní dedičstva veriteľom na úhradu dlhov.
3. Návrh štátu na nariadenie likvidácie.

Likvidácia dedičstva je jedným zo spôsobov, akým možno dedičské konanie skončiť. Súd (notár ako súdny komisár) likvidáciu dedičstva nariadi na návrh dedičov, prípadne veriteľov, alebo aj bez návrhu.

Ak sú splnené zákonné podmienky na nariadenie likvidácie, obsiahnuté v § 208 ods. 1 a 2 Civilného mimosporového poriadku (t. j. predlžené dedičstvo a neuzavretie dohody o prenechaní dedičstva veriteľom), môže súd (notár) nariadiť likvidáciu aj bez návrhu – to znamená aj v prípade, že návrh na likvidáciu nepodá žiadna z oprávnených osôb.[25] Súd (súdny komisár) v takomto prípade vydá uznesenie o nariadení likvidácie, v ktorom vyzve veriteľov, aby mu oznámili svoje pohľadávky v lehote, ktorú v uznesení určí, a upozorní ich, že pohľadávky, ktoré nebudú pri likvidácii uspokojené, zaniknú.[26] Samotná likvidácia dedičstva sa vykoná speňažením všetkého poručiteľovho majetku. O majetku poručiteľa, ktorý sa nepodarilo speňažiť, rozhodne súd tak, že prepadne štátu.

Predpoklady nariadenia likvidácie dedičstva súvisia s hmotnoprávnou úpravou o dlhoch poručiteľa, ak je dedičstvo predlžené,[27] z ktorej vyplýva, že ak je dedičstvo predĺžené a ak nedôjde k dohode medzi dedičmi a veriteľmi o prenechaní dedičstva na úhradu dlhov, spravuje sa povinnosť dedičov plniť tieto dlhy ustanoveniami Civilného mimosporového poriadku o likvidácii dedičstva. Na dediča poručiteľa sa hľadí tak, že dedičstvo ku dňu smrti poručiteľa

---

[24] Viď § 205 a nasl. CMP.

[25] Či ale skutočne nariadi súdny komisár v takýchto prípadoch likvidáciu aj bez návrh oprávnených osôb (keďže likvidáciu v tomto prípade môže, ale nemusí nariadiť), bude závisieť od jeho úvahy a posúdenia. Ak totiž nikto z veriteľov (prípadne nikto aspoň z tých veriteľov, ktorí by mohli byť pri rozdelení výťažku dosiahnutého speňažením dedičstva aspoň čiastočne uspokojení), a ak je zrejmé, že známy majetok poručiteľa nebude postačovať ani sčasti na úhradu pohľadávok o vykonanie likvidácie nemá záujem, a ak sú títo veritelia uzrozumení s tým, že majetok poručiteľa nadobudnú dedičia, a ak dedičia s týmto konaním súhlasia, nie je spravidla dôvod bez návrhu nariaďovať likvidáciu dedičstva (pozri DRÁPAL, L.–BUREŠ, J. a kol. *Občiansky súdny poriadok I., § 1–200 za jedno. Komentár.* 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1280).

[26] Toto uznesenie vyvesí na úradnej tabuli, zverejní na webovej stránke príslušného súdu a na webovej stránke Notárskej komory Slovenskej republiky.

[27] Viď § 471 ods. 2 Občianskeho zákonníka.

nadobudol a zodpovedá za dlhy poručiteľa do výšky ceny nadobudnutého dedičstva. Dôležité je ale, že zatiaľ čo dedič, ktorému bolo dedičstvo potvrdené podľa § 203 CMP, zodpovedá za dlhy poručiteľa tak, že tieto môžu byť vymožené zo všetkého jeho majetku, po vyhlásení likvidácie sa dlhy poručiteľa uspokoja výlučne z majetku poručiteľa. Podstata hmotnoprávnej úpravy spočíva v tom, že likvidácia zabraňuje, aby bol na úhradu dlhu poručiteľa postihnutý majetok dediča, ktorý nepatril do dedičstva.[28]

Ďalší dôvod nariadenia likvidácie dedičstva súvisí s hmotnoprávnou úpravou o zodpovednosti štátu, ktorému pripadlo dedičstvo ako odúmrť, za dlhy poručiteľa.[29] Štát síce zodpovedá za dlhy poručiteľa do rovnakej výšky ako dedič, rozdiel je však v tom, že na úhradu dlhu poručiteľa môže byť použitý výlučne majetok, ktorý patril poručiteľovi. Ak veriteľ poručiteľa odmietne prijať na úhradu svojej pohľadávky majetok, ktorý patril poručiteľovi, dedičský súd na návrh štátu obligatórne nariadi likvidáciu dedičstva, a to bez ohľadu na to, či je dedičstvo nepredĺžené, alebo predĺžené. Treba ale podotknúť, že nariadiť likvidáciu nepredĺženého dedičstva na návrh štátu je možné iba vtedy, ak štát navrhol likvidáciu preto, že veriteľ odmietol prijať na úhradu svojej pohľadávky vec z dedičstva.[30] Inými slovami to znamená, že nariadiť likvidáciu nepredĺženého dedičstva na návrh štátu je možné len vtedy, ak peniaze z dedičstva nepostačujú na úhradu peňažných dlhov poručiteľa a veriteľ odmietol na úhradu svojej pohľadávky prevziať vec z dedičstva, to je, že musia byť naplnené hmotnoprávne predpoklady,[31] t. j. predpokladom návrhu štátu na nariadenie likvidácie v uvedenom prípade je, že veriteľ (veritelia) ponuku štátu na úhradu dlhu z vecí dedičstva, ktoré svojou hodnotou zodpovedajú výške dlhu, neprijal.[32]

---

[28] To znamená, že ak bolo predĺžené dedičstvo prejednané, prechod dlhov poručiteľa sa riadi ustanoveniami § 470 Občianskeho zákonníka. Dedičia zodpovedajú za dlhy poručiteľa do výšky ceny nadobudnutého dedičstva podľa pomeru toho, čo z dedičstva nadobudli, k celému dedičstvu, pričom dlh poručiteľa môže byť uspokojený aj z majetku dedičov, ktorý nepatril poručiteľovi. Ak dedičia nepodajú návrh na likvidáciu predĺženého dedičstva, dedičský súd by mal vzhľadom na vyššie uvedené skúmať dôvody, pre ktoré si dedičia likvidáciu neželajú, a podľa toho zvážiť, či využije svoju právomoc nariadiť likvidáciu aj bez návrhu, alebo prejednať predĺžené dedičstvo podľa § 203 CMP, keďže zákon umožňuje súdu (notárovi) nariadiť likvidáciu aj bez návrhu, t. j. v prípade, ak návrh na likvidáciu nepodá žiadna z oprávnených osôb. Samozrejme za predpokladu, že sú splnené obe zákonné podmienky na nariadenie likvidácie – to je predlžené dedičstvo a neuzavretie dohody o prenechaní dedičstva veriteľom.

[29] Viď § 472 Občianskeho zákonníka.

[30] Viď § 205 ods. 2 Civilného mimosporovho poriadku.

[31] Podľa § 472 ods. 2 OZ „Ak nemožno uhradiť peňažný dlh celkom alebo sčasti peniazmi z dedičstva, môže štát použiť na úhradu i veci, ktoré sú predmetom dedičstva, a ktoré svojou hodnotou zodpovedajú výške dlhu. Ak veriteľ odmietne prijatie týchto vecí, môže súd navrhnúť likvidáciu dedičstva."

[32] V dedičskom konaní sa uvedené prakticky prejaví tak, že zatiaľ čo na návrh dedičov je možné nariadiť likvidáciu dedičstva, len ak je dedičstvo predlžené, na návrh štátu je možné nariadiť likvidáciu aj nepredlženého dedičstva, avšak len vtedy, ak peniaze z dedičstva nepostačujú na úhradu peňažných dlhov poručiteľa a veriteľ (veritelia) odmietol prevziať na úhradu svojej pohľadávky vec z dedičstva, zodpovedajúce svojou hodnotou výške pohľadávky. Nariadenie likvidácie dedičstva na návrh štátu predstavuje určité opatrenie, ktorého účelom je

Súd (notár) v takomto prípade vydá uznesenie o nariadení likvidácie. V uznesení o nariadení likvidácie vyzve veriteľov, aby prihlásili svoje pohľadávky v ním stanovenej lehote, uvedie výšku pohľadávok, právny dôvod pohľadávok a spôsob zabezpečenia pohľadávok.

Likvidácia dedičstva sa začína dňom, kedy uznesenie o nariadení likvidácie nadobudlo právoplatnosť.

Účastníkmi konania o dedičstve po nariadení likvidácie dedičstva sú dedičia, ak ich niet, štát, veritelia poručiteľa, ktorí prihlásili svoje pohľadávky, prípadne aj správca dedičstva a notár (ako súdny komisár), ktorí ale budú účastníkmi len v určitej časti konania.

Predmetom likvidácie dedičstva je majetok poručiteľa, ktorý dedičský súd zaradil do súpisu majetku poručiteľa,[33] a ktorý zohľadnil pri výpočte všeobecnej hodnoty majetku poručiteľa podľa.[34] Pri likvidácii dedičstva sa uspokojujú iba tie dlhy poručiteľa, ktoré veriteľ prihlásil.[35]

Účelom likvidácie dedičstva je speňaženie majetku poručiteľa na úhradu jeho dlhov.

Je samozrejmé, že speňaženie majetku nemôže byť predmetom viacerých konaní súčasne, preto zákon[36] upravuje súbeh likvidácie dedičstva a exekúcie vedenej na majetok poručiteľa pričom platí, že právoplatnosťou uznesenia o nariadení likvidácie dedičstva sa exekučné konanie na majetok poručiteľa zastavuje. To znamená, že likvidácia dedičstva má prednosť pred exekúciou vedenou na majetok poručiteľa.[37]

Úkony pri speňažení majetku vykoná notár ako súdny komisár a vykonáva ich vo vlastnom mene.[38]

Samotná likvidácia dedičstva sa uskutočňuje speňažením všetkého majetku poručiteľa, a to priamym predajom, dražbou prostredníctvom dražobníka, ponukovým konaním, alebo iným vhodným spôsobom.[39]

---

odstrániť prípadné nepriaznivé následky, ktoré by štát mohol mať pripadnutím majetku podľa § 462 OZ (viď R 30Cdo 629/2009 NS ČR).

[33] Viď § 197 CMP.

[34] Viď § 200 CMP.

[35] Viď § 205, ods. 3 ZMP.

[36] Viď § 206 CMP.

[37] SMYČKOVÁ, R.–ŠTEVČEK, M.–TOMAŠOVIČ, M.–KOTRECOVÁ, A. a kol. *Civilný mimosporový poriadok. Komentár.* 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2017, ISBN 978-80-89603-51-1, s. 716 a nasl.

[38] V tejto súvislosti je potrebné upozorniť, že v ustanoveniach CMP o konaní o dedičstve sa používa pojem súd, čím sa v kontexte rozumie samozrejme notár ako súdny komisár, ak ide o úkon súdu prvej inštancie. V ustanovení § 207, ods. 2 a 3 CMP si treba všimnúť, že zákonodarca používa pojem notár. Podstata tohto rozlíšenia spočíva v tom, že úkony speňaženia majetku sa vykonávajú výlučne v prvej inštancii. To znamená, že úkony speňaženia majetku nemôže vykonať odvolací súd, čo je vylúčené aj zo samotnej povahy veci.

[39] Viď § 207 ods. 1 CMP.

Konkrétny spôsob speňažovania určí notár. Musí však zodpovedať tomu, aby pri speňažovaní postupoval s náležitou starostlivosťou tak, aby majetok speňažil za cenu, za ktorú sa rovnaký alebo porovnateľný majetok za obdobných podmienok obvykle predáva.[40]

Ak sa majetok nepodarí speňažiť, dedičský súd (notár ako súdny komisár) uznesením rozhodne, že tento majetok pripadá štátu. Štát nadobúda majetok ku dňu smrti poručiteľa. Právnym dôvodom nadobudnutia majetku štátom je v tomto prípade rozhodnutie súdu. Štát nemá postavenie dediča. Štát nezodpovedá za dlhy poručiteľa z dôvodu, že nadobudol majetok, ktorý sa pri likvidácii dedičstva nepodarilo speňažiť.

Dedičský súd (notár ako súdny komisár) po speňažení majetku rozdelí výťažok týmto získaný medzi poručiteľových veriteľov na uspokojenie ich pohľadávok.[41] Rozvrhom výťažku sa rozumie určenie, ktoré pohľadávky sa z rozdeľovanej podstaty uspokoja a v akej výške.[42]

Zánik pohľadávok veriteľov poručiteľa spočíva v dôsledku skončenia likvidácie dedičstva a to v tom zmysle, že právoplatným skončením likvidácie zanikajú proti dedičom neuspokojené pohľadávky veriteľov. Platí pritom, že ak sa objaví ďalší poručiteľov majetok, rozdelí ho súd veriteľom do výšky ich neuspokojených pohľadávok bez zreteľa na tento zánik.

---

[40] Viď § 207 ods. 2 CMP.

[41] Postupuje pri tom primerane podľa ustanovení § 154–165 Exekučného poriadku o rozvrhu výťažku z predaja nehnuteľnosti.

[42] Rozvrh výťažku sa určuje na rozvrhovom pojednávaní. Rozdeľovaná podstata je suma určená na rozdelenie. Na rozvrhové pojednávanie predvolá dedičský súd (notár ako súdny komisár) účastníkov konania, teda dedičov a veriteľov, ktorí prihlásili svoje pohľadávky (§ 205, ods. 3 ZMP), prípadne správcu dedičstva. Účelom rozvrhového pojednávania je najmä oboznámenie účastníkov konania s pohľadávkami prihlásenými podľa § 205, ods. 3 ZMP, ďalej zistenie, či účastníci konania zapierajú pravosť, výšku, alebo poradie prihlásených pohľadávok (prípadne vydanie rozhodnutia o takýchto zapieracích prejavoch), a následne určenie rozvrhu výťažku. Rozvrh výťažku sa určí tak podľa § 155 Exekučného poriadku, že sa ustanoví poradie úhrady prihlásených pohľadávok a suma, ktorá na jednotlivé prihlásené pohľadávky z rozdeľovanej podstaty pripadá. Poradie úhrady prihlásených pohľadávok sa vykoná primerane v zmysle ustanovenia § 157 Exekučného poriadku. Účastník konania o dedičstve má právo zaprieť pravosť, výšku, alebo poradie prihlásených pohľadávok. Zapretie pohľadávky je potrebné urobiť na rozvrhovom pojednávaní. Obsahom zapieracieho prejavu je tvrdenie, že prihlásená pohľadávka buď vôbec neexistuje, alebo existuje v menšej výške, alebo že sa má uspokojiť v inom poradí. Je potrebné rozlišovať zapierací prejav ohľadom pravosti, výšky, alebo poradia prihlásených pohľadávok od námietky proti rozvrhu výťažku v zmysle § 161 Exekučného poriadku. Účastník konania totiž môže podať námietky proti rozvrhu výťažku. Obsahom takýchto námietok musia byť tvrdenia, že rozvrh výťažku, alebo konanie, ktorému predchádzalo je postihnuté vadou, ktorá má za následok ujmu pre toho kto námietku resp. námietky podáva. Ujmou sa rozumie, že sa mu priznáva menej ako je podľa práva. Ak dedičský súd (notár ako súdny komisár) námietkam vyhovie, zároveň rozvrh výťažku neschváli. Následne uskutoční potom nové rozvrhové pojednávanie.

O samotnom rozvrhu výťažku z predaja, ktorý notár uskutočnil v dedičskom konaní, vydá uznesenie. Uznesenie bude obsahovať: výšku sumy podliehajúcej rozvrhu, poradie úhrady nárokov, spôsob úhrady nárokov, určenie výšky nárokov s určením osoby, ktorej sa výťažok dražby poukáže, a zdôvodnenie, prečo tomu, kto uplatnil pohľadávku, táto nebola v rozvrhu priznaná, a to vzhľadom na to, že za rozhodnutie o rozvrhu výťažku sa považuje aj stav, ak sa osobám, ktoré uplatnili pohľadávku rozvrhovým uznesením, nepriznáva.

Uznesenie o rozvrhu výťažku doručí notár: dedičom alebo iným účastníkom konania, ak sa o ich pohľadávkach rozhoduje, veriteľom, ktorí svoje pohľadávky prihlásili na základe výzvy uskutočnenej podľa § 205 ods. 3 CMP, veriteľom, ktorí svoje pohľadávky prihlásili skôr ako uplynula lehota určená spôsobom uvedeným v ustanovení § 205 ods. 3 CMP, a tým, ktorí boli účastníkmi exekučného konania, ak o ich pohľadávkach rozhoduje, teda oprávneným.

Ak zostane majetkový prebytok, prejedná ho súd ako dedičstvo. Inými slovami to znamená, že ak sa z rozvrhu výťažku získaného speňažením majetku poručiteľa v likvidácii dedičstva uspokojili všetky prihlásené pohľadávky, a ak tým majetok poručiteľa nebol vyčerpaný, likvidácia dedičstva sa skončila s majetkovým prebytkom.[43]

Právoplatným skončením likvidácie zanikajú neuspokojené pohľadávky veriteľov proti dedičom. Tak ako už bolo uvedené, tento zánik je však relatívny, lebo ak po právoplatnom skončení likvidácie vyjde najavo ďalší majetok poručiteľa, súd ho speňaží a vykoná rozvrh výťažku medzi veriteľov do výšky ich neuspokojených pohľadávok bez ohľadu na tento zánik. Ak budú z likvidovanej podstaty uspokojení všetci veritelia a zostane majetkový prebytok, súd ho prejedná ako dedičstvo, pričom notár bude postupovať ako pri prejednaní dedičstva, teda tak, akoby nedošlo k likvidácii dedičstva, to znamená, že bude postupovať obdobne, akoby sa objavil po právoplatnosti uznesenia, ktorým sa konanie skončilo, ďalší poručiteľov majetok. Vykoná teda dodatočné konanie o dedičstve.[44]

1. Hmotnoprávna úprava skončenia dedičského konania

Občiansky zákonník predpokladá skončenie dedičského konania predovšetkým tak, že dôjde konajúcim notárom k:

- potvrdeniu nadobudnutia dedičstva jednému dedičovi,[45]
- schváleniu dohody dedičov o vyporiadaní dedičstva,[46]
- potvrdeniu dedičstva viacerým dedičom podľa podielov,[47]
- potvrdeniu nadobudnutia dedičstva štátom ako odúmrť.[48]

Ak je len jeden dedič a dedičstvo neodmietne, súd mu potvrdí, že dedičstvo nadobudol. Toto potvrdenie má deklaratórny význam. Potvrdzuje tým právo, ktoré vzniklo už okamihom smrti poručiteľa.

---

[43] Majetkový prebytok môže predstavovať buď majetok poručiteľa, alebo výťažok zo speňaženia majetku poručiteľa. Po právoplatnosti uznesenia o skončení likvidácie dedičský súd (notár ako súdny komisár) prejedná tento majetkový prebytok ako dedičstvo postupom, ktorý vyplýva z § 203 CMP. Konanie o dedičstve sa v takomto prípade neskončí právoplatnosťou uznesenia o skončení likvidácie, ale až právoplatnosťou uznesenia podľa § 203 CMP. Pritom platí, že pohľadávky veriteľov, ktoré neboli do likvidácie prihlásené, v tomto prípade nezanikajú. Dedičia za tieto dlhy poručiteľa zodpovedajú podľa § 470 OZ, teda do výšky ceny nadobudnutého dedičstva podľa pomeru toho, čo z dedičstva nadobudli, k celému dedičstvu tak, ako bolo už uvedené v texte vyššie.

[44] SMYČKOVÁ, R.–ŠTEVČEK, M.–TOMAŠOVIČ, M.–KOTRECOVÁ, A. a kol. *Civilný mimosporový poriadok. Komentár.* 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2017, ISBN 978-80-89603-51-1, s. 726 a nasl.

[45] Viď § 481 Občianskeho zákonníka.

[46] Viď § 482 ods. 2 Občianskeho zákonníka.

[47] Viď § 483 a § 484 Občianskeho zákonníka.

[48] Viď § 462 Občianskeho zákonníka.

Ak je dedičov viac a dohodnú sa medzi sebou o vyporiadaní dedičstva, t. j. konkrétne sa dohodnú, ktorá vec či súbor vecí z dedičstva komu pripadne, resp. že zostanú spoluvlastníkmi, a ako sa medzi nich rozdelia aktíva a pasíva, súd dohodu schváli, ak neodporuje zákonu alebo dobrým mravom.[49]

Ak je dedičov viac a nedohodnú sa o vyporiadaní medzi sebou, súd potvrdí nadobudnutie dedičstva tým dedičom, ktorých dedičské právo bolo preukázané.

Ak poručiteľ zanechal nepatrný majetok, môže ho súd vydať tomu, kto sa postaral o pohreb a konanie o dedičstve zastaví.

Zásady vyporiadania dedičstva obsahuje § 484 OZ:

- Súd potvrdí nadobudnutie dedičstva tým, ktorých dedičské právo bolo preukázané.
- Nadobudnutie dedičstva potvrdí súd tým, ktorých dedičské právo bolo preukázané podľa ich dedičských podielov (OZ nepripúšťa žiadne iné riešenie, preto je vylúčené, aby súd rozdeľoval veci patriace do dedičstva medzi jednotlivých dedičov). Súd sa pri autoritatívnom vyporiadaní dedičstva musí pridržiavať veľkosti dedičských podielov.
- Dedičské podiely, podľa ktorých súd potvrdzuje dedičom nadobudnutie ich dedičstva, vyplývajú buď zo zákona, alebo zo závetu, prípadne zo zákona aj zo závetu. Od dedičských podielov, či už vyplývajú zo zákona alebo zo závetu, sa súd v žiadnom prípade nemôže odchýliť. Odchýlením od tejto zásady však nebude úprava podielov v dôsledku relatívnej neplatnosti závetu, prípadne v dôsledku započítania. Naopak, v tomto prípade by išlo o správne určenie dedičského podielu s ohľadom na uvedené skutočnosti, ktoré modifikujú výšku podielov na dedičstve.
- Jediným prípadom, keď súd potvrdí nadobudnutie jednotlivých vecí či práv z dedičstva samostatne, je dedenie zo závetu, v ktorom poručiteľ určil dedičov jednotlivých vecí či práv. Vo všetkých ostatných prípadoch vznikne rozhodnutím súdu na základe ustanovení § 483 a 484 podielové spoluvlastníctvo dedičov ku každej veci, ktorá patrí do dedičstva, a ak pôjde o dedenie práv, vzniknú spoločné práva, na ktorých sa budú dedičia podieľať podľa svojich dedičských podielov. Treba však upozorniť na to, že ak platí, že dedičstvo musí byť dedičom potvrdené podľa ich podielov, potom z pomeru týchto podielov vyplýva jednoznačne aj pomer ich zodpovednosti za pasíva dedičstva.[50]
- Pri autoritatívnom vyporiadaní dedičstva má súd zo zákona povinnosť započítať dedičovi do jeho dedičského podielu to, čo už za života poručiteľa od neho bezplatne

[49] Viď § 482 Občianskeho zákonníka.
[50] Viď § 470 ods. 2 Občianskeho zákonníka.

dostal, pokiaľ nejde o obvyklé darovanie, a ak ide o dediča uvedeného v ustanovení § 473 ods. 2 OZ, ako aj to, čo od poručiteľa bezplatne dostal jeho predok. Započítanie sa prejaví na dedičskom podiele obdarovaného dediča tak, že jeho podiel z dedičstva bude menší oproti tomu, keby nebol obdarovaný. Môže sa tiež stať, že darom, ktorý dedič bezplatne dostal od poručiteľa za jeho života, bude jeho dedičský podiel úplne kompenzovaný.

Povinnosť uskutočniť započítanie sa inak posudzuje pri dedení zo zákona a inak pri dedení zo závetu. Keď ide o dedenie zo zákona, započítanie sa musí uskutočniť vždy, a týka sa tak neopomenuteľných dedičov,[51] ako aj ostatných dedičov. Ak ide o vyporiadanie dedičstva na základe závetu, súd vykoná započítanie len v dvoch prípadoch, a to:

– ak dal na to poručiteľ príkaz,
– ak by inak obdarovaný dedič bol oproti neopomenuteľnému dedičovi neodôvodnene zvýhodnený.

Započítanie má napomáhať tomu, aby poručiteľov majetok, ktorý sa stane predmetom dedenia po jeho smrti, bol medzi dedičmi rozdelený tak, aby sa medzi nimi vyrovnali rozdiely, vzhľadom na prospech, ktorý niektorý z dedičov od poručiteľa už za jeho života dostal. Započítateľné však nie je to, čo bol poručiteľ povinný dedičovi plniť (napr. prispievať na jeho výživu, na úhradu jeho osobných potrieb a pod.).

2. Uznesenie o dedičstve

Uznesením o dedičstve sa dedičské konanie končí. Deklarujú sa ním práva, ale i povinnosti dedičov s účinnosťou ku dňu smrti poručiteľa, a realizuje sa ním hmotnoprávna úprava dedičského práva obsiahnutá v Občianskom zákonníku. To znamená, že vydanie uznesenia (a jemu predchádzajúce celé dedičské konanie) o rozdelení dedičstva slúži na deklarovanie právneho stavu, ku ktorému došlo s účinkami ku dňu smrti poručiteľa, a pre dedičov má toto uznesenie význam legitimácie, ktoré osvedčuje ich postavenie ako právnych nástupcov poručiteľa.[52] Súdna ingerencia do nadobúdania dedičstva má význam pre právnu istotu a pre zabezpečenie súladu dedičských právnych vzťahov s hmotným právom.[53]

---

[51] Viď § 479 Občianskeho zákonníka.
[52] Porovnaj napr. FEKETE, I. *Občiansky zákonník. 3. zväzok (Dedenie, Záväzkové právo – všeobecná časť). Veľký komentár.* 2. vydanie. Bratislava: Eurokódex, 2015, s. 15–16.
[53] BAJÁNKOVÁ, J.: In ŠTEVČEK, M.–DULAK, A.–BAJÁNKOVÁ, J.–FEČÍK, M.–SEDLAČKO, F.–TOMAŠOVIČ, M. a kol.: *Občiansky zákonník II. § 451–880. Komentár.* Praha: C. H. Beck, 2015, s. 1676.

Záver

Štát si ponecháva právno-ochrannú funkciu pri prechode dedičského práva na právnych nástupcov v tom, že sa vyžaduje verifikácia prechodu práv a povinností po poručiteľovi rozhodnutím v procesnom postupe pred civilným súdom. Podľa súčasnej právnej úpravy, či už hmotnoprávnej, alebo procesnoprávnej, je ingerencia súdu v podobe vydania rozhodnutia o dedičstve nevyhnutná. Vyplýva to nielen z Občianskeho zákonníka,[54] ktorý upravuje spôsoby, ako môže súd rozhodnúť o dedičstve bez toho, aby toto právo súdu bolo podmienené úpravou, ktorá by takéto rozhodnutie pripúšťala len za podmienky, ak dedičia medzi sebou neuzavreli dohodu. Ale hlavne to vyplýva z Civilného mimosporového poriadku,[55] podľa ktorého je súd povinný začať konanie o dedičstve aj bez návrhu, len čo sa dozvie, že niekto zomrel alebo bol vyhlásený za mŕtveho, okrem prípadu, že konanie už bolo začaté na návrh niektorého dediča. Súdna ingerencia do nadobúdania dedičstva má význam pre právnu istotu a pre zabezpečenie súladu dedičských právnych vzťahov s hmotným právom.

Ako už bolo uvedené, podľa platnej hmotnoprávnej úpravy dedenia Občiansky zákonník vychádza pri úprave dedičského práva z princípu, podľa ktorého zanechaný majetok prechádza na dediča okamihom poručiteľovej smrti *(ipso iure).* Napriek tomu zachováva princíp úradnej ingerencie pri nadobúdaní dedičstva, čo znamená, že dedič nenadobudne dedičstvo po poručiteľovi bez ďalšieho priamo podľa Občianskeho zákonníka, ale len za predpokladu, že bude súdom v konaní o dedičstve jeho dedičské právo zistené a že na základe uznesenia o dedičstve aj dedičstvo nadobudne. Uznesenie, ktorým sa potvrdzuje nadobudnutie dedičstva, teda slúži len na deklarovanie právneho stavu, ku ktorému došlo s účinkami ku dňu smrti poručiteľa. Pre dedičov má toto uznesenie význam legitimácie, ktoré osvedčuje ich postavenie ako právnych nástupcov poručiteľa.[56]

Napriek tomu, že súd iniciatívne a *ex offo* pôsobí pri usporiadaní každého dedičstva a podľa zásady materiálnej pravdy zisťuje skutočný stav, teda aj skutočných dedičov, môže sa stať, že dedičstvo bude prejednané, dedičské konanie bude skončené, a až potom sa zistí, že oprávneným (pravým) dedičom je niekto iný. Ak takáto situácia nastane, uplatní sa pravidlo, že ten, komu bolo dedičstvo potvrdené, ale je neoprávneným (nepravým) dedičom, je povinný

[54] Viď § 481–484 OZ.
[55] Viď § 174 ods. 2 CMP.
[56] BAJÁNKOVÁ, J. In ŠTEVČEK, M.–DULAK, A.–BAJÁNKOVÁ, J.–FEČÍK, M.–SEDLAČKO, F.–TOMAŠOVIČ, M. a kol.: *Občiansky zákonník II. § 451–880. Komentár.* Praha: C. H. Beck, 2015, s. 1676.

vydať majetok, ktorý z dedičstva má, oprávnenému dedičovi, a to podľa zásad o bezdôvodnom obohatení.[57]

Toto právo oprávneného dediča proti neoprávnenému dedičovi je súdne vymáhateľné žalobou na vydanie dedičstva *(hereditatis petitio).* Je to určitá obdoba vlastníckej žaloby *(rei vindicatio),* ale týka sa celého dedičstva, nielen určitej veci. Právo na vydanie dedičstva sa premlčí vo všeobecnej trojročnej premlčacej dobe. Premlčacia doba v tomto prípade začína plynúť od právoplatnosti rozhodnutia, ktorým sa dedičské konanie skončilo. Nepravý dedič musí vydať oprávnenému dedičovi dedičstvo *in natura* (naturálna reštitúcia); ak to nie je možné, musí mu poskytnúť peňažnú náhradu (relutárna reštitúcia).

Pokiaľ ide o nároky nepravého dediča voči oprávnenému dedičovi, platí zásada, že nepravý dedič má právo na náhradu všetkých nákladov, ktoré na majetok z dedičstva vynaložil, za predpokladu, že nevedel alebo nemohol vedieť, že oprávneným dedičom je niekto iný. Za tých istých podmienok mu patria aj úžitky, ktoré získal z dedičstva počas svojej oprávnenej držby. Ak však v tomto zmysle nebol nepravý dedič dobromyseľný, má právo na náhradu len nevyhnutných nákladov a je povinný pravému dedičovi vydať aj úžitky z dedičstva.[58]

Taktiež sa môže stať, že pri zisťovaní aktív a pasív dedičstva v priebehu dedičského konania nebudú do dedičstva zahrnuté všetky aktíva alebo pasíva. V takejto situácii sa poskytuje zákonom ochrana v podobe uskutočnenia dodatočného konania o dedičstve, ak sa objavia ďalšie aktíva poručiteľa.[59] V prípade, že sa objaví len dlh, tak sa dodatočné konanie o dedičstve neuskutoční. Ale súčasne je pravdou aj to, že nezahrnutie pohľadávky veriteľa do pasív dedičstva, a to aj vtedy, keď sa neprihlásil na výzvu súdu, nespôsobuje zánik pohľadávky veriteľa, preto by sa jej uspokojenia mohol domáhať voči každému z dedičov vo všeobecnej trojročnej premlčacej dobe, ale vždy len podľa pomeru výšky ceny podielu, ktorý ten-ktorý dedič nadobudol k celému dedičstvu.[60]

Podobne sa môže stať aj to, že pri zisťovaní aktív a pasív sa do dedičstva zahrnú aj veci, ktoré predmetom dedičstva vôbec nemali byť, pretože poručiteľ nebol ich vlastníkom ku dňu

---

[57] Viď § 485 ods. 1 Občianskeho zákonníka.
[58] Viď § 485 Občianskeho zákonníka.
[59] SEDLIAK, V. Aktuálne otázky dobromyseľného nadobudnutia nehnuteľnosti od nepravého dediča. In FICOVÁ, S.–IVANČO, M.–RAKOVÁ, K. a kol. *Dedičské právo v hmotnoprávnych a procesnoprávnych súvislostiach.* 1. vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer SR, 2022, s. 320–326; tiež bližšie k predmetu dodatočného konania o dedičstve pozri ČIPKOVÁ, T. Vybrané otázky dodatočného konania o dedičstve. In FICOVÁ, S.–IVANČO, M.–RAKOVÁ, K. a kol.: *Dedičské právo v hmotnoprávnych a procesnoprávnych súvislostiach.* 1. vydanie, Bratislava: Wolters Kluwer SR, 2022, s. 289–291, príp. k ďalším vybraným otázkam tohto konania pozri s. 291–297.
[60] Viď § 470 ods. 2 Občianskeho zákonníka.

svojej smrti. Ako judikovala súdna prax, vlastník takejto veci si môže svoje právo, či už voči dedičovi (nepravému dedičovi) alebo tretej osobe, uplatňovať žalobou v občianskom súdnom konaní aj k veciam zaradeným do súpisu a do všeobecnej ceny dedičstva určenej štátnym notárstvom (notárom ako súdnym komisárom – pozn. autorov), a to kedykoľvek, pretože v takomto prípade sa právo na vydanie veci nepremlčuje (§ 105 OZ *a contrario*). Ustanovenie § 486 OZ konvaliduje iba nedostatok, že nepravý dedič nebol v skutočnosti poručiteľovým dedičom, nie však nedostatok spočívajúci v absencii vlastníckeho práva poručiteľa. Nejde preto o nadobudnutie od pravého dediča, ale nadobudnutie od tretej osoby (nevlastníka).[61]

Z judikatúry:

R 63/1972: K vyporiadaniu pohľadávky poručiteľovho veriteľa odchylne od ustanovenia § 470 ods. 2 OZ, môže dôjsť v konaní o dedičstve iba vtedy, ak dedičstvo nadobúda viac dedičov. V týchto prípadoch je veriteľ účastníkom konania o dedičstve.

R 48/1975: Ak sa v konaní o dedičstve vyporiadava pohľadávka veriteľa voči poručiteľovi, veriteľ poručiteľa je vždy účastníkom tej časti prejednávania dedičstva, ktorá sa týka jeho pohľadávky, a vždy je potrebný jeho súhlas, ak podľa tohto vyporiadania majú dedičia zodpovedať inak, než ako je ustanovené v § 470 ods. 2 OZ, alebo ak sa týka vyporiadanie práv veriteľa vykonaného dohodou dedičov, alebo rozhodnutím štátneho notárstva (teraz súdu), majú zodpovedať dedičia za dlhy poručiteľa inak, než ako je ustanovené v § 470 ods. 2 OZ.

R 59/1966: Pri posudzovaní toho, či je dohoda dedičov v záujme maloletého dediča, alebo nie je, nemožno záujem maloletého vidieť iba v tom, či sa mu dostane vlastníckych práv, ale treba prihliadať aj na to, aká bude možnosť užívať veci získané dedičstvom a aké budú náklady spojené s ich údržbou. To platí predovšetkým, ak ide o nadobudnutie spoluvlastníckych práv.

R 34/1976: Pokiaľ rozhodnutie o nadobudnutí dedičstva nenadobudne právoplatnosť, dedičia aj v odvolacom konaní môžu navrhnúť, aby bola schválená ich dohoda o vyporiadaní dedičstva.

R 34/1976: Dedičia, ktorí dedičstvo neodmietli, sú všetci účastníkmi dohody o vyporiadaní dedičstva a dohodu nemožno zmeniť na prianie len niektorých z nich bez účasti ostatných dedičov.

---

[61] Uznesenie Najvyššieho súdu ČR z 22. júla 2015, sp. zn. 22 Cdo 5163/2014. Bližšie pozri SEDLIAK, V. Aktuálne otázky dobromyseľného nadobudnutia nehnuteľnosti od nepravého dediča. In: FICOVÁ, S.–IVANČO, M.–RAKOVÁ, K. a kol. *Dedičské právo v hmotnoprávnych a procesnoprávnych súvislostiach.* 1. vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer SR, 2022, s. 323–325.

R 31/1978: Pred právoplatným skončením konania o dedičstve nemôže súd rozhodovať o zrušení a vyporiadaní podielového spoluvlastníctva k veciam po poručiteľovi medzi viacerými dedičmi s poukazom na to, že nadobudli vlastníctvo k týmto veciam smrťou poručiteľa podľa veľkosti dedičských podielov.

R 24/1983: Štátne notárstvo (teraz súd – pozn. autora) neschváli dohodu dedičov, ak zistí, že dedič uzavrel dohodu, podľa ktorej z dedičstva po poručiteľovi, v ktorom je aj nehnuteľnosť, nedostane nič s úmyslom dosiahnuť, aby jeho zákonný podiel nebol postihnutý súdnym výkonom rozhodnutia predajom nehnuteľnosti na vymoženie povinnosti voči veriteľovi tohto dediča.

R 50/1985: Ak dedičia uzavreli dohodu, konanie o dedičstve sa v tomto prípade skončí právoplatným rozhodnutím o schválení dohody o vyporiadaní dedičstva. Potvrdenie nadobudnutia dedičstva jedným dedičom prichádza do úvahy len v prípade, keď je len jeden dedič.

Z IV (s. 848): Ak bolo právo na družstevný byt nadobudnuté za trvania manželstva, dedičia nemôžu o členskom podiele v bytovom družstve a z neho vyplývajúceho ďalšieho členstva v družstve a práva osobného užívania bytu (teraz spoločný nájom družstevného bytu manželmi – pozn. autora) uzavrieť v konaní o dedičstve dohodou, podľa ktorej by podiel prechádzal na iného ako na manžela poručiteľa.

Z IV (s. 839): Dohodu o vyporiadaní medzi dedičmi, ktorá je podkladom na rozhodnutie o jej schválení, možno uzavrieť iba o majetku, ktorý je v čase uzavretia dohody známy, a nie aj o majetku, ktorý eventuálne ešte len bude dodatočne objavený.

R 65/1971: Ak dedič vyhlási, že „sa zrieka výplaty“ z dedičstva, musí si štátne notárstvo (teraz súd – pozn. autora) po danom poučení v súčinnosti s ním objasniť, či sa tým myslí odmietnutie dedičstva, alebo či ide o prejav smerujúci k vyporiadaniu sa o dedičstve s ostatnými dedičmi dohodou, podľa ktorej by jeho podiel mal pripadnúť ostatným dedičom alebo niektorému z nich.

Z IV (s. 827): Pri vyporiadaní dedičstva podľa ustanovenia § 483 OZ štátne notárstvo (teraz súd – pozn. autora) nie je viazané ustanovením závetu o rozdelení jednotlivých vecí do dedičstva, aj keby pre ich iné rozdelenie, než ako ho ustanovil zriaďovateľ závetu, muselo mať vážne dôvody vyplývajúce z ustanovenia § 484 ods. 2 OZ. Je však viazané závetom potiaľ, že dedičské podiely závetných dedičov sú určené cenou okázaných vecí podľa ich hodnoty ku dňu smrti poručiteľa.

R 98/1998: Ak medzi dedičmi nedôjde k vyporiadaniu dedičstva, ktorého predmetom je zostatková hodnota členského podielu v družstevnom byte poručiteľa dohodou podľa

ustanovenia § 482 OZ, a pokiaľ tento členský podiel nepatrí pozostalému manželovi (§ 707 ods. 2 druhá veta OZ), súd potvrdí nadobudnutie členského podielu v bytovom družstve podľa dedičských podielov všetkým dedičom, ktorých dedičské právo bolo preukázané (§ 484 prvá veta OZ a § 175q ods. 1 písm. d) OSP).

R 36/1955: Aj v prípade, keď niektorý z dedičov má započítaciu povinnosť, dedičstvom po poručiteľovi je len taký majetok, ktorý poručiteľ mal v čase svojej smrti; v takomto prípade sa poručiteľove poskytnutia, ktoré sa majú do dedičského podielu započítať, pripočítavajú k hodnote dedičstva len pre určenie výšky dedičských podielov. Čistá cena skutočného dedičstva sa však tým nijako nemení.

R 20/1961: Aj pri použití ustanovenia Občianskeho zákonníka o neplatnosti závetu, pokiaľ poručiteľ závetom opomenul svojich neopomenuteľných dedičov, treba aplikovať ustanovenie o započítavaní na zákonný dedičský podiel, avšak len vo vzťahu medzi neopomenuteľnými dedičmi.

R 5/1970: Pri započítaní na dedičský podiel v zmysle § 484 OZ možno prihliadnuť len na tie hodnoty, ktoré boli poskytnuté priamo dedičom, nie však na hodnoty poskytnuté ich rodinným príslušníkom.

Vychádza sa zásadne zo všeobecnej ceny toho, čo sa plnilo v čase, keď to dedič dostal. Táto zásada však platí pre pomery, v ktorých sú hodnoty stabilizované; mimoriadne prípady treba vždy posudzovať podľa konkrétnych okolností, pretože by nebolo spravodlivé, aby dedičovi boli započítané dary, ktoré mu nepriniesli žiadny prospech, hoci, pokiaľ ide o ne, zachoval najväčšiu starostlivosť a opateru.

Z I (s. 548): Započítanie podľa ustanovenia § 484 ods. 1 OZ treba vykonať tak, že k čistej cene dedičstva sa pripočítavajú všetky zápočty, tento súčet sa vezme ako základ pre vyčíslenie dedičských podielov a od jednotlivých podielov sa odpočítajú jednotlivé zápočty. Z ustanovenia Občianskeho zákonníka nevyplýva povinnosť dedičstva, aby do dedičstva niečo vracal. V takom prípade treba chýbajúci rozdiel rozvrhnúť medzi ostatných účastníkov. Pri súbehu nárokov dedičov zo zákona a dedičov zo závetu treba zápočty na dedičský podiel vykonať u dedičov zo zákona podľa ustanovenia § 484 ods. 1 druhá veta (pred bodkočiarkou) OZ a u dedičov zo závetu potom podľa časti druhej vety (za bodkočiarkou) toho istého zákonného ustanovenia.

Zoznam bibliografických odkazov

BAJÁNKOVÁ, J. 2015. In ŠTEVČEK, M.–DULAK, A.–BAJÁNKOVÁ, J.–FEČÍK, M.–SEDLAČKO, F.–TOMAŠOVIČ, M. a kol.: *Občiansky zákonník II. § 451–880. Komentár.* Praha: C. H. Beck, 2015, s. 1676.

CIRÁK, J. a kol. 2010. *Dedičské právo.* Ostrava: KEY Publishing, 2010.

ČIPKOVÁ, T. 2022. Vybrané otázky dodatočného konania o dedičstve. In FICOVÁ, S.–IVANČO, M.–RAKOVÁ, K. a kol. *Dedičské právo v hmotnoprávnych a procesnoprávnych súvislostiach.* 1. vydanie, Bratislava: Wolters Kluwer SR, 2022, s. 289–291.

DRÁPAL, L.–BUREŠ, J. a kol. 2009. *Občiansky súdny poriadok I., § 1–200 za jedno. Komentár.* 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2009.

FARKAŠOVSKÝ, J.–KOVÁCS, K.–KOVÁČ, M.–MAJERNÍK, M.–PAVLOVIČ, M.–STRAKA, P. 2006. *Notársky poriadok. Komentár a súvisiace predpisy.* Bratislava: Iura Edition, 2006.

FEKETE, I. 2015. *Občiansky zákonník. 3. zväzok (Dedenie, Záväzkové právo – všeobecná časť). Veľký komentár.* 2. vydanie. Bratislava: Eurokódex, 2015.

FIALA, R. 2006. *Přehled judikatury ve věcech dědických.* Praha: ASPI, 2006.

HOLUB, O. 1995. Formální a obsahové náležitosti usnesení v dědickém řízení. In *Ad notam.* 1995, č. 6, s. 125.

KRAJČO, J. 2016. *Konanie o dedičstve (cezhraničné dedenie).* Bratislava: Eurounion, spol. s r. o., 2016.

MIKEŠ, J.–MUZIKÁŘ, L. 2007. *Dědické právo. Praktická příručka. Kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního.* 3. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2007.

SEDLIAK, V. 2022. Aktuálne otázky dobromyseľného nadobudnutia nehnuteľnosti od nepravého dediča. In FICOVÁ, S.–IVANČO, M.–RAKOVÁ, K. a kol.: *Dedičské právo v hmotnoprávnych a procesnoprávnych súvislostiach.* 1. vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer SR, 2022, s. 320–326.

SMYČKOVÁ, R.–ŠTEVČEK, M.–TOMAŠOVIČ, M.–KOTRECOVÁ, A. a kol. 2017. *Civilný mimosporový poriadok. Komentár.* 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2017, ISBN 978-80-89603-54-1.

ŠEVCOVÁ, K. Nová právna úprava cezhraničného dedenia v zmysle nariadenia EÚ č. 650/2012, In: Notitiae Novae Facultatis Iuridicae Universitatis Matthiae Belii Neosolii. Roč. 20, 1. vyd. -Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2016, s.340-348. ISBN 978-80-557-1100-3.

ŠTEVČEK, M. a kol. 2014. *Civilné právo procesné. Základné konanie a správne súdnictvo.* 3. zmenené a doplnené vydanie. Žilina: Eurokódex, 2014.

ŠTEVČEK, M.–FICOVÁ, S.–BARICOVÁ, J.–MESIARKINOVÁ, S.–BAJÁNKOVÁ, J.–TOMAŠOVIČ, M. a kol. 2016. *Civilný sporový poriadok. Komentár.* Praha: C. H. Beck, 2016.

ŠTEVČEK, M.–DULAK, A.–BAJÁNKOVÁ, J.–FEČÍK, M.–SEDLAČKO, F.–TOMAŠOVIČ, M. a kol. 2015. *Občiansky zákonník II. § 451–880. Komentár.* Praha: C. H. Beck, 2015.

ZAJÁC ŠEVCOVÁ, K. Implementácia digitalizácie súdnej spolupráce v Európskej únii a situácia v slovenskom civilnom konaní. In: Košické dni súkromného práva : recenzovaný zborník vedeckých prác,1. vyd. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2024, s.261-274. ISBN 978-80-8129-167-8. Dostupné na: https://kdsp.sk/publikacny-vystup/

Tereza Hanelová[1]

Jsou senioři ohroženi špatným zacházením?

Kľúčové slová

Ombudsman. Národní preventivní mechanismus. Špatné zacházen. Zařízení sociálních služeb. Zdravotnická zařízení. Senioři.

Abstrakt

V rámci příspěvku by autorka chtěla poukázat na stávající nedostatky právní úpravy v České republice, které se týkají postihu tzv. špatného zacházení s lidmi staršího věku žijícími v zařízeních (pobytových zařízeních sociálních služeb, zdravotnických zařízeních) z důvodu závislosti na poskytované péči. Autorka se chce specificky zaměřit na osoby staršího věku v reakci na aktuální legislativní úkol vlády, který si klade za cíl vytvořit legislativní návrh zohledňující nastavení problematiky prevence a ochrany před nedůstojným zacházením, týráním a zanedbáváním osob vyššího věku v sociálních a zdravotních službách. K možné podobě takového legislativního návrhu se chce autorka kriticky vyjádřit. V rámci svého příspěvku autorka vychází mj. i poznatků veřejného ochránce práv, v jehož Kanceláři několik let působí jako právnička Odboru dohledu nad osobami omezenými na svobodě.

Key words

Ombudsman. National preventive mechanism. Ill-treatment. Social care facilities. Medical facilities. Older people.

Abstract

Within her contribution, the author aims to highlight the existing deficiencies in the current law in the Czech Republic concerning the prosecution of so-called ill-treatment of older people living in facilities (residential facilities for social care services, medical facilities) due to their dependence on provided care. Specifically focusing on elderly individuals in response to the government's current legislative task, which aims to create a legislative proposal addressing the setting of prevention and protection against undignified treatment, abuse, and neglect of older persons in social and health care services. The author intends to offer critical commentary on the possible form of such a legislative proposal. In her contribution, the author draws on, among other things, the findings of the Public Defender of Rights, where she has worked as a lawyer in the Department of Supervision of Persons Deprived of Liberty for several years.

[1] Mgr. Tereza Hanelová doktorandka externí formy oboru Teoretické právní vědy, specializace Ústavní právo, Katedra ústavního práva Právnické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Autorka krom toho působí rovněž jako právnička na Odboru dohledu nad osobami omezenými na svobodě v Kanceláři veřejného ochránce práv a jako členka Výboru pro práva starších lidí pod Úřadem vlády České republiky. E-mail: tereza.hanelova01@upol.cz

Úvod

Ochrana práv seniorů je tématem, které v současné společnosti nabývá na čím dál tím větší důležitosti a které se bez nadsázky týká v podstatě každého z nás. V tomto příspěvku by se autorka chtěla zaměřit specificky na ochranu před tzv. špatným zacházením osob vyššího věku, které se dle jejího názoru řadí do nejzranitelnější skupiny. Tj. seniory žijící v institucích, konkrétně klienty pobytových zařízení sociálních služeb a pacienty zdravotnických zařízení. Autorka vychází mj. ze zjištění a doporučení veřejného ochránce práv (taktéž dále jen „ochránce" či „ombudsman") v České republice, kde dlouhodobě profesně působí a podílí se na naplňování jedné z jeho svěřeného působností, kterou je ochrana osob omezených na svobodě před špatným zacházením (podrobně k realizaci této činnosti viz kapitola 1).
Tématu ochrany práv seniorů v institucích se krom veřejného ochránce práv začaly v poslední době věnovat i příslušné orgány veřejné moci. Autorka tuto snahu osobně velmi kvituje a považuje za důležité, že se téma stalo předmětem odborné diskuse. Zároveň by však v tomto příspěvku chtěla poukázat na to, že tuto snahu je nutné vynaložit správným směrem a činit takové kroky, které jednak skutečně povedou ke zvýšení ochrany před špatným zacházením a dále budou proveditelné i právně, tj. jak z hlediska zakotvení nových institutů do právního řádu, tak i v jejich aplikační praxi.

1. Veřejný ochránce práv jako národní preventivní mechanismus

Původní působnost ombudsmana spočívá v ochraně osob před jednáním úřadů a dalších institucí, pokud je v rozporu s právem, neodpovídá principům demokratického právního státu a dobré správy, jakož i před jejich nečinností, čímž přispívá k ochraně základních práv a svobod.[2] Krom této původní agendy, v rámci níž se zabývá stížnostmi např. na ministerstva, kraje a obce při výkonu státní správy, Vězeňskou službu České republiky, či Armádu České republiky, bylo ochránci v České republi ce svěřeno pět dalších působností. Od roku 2006 tak plní úkoly tzv. **národního preventivního mechanismu podle Opčního protokolu k Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.**[3] Za zmínku stojí také říci, že od roku 2009 pak funguje zároveň jako tzv. equality body, kdy přispívá

[2] Na základě § 1 odst. 1 zákona č. 349/1999 Sb., *o veřejném ochránci práv*, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o veřejném ochránci práv").
[3] Viz § 1 odst. 3 a 4 zákona o veřejném ochránci práv.

k prosazování práva na rovné zacházení a ochraně před diskriminací[4] a od roku 2018 monitoruje dodržování práv vyplývajících z Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením.[5]

V rámci činnosti národního preventivního mechanismu tak ochránce[6] systematicky navštěvuje zařízení, kde se nacházejí nebo mohou nacházet osoby omezené na svobodě, a to jak z moci úřední (typicky věznice), tak v důsledku závislosti na poskytované péči (typicky pobytová zařízení sociálních služeb.

Základem pro návštěvy nejsou individuální podněty, ochránce je však může zohlednit při výběru zařízení. Cílem těchto návštěv je posílit ochranu lidí žijících v zařízení před **špatným zacházením** (k pojmu špatné zacházení viz výklad dále).

Návštěvy probíhají zásadně neohlášeně a jejich provedením jsou pověřeni pracovníci Kanceláře veřejného ochránce práv (dále jen „Kancelář"), konkrétně právníci[7] a další externí odborníci v závislosti na druhu navštíveného zařízení.[8]

Zpravidla se jedná o vícedenní návštěvy. Šetření pracovníků Kanceláře spočívá v prohlídce zařízení, pozorování, rozhovorech s vedoucím, zaměstnanci a klienty, studiu vnitřních předpisů zařízení a dokumentace včetně zdravotnické.[9] Návštěvy jsou preventivní, s cílem působit do budoucna a zvyšovat standard poskytované péče.

Z každé návštěvy se následně vyhotovuje zpráva, která se zasílá zařízení se žádostí o vyjádření k popsaným zjištěním a navrženým opatřením.[10] Pokud vyjádření zařízení nebo dalších oslovených orgánů nebudou považována za dostatečná, vyrozumí o tomto ochránce nadřízený úřad (vládu, není-li nadřízeného úřadu), případně informuje veřejnost. Rovněž může přijet na kontrolní návštěvu.[11] Tím jsou však možnosti ochránce v zásadě vyčerpány, jedinou další možností v případě nesoučinnosti zařízení je informování dalších úřadů, či orgánů, které jsou kompetentní se danou věcí zabývat.[12] Účelem návštěv totiž není represe navštívených zařízení, ale vždy primárně posílení prevence špatného zacházení. Ochránce se tak v těchto případech obrací na správní orgány, které mají oprávnění provést kontrolní nebo deliktní řízení, a na orgány činné v trestním řízení a žádá je, aby se situací zabývali.

---

[4] Podle § 1 odst. 5 zákona o veřejném ochránci práv.
[5] Dle § 1 odst. 7 zákona o veřejném ochránci práv
[6] Současný veřejný ochránce práv JUDr. Stanislav Křeček dle § 2 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv tuto působnost svěřil svému zástupci JUDr. Vítu Alexandru Schormovi.
[7] V souladu s § 25 odst. 6 zákona o veřejném ochránci práv.
[8] Ve zdravotnických zařízeních se jedná především o psychiatrické sestry a lékaře, v zařízeních sociálních služeb o odborníky z oblasti sociálních služeb a všeobecné a psychiatrické sestry.
[9] Podle § 21a ve spojení s § 15 zákona o veřejném ochránci práv.
[10] Na základě § 21a odst. 3 a 4 zákona o veřejném ochránci práv.
[11] Tzv. sankční opatření, u kterých se postupuje obdobně podle § 20 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv.
[12] Ustanovení § 21a odst. 4 zákona o veřejném ochránci práv.

Po ukončení vzájemné komunikace je anonymizovaná zpráva z návštěvy zařízení (s výjimkou jmen osob pověřených vedením zařízení) a obdržená vyjádření zveřejněna v databázi Evidence stanovisek ombudsmana (ESO), která je dostupná na webových stránkách ochránce.[13]

Následně po ukončení série návštěv zařízení určitého typu ochránce vydává tzv. souhrnnou zprávu. Ta obsahuje zobecněné poznatky ze všech navštívených zařízení spolu s doporučenými opatřeními k nápravě. Souhrnná zpráva tak může sloužit nenavštíveným zařízením jako vodítko k odstranění špatného zacházení a jeho předcházení. Rovněž obsahuje systémová doporučení určená příslušným orgánům veřejné moci, jimž je rovněž zasílána. Obdobně jako v případě zpráv z jednotlivých návštěv zařízení je souhrnná zpráva zveřejňována v Evidenci stanovisek ombudsmana.

2. Špatné zacházení

S ohledem na název příspěvku autorka považuje za nutné alespoň ve stručnosti objasnit užitý pojem „špatné zacházení". Veřejný ochránce práv pod pojmem špatného zacházení rozumí jednání, které nerespektuje lidskou důstojnost a dosahuje určitého stupně závažnosti (samo o sobě, nebo při kumulativním účinku jednotlivých zásahů). [14]

Podoba špatného zacházení pak závisí na konkrétním typu navštíveného zařízení. Například v zařízeních sociálních služeb může mít špatné zacházení podobu nezajištění bezpečí, nerespektování lidské důstojnosti, práva na soukromí, posilování závislosti na poskytované péči, nerespektování sociální autonomie, práva na spoluúčast při rozhodování o vlastním životě, anebo podobu neodůvodněného používání omezovacích prostředků.[15]

Se špatným zacházením se můžeme setkat i v jiných právních normách, než je zákon o veřejném ochránci práv. Na vnitrostátní úrovni špatné zacházení zapovídá zejména čl. 7 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.[16] O špatném zacházení hovoříme i v souvislosti s mnoha mezinárodními úmluvami, jimiž je Česká republika vázána. Zmínit lze zejména Úmluvu proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (dále jen

[13] https://www.ochrance.cz/eso/
[14] Viz ustanovení § 1 odst. 3 zákona o veřejném ochránci práv: „Ochránce provádí systematické návštěvy míst, kde se nacházejí nebo mohou nacházet osoby omezené na svobodě veřejnou mocí nebo v důsledku závislosti na poskytované péči, s cílem posílit ochranu těchto osob před mučením, krutým, nelidským, ponižujícím zacházením nebo trestáním a jiným špatným zacházením."
[15] K podobě špatného zacházení viz také Důvodovou zprávu veřejného ochránce práv. Vláda České republiky. Důvodová zpráva k návrhu zákona o veřejném ochránci práv ze dne 14. dubna 1999, č. 349/1999 Dz.
[16] Ústavní zákon ČNR č. 2/1993 Sb., *Listina základních práv a svobod.*

„Úmluva OSN proti mučení“)[17] a Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Evropská úmluva o ochraně lidských práv“)[18]. Rovněž lze zmínit i Mezinárodní pakt o občanských a politických právech[19] a Úmluvu o právech osob se zdravotním postižením[20].

Autorka by se dále chtěla soustředit zejména na Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv a její výklad. Čl. 3 Evropské úmluvy stanovuje, že nikdy nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu (obdobného znění je i výše zmiňovaný čl. 7 odst. 2 Listiny). Text Evropské úmluvy o ochraně lidských práv je předmětem výkladu Evropského soudu pro lidská práva (dále také jen „ESLP). Jednotlivé formy špatného zacházení (mučení, kruté, nelidské a ponižující zacházení) nejsou vymezeny v textu Úmluvy, nicméně mají své závazné právní definici, které vycházejí právě z rozhodovací praxe ESLP.[21] V případě mučení, které je nezávažnější formou špatného zacházení, ESLP přebírá definici obsaženou v čl. 1 Úmluvy OSN proti mučení.[22] Výkladem lze dospět i k vymezení samotného pojmu špatného zacházení, pod kterým tedy nerozumíme jakýkoliv neoprávněný zásah do tělesné nebo duševní integrity člověka, ale „zásah kvalifikovaný, přesahující svou intenzitou a ponížením tzv. minimální práh závažnosti.“[23] Přistoupení k zákazu špatného zacházení se Česká republika zároveň zavázala špatnému zacházení bránit, chránit před ním, kriminalizovat

[17] Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání, sjednaná dne 10. prosince 1984 v New Yorku, vyhlášená pod č. 275/1991 Sb.m.s.
[18] Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, sjednaná v Římě dne 4. listopadu 1950, vyhlášená pod č. 209/1992 Sb.m.s.
[19] Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, sjednaný v New Yorku dne 16. prosince 1966, vyhlášený pod č. 120/1993 Sb.m.s.
[20] Úmluva o právech osob se zdravotním postižením, přijatá v New Yorku dne 13. prosince 2006, vyhlášená pod č. 10/2010 Sb.m.s.
[21] Více k vymezení jednotlivých forem špatného zacházení viz MATIAŠKO, Maroš. Zločin mučení a lidská práva. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit.2024-03-31]. Praha: Wolters Kluwer, 2020, 252 s. ISBN: 978-80-7598-791-4.
[22] Viz čl. 1 odst. 1: „Pro účely této Úmluvy výraz "mučení" znamená jakékoli jednání, jímž je člověku úmyslně působena silná bolest nebo tělesné či duševní utrpení s cílem získat od něho nebo od třetí osoby informace nebo přiznání, potrestat jej za jednání, jehož se dopustil on nebo třetí osoba nebo z něhož jsou podezřelí nebo s cílem zastrašit nebo přinutit jej nebo třetí osobu nebo z jakéhokoli jiného důvodu založeného na diskriminaci jakéhokoli druhu, když taková bolest nebo utrpení jsou působeny veřejným činitelem nebo jinou osobou jednající z úředního pověření nebo z jejich podnětu či s jejich výslovným nebo tichým souhlasem. Toto vymezení nezahrnuje bolest nebo utrpení, které vznikají pouze v důsledku zákonných sankcí, jsou od těchto sankcí neoddělitelné nebo jsou jimi vyvolány náhodou.“
[23] „Špatné zacházení dosahující této minimální úrovně závažnosti většinou zahrnuje tělesnou újmu nebo intenzivní fyzické nebo psychické utrpení. Nicméně i pokud je nezahrnuje, tak zacházení ponižující a pokořující člověka, vykazující nedostatek úcty k jeho lidské důstojnosti nebo ji snižující, nebo vyvolávající pocity strachu, utrpení nebo podřadnosti schopné zlomit jeho morální a duševní odpor může být charakterizováno jako ponižující a také spadající pod zákaz v čl. 3 Úmluvy o ochrany lidských práv a základních svobod. K výkladu pojmu špatného zacházení v pojetí Evropského soudu pro lidská práva více viz DRÁPAL, Jakub, JIŘIČKA, Václav, RASZKOVÁ, Tereza (eds.) České vězeňství. 1. vydání. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit.2024-03-31]. Praha: Wolters Kluwer, 2021, s. 139-143, ISBN 978-80-7676-066-0. (kapitola 3.10 Prevence špatného zacházení, autor: Mgr. Marie Lukasová).

ho, účinně vyšetřovat případy, kdy vznikne podezření na spáchání špatného zacházení, a také zajišťovat reparace.[24]

Pojetí špatného zacházení dle zákona o veřejném ochránci práv tedy lze hodnotit jako širší než špatné zacházení ve smyslu výkladu Evropské úmluvy, respektive judikatury ESLP. Veřejný ochránce ve svých zprávách zpravidla konstatuje, zda jednání s klienty v daném zařízení dosáhlo již takové intenzity, že se jedná o špatné zacházení nejenom podle zákona o veřejném ochránci práv, ale i podle čl. 3 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv.[25] Autorka však upozorňuje, že konstatované špatné zacházení i „pouze" dle zákona o veřejném ochránce práv představuje velmi závažný zásah do důstojnosti osob žijících v daném zařízení a mělo by být ze strany státu postižitelné (viz výklad dále).

3. Špatné zacházení v zařízeních, ve kterých žijí senioři

V případě sociálních služeb ochránce navštěvuje pouze zařízení, která poskytují služby v pobytové formě.[26] Pro osoby, které mají sníženou soběstačnost z důvodu věku, a potřebují proto pobytovou sociální službu, je určena zejména služba domova pro seniory.[27] Senioři jsou cílovou skupinou i tzv. domovů se zvláštním režimem, které jsou specificky zaměřené na poskytování péče a podpory lidem s demencí.[28] Zcela specifickou kategorii pak představují ubytovací zařízení, která fakticky nabízejí sociální služby, avšak postrádají k tomu patřičné oprávnění, tudíž je poskytují nelegálně (tzv. „neregistrovaná zařízení").[29]

Obdobnou cílovou skupinou jako v případě výše zmíněných pobytových sociálních služeb tvoří pacienti na gerontopsychiatrických odděleních v psychiatrických nemocnicích. Senioři dále tvoří velkou část klientely tzv. léčeben dlouhodobě nemocných („LDN").[30]

---

[24] Tamtéž. Tyto závazky buď plynou přímo ze znění mezinárodních úmluv, nebo z jejich výkladu. Podle mezinárodního práva totiž stát musí lidská práva ctít, chránit je a naplňovat a tomu odpovídá nejen zdržení se zásahů, ale i aktivita. Slovy Evropského soudu pro lidská práva, garantovaná práva (zde nebýt podroben špatnému zacházení) nemají být teoretická a iluzorní, ale praktická a účinná.

[25] Jako konkrétní příklad uvádím domov se zvláštním režimem, který ochránce navštívil v roce 2016. Zprávu ze zařízení spolu s jeho vyjádřením a vyjádřením příslušných orgánů můžete nalézt v Evidenci stanovisek ochránce. Dostupné zde: https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/4764.

[26] Ustanovení § 33 odst. 1 zákona č. 108/2006 Sb., *o sociálních službách*, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o sociálních službách").

[27] Ustanovení § 49 zákona o sociálních službách.

[28] Ustanovení § 50 zákona o sociálních službách.

[29] Jde bohužel o v České republice stále přetrvávající fenomén, kdy zařízení fakticky poskytuje pobytovou sociální službu (nejčastěji poskytovaná služba odpovídá právě např. službě domova pro seniory), avšak činí tak zastřeně, bez toho, aniž by disponovalo potřebným rozhodnutím o registraci služby (ve smyslu § 78 a násl. zákona o sociálních službách). Pobyt v neregistrované službě představuje vždy vysoké riziko špatného zacházení.

[30] Léčebna dlouhodobě nemocných je zaužívaný širokou veřejností, nejde o právní termín. Z právního hlediska jde o poskytování následné, či dlouhodobé lůžkové péče ve smyslu § 9 písm. c) a d) zákona č. 372/2011 Sb., *o*

To je však pouze výčet zařízení, která poskytují zejména osobám vyššího věku. Senioři mohou až na výjimky (např. školská zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy)[31] pobývat v kterékoliv instituci, kterou ombudsman navštěvuje. A naopak žádné ze zmíněných zařízení není určeno zcela výhradně pro seniory (viz zákonodárcem užité „zejména z důvodu věku" v případě domovů pro seniory).

Ochránce se nesetkává v každém navštíveném zařízení se špatným zacházením. Při návštěvách výše zmíněných typů zařízení (pobytové sociální služby, léčebny dlouhodobě nemocných, aj.) se však se špatným zacházením setkává, a to bohužel nikoliv zcela ojediněle. V roce 2013 ochránce realizoval sérii návštěv domovů pro seniory a domovů se zvláštním režimem, kdy celkově navštívil 14 zařízení. V polovině navštívených zařízení konstatoval špatné zacházení. Zároveň však upozornil, že většina vytýkaných pochybení nebyla výsledkem úmyslné chyby personálu, ale na vině bylo vedení, které nenastavilo pravidla a postupy. Dalším důvodem byl nedostatek pečujícího personálu. Bez dostatku pracovníků nelze poskytovat dobrou péči osobám s vysokou závislostí na pomoci druhé osoby [32]

Ještě závažnější výsledek měla série návštěv neregistrovaných zařízení, která proběhla v roce 2014 – ve 12 z 12 navštívených zařízení bylo konstatováno špatné zacházení.[33]

V letech 2021-2023 se veřejný ochránce práv rozhodl opětovně prověřit situaci v pobytových službách pro seniory. Pracovníci Kanceláře v rámci této série navštívili 11 zařízení, přičemž špatné zacházení bylo konstatováno ve dvou z nich.[34]

---

zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (dále jen „zákon o zdravotních službách"), ve znění pozdějších předpisů.

[31] Viz zákon č. 109/2002 Sb., o ústavní a ochranné výchově, ve znění pozdějších předpisů.

[32] Veřejný ochránce práv: Domovy pro seniory a domovy se zvláštním režimem. Zpráva ze systematických návštěv veřejného ochránce práv. [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2015 [cit. 2024-03-31]. Dostupné na internetu: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/7-2013-NZ-Zprava_z_navstev.pdf

[33] Veřejný ochránce práv: Ubytovací zařízení poskytující péči bez oprávnění. Zpráva ze systematických návštěv veřejného ochránce práv. [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2015 [cit. 2024-03-31]. Dostupné na internetu: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/28-2014-NZ_Souhrnna_zprava_-_neregistrovana_zarizeni__CJ_.pdf

[34] Více k poznatkům z proběhlé série návštěv viz HANELOVÁ, T.: Ochránce ukončil sérii návštěv zařízení poskytujících péči lidem s demencí. In Sociální služby: Měsíčník vydávaný Asociací poskytovatelů sociálních služeb ČR, roč. 26, 2024, č. 2, ISSN 1803-7348, s. 34-35.

4. Aktuální aktivita odpovědných orgánů veřejné moci v oblasti ochrany seniorů před špatným zacházením

Vláda České republiky v loňském roce schválila usnesením č. 920 Akční plán k naplnění Strategického rámce přípravy na stárnutí společnosti na období 2023-2025 (dále jen „Akční plán"),[35] který ji předložilo Ministerstvo práce a sociálních věcí.[36]

Jedním ze specifických cílů Akčního plánu je „legislativně posílit ochranu seniorů a seniorek ve společnosti".[37] Konkrétní úkol tohoto cíle pak spočívá ve „**vypracování legislativního návrhu zohledňující nastavení problematiky prevence a ochrany před nedůstojným zacházením, týráním a zanedbáváním v sociálních a zdravotních službách, zapojit genderovou perspektivu**".

K takto nastavenému úkolu má však autorka několik kritických výhrad. Souhlasí s tím, že ochrana seniorů žijících v pobytových sociálních službách a zdravotnických zařízení před špatným zacházením, stejně jako prevence před tímto jednáním, je nedostatečná. V kapitole 3 ostatně popisuje, že ke špatnému zacházení se seniory v institucích docházelo a stále dochází. **Má však za to, že hlavní body, proč je tato ochrana nedostatečná, lze identifikovat, a tudíž má pochybnosti o tom, zda tento úkol zvládne tyto deficity aktuální právní úpravy napravit.**

Zásadním deficitem aktuální právní úpravy je zejména obtížnost, respektive téměř nemožnost postižitelnosti špatného zacházení. V první kapitole autorka popsala kompetence veřejného ochránce práv v případě zjištěného špatného zacházení; vidíme, že ochránce krom možnosti předání informací nemá vůči zařízením žádné zákonné oprávnění, jak je za jeho jednání postihnout. Logicky se tedy nabízí, aby se vyšetřování a případného postihu ujaly další orgány, které k tomu oprávněné jsou. Tady se nachází „kámen úrazu" -

[35] Akční plán byl vypracován na základě Usnesení vlády České republiky č. 786, ze dne 13. září 2021, kterým byl schválen Strategický rámec přípravy na stárnutí společnosti 2021–2025 a které uložilo ministru práce a sociálních věcí předložit vládě akční plán, který bude rozpracovávat jednotlivá opatření Strategického rámce, včetně návrhu monitoringu a vyhodnocení jednotlivých opatření.
Usnesením vlády České republiky ze dne 29. listopadu 2023 č. 920 byl Akční plán schválen.
Samotný Akční plán je dostupný zde: https://www.mpsv.cz/documents/20142/372809/III.+Ak%C4%8Dn%C3%AD+pl%C3%A1n+k+napln%C4%9Bn%C3%AD+Strategick%C3%A9ho+r%C3%A1mce+p%C5%99%C3%ADpravy+na+st%C3%A1rnut%C3%AD+spole%C4%8Dnosti+na+obdob%C3%AD+2023-2025.pdf/600fc1c4-2fd9-4540-7a62-b076af25aa8c

[36] Ministerstvo práce a sociálních věcí je řídícím a kontrolním orgánem výkonu státní správy v oblasti sociálních služeb. Viz ustanovení § 96 písm. a) zákona o sociálních službách.

[37] Specifický cíl 4.1.6.

Česká republika se sice přihlásila k zákazu špatného zacházení, a tedy k povinnosti chránit před ním a kriminalizovat, aktuální právní úprava však tyto požadavky zcela nereflektuje.

Co se týče požadavku kriminalizace špatného zacházení, tak trestní zákoník zakotvuje skutkovou podstatu trestného činu mučení a jiného krutého a nelidského zacházení.[38] Tento trestný čin však neobsahuje všechny formy špatného zacházení, konkrétně nepostihuje ponižující zacházení. Takové jednání jde zároveň přitom jen stěží podřadit pod skutkové podstaty jiných trestných činů.[39] Dalším problematickým aspektem je, že touto skutkovou podstatou lze postihnout pouze úmyslné, nikoliv nedbalostní jednání.[40] Jak vyplývá, ze zjištění veřejného ochránce práv, v případě špatného zacházení v zařízeních sociálních služeb a zdravotnických zařízení, se nejčastěji jedná právě o formu ponižujícího zacházení, které navíc zpravidla, jak uvádím výše, zpravidla nebývá ze strany personálu úmyslným jednáním.
V případě nemožnosti postihu prostředky trestního práva (intenzity trestného činu, nebo nenaplňuje všechny znaky skutkové podstaty) se nabízí možnost postihu prostředky správního práva. Tady však nastává další problém, jelikož v případě soc. služeb a zdravotnických zařízení zde chybí odpovídající skutkové podstaty přestupků, které by takové jednání postihovaly.
Zákon o zdravotních službách umožňuje správní postih poskytovatelů zdravotních služeb za nedodržení formalit. Mnohým závažným zásahům do důstojnosti, soukromí, bezpečí a integrity pacientů, které mohou dosáhnout i intenzity špatného zacházení, však neodpovídá žádná skutková podstata přestupku. Správní orgány tak nemají žádný nástroj k postihu, mohou pouze poskytovatelům ukládat nápravná opatření do budoucna. To však nestačí k nápravě v případech, kdy vážné porušení základních práv mělo neopakovatelnou povahu, nebo kdy zabránění opakování či pokračování nesnesou odkladu.[41] Obdobná je situace v sociálních službách: i zde je možné postihovat formality, ale zásahy do důstojnosti, soukromí, bezpečí a integrity klientů, nelze nijak postihnout.[42]

---

[38] Viz ustanovení § 149 zákona č. 40/2009 trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů: „Kdo mučením nebo jiným nelidským a krutým zacházením v souvislosti s výkonem pravomoci orgánu státní správy, územní samosprávy, soudu nebo jiného orgánu veřejné moci působí jinému tělesné nebo duševní utrpení, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až pět let.“
[39] Srov. MATIAŠKO, M.. Zločin mučení a lidská práva. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 2024-03-31]. Praha: Wolters Kluwer, 2020, kapitola 6 Trestněprávní postih mučení. ISBN: 978-80-7598-791-4.
[40] Tamtéž.
[41] Veřejný ochránce práv. Výroční zpráva 2020. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2021, str. 15.-16. ISBN 978-80-7631-046-9.
[42] Tamtéž, str. 16.

Tímto vzniká stav, kdy je jednání v podstatě nepostižitelné a nelze na něj reagovat žádnou sankcí. To však představuje z hlediska ochrany práv klientů za dlouhodobě nepřijatelný stav. Veřejný ochránce práv na tuto situaci upozorňuje opakovaně a dlouhodobě.

Konečně za problematické považuje autorka i neexistenci tzv. **nezávislého stížnostního mechanismu v sociálních službách**. Na rozdíl od zdravotnických zařízení, kdy je možné podat stížnost na postup poskytovatele stížnost,[43] klienti sociálních služeb tuto možnost nemají. Pokud tedy poskytovatel sociální služby nevyřídí stížnost k jejich spokojenosti, nemají možnost obrátit se na nezávislý orgán, který by měl povinnost se jejich stížností zabývat. Orgánem, který provádí kontrolu kvality sociálních služeb, je Inspekce poskytování sociálních služeb.[44] Ta však není povinna prošetřovat individuální podněty. To stejné platí o zřizovateli služby, či o krajském úřadu, který pouze dohlíží na dodržování registračních podmínek. I v tomto případě veřejný ochránce opakovaně upozorňuje na potřebnost změny zákona o sociálních službách.[45] Na místě jsou zcela jistě i další možnosti a jakými způsoby, jakými přispět k prevenci a ochraně seniorů v zařízeních pobytových sociálních službách a zdravotnických zařízeních před špatným zacházením.[46] Autorka se s ohledem na závažnost a složitost tématu domnívá, že je na místě věnovat se tématu dlouhodobě a komplexně. Nemožnost postižitelnosti špatného zacházení s ohledem na zranitelnost osob a nutnost nápravy tohoto stavu však vnímá jako prioritní a neoddiskutovatelný požadavek. Případný legislativní návrh by tak měl dle jejího názoru sestávat z novelizace příslušných zákonů, tak jak jej popisuje výše. Zároveň si však není jista, jakým způsobem, by měl být úkol vůbec uchopen, a to s ohledem na to, že je **fokusován pouze na cílovou skupinu seniorů.** Jak autorka uvádí v kapitole 3, senioři žijí ve všech druzích pobytových sociálních služeb, nejenom v domovech pro seniory, nebo v domovech se zvláštním režimem. Naopak například mladší člověk, než seniorského věku může mít demenci, případně jiné zdravotní postižení a žít v domově se zvláštním režimem.

Jako další navazující otázka se přitom nabízí, koho vlastně můžeme považovat za seniora. Zákon o sociálních službách (potažmo ani o zdravotních službách) nedefinuje, kdo je senior. Případnou věkovou hranici pro přijetí do konkrétní služby si stanovují až sami

---

[43] Viz ustanovení §91- 97 zákona o zdravotních službách.
[44] Ustanovení §97-99 zákona o sociálních službách.
[45] Více k tématu viz Veřejný ochránce práv. Výroční zpráva 2020. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2021, str. 15. ISBN 978-80-7631-046-9.
[46] Příkladem je např. zavedení závazného materiálně-technického a personálního standardu, který by zavedl minimální požadavky na vybavení sociálních služeb, stejně jako personální vybavení. Na rozdíl od zdravotních služeb, v sociálních služeb neexistuje žádný závazný standard. Nedostatek pracovníků přitom dle zjištění veřejného ochránců bývá často v přímé souvislosti se špatným zacházením s klienty.

poskytovatelé služeb při registraci služby.[47] To však autorka vnímá až jako druhotnou otázku, neboť si prakticky neumí představit, že by došlo k přijetí závazná definice toho, kdo je považován za „seniora“ (osobu vyššího věku) a té by byla pouze na základě kritéria poskytnuta vyšší ochrana než ostatním klientům/pacientům. V praxi by tedy mohl být poskytovatel sociálních služeb sankciován za zásah do důstojnosti seniora (např. za nedůvodné užití opatření omezujících pohyb). Pokud by se však jednalo o osobu, která není v seniorském věku, ale potřebuje pobytovou sociální službu z jiného důvodu (např. těžkého mentálního postižení spojeného s poruchou autistického spektra) tak by jednání poskytovatele bylo za stejný skutek nepostižitelné. Nebo by možnost podání stížnosti na jednání poskytovatele byla garantována osobám až od určitého věku. Autorka se domnívá, že takovéto pojetí by z právního hlediska znamenalo diskriminační zacházení, a to na základě věku.[48] S ohledem na její praktické zkušenosti s fungováním sociálních služeb se jí takové pojetí jeví až absurdní.
Autorka v této fázi prozatím neví, jaký bude výsledná podoba legislativního návrhu. **Je však toho názoru, že by ochrana a prevence před špatným zacházením měla být směřována na všechny osoby žijící v dané instituci, nikoliv pouze určitou selektivně vymezenou skupinu (ať už na základě věku, zdravotního postižení, či jakéhokoliv jiného kritéria).**

Závěr

V tomto příspěvku se autorka pokusila alespoň v základu nastínit problematické aspekty ochrany starších osob před špatným zacházením, a to své navazující výhrady vůči plánovaným legislativním krokům v této oblasti. Závěrem chce pouze dodat, že nechce, aby tento příspěvek byl chápán jako popírající potřebu ochrany osob vyššího věku, nýbrž jako poukaz toho, že pro řešení společenských otázek je nutné se nad věcmi zamýšlet komplexně a v souvislostech a zároveň připravovat legislativní řešení, která skutečně lze do právního řádu inkorporovat.

Zoznam bibliografických odkazov

DRÁPAL, Jakub, JIŘIČKA, Václav, RASZKOVÁ, Tereza (eds.) České vězeňství. 1. vydání. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit.2024-03-31]. Praha: Wolters Kluwer, 2021, s. 139-143, ISBN 978-80-7676-066-0. (kapitola 3.10 Prevence špatného zacházení, autor: Mgr. Marie Lukasová).

[47] Ustanovení § 79 odst. 5 písm. d) bod 3 zákona o sociálních službách.
[48] Ustanovení § 2 odst. 3 zákona č. 198/2009 Sb., *o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon*), ve znění pozdějších předpisů.

HANELOVÁ, T.: Ochránce ukončil sérii návštěv zařízení poskytujících péči lidem s demencí. In Sociální služby: Měsíčník vydávaný Asociací poskytovatelů sociálních služeb ČR, roč. 26, 2024, č. 2, ISSN 1803-7348, s. 34-35.

MATIAŠKO, M. Zločin mučení a lidská práva. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit.2024-03-31]. Praha: Wolters Kluwer, 2020, 252 s. ISBN: 978-80-7598-791-4.

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, sjednaný v New Yorku dne 16. prosince 1966, vyhlášený pod č. 120/1993 Sb.m.s

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 78/2006 Sb. o přijetí Opčního protokolu k Úmluvě proti mučení, krutému, nelidskému a jinému ponižujícímu zacházení nebo trestání.

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, sjednaná v Římě dne 4. listopadu 1950, vyhlášená pod č. 209/1992 Sb.m.s.

Úmluva o právech osob se zdravotním postižením, přijatá v New Yorku dne 13. prosince 2006, vyhlášená pod č. 10/2010 Sb.m.s.

Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání, sjednaná dne 10. prosince 1984 v New Yorku, vyhlášená pod č. 275/1991 Sb.m.s.

Usnesení vlády České republiky ze dne 29. listopadu 2023 č. 920.

Ústavní zákon ČNR č. 2/1993 Sb., *Listina základních práv a svobod*.

Veřejný ochránce práv. Výroční zpráva 2020. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2021, str. 15.-16. ISBN 978-80-7631-046-9.

Veřejný ochránce práv. Zpráva z návštěvy zařízení spis. zn. 10/2016/NZ. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2019. Dostupné z: https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/4764

Veřejný ochránce práv: Domovy pro seniory a domovy se zvláštním režimem. Zpráva ze systematických návštěv veřejného ochránce práv. [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2015 [cit.2024-03-31]. Dostupné na internetu: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/7-2013-NZ-Zprava_z_navstev.pdf

Veřejný ochránce práv: Ubytovací zařízení poskytující péči bez oprávnění. Zpráva ze systematických návštěv veřejného ochránce práv. [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2015 [cit.2024-03-31]. Dostupné na internetu: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/28-2014-NZ_Souhrnna_zprava_-_neregistrovana_zarizeni__CJ_.pdf

Vláda České republiky. Důvodová zpráva k návrhu zákona o veřejném ochránci práv ze dne 14. dubna 1999, č. 349/1999 Dz.

Zákon č. 108/2006 Sb., *o sociálních službách*, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 109/2002 Sb., *o ústavní a ochranné výchově*, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 198/2009 Sb., *o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon)*, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 349/1999 Sb., *o veřejném ochránci práv*, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 372/2011 Sb., *o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování*, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/2009 Sb., *trestní zákoník*, ve znění pozdějších předpisů.

Aneta Kšenžighová[1]

Vykonávanie kontroly v štátnych podnikoch

Kľúčové slová

Štátny podnik. Kontrola. Dozorná rada. Najvyšší kontrolný úrad SR. Správa o výsledku kontroly.

Abstrakt

Predložený príspevok sa venuje kontrole, vykonávanej v štátnych podnikoch jednotlivými kontrolnými subjektmi. Vzhľadom na celospoločenský význam štátnych podnikov, keďže majetok, ktorý spravujú je vo vlastníctve štátu, je potrebné dostatočným spôsobom a v dostatočnom rozsahu kontrolovať efektívnosť, transparentnosť a prehľadnosť ich podnikateľskej a hospodárskej činnosti. Autorka analyzuje kontroly, vykonané v štátnych podnikoch Najvyšším kontrolným úradom SR v období uplynulých šiestich rokoch a poukazuje na výsledky ich zistení, ktoré by mali odzrkadľovať stav hospodárenia a vykonávania podnikateľskej činnosti jednotlivých kontrolovaných podnikov.

Key words

State - owned company. Inspection. Supervisory Board. Supreme Audit Office of the Slovak Republic. Report on the result of the inspection.

Abstract

The presented paper deals with the control exercised in state-owned companies by various controlling entities. Given the society-wide importance of state-owned enterprises, as the assets they manage are owned by the state, it is necessary to control the efficiency, transparency and clarity of their business and economic activities in a sufficient manner and to a sufficient extent. The author analyses the audits carried out in state enterprises by the Supreme Audit Office of the Slovak Republic over the past six years and points out the results of their findings, which should reflect the state of management and business activities of the individual audited enterprises.

Úvod

Dôležitý prvok mnohých národných ekonomík aj v súčasnej dobe predstavujú štátom vlastnené spoločnosti, počet ktorých v celosvetovom meradle nie je zanedbateľný. V podmienkach Slovenskej republiky realizuje štát svoje podnikateľské aktivity najčastejšie prostredníctvom akciových spoločností[2], výlučným akcionárom ktorých je ústredný orgán

[1] JUDr. Aneta Kšenžighová, MBA, interná doktorandka, Katedra obchodného a finančného práva, Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. E-mail: aneta.ksenzighova@umb.sk

[2] Napríklad Všeobecná zdravotná poisťovňa, a.s., Slovenská pošta, a.s., TIPOS, národná lotériová spoločnosť, a. s., Národná diaľničná spoločnosť, a.s., Železničná spoločnosť Slovensko, a.s.

štátnej správy, ale zároveň aj prostredníctvom štátnych podnikov[3], ktoré majú aj v súčasnosti svoj význam, vzhľadom na strategickým majetok štátu, ktorý spravujú. Svoje stabilné postavenie a význam má štátny podnik aj v právnych poriadkoch okolitých krajín, a to okrem Českej republiky aj v Poľsku a v Maďarsku.

Štátny podnik je špecifickou organizačno-právnou formu podnikania. Možno ho označiť ako „podnik patriaci štátu“, avšak v právnych vzťahoch vystupuje samostatne, vo svojom vlastnom mene a zároveň nesie právnu zodpovednosť, vyplývajúcu z týchto vzťahov. Jeho právne postavenie a právne pomery sú v slovenskej legislatíve upravené Zákonom č. 111/1990 Zb. z 19. apríla 1990 o štátnom podniku (ďalej ako „*zákon o štátnom podniku*“ alebo „*zákon*“), podľa ktorého je podnik výrobcom tovaru, predstavujúci výrobky, práce a služby, ktorý svoju podnikateľskú činnosť prevádzkuje samostatne na základe hospodárenia na vlastný účet. Napriek tomu, že prevádzkuje podnikateľskú činnosť na základe hospodárenia na vlastný účet, všetky veci a majetkové práva, ktoré spravuje, teda veci a majetkové práva zverené mu pri jeho založení, ale aj veci a majetkové práva, nadobudnuté v priebehu jeho podnikania, sú majetkom štátu. Na základe uvedeného možno konštatovať, že štátny podnik predstavuje špecifický subjekt práva, ktorý je nositeľom mnohých verejnoprávnych prvkov. S dôrazom na jeho celospoločenský význam, keďže majetok, ktorý spravuje, je vo vlastníctve štátu a teda všetkých jeho občanov, je potrebné klásť dôraz na efektívnosť, transparentnosť a prehľadnosť jeho podnikateľskej a hospodárskej činnosti a túto aj dostatočným spôsobom a v dostatočnom rozsahu kontrolovať.

Právnu úpravu štátnych podnikov možno jej charakterom označiť ako legislatívu na rozhraní verejného a súkromného práva, keďže štátne podniky ako podnikateľské subjekty sú subjektmi súkromného práva a môžu konať všetko, čo im zákon nezakazuje. Na druhej strane hospodária s majetkom štátu pri rešpektovaní právnych predpisov v tejto oblasti, dodržiavanie ktorých podlieha kontrole.[4]

Kontrola, ako špecifický druh činnosti je od nepamäti súčasťou života spoločnosti.[5] V súčasnosti je predmetom právnej regulácie a najčastejšie sa spája s verejnou správou a verejnými financiami a ich správou, či so správou daní a poplatkov. Kontrola zároveň plní

---

[3] Napríklad LESY Slovenskej republiky, štátny podnik, SLOVENSKÝ VODOHOSPODÁRSKY PODNIK, štátny podnik, Vojenské lesy a majetky SR, štátny podnik, Národný žrebčín "Topoľčianky" štátny podnik, agrokomplex, NÁRODNÉ VÝSTAVISKO, štátny podnik.

[4] Napríklad Zákon č. 343/2015 Z. z. o verejnom obstarávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov, alebo aj Zákon č. 92/1991 Zb. o podmienkach prevodu majetku štátu na iné osoby.

[5] Bližšie pozri: MAMOJKA, M., S. KUBINCOVÁ, M. MAMOJKA ml. a kolektív, 2018. *Postavenie a hospodárenie štátnych podnikov.* Praha: C. H. Beck. s. 173.

mnohé dôležité funkcie. Významnou je jej poznávacia funkcia, prostredníctvom ktorej získavame poznanie existujúceho stavu a odhalenie príčin, pre ktoré existuje nesúlad medzi daným a predpokladaným stavom. „*Z hľadiska subjektov, ktoré môžu vykonať kontrolu hospodárenia, možno kontrolnú činnosť členiť na vnútornú, ktorú vykonávajú príslušné orgány v rámci určitého subjektu verejnej správy a vonkajšiu, vykonávanú nestrannými, nezávislými, na to určenými štátnymi orgánmi, resp. inými právnickými a fyzickými osobami, vykonávajúcimi túto kontrolnú činnosť na základe príslušných ustanovení konkrétneho právneho predpisu.*“[6] Osobitný význam v rámci kontroly hospodárenia štátnych podnikov má finančná kontrola,[7] pretože jej cieľom je zabezpečiť najmä dodržiavanie hospodárnosti, efektívnosti, účinnosti a účelnosti pri hospodárení s verejnými financiami, predchádzanie podvodom, nezrovnalostiam a korupcii. Finančnú kontrolu súladu každej finančnej operácie alebo jej časti so skutočnosťami ustanovenými v zákone je orgán verejnej správy povinný v štátnom podniku vykonať, len ak sú podniku poskytnuté verejné financie.

1. Kontrola štátnych podnikov zakladateľom

Kompetencie ústredného orgánu štátnej správy, z pozície zakladateľa štátneho podniku, v oblasti kontrolných zásahov do činnosti, resp. hospodárenia podniku, vyplývajú v zásade len z ustanovení tretej časti prvej hlavy zákona o štátnom podniku, v rámci ktorej je obsiahnutá právna úprava orgánov podniku a úprava práv a povinností zakladateľa.

Česká právna úprava štátnych podnikov[8] v komparácii so slovenskou je precíznejšia a v oblasti výkonu kontroly v štátnom podniku ustanovuje nielen oprávnenie, ale zároveň povinnosť zakladateľa na kontrolu štátnych podnikov[9]. Táto povinnosť zakladateľa spočíva v požadovaní informácii o hospodárskej činnosti a o stave majetku podniku a kontrolovaní a overovaní týchto informácií spôsobom stanoveným osobitným predpisom, pričom odkazuje na zákon číslo 255/2012 Sb. o kontrole (kontrolný poriadok)[10]. Zakladateľ je taktiež povinný kontrolovať, či potreby štátu, ktoré podnik svojou podnikateľskou činnosťou zabezpečuje, sú

---

[6] KUBINCOVÁ, S. a kol. *Dane, poplatky, clo a ďalšie povinné platby (vymedzenie pojmov a právna úprava).* Banská Bystrica: Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela. 2009. s. 30.
[7] Bližšie pozri tiež: ÚRADNÍK, M. Dohľad nad finančným trhom - vybrané legislatívne aspekty (Slovenská republika, Česká republika a Rakúska republika). In *Finančné právo, daňové právo a správne právo v európskom priestore : recenzovaný zborník vedeckých štúdií.* 2020. s. 181 – 235.
[8] Zákon č. 77/1997 Sb. o štátním podniku
[9] Bližšie pozri: DĚDIČ, J. – GURIČOVÁ, J. – KŘÍŽ, J. – LASÁK, J. – POROD, J. *Zákon o státním podniku. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 228.
[10] Ustanovenie § 15 písm. g) Zákona č. 77/1997 Sb. o státním podniku.

zabezpečované účelne a hospodárne[11]. Dohliada na riadny výkon práva hospodáriť s majetkom štátu, predovšetkým na hospodárne, účelne a efektívne využívanie tohto majetku pri prevádzkovaní podnikateľskej činnosti a kontroluje ako podnik s týmto majetkom nakladá.

2. Kontrola štátnych podnikov dozornou radou

Významným obligatórnym orgánom[12], ktorý zabezpečuje vnútornú kontrolu v medziach stanovených zákonom o štátnom podniku, je jeho dozorná rada[13]. Dozorná rada je kolektívnym orgánom, ktorý je zložený z predsedu dozornej rady a členov, počet ktorých nie je zákonom výslovne ustanovený, ale určuje ho zakladateľ podniku. Zakladateľ je povinný pri určení počtu členov dozornej rady stanoviť ich počet tak, ako je limitovaný zákonom o štátnom podniku. Členom dozornej rady môže byť fyzická osoba, ktorá dosiahla 18 rokov veku a má plnú spôsobilosť na právne úkony. Jej členom však v zmysle § 20 ods. 3 zákona o štátnom podniku nemôže byť riaditeľ podniku ani jeho zástupca.

Predsedu dozornej rady ustanovuje do funkcie a z nej odvoláva zakladateľ z osôb, ktoré nie sú zamestnancami štátneho podniku, a to na základe výberového konania.[14] Z členov rady polovicu volí a odvoláva pracovný kolektív štátneho podniku alebo jeho delegáti, a to z členov pracovného kolektívu tajným hlasovaním. Ak v štátnom podniku pôsobí odborová organizácia, jedného člena zastupujúceho pracovný kolektív deleguje a odvoláva odborová organizácia zo svojich členov. Druhú polovicu členov rady ustanovuje do funkcie na základe výberového konania a z nej odvoláva zakladateľ z osôb, ktoré nie sú zamestnancami štátneho podniku.[15] Činnosť dozornej rady upravuje štatút dozornej rady, ktorý schvaľuje, resp. kreuje zakladateľ podniku. Za účelom úpravy spôsobu vedenia jej zasadnutí býva prijímaný rokovací poriadok rady. Je taktiež dokumentom schvaľovaným zakladateľom.

Dozorná rada štátneho podniku má ako jeho obligatórny orgán významnú funkciu[16], ktorá vyplýva nielen z kompetencie vykonávať kontrolu nad účtovníctvom, činnosťou

---

[11] Bližšie pozri ustanovenia § 15 ods. 1 písm f), g) a h) Zákona č. 77/1997 Sb. o státním podniku.
[12] § 18 ods. 1 Zákon o štátnom podniku.
[13] V štátnom podniku na uspokojovanie verejnoprospešných záujmov sa nezriaďuje rada okrem podnikov, ktoré majú charakter prirodzeného monopolu. V týchto podnikoch preberá niektoré kompetencie dozornej rady zakladateľ podniku.
[14] Ustanovenie § 20 ods. 2 Zákona o štátnom podniku.
[15] Česká právna úprava (§ 13 ods. 2 Zákona č. 77/1997 Sb. o státním podniku) umožňuje zamestnancom štátneho podniku voliť jednu tretinu členov dozornej rady, ostatných členov dozornej rady volí a odvoláva zakladateľ podniku. V poľskej právnej úprave (článok 45b Zákona z 25. septembra 1981 o štátnych podnikoch) je zamestnanecká rada štátneho podniku zriaďovaná a poverená výkonom stáleho dohľadu nad prevádzkou podniku. Zamestnanci podniku volia jednu tretinu členov dozornej rady.
[16] Podľa ustanovenia § 21 Zákona o štátnom podniku:
„*Pôsobnosť rady*

a hospodárením štátneho podniku, ale je podporená mnohými schvaľovacími kompetenciami, ktoré priamo ovplyvňujú činnosť a hospodárenie podniku. Bez toho, aby dozorná rada realizovala svoju schvaľovaciu právomoc, ktorú jej zákon zveril, nemôže podnik v tejto otázke konať. Absencia schválenia radou má tak za následok neplatnosť právneho úkonu podniku.

Vonkajšiu kontrolu štátnych podnikov zákon o štátnom podniku vymedzuje len v minimálnom rozsahu. No okrem už vyššie spomínaných kompetencií zakladateľa zákon o štátnom podniku stanovuje povinnosť podniku v likvidácii poskytnúť na účely kontroly požadované informácie, údaje a doklady orgánom kontroly ministerstva a Úradu vlády Slovenskej republiky.[17] Takúto povinnosť má štatutárny orgán štátneho podniku a nemôže sa jej zbaviť ani vtedy, ak sa svojej funkcie vzdá alebo je z nej odvolaný. Na základe dikcie zákona sa teda môžeme v prípade štátneho podniku v likvidácii stretnúť s vonkajšou kontrolou vykonávanou ministerstvom a Úradom vlády.

3. Kontrola štátnych podnikov Najvyšším kontrolným úradom Slovenskej republiky

Osobitné miesto v uskutočňovaní vonkajšej kontroly štátnych podnikov patrí Najvyššiemu kontrolnému úradu Slovenskej republiky (ďalej ako „*NKÚ*“). NKÚ je orgánom štátu, ktorý Ústava Slovenskej republiky (ďalej ako „*Ústava SR*“) upravuje vo svojej tretej hlave, pričom určuje jeho právomoc taxatívne[18]. Právomoc vykonávať kontrolu hospodárenia nemá Ústavou SR okrem NKÚ priznaný žiadny iný orgán Slovenskej republiky.

---

(1) Rada
a) prerokúva ročnú a mimoriadnu účtovnú závierku a rozhoduje o rozdelení zisku a úhrade strát,
b) schvaľuje návrh na obstaranie hmotného a nehmotného majetku, v súlade so štatútom,
c) schvaľuje návrhy na financovanie hmotného a nehmotného majetku úverom v súlade so štatútom,
d) prerokúva základné otázky koncepcie rozvoja podniku a jeho podnikateľskej činnosti,
e) dohliada na vedenie a hospodárenie podniku,
f) kontroluje údaje v účtovných knihách, ako aj ďalších dokladoch,
g) v odôvodnených prípadoch odporúča zakladateľovi odvolať riaditeľa,
h) vyjadruje sa k rozdeleniu, zlúčeniu, splynutiu a zrušeniu podniku,
ch) podáva zakladateľovi polročnú a ročnú správu o hospodárení podniku,
i) schvaľuje výber audítora na overenie účtovnej závierky,
j) schvaľuje poskytnutie úveru, pôžičky, prevod majetku podniku, poskytnutie majetku podniku do užívania alebo zabezpečenie záväzku riaditeľovi, prokuristovi alebo inej osobe, ktorá je oprávnená konať za podnik, a osobám im blízkym za podmienok obvyklých v bežnom obchodnom styku.“

[17] § 16 zákona o štátnom podniku.

[18] Článok 60 ods. 1 Ústavy SR: „*Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky je nezávislý orgán kontroly hospodárenia s*

a) prostriedkami rozpočtov, ktoré podľa zákona schvaľuje Národná rada Slovenskej republiky alebo vláda,
b) majetkom, majetkovými právami, finančnými prostriedkami, záväzkami a pohľadávkami štátu, verejnoprávnych inštitúcií, Fondu národného majetku Slovenskej republiky, obcí, vyšších územných celkov, právnických osôb s majetkovou účasťou štátu, právnických osôb s majetkovou účasťou verejnoprávnych inštitúcií, právnických osôb s majetkovou účasťou Fondu národného majetku Slovenskej republiky, právnických osôb s majetkovou účasťou obcí, právnických osôb s majetkovou účasťou vyšších územných celkov, právnických osôb založených obcami alebo právnických osôb založených vyššími územnými celkami,

Postavenie, pôsobnosť, vnútorné organizačné členenie a základné pravidlá kontrolnej činnosti NKÚ ustanovuje Zákon č. 39/1993 Zb. o Najvyššom kontrolnom úrade Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov (ďalej ako „*Zákon o NKÚ*“). NKÚ je v zmysle zákona o NKÚ nezávislým orgánom kontroly hospodárenia v Slovenskej republike. Jeho kontrolná pôsobnosť sa vzťahuje nielen na štátne orgány, ale aj na právnické osoby, v ktorých vykonávajú funkciu zakladateľa alebo zriaďovateľa ústredné orgány štátnej správy, alebo iné štátne orgány, pretože NKÚ vykonáva okrem iného aj kontrolu hospodárenia s majetkom, majetkovými právami, finančnými prostriedkami, záväzkami a pohľadávkami právnických osôb s majetkovou účasťou štátu. „*V rámci kontroly hospodárenia, NKÚ môže porovnávať nielen ekonomicky predpokladaný stav so skutočným stavom, ale aj súlad hospodárenia so všeobecne záväznými právnymi predpismi, ktoré určujú práva povinnosti pri hospodárení.“*[19] NKÚ v rámci svojej pôsobnosti kontroluje aj výkon a uplatňovanie práv a dodržiavanie povinností vyplývajúcich z finančno-ekonomických vzťahov, vznikajúcich pri takomto hospodárení subjektov v zriaďovateľskej pôsobnosti ústredných orgánov štátnej správy, a to z hľadiska dodržiavania všeobecne záväzných právnych predpisov, hospodárnosti, efektívnosti a účinnosti.[20]

Skôr než pristúpime k analýze kontrol vykonávaných NKÚ v štátnych podnikoch v predchádzajúcich rokoch, je potrebné poznamenať, že Správu o výsledku každej zrealizovanej kontroly zverejňuje NKÚ na svojom webovom sídle[21], preto sú prístupné širokej verejnosti.

Po oboznámení sa so zverejnenými informáciami o vykonaných kontrolách možno konštatovať, že štátne podniky boli intenzívne kontrolované NKÚ v období rokov 2018 a 2019, kedy prebehlo až päť kontrol štátnych podnikov a následne v rokoch 2021 až 2023 boli zrealizované ďalšie štyri kontroly. Od roku 2012[22] do roku 2018 neboli vykonané žiadne kontroly NKÚ v štátnych podnikoch.

---

c) majetkom, majetkovými právami, finančnými prostriedkami a pohľadávkami, ktoré sa poskytli Slovenskej republike, právnickým osobám alebo fyzickým osobám v rámci rozvojových programov alebo z iných obdobných dôvodov zo zahraničia,

d) majetkom, majetkovými právami, finančnými prostriedkami, pohľadávkami a záväzkami, za ktoré Slovenská republika prevzala záruku,

e) majetkom, majetkovými právami, finančnými prostriedkami, pohľadávkami a záväzkami právnických osôb vykonávajúcich činnosti vo verejnom záujme.“

[19] DRGONEC J. Ústava Slovenskej republiky. Komentár. Bratislava: C. H. Beck, 2019. s. 1034.

[20] Bližšie pozri: ONDROVÁ, J. – ÚRADNÍK, M. Rozhodovacie a kontrolné orgány ochrany práva. 1. vyd. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2022. 238 s.

[21] Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky: *Výsledky kontrol.* [online]. [cit. 2024-02-16] Dostupné na internete: https://www.nku.gov.sk/vysledky-kontrol.

[22] História zverejňovaných Správ o vykonaných kontrolách siaha len do roku 2012.

V roku 2018 vykonal NKÚ v rezorte pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR kontrolnú činnosť zameranú na kontrolu výkonu zakladateľskej funkcie, hospodárenia a nakladania s majetkovými právami štátu vo vybraných štátnych podnikoch kapitoly Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky (ďalej ako „MPRV SR"). MPRV SR je zriaďovateľom najväčšieho počtu štátnych podnikov v jeho zakladateľskej pôsobnosti.[23] MPRV SR malo v zmysle výsledkov kontroly v organizačnom poriadku v kontrolovanom období primerane upravené oprávnenia a zodpovednosti jednotlivých organizačných útvarov voči štátnym podnikom. Z kontroly plnenia úloh organizačných útvarov však vyplynulo, že činnosť gestorských sekcií MPRV SR bola vo väčšine prípadov zameraná iba na formálne schvaľovanie dokumentov predložených štátnymi podnikmi. „*Sekcie nepreukázali činnosti súvisiace s analyzovaním a hodnotením hospodárenia štátnych podnikov. Nedostatky zistené kontrolou vyplynuli aj z nedostatočného metodického riadenia a usmerňovania štátnych podnikov."*[24]

V uvedenej súvislosti kontrolných zistení NKÚ, najmä s prihliadnutím na zistenia nedostatočného metodického riadenia a usmerňovania štátnych podnikov, je vhodné poukázať na skutočnosť, že štátny podnik je subjekt práva vyznačujúci sa prvkom samostatnosti, ktorý je nielen znakom jeho podnikateľskej činnosti, ale aj priamym znakom jeho právneho postavenia. „*Vystupuje teda v právnych vzťahoch vo vlastnom mene, je sám stranou záväzku a oprávneným z vecných práv k veciam cudzím*."[25] Samostatnosť štátnych podnikov v kontexte riadiacej sféry bola do nášho právneho poriadku zaradená práve prijatím zákona o štátnom podniku v roku 1990, nakoľko dovtedy bol pre túto oblasť príznačný vzťah priamej nadriadenosti a podriadenosti riadiacich vzťahov štátu voči štátnym podnikom. „*V odbornej literatúre sa uvádza, že samostatnosťou treba rozumieť možnosť osoby, ktorá činnosť prevádzkuje, rozhodovať podľa vlastnej úvahy o dobe a mieste vykonávania činnosti, o organizácii práce bez zaradenia do organizačnej štruktúry inej osoby.*"[26] Zákonodarca explicitne poukazuje na samostatnosť ako na významnú črtu štátneho podniku. Domnievame sa, že uvedeným

[23] V pôsobnosti MPRV SR je šesť štátnych podnikov, konkrétne sú to Hydromeliorácie, štátny podnik, LESY Slovenskej republiky, štátny podnik, Národný žrebčín "Topoľčianky" štátny podnik, Závodisko, š.p., agrokomplex NÁRODNÉ VÝSTAVISKO, štátny podnik a Plemenárske služby Slovenskej republiky, štátny podnik.

[24] Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky: *Politika lesného hospodárstva a nakladanie s majetkom v štátnych podnikoch. Záverečná správa.* [online]. 2019. [cit. 2024-02-16] Dostupné na internete: <https://www.nku.gov.sk/documents/10157/a947f935-50a6-4cdd-8ea3-e7eb492839a4>

[25] DEĎIČ, J. – KŘÍŽ, J. – LASÁK, J. Postavení státního podniku v českém právním řádu s přihlédnutím ke slovenské úpravě. In: CSACH, K. – HAVEL, B. (eds.). *Corporate governance společností s účastí státu.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2020, s. 195.

[26] ŠTENGLOVÁ, I. – PLÍVA, S. – TOMSA, M. (eds). *Obchodní zákoník. Komentář.* 9. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 6.

vyjadrením kladie dôraz na postavenie štátneho podniku ako suverénneho subjektu právnych vzťahov, nie ako objektu podliehajúceho priamym riadiacim vplyvom vo vzťahu k zakladateľovi. „*Štát teda reguluje hospodársku činnosť a podnikateľské subjekty vrátane štátnych podnikov iba nepriamymi metódami a prostriedkami.*“[27] V opozite s legislatívnou charakteristikou štátneho podniku však zisteniam NKÚ apelujú na nedostatočné metodické riadenie a usmerňovanie štátnych podnikov, podľa nášho názoru pôsobí zmätočne.

V priebehu roku 2018 realizoval NKÚ taktiež kontrolu zameranú na oblasť politiky lesného hospodárstva a nakladania s majetkom v štátnych podnikoch. „*V rámci štátnych podnikov LESY Slovenskej republiky a Lesopoľnohospodársky majetok Ulič boli najzávažnejšími zistenia, ktoré súviseli s porušením zákona o štátnom podniku, najmä s nehospodárnosťou pri nakladaní s majetkom v správe podniku, nevykonávaním povinností s odbornou starostlivosťou a v súlade so záujmami štátnych podnikov, porušením zákona o verejnom obstarávaní, zákona o účtovníctve, zákona o nájme a prenájme nebytových priestorov, obchodného zákonníka a zákona o lesoch.*“[28] Zo záverečnej správy NKÚ vyplýva, že s ohľadom na skutočnosť, že druhá etapa kontroly hospodárenia prebiehala v štátnych podnikoch, ktorých podnikateľská činnosť je v prevažnej miere zameraná na obhospodarovanie lesov, bola do plánu kontrolnej činnosti na rok 2018 zaradená aj kontrola politiky lesného hospodárstva mestských a obecných lesov. Pri porovnaní mestských a obecných lesov so štátnymi lesmi NKÚ jednoznačne konštatoval rozdielny trend obhospodarovania vo viacerých oblastiach. V rámci štátnych podnikov LESY Slovenskej republiky a Lesopoľnohospodársky majetok Ulič (ďalej ako „*LPM Ulič*“)[29] boli najzávažnejšími zistenia, ktoré súviseli s porušením zákona o štátnom podniku, najmä s nehospodárnosťou pri nakladaní s majetkom v správe podniku, nevykonávaním povinností s odbornou starostlivosťou a v súlade so záujmami štátnych podnikov, porušením zákona o verejnom obstarávaní, zákona o účtovníctve, zákona o nájme a prenájme nebytových priestorov, obchodného zákonníka a zákona o lesoch.[30]

---

[27] MAMOJKA, M. – KUBINCOVÁ, S. – MAMOJKA ml., M. (eds). *Postavenie a hospodárenie štátnych podnikov*. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 84.

[28] Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky. *Politika lesného hospodárstva a nakladanie s majetkom v štátnych podnikoch. Záverečná správa.* [online]. 2018. [cit. 2022.11.16.] Dostupné na internete: <https://www.nku.gov.sk/documents/10157/a947f935-50a6-4cdd-8ea3-e7eb492839a4>

[29] Štátny podnik Lesopoľnohospodársky majetok Ulič ku dňu 01. januára 2023 zanikol zlúčením so štátnym podnikom LESY Slovenskej republiky a v súčasnosti tvorí jeho organizačnú zložku (odštepný závod).

[30] Zo záverečnej správy - Politika lesného hospodárstva a nakladanie s majetkom v štátnych podnikoch zo strany 15 a 16 vyplýva: „*NKÚ SR sa pri kontrole vybraných ukazovateľov hospodárskej činnosti zameral na pestovateľskú a ťažbovú činnosť, najmä plnenie plánov. Kontrola nepreverovala procesy spojené s vypracovaním jednotlivých programov starostlivosti o les. Pri porovnaní mestských a obecných lesov so štátnymi lesmi môžeme jednoznačne konštatovať rozdielny trend obhospodarovania vo viacerých oblastiach. Pestovateľská činnosť v sledovanom období predstavovala najmä obnovu lesa (prirodzenú a umelú), čistenie plôch po ťažbe, ošetrovanie*

Ďalšou kontrolou NKÚ, vykonanou v priebehu roku 2018 v štátnom podniku bola kontrola opatrení na ochranu pred povodňami, ktorou bola preverená strategicko-riadiaca činnosť Ministerstva životného prostredia SR, plánovacia a implementačná činnosť Slovenského vodohospodárskeho podniku, štátny podnik, ako aj dosiahnutie projektových cieľov vybraných 16-tich investičných projektov tohto štátneho podniku[31].

V roku 2019 prebehla kontrola v niekoľkých štátnych podnikoch. NKÚ sa v rámci tejto kontrolnej činnosti zameral na systém riadenia ústredného orgánu štátnej správy v štátnych podnikoch vo viacerých rezortoch. Hlavným cieľom kontroly bolo preveriť, či jednotlivé štátne podniky riadia svoj rozvoj na základe prijatých koncepcií, ako dôležitého nástroja ich strategického riadenia. Súčasťou vykonaných kontrol bolo aj posúdenie hospodárenia štátnych podnikov a tiež to, akým spôsobom zakladateľské ministerstvá vykonávajú kontrolnú činnosť voči štátnym podnikom.

V rámci uvedenej kontrolnej stratégie bola vykonaná kontrola štátneho podniku Slovenský vodohospodársky podnik, ktorého zakladateľom je Ministerstvo životného prostredia SR a bola zameraná najmä na dodržiavanie povinností vyplývajúcich tomuto podniku zo zákona o verejnom obstarávaní a súvisiacich zákonov. „*Účelom kontrolnej činnosti bolo poukázať na plnenie koncepcie rozvoja štátneho podniku a nakladanie s majetkom a majetkovými právami štátu v správe štátnych podnikov kapitoly Ministerstva životného prostredia SR a prípadnými odporúčaniami prispieť k zlepšeniu hospodárenia a fungovania štátnych podnikov. Vo vzťahu k ministerstvu bolo účelom kontrolnej akcie preveriť zavedený systém výkonu zakladateľskej funkcie Ministerstva životného prostredia SR voči štátnym*

MLP, ochrana MLP proti burine a proti zveri. V rámci pestovateľskej činnosti bolo preverené plnenie plánov pestovateľskej činnosti, ako aj porovnanie priemernej výšky vybraných nákladov jednotlivých činností v sektore neštátnych a štátnych lesov. Z celkových tržieb z predaja dreva sa „do lesa" v podobe pestovateľskej činnosti v sektore mestských a obecných lesov vracia v priemere 14 %, zatiaľ čo v štátnych lesoch je to len 10,6 % z celkových tržieb. Na základe tohto porovnania by mali z pohľadu NKÚ SR štátne lesy zvýšiť podiel finančných prostriedkov generovaných tržbami z predaja dreva v pestovateľskej činnosti." Uvedené závery zistení NKÚ rozpútali polemiku odbornej verejnosti. V tejto súvislosti poukazujeme na komparáciu výsledkov kontroly, kedy NKÚ pri hodnotení výšky nákladov na obnovu lesa, ktorú je každý obhospodarovateľ povinný zabezpečiť v zmysle zákonom stanovenom a príslušným úradom kontrolovanom postupe a rozsahu. Zabezpečenie obnovy lesa v zákonom stanovenom rozsahu a kvalite pri vynaložený nižších nákladov je potrebné hodnotiť ako pozitívum, pričom NKÚ tento jav hodnotí negatívne, čo môže budiť dojem nepochopenia problematiky obnovy lesa a nákladov na ňu vynakladaných.

[31] Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky. *Záverečná správa. Kontrola opatrení na ochranu pred povodňami* [online]. 2018. [cit. 2024-03-16] Dostupné na internete: file:///C:/Users/HP/Downloads/Kontrola+opatren%C3%AD+na+ochranu+pred+povod%C5%88ami+(z%C3%A1vere%C4%8Dn%C3%A1+spr%C3%A1va).pdf.

podnikom v jeho pôsobnosti, plnenie koncepcií rozvoja vo vybraných štátnych podnikoch a nakladanie s majetkom a majetkovými právami štátu v ich správe.“[32]

V roku 2019 prebehla tiež kontrola NKÚ pod názvom „Plnenie koncepcií rozvoja vybraných štátnych podnikov v zakladateľskej pôsobnosti Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky“. NKÚ v rámci tejto kontroly pokračoval v posudzovaní efektívnosti, hospodárnosti a účinnosti systému riadenia a správy štátom vlastnených obchodných spoločností rezortu pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR kontrolou na ministerstve a v štátnych podnikoch Agroinštitút Nitra, štátny podnik, agrokomplex NÁRODNÉ VÝSTAVISKO, štátny podnik, Národný žrebčín "Topoľčianky" štátny podnik, Plemenárske služby SR, š. p. a Závodisko, š. p. „*Kontrolou týchto subjektov a ich zakladateľa bolo v praxi preukázané nedodržiavanie opatrení, ktoré prijalo ministerstvo po predchádzajúcej kontrole. Vo viacerých prípadoch zistili kontrolóri pochybenia v oblasti správy majetku štátu a nakladania s finančnými prostriedkami (napr. Agrokomplex, Závodisko), či v oblasti vedenia účtovníctva, zmluvných vzťahov (vo všetkých podnikoch). Ďalšie zlyhania boli identifikované v prípadoch uzatvárania zmlúv bez preukázania transparentného verejného obstarávania (Závodisko), absencie vnútornej predpisovej základne, vnútorného kontrolného systému a v ďalších oblastiach. Najväčší počet nedostatkov súvisiacich s nehospodárnym nakladaním s financiami a majetkom štátu zistili kontrolóri v roku 2019 v štátnom podniku Závodisko, ktorý paradoxne získava od zakladateľa už niekoľko rokov opakovane navyšované dotácie.*“[33]

V roku 2019 bola do plánu kontrolnej činnosti NKÚ zaradená na podnet Úradu pre verejné obstarávanie (ďalej ako „*ÚVO*“) kontrola štátneho podniku Vojenské lesy a majetky SR (ďalej ako „*Vojenské lesy*“) zameraná na dodržiavanie povinností vyplývajúcich štátnemu podniku zo zákona o verejnom obstarávaní a súvisiacich zákonov. Ako vyplýva zo záverečnej správy, desať dní pred oficiálnym začiatkom kontroly NKÚ, v septembri 2019, v čase súdneho sporu medzi Vojenskými lesmi a ÚVO, zriaďovateľ, Ministerstvo obrany SR, zmenil zakladaciu listinu štátneho podniku a rozhodol o zmene hlavného predmetu činnosti výhradne na podnikateľskú. Vojenské lesy sa snažili dokázať žalobou na súde, že nie sú verejným

---

[32] Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky. *Záverečná správa. Kontrola Slovenského vodohospodárskeho podniku, š. p., a zakladateľskej pôsobnosti Ministerstva životného prostredia SR.* [online]. 2020. [cit. 2023-12-16] Dostupné na internete: <https://www.nku.gov.sk/documents/10157/fa7d96d8-511c-47df-a7df-fb2ef300dd90>.

[33] Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky. *Plnenie koncepcií rozvoja vybraných štátnych podnikov v zakladateľskej pôsobnosti Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky. Záverečná správa.* [online]. 2019. [cit. 2023-12-16] Dostupné na internete: <https://www.nku.gov.sk/documents/10157/e3d1047d-3e27-488e-a8f7-9d7f410bb71f>.

obstarávateľom, za ktorý ich označil ÚVO. NKÚ nekontroloval správnosť zatriedenia Vojenských lesov podľa Zákona o verejnom obstarávaní, keďže súdny spor medzi štátnym podnikom a ÚVO v čase ukončenia kontroly právoplatne neskončil. Skontroloval však vybrané zákazky, v rámci ktorých kontrola identifikovala viaceré porušenia Zákona o verejnom obstarávaní. Vojenské lesy nepreukázali dodržanie efektívnosti a hospodárnosti vynakladania finančných prostriedkov pri zabezpečovaní poskytovania služieb, ktoré sa týkali realizácie verejného obstarávania a zabezpečovania poskytovania právnych služieb.[34]

Správa o výsledku kontroly NKÚ z roku 2021 označená ako „Politika lesného hospodárstva a nakladanie s drevnou hmotou", ktorá bola prioritne zameraná na hospodárenie a nakladanie s drevnou hmotou u štátnych, mestských a obecných obhospodarovateľov lesa, bola realizovaná vo Vojenských lesoch a majetkoch SR ako pokračovanie kontroly z roku 2018, zameranej na oblasť politiky lesného hospodárstva. „*Ako negatívum bol vyhodnotený postup vojenských lesov, ktoré ani v období, keď bol dopyt po drevnej hmote väčší ako jej ponuka, nevyužívali pri predaji dreva súťažné prostredie, spomínané verejné obchodné súťaže, elektronické aukcie dreva a dražby, ale naďalej vyberali odberateľov formou priameho rokovania."*[35]

Kontrola NKÚ zrealizovaná v roku 2022 v podniku LESY Slovenskej republiky, štátny podnik bola zameraná na systém prenájmu poľovných pozemkov. Kontrolovaným obdobím boli roky 2018 až 2021. Zo zistení NKÚ vyplýva, že aktuálne nastavenie legislatívneho prostredia oblasti prenájmu poľovných pozemkov vytvára priestor pre nejednoznačnosť právneho výkladu a nedostatočne eliminuje priestor pre netransparentné konanie. „*Kontrola poukázala na významný nedostatok, ktorým je chýbajúca databáza, či register poľovných revírov s aktuálnou vlastníckou štruktúrou poľovných pozemkov. Na dobré fungovanie systému prenájmov poľovných pozemkov je potrebná kvalitná legislatíva, prenesená aj do súvisiacich interných noriem. Jasné pravidlá a kritériá pri nakladaní s poľovnými revírmi a dôsledná*

[34] Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky. *Dodržiavanie povinností vyplývajúcich štátnemu podniku Vojenské lesy a majetky SR zo zákona o verejnom obstarávaní a súvisiacich zákonov. Záverečná správa.* [online]. 2019. [cit. 2024-03-26] Dostupné na internete: < https://www.nku.gov.sk/documents/10157/c5e53921-dbad-4ec6-9876-d690b84b252a>

[35] Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky. *Správa o výsledku kontroly 2021. Politika lesného hospodárstva a nakladanie s drevnou hmotou.* [online]. 2021. [cit. 2024-03-26] Dostupné na internete: <file:///C:/Users/HP/Downloads/Politika_lesn%C3%A9ho_hospod%C3%A1rstva_a_nakladanie_s_drevnou_hmotou.pdf>.

kontrola dodržiavania týchto pravidiel podporia eliminovanie zistených netransparentných konaní."[36]

V roku 2023 vykonal NKÚ kontrolu v štátnom podniku Letové prevádzkové služby Slovenskej republiky, štátny podnik[37] (ďalej ako „*LPS, š. p.*"). Zo správy o výsledku kontroly vyplynul dlhodobý problém LPS SR pozostávajúci z neplnenia plánov technického a investičného rozvoja štátneho podniku, prevádzkovania zastaraných zariadení na niektorých letiskách ako aj to, že Slovenská republika nemá vypracovanú a schválenú koncepciu a stratégiu rozvoja civilného letectva. Závery vykonaných kontrol NKÚ nie sú vždy iba negatívne, keďže v predmetnej Správe o výsledku kontroly NKÚ zároveň konštatoval: „*Procesy a postupy v kontrolovaných oblastiach mali LPS SR podrobne upravené v interných predpisoch a môžu slúžiť ako príklad dobrej praxe pre iné subjekty. Nedostatky zistené kontrolou nemali významný vplyv na hospodárenie štátneho podniku a nakladanie s majetkom štátu v jeho správe*."[38] NKÚ však zároveň dáva do pozornosti, že zákon o štátnom podniku bol prijatý už v roku 1990 Federálnym zhromaždením Česko – slovenskej federatívnej republiky, bol niekoľkokrát novelizovaný, ale jeho ustanovenia už nezodpovedajú súčasným požiadavkám na pravidlá hospodárenia, ktoré sa uplatňujú pre ostatné subjekty v oblasti hospodárnosti, efektívnosti, účinnosti a účelnosti pri vynakladaní finančných prostriedkov a pri nakladaní s majetkom. Nezodpovedá im ani Nariadenie vlády SR č. 175/1993 Z. z. o finančnom hospodárení štátnych podnikov, ktoré nebolo od jeho prijatia vôbec novelizované. S týmto záverom NKÚ sa v plnom rozsahu stotožňujeme.

Ďalšia kontrola, vykonaná v roku 2023 v SLOVENSKOM VODOHOSPODÁRSKOM PODNIKU, štátny podnik, zameraná na „Ochranu pred povodňami v SR – kontrola opatrení" bola zameraná na plnenie rizikových opatrení a identifikovaných rizikových oblastí z kontrol NKÚ vykonaných v rokoch 2018 a 2019. „*Riziká identifikované pred kontrolou boli potvrdené,*

---

[36] Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky: *Správa o výsledku kontroly 2022, LESY Slovenskej republiky, štátny podnik*. [online]. 2019. [cit. 2024-02-16.] Dostupné na internete: <file:///C:/Users/HP/Downloads/Syst%C3%A9m+pren%C3%A1jmu+po%C4%BEovn%C3%BDch+pozemkov.pdf>.

[37] Hlavnou činnosťou LPS, š. p. je poskytovanie letových prevádzkových služieb, leteckých telekomunikačných služieb, leteckej informačnej služby a vykonávanie koordinácie súčinnosti civilných, vojenských a bezpečnostných orgánov pri pátraní po lietadlách a záchrane ľudských životov v rozsahu poverení zakladateľa a osvedčení Dopravného úradu. Zároveň poskytujú aj služby výcvikového strediska riadiacich letovej prevádzky, služby spojené s dizajnom letových postupov a štruktúry vzdušného priestoru SR, vykonávajú kalibračné lety a ďalšie služby.

[38] Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky. Správa o výsledku kontroly 2023. *Letové prevádzkové služby Slovenskej republiky, štátny podnik*. [online]. 2023. [cit. 2024-03-26] Dostupné na internete: <file:///C:/Users/HP/Downloads/Letov%C3%A9+prev%C3%A1dzkov%C3%A9+slu%C5%BEby+Slovenskej+republiky,+%C5%A1t%C3%A1tny+podnik%20(1).pdf>.

a to najmä čo sa týka nedostatočného financovania opatrení na ochranu pred povodňami zo ŠR SR prostredníctvom kapitoly MŽP SR, nezabezpečenia riadneho stavu vodných stavieb a neplnenia smernice EÚ o hodnotení a manažmente povodňových rizík.“[39]

Z verejne dostupných údajov o kontrolnej činnosti možno zhodnotiť, že NKÚ sa pomerne podrobne venoval kontrole štátnych podnikov v rokoch 2018 a 2019 a následne v rokoch 2021 až 2023. Kontrola bola zameraná nielen na kontrolu hospodárenia podnikov a ich činnosti ako samostatných podnikateľských subjektov, ale aj na kontrolu riadiacej činnosti príslušného zriaďovateľa vo vzťahu k štátnemu podniku. Je možné sa domnievať, že NKÚ ako štátny orgán, ktorý je vo svojej kontrolnej činnosti nezávislý, viazaný len zákonom, považuje túto kompetenciu zriaďovateľov za veľmi významnú, keďže vykonal niekoľko rozsiahlych kontrolných akcií zameraných práve na túto oblasť. Zo záverečných správ z vykonaných kontrol vyplývajú aj ciele, ktoré chcel NKÚ v rámci nich dosiahnuť, a to napríklad prispieť svojimi odporúčaniami k zlepšeniu hospodárenia a fungovania štátnych podnikov. Zo záverov uskutočnených kontrol NKÚ vyplýva aj potreba novelizácie legislatívy, upravujúcej činnosť štátnych podnikov, t. j. Zákona o štátnom podniku a Nariadenia o finančnom hospodárení štátnych podnikov.[40] Významnými sa javia byť opatrenia, prijatie ktorých NKÚ štátnym podnikom uložilo a ich plnenie následne kontroluje, čím dochádza k odstráneniu zistených nedostatkov v činnosti štátnych podnikov a k následnej úprave procesov ich činnosti v súlade so zisteniami z kontroly.

4. Iné formy vonkajšej kontroly štátnych podnikov

Ďalšou formou vonkajšej kontroly plnenia úloh štátnymi podnikmi je kontrola plnenia úloh štátnej správy a úloh súvisiacich s výkonom štátnej správy, ktorú v zmysle Zákona č. 10/1996 Z. z. o kontrole v štátnej správe vykonáva Úrad vlády Slovenskej republiky (ďalej ako „*Úrad vlády SR*“) a iné orgány štátnej správy. Tieto orgány kontroly vykonávajú vonkajšiu a vnútornú kontrolu v rozsahu svojej pôsobnosti ako súčasť plnenia svojich úloh v príslušnom odvetví štátnej správy. Kontrolná pôsobnosť Úradu vlády SR sa v zmysle zákona o kontrole v štátnej správe vzťahuje na ministerstvá a ostatné ústredné orgány štátnej správy, im podriadené orgány, ako aj na právnické osoby založené alebo zriadené ministerstvami alebo ostatnými ústrednými orgánmi štátnej správy, im podriadenými orgánmi a ďalšími štátnymi

[39] Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky. *Správa o výsledku kontroly 2023. Ochranu pred povodňami v SR – kontrola opatrení.* [online]. 2023. [cit. 2024-03-26] Dostupné na internete: <file:///C:/Users/HP/Downloads/Ochrana+pred+povod%C5%88ami+v+SR+-+kontrola+opatren%C3%AD.pdf>.
[40] Nariadenie vlády SR č. 175/1993 Z. z. o finančnom hospodárení štátnych podnikov.

orgánmi[41]. Do kontrolnej pôsobnosti Úradu vlády SR explicitne patria aj právnické osoby s majetkovou účasťou štátu alebo so zvereným majetkom štátu, a teda štátne podniky. Úrad vlády vykonáva podľa uvedeného zákona kontrolu využívania a efektívnosti prostriedkov štátneho rozpočtu. Analýzou obsahu Správ z kontrolnej činnosti vykonanej Úradom vlády SR[42] za obdobie predchádzajúcich piatich rokov explicitne nevyplýva, že by boli touto inštitúciou vykonané vo vzťahu k štátnym podnikom kontroly.

Vládny audit v súlade so zákonom o finančnej kontrole a audite[43] s pôsobnosťou pre celé územie SR vykonáva vo vzťahu k štátnemu podniku ako právnickej osobe, ku ktorej orgán verejnej správy vykonáva funkciu zriaďovateľa, aj Úrad vládneho auditu. Z verejne dostupných zoznamov vykonaných vládnych auditov Ministerstva financií SR a spolupracujúcich organizácií[44] vyplýva, že v roku 2018 až 2022 bol vládny audit realizovaný v troch štátnych podnikoch. Napriek veľkému množstvu subjektov, podliehajúcich vládnemu auditu možno teda usúdiť, že kontrola je Úradom vládneho auditu priebežne vykonávaná aj v štátnych podnikoch.

Keďže je štátny podnik právnickou osobou založenou ústredným orgánom štátnej správy, má povinnosť ako povinná osoba poskytnúť v medziach Zákona č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám na základe žiadosti informácie o požadovaných skutočnostiach[45]. Fyzické alebo právnické osoby majú právo na prístup k informáciám, ktoré majú povinné osoby k dispozícii. Disponujú teda oprávnením v súlade s uvedeným zákonom domáhať sa poskytnutia informácií a týmto spôsobom do značnej miery kontrolovať činnosť štátnych podnikov. Štátne podniky majú zároveň povinnosť informácie zverejňovať. Aj sprístupňovanie a zverejňovanie informácií štátnymi podnikmi možno vnímať ako účinný nástroj vonkajšej kontroly ich činnosti, ktorý prispieva k prehľadnosti a transparentnosti ich hospodárenia.

Záver

Legislatíva upravuje dostatočné množstvo kontrolných činností tak charakteru vonkajšej, ako aj vnútornej kontroly, ktoré môžu byť v štátnych podnikoch realizované. Zároveň je legislatívne kreovaný dostatočný počet subjektov, ktoré sú oprávnené kontrolu

[41] § 3 Zákona č. 10/1996 Z. z. o kontrole v štátnej správe.
[42] Úrad vlády Slovenskej republiky. *Výročné správy ÚV SR.* [online] 2022. [cit. 2023-12-10] Dostupné na internete: <https://www.vlada.gov.sk//vyrocne-spravy-uv-sr/>
[43] Zákon č. 357/2015 Z. z. o finančnej kontrole a audite a o zmene a doplnení niektorých zákonov
[44] Ministerstvo financií Slovenskej republiky. *Zoznam vykonaných vládnych auditov vlastné zdroje.* [online] [cit. 2024-04-20.] Dostupné na: https://www.mfsr.sk/sk/financie/audit-kontrola/audit/vladny-audit/
[45] Bližšie pozri: ŽITŇANSKÁ, L. Obchodné spoločnosti s účasťou štátu a právo na informácie podľa slovenského práva. In *Corporate govenance spoločností s účasťí štátu*. Praha: Woltwrs Kluwer ČR, 2020, s. 151 – 169.

štátnych podnikov realizovať. Z analýzy zrealizovaných kontrolných činností v štátnych podnikoch za obdobie uplynulých rokov vyplýva, že intenzívnu kontrolu v nich vykonával prevažne Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky. Obligatórnym orgánom kontroly, ktorý svoju činnosť vykonáva pravidelne, je aj dozorná rada štátneho podniku kreovaná spoločne zakladateľom a zamestnancami podniku. Účinným nástrojom kontroly sa javí byť aj inštitút povinného sprístupňovania a zverejňovania informácií štátnymi podnikmi, ktorý býva intenzívne využívaný.

Zoznam bibliografických odkazov

DĚDIČ, J. – GURIČOVÁ, J. – KŘÍŽ, J. – LASÁK, J. – POROD, J. *Zákon o státním podniku. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. ISBN 978-80-7598-084-7. s. 228.

DEĎIČ, J. – KŘÍŽ, J. – LASÁK, J. Postavení státního podniku v českém právním řádu s přihlédnutím ke slovenské úpravě. In: *Corporate governance společností s účastí státu.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2020. ISBN 978-80-7598-896-6. s. 195 – 213.

DRGONEC J. *Ústava Slovenskej republiky. Komentár.* Bratislava: C. H. Beck, 2019. ISBN 978-80-8960-374-9. s. 1792.

KUBINCOVÁ, S. a kol., *Dane, poplatky, clo a ďalšie povinné platby (vymedzenie pojmov a právna úprava).* Banská Bystrica: Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela. 2009. ISBN 978-80-8083-911-6. s. 328.

MAMOJKA, M., S. KUBINCOVÁ, M. MAMOJKA ml. a kolektív, 2018. *Postavenie a hospodárenie štátnych podnikov.* Praha: C. H. Beck. 2018. ISBN 978-80-7400-703-3. s. 580.

Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky. Správa o výsledku kontroly 2023. *Letové prevádzkové služby Slovenskej republiky, štátny podnik*. [online]. 2023. [cit. 2024-03-26] Dostupné na internete: <file:///C:/Users/HP/Downloads/Letov%C3%A9+prev%C3%A1dzkov%C3%A9+slu%C5%BEby+Slovenskej+republiky,+%C5%A1t%C3%A1tny+podnik%20(1).pdf>.

Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky. *Správa o výsledku kontroly 2023. Ochranu pred povodňami v SR – kontrola opatrení.* [online]. 2023. [cit. 2024-03-26] Dostupné na internete: <file:///C:/Users/HP/Downloads/Ochrana+pred+povod%C5%88ami+v+SR+-+kontrola+opatren%C3%AD.pdf>.

Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky. *Dodržiavanie povinností vyplývajúcich štátnemu podniku Vojenské lesy a majetky SR zo zákona o verejnom obstarávaní a súvisiacich zákonov. Záverečná správa.* [online]. 2019. [cit. 2024-03-26] Dostupné na internete: < https://www.nku.gov.sk/documents/10157/c5e53921-dbad-4ec6-9876-d690b84b252a>

Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky. *Plnenie koncepcií rozvoja vybraných štátnych podnikov v zakladateľskej pôsobnosti Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky. Záverečná správa.* [online]. 2019. [cit. 2023-12-16] Dostupné na internete: <https://www.nku.gov.sk/documents/10157/e3d1047d-3e27-488e-a8f7-9d7f410bb71f>.

Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky. *Politika lesného hospodárstva a nakladanie s majetkom v štátnych podnikoch. Záverečná správa.* [online]. 2018. [cit. 2022.11.16.] Dostupné na internete: <https://www.nku.gov.sk/documents/10157/a947f935-50a6-4cdd-8ea3-e7eb492839a4>

Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky. *Správa o výsledku kontroly 2021. Politika lesného hospodárstva a nakladanie s drevnou hmotou.* [online]. 2021. [cit. 2024-03-26] Dostupné na internete: <file:///C:/Users/HP/Downloads/Politika_lesn%C3%A9ho_hospod%C3%A1rstva_a_nakladanie_s_drevnou_hmotou.pdf>.

Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky. *Záverečná správa. Kontrola opatrení na ochranu pred povodňami* [online]. 2018. [cit. 2024-03-16] Dostupné na internete: file:///C:/Users/HP/Downloads/Kontrola+opatren%C3%AD+na+ochranu+pred+povod%C5%88ami+(z%C3%A1vere%C4%8Dn%C3%A1+spr%C3%A1va).pdf.

Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky. *Záverečná správa. Kontrola Slovenského vodohospodárskeho podniku, š. p., a zakladateľskej pôsobnosti Ministerstva životného prostredia SR.* [online]. 2020. [cit. 2023-12-16] Dostupné na internete: <https://www.nku.gov.sk/documents/10157/fa7d96d8-511c-47df-a7df-fb2ef300dd90>.

Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky: *Politika lesného hospodárstva a nakladanie s majetkom v štátnych podnikoch. Záverečná správa.* [online]. 2019. [cit. 2024-02-16] Dostupné na internete: <https://www.nku.gov.sk/documents/10157/a947f935-50a6-4cdd-8ea3-e7eb492839a4>

Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky: *Správa o výsledku kontroly 2022, LESY Slovenskej republiky, štátny podnik*. [online]. 2019. [cit. 2024-02-16.] Dostupné na internete: <file:///C:/Users/HP/Downloads/Syst%C3%A9m+pren%C3%A1jmu+po%C4%BEovn%C3%BDch+pozemkov.pdf>.

Nariadenie vlády SR č. 175/1993 Z. z. o finančnom hospodárení štátnych podnikov.

ONDROVÁ, J. – ÚRADNÍK, M. Rozhodovacie a kontrolné orgány ochrany práva. 1. vyd. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2022. 238 s.

ŠTENGLOVÁ, I. – PLÍVA, S. – TOMSA, M. (eds). *Obchodní zákoník. Komentář.* 9. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, ISBN 80-7179-863. s. 1429.

Úrad vládneho auditu. *Vládny audit.* [online] 2021. [cit. 2023-11-20] Dostupné na internete: <https://www.uva.sk/cinnost-uradu/vladny-audit/

Úrad vlády Slovenskej republiky. *Výročné správy ÚV SR.* [online] 2022. [cit. 2022-12-10] Dostupné na internete: <https://www.vlada.gov.sk//vyrocne-spravy-uv-sr/>

ÚRADNÍK, M. Dohľad nad finančným trhom - vybrané legislatívne aspekty (Slovenská republika, Česká republika a Rakúska republika). In *Finančné právo, daňové právo a správne právo v európskom priestore : recenzovaný zborník vedeckých štúdií.* 2020. ISBN 978-80-557-1772-2. s. 181 – 235.

Ústavný zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky.

Zákon č. 10/1996 Z. z. o kontrole v štátnej správe v platnom znení.

Zákon č. 111/1990 Zb. o štátnom podniku v platnom znení.

Zákon č. 357/2015 Z. z. o finančnej kontrole a audite a o zmene a doplnení niektorých zákonov v platnom znení.

Zákon č. 357/2015 Z. z. o finančnej kontrole a audite a o zmene a doplnení niektorých zákonov v platnom znení.

Zákon č. 39/1993 Z. z. o Najvyššom kontrolnom úrade Slovenskej republiky v platnom znení.

Zákona č. 77/1997 Sb. o státním podniku v platnom znení.

ŽITŇANSKÁ, L. Obchodné spoločnosti s účasťou štátu a právo na informácie podľa slovenského práva. In *Corporate govenance společností s účastí státu*. Praha: Woltwrs Kluwer ČR, 2020. ISBN 978-80-7598-896-6. s. 151 – 169.

Júlia Ondrová[1] – Michal Úradník[2]

Postavenie orgánov verejnej moci s akcentom na Finančné riaditeľstvo Slovenskej republiky [3]

Kľúčové slová

Orgán verejnej moci. Ústredný orgán. Finančné riaditeľstvo. Formalizmus. Materializmus. Výklad práva.

Abstrakt

Materiálny právny štát vyžaduje, aby bol zákon tak z hľadiska formy, ako aj obsahu, predvídateľným konzistentným prameňom práva. Striktné hranice formalizmu preto minimalizuje materiálny výklad práva. Uvedené je aj príkladom postavenia niektorých orgánov verejnej moci s celoštátnou pôsobnosťou. Na základe komparácie je analyzované postavenie Úradu pre reguláciu sieťových odvetví, Úradu verejného zdravotníctva Slovenskej republiky a Finančného riaditeľa Slovenskej republiky, a to s cieľom akcentovať spoločné a odlišné vlastnosti týchto orgánov.

Keywords

Public Power Body. Central Body. Financial Directorate. Formalism. Materialism. Letter of Law.

Abstract

The substantial lawful state requires an act to be consistently foreseeable source of law as regards its form and contents as well. Therefore, the strict boundaries of formalism minimalize the substantial letter of the law. Besides that, the noted above acknowledgement serves as an example for some public power bodies position having the nationwide validity. On the base of comparison, the analysis of the Position of the Regulatory Office for Network Industries, the Public Health Office of the Slovak Republic and the Financial Directorate of the Slovak Republic have been provided. The aim rests in an accentuation of the mentioned public power bodies common and different attributes.

Úvod

Princíp právneho štátu vychádza z priority občana pred štátom, čím dochádza aj k uprednostneniu základných občianskych a ľudských práv a slobôd.[4] Základom koncepcie

[1] JUDr. Júlia Ondrová, PhD., univ. doc., Katedra ústavného práva a teórie práva, Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Komenského 20, 974 01 Banská Bystrica, Slovenská republika
[2] JUDr. Michal Úradník, PhD., odborný asistent, Katedra obchodného a finančného práva, Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Komenského 20, 974 01 Banská Bystrica, Slovenská republika
[3] Vedecký príspevok je výsledkom riešenia projektu „*Hodnoty v práve*“, ktorý je financovaný Vedeckou grantovou agentúrou Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky a Slovenskej akadémie vied (projekt č. 1/0619/21).
[4] Nález Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. Pl. ÚS 43/93 zo dňa 12.04.1994.

právneho štátu je myšlienka viazanosti výkonu štátnej moci ústavou a úcta k právam a slobodám každého jednotlivca. Z požiadavky uznania absolútnej hodnoty jednotlivca, ktorý predstavuje samotný základ moderných liberálnych demokracií, potom vyplýva celá orientácia koncepcie fungovania štátu a štátnej moci. Uvedené vychádza z premisy, že účelom fungovania štátu je zabezpečiť rešpekt k právam a slobodám osôb, a tieto musí štátny orgán adekvátne vykladať.[5] Tomu zodpovedá aj požiadavka, aby právna norma nebola aplikovaná len striktne v jej doslovnom význame, ale aby sa pri výbere a použití právnej normy prihliadalo aj na samotný účel a význam právnej normy. V tejto optike sa odôvodňuje priblížiť aj postupný odklon od striktného právneho formalizmu vnímania niektorých orgánov verejnej moci.

1. Postavenie Úradu pre reguláciu sieťových odvetví

Ústavný súd Slovenskej republiky (ďalej aj „ústavný súd“) sa v konaní vedenom pod sp. zn. PL. ÚS 17/2014 musel okrem samotného predmetu konania[6] vyrovnať aj s právnym postavením Úradu pre reguláciu sieťových odvetví. Predmetom ústavnoprávneho konania bolo posudzovanie namietaného nesúladu ustanovení § 26 ods. 23, 24, 25 a 26 a § 29 ods. 13 vyhlášky Úradu pre reguláciu sieťových odvetví č. 221/2013 Z. z., ktorou sa ustanovuje cenová regulácia v elektroenergetike v znení neskorších predpisov, s ustanoveniami ústavného zákona č. 460/1992 Zb. Ústavy Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov (ďalej len „Ústava Slovenskej republiky“ alebo „ústava“), Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, Dodatkového protokolu k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a ostatnými v návrhu uvedenými právnymi predpismi s právnou silou zákona, bližšie vymedzenými v podanom návrhu na začatie konania.

Predbežnou otázkou právneho posúdenia ale bola skutočnosť, že zákon č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy“) v čase rozhodovania ústavného súdu neobsahoval vymedzenie Úradu pre reguláciu sieťových odvetví ako ústredného orgánu štátnej správy. S tým, preto súvisela otázka o postavení tohto orgánu verejnej moci, vrátane existencie právomoci Ústavného súdu Slovenskej republiky posudzovať ústavnú konformitu právnych predpisov vydávaných Úradom pre reguláciu sieťových odvetví.

---

[5] ONDROVÁ, J. - ÚRADNÍK, M. *Uprednostnenie právneho materializmu ako základná požiadavka moderného právneho štátu*. Praha : Leges, 2022. s. 39.
[6] čl. 125 ods. 1 písm. b) Ústavy Slovenskej republiky.

Podľa § 4 zákona č. 250/2012 Z. z. o regulácii v sieťových odvetviach v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o regulácii v sieťových odvetviach“) je Úrad pre reguláciu sieťových odvetví orgánom štátnej správy pre oblasť regulácie sieťových odvetví s celoslovenskou pôsobnosťou.

Právna teória vymedzuje ústredné orgány štátnej správy ako stále orgány verejnej správy so špecializovanou pôsobnosťou, ktoré sa členia na ministerstvá a ostatné ústredné orgány štátnej správy, ktoré sa podľa ustanovenia čl. 122 ústavy zriaďujú zákonom. Spoločným znakom všetkých ústredných orgánov štátnej správy je, že ide o monokratické orgány s celoštátnou územnou a čiastočnou vecnou pôsobnosťou vo veciach štátnej správy, pričom vzťahy medzi ústrednými orgánmi štátnej správy sú horizontálne, čo znamená, že sú na rovnakej úrovni a sú si tak navzájom rovnocenné, pričom ich spoločné, ale aj jednotlivé činnosti upravené príslušnými právnymi predpismi riadi, koordinuje a kontroluje vláda Slovenskej republiky. Ústredné orgány štátnej správy sú samostatnými právnickými osobami, ktoré na základe zákonov a v ich medziach vydávajú právne predpisy uverejňované v Zbierke zákonov Slovenskej republiky. Na základe zákonného splnomocnenia môžu ústredné orgány štátnej správy vydávať všeobecne záväzné právne predpisy, ako sú vyhlášky, výnosy a opatrenia.[7]

Otázkou právneho postavenia Úradu pre reguláciu sieťových odvetví sa Ústavný súd Slovenskej republiky zaoberal už vo svojej predchádzajúcej rozhodovacej činnosti. V uznesení sp. zn. PL. ÚS 28/03 z 5. mája 2003 okrem iného judikoval, že úrad je síce orgánom štátnej správy, ale nie ústredným orgánom štátnej správy, čo vyplýva aj z toho, že zákon o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení zákona č. 143/2002 Z. z. medzi ostatnými ústrednými orgánmi štátnej správy Úrad pre reguláciu sieťových odvetví neuvádza. Navyše v súvislosti so zriadením úradu[8] a jeho právomocou vydávať všeobecne záväzné právne predpisy bol novelizovaný aj zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 1/1993 Z. z. o Zbierke zákonov Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o zbierke zákonov“), ktorý rozšíril okruh legitimovaných subjektov na vydávanie právnych predpisov o *„iné orgány štátnej správy“*. Tým bol uprednostnený formálny výklad práva.

V tomto kontexte si je potrebné uvedomiť jednu významnú skutočnosť týkajúcu sa právneho *„statusu“* Úradu pre reguláciu sieťových odvetví. Predchádzajúci právny predpis platný na úseku regulácie sieťových odvetví, zákon č. 276/2001 Z. z. o regulácii v sieťových

[7] VRABKO, M. a kol. *Správne právo hmotné. Všeobecná časť.* Bratislava : C. H. Beck, 2012. s. 127 – 128.
[8] Zákonom č. 276/2001 Z. z. o regulácii v sieťových odvetviach a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

odvetviach a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, v ustanovení § 4 vymedzil postavenie Úradu pre reguláciu sieťových odvetví „len“ ako orgánu štátnej správy, pričom s prihliadnutím na predmet regulácie podľa § 3 a pôsobnosť úradu podľa § 6 označeného zákona možno uviesť, že aj tento zákon priznával Úradu pre reguláciu sieťových odvetví pôsobnosť v rámci celého územia Slovenskej republiky. V porovnaní s právnou úpravou vymedzenia Úradu pre reguláciu sieťových odvetví platnou a účinnou v súčasnosti možno konštatovať podobnosť zákonnej textácie a rovnaké vymedzenie postavenia Úradu pre reguláciu sieťových odvetví ako orgánu štátnej správy. Rozdielom je len skutočnosť, že zákon o regulácii v sieťových odvetviach v ustanovení § 4 ods. 1 doplnil „prívlastky“ Úradu pre reguláciu sieťových odvetví ako orgánu *„pre oblasť regulácie sieťových odvetví“* a *„s celoslovenskou pôsobnosťou“*.

Uplatnením formálno-právneho pohľadu na postavenie Úradu pre reguláciu sieťových odvetví preto nebolo možné tento orgán považovať za ústredný orgán štátnej správy a ani za ostatný ústredný orgán štátnej správy v zmysle zákona o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy. To však podľa názoru Ústavného súdu Slovenskej republiky uvedenom v náleze sp. zn. PL. ÚS 17/2014 z 22. júna 2016 neznamená, že normatívne právne akty Úradu pre reguláciu sieťových odvetví nespadajú pod preskúmavaciu právomoc ústavného súdu v zmysle čl. 125 ods. 1 písm. b) ústavy, pričom ústavný súd sa na tomto mieste vymedzil aj proti niektorým záverom citovaného uznesenia sp. zn. PL. ÚS 28/03 z 5. mája 2003.

Rozsah a oblasť právnych vzťahov, ktoré je Úrad pre reguláciu sieťových odvetví oprávnený upraviť vydaním všeobecne záväzných právnych predpisov, je uvedený v § 40 zákona o regulácii v sieťových odvetviach s názvom *„Splnomocňujúce ustanovenia“*. Zo zákonného vymedzenia postavenia[9] a pôsobnosti[10] Úradu pre reguláciu sieťových odvetví a s prihliadnutím na jeho právomoci uvedené v § 9 ods. 1 písm. a) v spojení s § 40 zákona o regulácii v sieťových odvetviach, ako aj v spojení s § 1 ods. 1 a § 12 ods. 1 písm. a) zákona o zbierke zákonov vyplýva, že pre oblasť regulácie sieťových odvetví Úrad pre reguláciu sieťových odvetví materiálne plní funkciu ústredného orgánu.[11]

Ústavný súd Slovenskej republiky vo svojom náleze PL. ÚS 17/2014 z 22. júna 2016 ďalej vyjadril svoj právny názor, podľa ktorého by bolo v rozpore s úmyslom ústavodarcu

---

[9] Podľa § 4 ods. 2 zákona o regulácii v sieťových odvetviach postupuje Úrad pre reguláciu sieťových odvetví pri výkone svojej pôsobnosti nestranne a nezávisle, pričom štátne orgány, orgány územnej samosprávy, iné orgány verejnej moci ani ďalšie osoby nesmú ovplyvňovať úrad pri vykonávaní jeho pôsobnosti.
[10] Podľa § 4 ods. 1 zákona o regulácii v sieťových odvetviach je Úrad pre reguláciu sieťových odvetví orgánom štátnej správy pre oblasť regulácie sieťových odvetví s celoslovenskou pôsobnosťou.
[11] Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 17/2014 zo dňa 22.06.2016.

zveriť ústavnému súdu právomoci negatívneho zákonodarcu vo vzťahu k normatívnym právnym aktom prijímanými orgánmi verejnej moci od zákonodarného zboru až po miestne orgány štátnej správy a orgány územnej samosprávy podľa čl. 125 ústavy, ak by iba pre absenciu zákonného označenia určitého orgánu štátnej správy ako ústredného orgánu štátnej správy alebo miestneho orgánu štátnej správy boli všeobecne záväzné právne predpisy prijímané týmto *„neoznačeným"* orgánom štátnej správy vyňaté z preskúmavacej právomoci ústavného súdu v zmysle č. 125 ústavy. Osobitne pritom ústavný súd zdôraznil, že práve na základe zákonného vymedzenia postavenia, pôsobnosti a právomoci Úrad pre reguláciu sieťových odvetví materiálne plní úlohy ústredného orgánu pre konkrétnu oblasť štátnej správy. Navyše je potrebné v tejto súvislosti a pri vyrovnaní sa s nastolenou otázkou prihliadať podľa ústavného súdu aj na ustanovenie čl. 124 ústavy, podľa ktorého je ústavný súd nezávislý súdny orgán ochrany ústavnosti.

Uvedený právny názor ústavného súdu je opätovne možné označiť za materiálny prístup k výkladu a aplikácii právnych predpisov, keď nepostupuje len stricto facto podľa formálneho označenia, v tomto prípade orgánu verejnej moci, ale prihliada aj na širšie súvislosti, ktoré dotvárajú rozsah pôsobnosti a právomoci Úradu pre reguláciu sieťových odvetví. Prijatý právny názor ústavného súdu o materiálnom vnímaní Úradu pre reguláciu sieťových odvetí ako ústredného orgánu štátnej správy tak možno považovať za prístup uceleného vnímania textu právnej normy, ako aj účelu konania pred ústavným súdom.[12]

V prípade prijatia výkladu, podľa ktorého ústavný súd nemá právomoc posudzovať súlad všeobecne záväzného právneho predpisu orgánu štátnej správy, ktorý v príslušnom právnom predpise, ale ani v samotnom zákone o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy nie je výslovne označený ako ústredný orgán štátnej správy alebo miestny orgán štátnej správy, nastala by podľa ústavného súdu situácia, že všeobecné záväzné právne predpisy takéhoto nevoleného „úradníckeho" orgánu štátnej správy by nepodliehali súdnej kontrole ústavnosti a zákonnosti ústavným súdom. Obdobne ani kontrole správnymi súdmi, ktoré v zmysle § 357 a nasledujúce zákona č. 162/2015 Z. z. Správneho súdneho poriadku v znení neskorších predpisov rozhodujú len o súlade všeobecne záväzného nariadenia obce, mesta, mestskej časti alebo samosprávneho kraja so zákonom, nariadením vlády a všeobecne záväznými právnymi predpismi ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy, pričom všeobecne záväzné právne predpisy občanmi voleného zákonodarného zboru a

[12] ONDROVÁ, J. - ÚRADNÍK, M. *Uprednostnenie právneho materializmu ako základná požiadavka moderného právneho štátu*. Praha : Leges, 2022. s. 124.

občanmi voleného zastupiteľstva na samosprávnej úrovni naproti tomu podliehajú prieskumu ich ústavnosti a zákonnosti ústavným súdom, resp. všeobecnými súdmi. A teda zákony prijímané Národnou radou Slovenskej republiky a všeobecné záväzné nariadenia prijímané zastupiteľstvami na samosprávnej úrovni by sa v prípade prijatia citovaného výkladu umenšili pred všeobecne záväznými právnymi predpismi takého „neoznačeného" orgánu štátnej správy, čo nie je v reprezentatívnej demokracii prijateľné.[13]

Záverom vydaného nálezu sp. zn. PL. ÚS 17/2014 ústavný súd zdôraznil, že *„ak by sme mali na takýto orgán štátnej správy, ktorý by nemal byť zaradený ani pod kategóriu ústredných orgánov štátnej správy, ani pod kategóriu orgánov miestnej štátnej správy považovať za orgán štátnej správy sui generis (alebo ‚iný orgán štátnej správy' v zmysle uznesenia sp. zn. PL. ÚS 28/03), nezodpovedal by takýto výklad ústavnej norme podľa čl. 122 ústavy, ktorý predpokladá zriaďovanie ústredných orgánov štátnej správy a miestnych orgánov štátnej správy".* Podľa právneho názoru ústavného súdu je znenie čl. 123 ústavy, podľa ktorého ministerstvá a iné orgány štátnej správy na základe zákonov a v ich medziach môžu vydávať všeobecne záväzné právne predpisy, ak sú na to splnomocnené zákonom, je potrebné vnímať prizmou ustanovenia čl. 122 ústavy v spojení s právomocou ústavného súdu a významom čl. 125 ústavy a ustáliť, že *„iným orgánom štátnej správy"* v zmysle čl. 123 ústavy sa myslia iba: 1. ostatné ústredné orgány štátnej správy, teda iné od ministerstiev a 2. miestne orgány štátnej správy predpokladané práve znením čl. 122 ústavy.

Na podklade uvedených skutočností je možné zjednodušene uviesť, že Ústava Slovenskej republiky rozoznáva len dve kategórie orgánov štátnej správy, a to ústredné orgány štátnej správy, pod ktoré sa subsumujú ministerstvá a ostatné ústredné orgány štátnej správy, a druhou kategóriou orgánov štátnej správy sú miestne orgány štátnej správy. Skutočnosť, či určitý orgán štátnej správy zriadený zákonom je ministerstvom, musí vyplývať z jeho výslovného označenia ako „ministerstvo" v zákone. Ide o požiadavku princípu právnej istoty v súvislosti s ústavným vymedzením zloženia vlády ako vrcholného orgánu výkonnej moci, keďže podľa ustanovenia čl. 109 ods. 1 ústavy sa vláda skladá z predsedu, podpredsedov a ministrov, ako aj v súvislosti s výkonom právomocí zverených ústavou vláde. Naopak to, či určitý orgán štátnej správy zriadený zákonom, ktorý nie je v príslušnom zákone výslovne označený ako ministerstvo, je v postavení ústredného orgánu štátnej správy alebo miestneho orgánu štátnej správy, vyplýva nielen z výslovného označenia toho-ktorého orgánu štátnej

[13] Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 17/2014 zo dňa 22.06.2016.

správy za ústredný orgán štátnej správy alebo miestny orgán štátnej správy v zákone, ale v prípade jeho „neoznačenia“ (t. j. ak zákonodarca výslovne neurčí, či ide o ústredný alebo miestny orgán štátnej správy) aj z právnej úpravy jeho postavenia, pôsobnosti a právomoci.[14] Uvedeným tak ústavný súd prisvedčil materiálnemu vnímaniu a nachádzania skutočného významu právnej normy za súčasného odmietnutia výlučného právneho formalizmu, ktorého uplatnenie v posudzovanom prípade by znamenalo výrazne obmedzený prístup nielen k vnímaniu postavenia Úradu pre reguláciu sieťových odvetví, ale došlo by aj k obmedzeniu právomoci Ústavného súdu Slovenskej republiky na preskúmavanie konformity právnych predpisov nižšej právnej sily s právnymi predpisy vyššej právnej sily, tak ako to predpokladá aj ústava v ustanovení čl. 125. Uprednostnenie materiálneho prístupu tak má svoje opodstatnenie aj na účely ochrany ústavnosti a konformity právneho poriadku Slovenskej republiky ako celku.

K zmene právneho postavenia Úradu pre reguláciu sieťových odvetví stricto iure došlo až zákonom č. 7/2024 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Podľa § 21 ods. 2 zákona o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy má s účinnosťou od 1. februára 2024 Úrad pre reguláciu sieťových odvetví postavenie ostatného ústredného orgánu štátnej správy.

2. Úrad verejného zdravotníctva Slovenskej republiky

Uvedené uprednostnenie právneho materializmu vytvára priestor, aby aj iné orgány štátnej správy s celoštátnou pôsobnosťou boli vnímané ako ústredný orgán štátnej správy. Predmetné konštatovanie potvrdzuje aj nedávna judikatúra Ústavného súdu Slovenskej republiky k právnemu postaveniu Úradu verejného zdravotníctva Slovenskej republiky, ktorý aj napriek tomu, že je zriadený zákonom, nie je ústredným orgánom štátnej správy, keďže tak nie je označený v ustanovení § 3 a ani v dikcii § 21 zákona o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy. Napriek tomu, podľa ústavného súdu je aj Úrad verejného zdravotníctva Slovenskej republiky potrebné považovať za orgán štátnej správy v zmysle čl. 123 ústavy, keďže je zriadený zákonom a je splnomocnený na vydávanie všeobecne záväzných právnych predpisov.[15] V tejto súvislosti plénum Ústavného súdu Slovenskej republiky v uznesení sp. zn. PL. ÚS 10/2021 z 13. júla 2021 opäť s odkazom na materiálny prístup

[14] Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 17/2014 zo dňa 22.06.2016.
[15] Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III. ÚS 291/2021 zo dňa 27.04.2021.

judikovalo, že v zmysle čl. 125 ods. 1 písm. b) Ústavy Slovenskej republiky ústavný súd rozhoduje o súlade všeobecne záväzných právnych predpisov ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy. Dôsledkom výslovného znenia čl. 122 ústavy tak je, že každý orgán štátnej správy sa musí považovať buď za ústredný, alebo za miestny. Ak jeho postavenie nie je možné *prima facie* určiť, treba postupovať podľa materiálnych kritérií, keďže samotné nezaradenie orgánu štátnej správy ani do jednej kategórie nemôže mať za následok vylúčenie jeho normotvorby z prieskumu ústavným súdom. V súvislosti s tzv. pandemickou normotvorbou na úseku verejného zdravotníctva ústavný súd uviedol, že pôsobnosťou Úradu verejného zdravotníctva Slovenskej republiky (na rozdiel od regionálnych úradov verejného zdravotníctva) je celé územie Slovenskej republiky, a teda je potrebné tento orgán verejnej moci na účely čl. 125 ods. 1 písm. b) ústavy považovať za ústredný orgán štátnej správy, a to aj napriek tomu, že v zmysle zákona o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy Úrad verejného zdravotníctva nepatrí medzi ústredné orgány štátnej správy.

3. Finančné riaditeľstvo Slovenskej republiky

V korelácii uvedených skutočností sa predkladá otázka, či je možné prednesenú optiku posudzovania právneho postavenia štátnych orgánov aplikovať aj na Finančné riaditeľstvo Slovenskej republiky (ďalej aj „finančné riaditeľstvo“), pretože obdobne ako Úrad pre reguláciu sieťových odvetví, ale napríklad aj ako Úrad verejného zdravotníctva Slovenskej republiky,[16] aj finančné riaditeľstvo vykonáva svoju pôsobnosť na celom území Slovenskej republiky.[17]

Vo všeobecnosti, s účinnosťou od 1. januára 2012 finančné riaditeľstvo nahradilo dovtedy existujúce Daňové riaditeľstvo Slovenskej republiky a Colné riaditeľstvo Slovenskej republiky, pričom uskutočnené zmeny boli výsledkom realizácie prvej etapy programu UNITAS, ktorý mal zabezpečiť výber daní, odvodov a cla na jednom mieste.[18] Po novele orgánov finančnej správy vykonanej prijatím nového zákona č. 35/2019 z. z. o finančnej správe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, predstavuje Finančné riaditeľstvo Slovenskej republiky jeden z orgánov finančnej správy, ktorý je z hľadiska spôsobu hospodárenia rozpočtovou organizáciou zapojenou na štátny rozpočet prostredníctvom rozpočtovej kapitoly Ministerstva financií Slovenskej republiky. V rámci svojej pôsobnosti

[16] K tomu pozri: Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 8/2021 zo dňa 01.12.2021.
[17] § 4 ods. 1 zákona č. 35/2019 Z. z. o finančnej správe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
[18] KUBINCOVÁ, S. - LEITNEROVÁ, L. *Finančné právo. I. časť. Právna úprava rozpočtov, meny, devízového práva a práva finančného trhu.* Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela – Belianum: Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 2015. s. 54.

uskutočňuje právomoci zverené príslušnými zákonmi na úseku finančnej správy a aj v rámci úlohy zabezpečovať jednotné uplatňovanie právnych predpisov a medzinárodných zmlúv vydáva interné normatívne právne akty.

Jeden z protiargumentov posúdenia Finančného riaditeľstva Slovenskej republiky ako ústredného orgánu štátnej správy by mohlo predstavovať jeho hierarchické postavenie v štruktúre finančnoprávnych orgánov, pretože napríklad o odvolaniach proti rozhodnutiam finančného riaditeľstva rozhoduje Ministerstvo financií Slovenskej republiky,[19] ktoré aj v zmysle zákona o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy predstavuje ústredný orgán štátnej správy. Ipso facto, vnímanie finančného riaditeľstva ako ústredného orgánu štátnej správy by v kontexte odvolacieho konania vytvorilo priestor na úvahy porušujúce horizontálne postavenie ústredných orgánov štátnej správy, teda ich vnímanie ako navzájom rovnocenných. V nadväznosti na priznanie postavenia ústredných orgánov štátnej správy Úradu pre reguláciu sieťových odvetví a Úradu verejného zdravotníctva Slovenskej republiky si je potrebné uvedomiť, že kým o odvolaní proti rozhodnutiu Úradu pre reguláciu sieťových odvetví rozhoduje v zásade rada úradu,[20] čím aj inštitút odvolania a rozhodovania o ňom zostáva z materiálnej aj obsahovej stránky na úrovni úradu a jeho rady, tak pri Úrade verejného zdravotníctva sa rozhodovanie o odvolaní *„presúva“* na orgán druhej inštancie, akým je Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky,[21] čím sa odvolacie konanie proti rozhodnutiu Úradu verejného zdravotníctva podobá konaniu o opravnom prostriedku proti rozhodnutiu Finančného riaditeľstva Slovenskej republiky.

V konklúzii uvedeného je preto nutné optiku priznania postavenia ústredného orgánu štátnej správy de facto všetkým orgánom s celoštátnou pôsobnosť vykladať reštriktívne, a to tak, že sa týmto orgánom štátnej správy priznáva postavenie ústredného orgánu, ale len na určitú, presne vymedzenú oblasť, akou je ich normotvorná činnosť.

Pokiaľ ide o prieskum normatívnych právnych aktov vydaných práve orgánmi, ktoré nie sú formálne označené ako ústredné orgány štátnej správy, ale vykonávajú svoju pôsobnosť na území celej Slovenskej republiky, Ústavný súd Slovenskej republiky v uznesení o prijatí návrhu na začatie konania č. k. PL. ÚS 10/2021 z 13. júla 2021 konštatoval, že podľa čl. 125 ods. 1 písm. b) ústavy rozhoduje o súlade všeobecne záväzných právnych predpisov ministerstiev a

[19] § 3 ods. 1 písm. g) zákona č. 35/2019 Z. z. o finančnej správe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
[20] § 18 ods. 3 zákona o regulácii v sieťových odvetviach.
[21] § 4 ods. 1 písm. c) zákona č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

ostatných ústredných orgánov štátnej správy a dôsledkom výslovného znenia čl. 122 ústavy je, že každý orgán štátnej správy sa musí považovať buď za ústredný, alebo za miestny. V prípadoch, keď postavenie štátneho orgánu je sporné a nie je ho možné prima facie určiť, treba postupovať podľa materiálnych kritérií. Podľa Ústavného súdu Slovenskej republiky len samotné nezaradenie orgánu štátnej správy ani do jednej z dvoch kategórií orgánov štátnej správy nemôže mať za následok vylúčenie normotvorby tohto štátneho orgánu z ústavnoprávneho prieskumu podľa čl. 125 ústavy.

V spojení s uvedenými skutočnosťami a posudzovaním normatívnych právnych aktov vydávaných orgánmi štátnej správy – in abstracto si je potrebné uvedomiť aj právnu povahu ich normotvornej činnosti. Vychádzajúc zo stabilnej rozhodovacej praxe Ústavného súdu Slovenskej republiky je možné rezultovať, že predmetom konania o súlade právnych predpisov podľa čl. 125 ústavy nebude akýkoľvek normatívny právny akt. Je dôležité, aby právny predpis spĺňal základné kvalifikačné znaky, a to všeobecná záväznosť[22] a publikovanie v Zbierke zákonov Slovenskej republiky alebo iným zákonom aprobovaným spôsobom vyžadovaným na publikáciu konkrétneho právneho predpisu za súčasného splnenia, že ide o niektorý z právnych predpisov označených v ustanovení čl. 125 ústavy. Tým sa odôvodňuje rezultát, že pre konanie o súlade právnych predpisov musí byť splnená esenciálna podmienka, že predmetom ústavnoprávneho prieskumu môže byť len právny predpis, ktorý je explicitne uvedený v čl. 125 ústavy.

Z uznesenia Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 14/2017 z 11. októbra 2017 vyplýva, že ústavnosť interných inštrukcií ústavný súd v konaní o súlade právnych predpisov neposudzuje, pretože týmto normatívnym aktom chýba všeobecná záväznosť.

---

[22] K tomu pozri: uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 11/94 zo dňa 06.10.1994, v ktorom súd judikoval: *„Z predchádzajúceho rozboru vyplýva záver, že vyhláška ministra zdravotníctva ČSR č. 27/1950 Ú. v. II. diel, nespĺňa z formálneho hľadiska, t. j. z hľadiska spôsobu jej publikácie (v oznamovacej časti úradného vestníka) objektívne potrebné požiadavky, aby mohla byť považovaná za všeobecne záväzný právny predpis. Takéto požiadavky nespĺňa ani jej obsahová časť. ... Vzhľadom na spomenutý počet a obsah jej ustanovení, nemôže citovaná vyhláška spĺňať požiadavku vnútorne usporiadaného, jednotného a neprotirečivého celku, vytvoreného z noriem, ktoré majú na seba nadväzovať a byť v logickom súlade. U citovanej vyhlášky ďalej absentuje normatívny jazyk (vrátane sémantiky) typický pre právny predpis. Uvedené konštatovanie je dôvodom na vyslovenie záveru, že vyhláška č. 27/1950 Ú. v. II. nezodpovedá požiadavkám všeobecnej záväznosti právneho predpisu. Podobne ani jej obsahová stránka (jednoduché vymenovanie značného počtu nehnuteľností, ktoré boli znárodnené poštátnením podľa zák. č. 125/1948 Zb.) nezodpovedá požiadavkám všeobecnej záväznosti právneho predpisu. Z dôvodu, že citovaná vyhláška ministra zdravotníctva ČSR nespĺňa kritériá všeobecne záväzného právneho predpisu ministerstva alebo iného ústredného orgánu štátnej správy, nie je splnená jedna zo základných podmienok vyplývajúca z čl. 125 písm. b/ Ústavy Slovenskej republiky. Ústavný súd nemôže prijať na ďalšie konanie návrh o súlade právnych predpisov, ak takýto návrh nespĺňa základnú požiadavku konania tohto druhu, t. j. existencia dvoch právnych predpisov, o súlade ktorých má rozhodnúť (podľa § 37 ods. 1 zák. č. 38/1993 Z. z. ... právny predpis nižšej právnej sily je v rozpore s právnym predpisom vyššej právnej sily ...).“*

Právna teória definuje normatívny právny akt v širšom ponímaní tak, že zahŕňa aj vnútorné predpisy, akými sú aj organizačné akty a interné normatívne akty,[23] pričom ide o právne predpisy, ktoré sú záväzné len pre adresátov vo vnútri štátnej správy, nie však mimo nej. Keďže interný normatívny právny akt nemá všeobecnú záväznosť, je vylúčený aj z ústavnoprávneho posudzovania v konaní o súlade právnych predpisov.

Na strane druhej, o všeobecnej záväznosti by sme mohli viesť dlhšiu polemiku, pretože aj keď interná záväznosť právneho predpisu pôsobí najmä vo vzťahu k zamestnancom určitého štátneho orgánu, pokiaľ ide o interný právny akt týkajúci sa úpravy spoločného postupu pri výklade a aplikácii právnych predpisov, dôsledkom nesprávneho interného postupu môže byť aj nesprávny alebo dokonca až nezákonný individuálny právny akt (rozhodnutie v konkrétnej právnej veci), čím sa de facto interný predpis stáva predpisom so všeobecnými účinkami, respektíve predpisom s účinkami zasahujúcimi aj do práv a povinností tretích subjektov rozdielnych od personálneho substrátu štátneho orgánu.

V konklúzii uvedeného a s prihliadnutím na skutočnosť, že Finančné riaditeľstvo Slovenskej republiky síce vydáva podzákonné právne predpisy,[24] ale tieto nemajú právnu formu všeobecne záväzného právneho predpisu, pričom ide o interné normatívne právne akty smerujúce dovnútra organizácie finančnej správy, uvedené právne akty finančného riaditeľstva sú vylúčené aj z ústavnoprávneho prieskumu. Na podklade uvedeného sa odôvodňuje záver, že finančnému riaditeľstvu nie je možné v otázke posudzovania konformity jeho normotvornej činnosti a ani v inej obsahovej náplni jeho pôsobnosti priznať postavenie ústredného orgánu štátnej správy.

Záver

Pri výklade a aplikácii ustanovení právnych predpisov je nepochybne potrebné vychádzať primárne z ich doslovného (gramatického) znenia, avšak orgán verejnej moci nie je doslovným znením zákonného ustanovenia viazaný absolútne. Môže a dokonca sa musí od doslovného znenia právneho textu odchýliť, a to v prípadoch, keď si to zo závažných dôvodov vyžaduje účel zákona, systematická súvislosť alebo požiadavka ústavne súladného výkladu zákonov a ostatných všeobecne záväzných právnych predpisov (čl. 152 ods. 4 ústavy). V

[23] Napríklad: PRUSÁK, J. *Teória práva*. Bratislava : Právnická fakulta UK, 2001. s. 195 – 196; GERLOCH, A. *Teorie práva*. 6. aktualizované vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2013. s. 72 – 73.

[24] Interné normatívne právne akty finančná správa označuje ako *„interné riadiace akty“,* medzi ktoré zaraďuje vlastné právne akty nazývané ako nariadenia, smernice, poriadky, rozhodnutia, metodické pokyny, oznámenia, príkazy a zaraďuje sem aj rozkazy ministra financií Slovenskej republiky a politiky [online]. [cit. 2024-03-20]. Dostupné na internete: https://www.financnasprava.sk/sk/financna-sprava/legislativa/interne-riadiace-akty

takýchto prípadoch sa potom prirodzene musí zároveň vyvarovať svojvôle a svoju interpretáciu právnej normy musí založiť na racionálnej argumentácii.[25] Predmetné stanovisko znamená nielen postupný odklon od striktného právneho formalizmu, ale aj uplatňovanie materiálnej optiky, a to aj na definovanie[26] a vymedzenie postavenia orgánov verejnej moci.

Zoznam bibliografických odkazov

Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

GERLOCH, A. *Teorie práva*. 6. aktualizované vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2013. 310 s. ISBN 978-80-7380-454-1.

KUBINCOVÁ, S. - LEITNEROVÁ, L. *Finančné právo. I. časť. Právna úprava rozpočtov, meny, devízového práva a práva finančného trhu*. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela – Belianum, 2015. 400 s. ISBN 978-80-557-0877-5.

KUBINCOVÁ, S. Subjekty verejnej moci vo finančnom práve a ich právne vymedzenie. In *Štát a právo* [online]. 2024, roč. 11, č. 1. s. 25-34 [cit. 2024-03-29]. ISSN 2644-643X. Dostupné na internete: https://doi.org/10.24040/sap.2024.11.1.25-34

ONDROVÁ, J. - ÚRADNÍK, M. *Uprednostnenie právneho materializmu ako základná požiadavka moderného právneho štátu*. Praha : Leges, 2022. 196 s. ISBN 978-80-7502-620-0.

PRUSÁK, J. *Teória práva*. Bratislava : Právnická fakulta UK, 2001. 308 s. ISBN 80-7160-146-2.

ŠEVCOVÁ, K. Princíp ústnosti v civilnom konaní ako element spravodlivého konania a jeho autenticita - 1. vyd. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2019. 70 s. ISBN 978-80-557-1620-6.

ŠEVCOVÁ, K. Dimenzia princípu ústnosti v civilnom konaní. In: EPI Právny systém [elektronický zdroj]. Žilina : Poradca podnikateľa, 2020. - ISSN 2644-4674. - 4.2.2020, s. [1-8]. Dostupné na: https://www.epi.sk/odborny-clanok/dimenzia-principu-ustnosti-v-civilnom-konani.htm

[25] Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. II. ÚS 303/2023 zo dňa 06.03.2024, Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III. ÚS 307/2012 zo dňa 12.02.2013. Obdobne: Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III. ÚS 341/07 zo dňa 01.07.2008, Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III. ÚS 271/2011 zo dňa 27.09.2011.

[26] K tomu pozri: KUBINCOVÁ, S. Subjekty verejnej moci vo finančnom práve a ich právne vymedzenie. In *Štát a právo* [online]. 2024, roč. 11, č. 1. s. 25-34 [cit. 2024-03-29]. Dostupné na internete: https://doi.org/10.24040/sap.2024.11.1.25-34

Nález Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. Pl. ÚS 43/93 zo dňa 12.04.1994.

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. II. ÚS 303/2023 zo dňa 06.03.2024.

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III. ÚS 271/2011 zo dňa 27.09.2011.

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III. ÚS 307/2012 zo dňa 12.02.2013.

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III. ÚS 341/07 zo dňa 01.07.2008.

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 17/2014 zo dňa 22.06.2016.

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 8/2021 zo dňa 01.12.2021.

Ústavný zákon č. 460/1992 Zb. Ústavy Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 10/2021 zo dňa 13.07.2021.

Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 11/94 zo dňa 06.10.1994.

Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 14/2017 zo dňa 11.10.2017.

Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 28/03 zo dňa 05.05.2003.

Vyhláška Úradu pre reguláciu sieťových odvetví č. 221/2013 Z. z., ktorou sa ustanovuje cenová regulácia v elektroenergetike v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 250/2012 Z. z. o regulácii v sieťových odvetviach v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 276/2001 Z. z. o regulácii v sieťových odvetviach a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 314/2018 Z. z. o Ústavnom súde Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 35/2019 z. z. o finančnej správe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 7/2024 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 1/1993 Z. z. o Zbierke zákonov Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

Lenka Pastieriková[1]

Obhajca *ex offo*, s poukazom na problematiku postavenia obhajcu v konaní proti ušlému v aplikačnej praxi pri absencií vzťahu/skutočnej dôvery medzi klientom a advokátom.

Kľúčové slová

Advokát, obhajca, konanie proti ušlému, ex offo.

Abstrakt

V rámci trestného konania je obhajcom ex offo taký obhajca (advokát), ktorý je ustanovený v prípade povinnej obhajoby, alebo v prípade ak obvinená osoba žiada obhajcu, ale nemá na jeho financovanie dostatok prostriedkov. Jedným z prípadov povinnej obhajoby v zmysle platnej legislatívy je konanie proti ušlému – t. j. osoba proti ktorej sa trestné konanie vedie sa buď skrýva alebo ju nie je možné nájsť. V trestnom konaní smie byť obhajcom iba advokát, a práve advokáti majú najčastejšie ustanovené trestné veci, v ktorých nie je možné obvineného nájsť – tzn. príslušné orgány určia tejto osobe obhajcu ex offo. Faktom na zamyslenie je však to, že takto ustanovený obhajca má v trestnom konaní obhajovať osobu, ktorú nikdy nevidel a ani nemal možnosť s ňou viesť rozhovor ohľadne danej trestnej veci.

Keywords

Advocate, defence counsel, proceedings against the deceased, ex officio.

Abstract

In criminal proceedings, the defence counsel is the ex officio defence counsel (lawyer) who is appointed in the case of a compulsory defence or if the accused person requests a defence counsel but does not have sufficient funds to finance one. One of the cases of compulsory defence under the legislation in force is proceedings against a fugitive - i.e. the person against whom the criminal proceedings are being conducted is either in hiding or cannot be found. In criminal proceedings, only a lawyer may act as defence counsel, and it is lawyers who most often have criminal cases in which the accused cannot be found - i.e. the competent authorities appoint an ex officio defence counsel for that person. It is, however, a fact to consider that a defence counsel appointed in this way has to defend a person in criminal proceedings whom he has never seen or had the opportunity to interview in relation to the criminal case in question.

Úvod

V rámci trestného konania je obhajcom *ex offo* taký obhajca (advokát), ktorý je ustanovený v prípade povinnej obhajoby, alebo v prípade ak obvinená osoba žiada obhajcu, ale nemá na jeho financovanie dostatok prostriedkov. Jedným z prípadov povinnej obhajoby

[1] JUDr. Lenka Pastieriková, Advokátka, Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva.

v zmysle platnej legislatívy je konanie proti ušlému – t. j. osoba proti ktorej sa trestné konanie vedie sa buď skrýva alebo ju nie je možné nájsť. V trestnom konaní smie byť obhajcom iba advokát, a práve advokáti majú najčastejšie ustanovené trestné veci, v ktorých nie je možné obvineného nájsť – tzn. príslušné orgány určia tejto osobe obhajcu *ex offo*. Faktom na zamyslenie je však to, že takto ustanovený obhajca má v trestnom konaní obhajovať osobu, ktorú nikdy nevidel a ani nemal možnosť s ňou viesť rozhovor ohľadne danej trestnej veci. Týmto pádom je objektívne nemožné naplniť požiadavku dostatočného poskytnutia právnych služieb zo strany advokáta zastupujúceho klienta v postavení ušlého, nakoľko mu nie sú známe všetky skutočnosti zo strany tejto osoby. V aplikačnej praxi potom často dochádza v prípade nálezu/prihlásenia ušlej osoby podávanie sťažností na Slovenskú advokátsku komoru, ktorá tieto sťažnosti prejednáva v rámci disciplinárneho konania. Konania proti ušlému v rámci konania pred súdom sú veľmi náročné. Nie z titulu obsahu alebo teda prejednávanej kauzy, ale od počiatočnej absencie vzťahu medzi klientom a advokátom (obvineným a obhajcom), ako advokátom, ktorý výkon obhajoby predpokladá. Jednoducho povedané, v pojednávacej miestnosti sa stretne sudca, prokurátor a obhajca, ktorého úlohou je obhajovať práva osoby ktorej názor k prípadu nikdy nepočul – ide samozrejme o tie prípady konania proti ušlému, kedy ani obhajca nie je a nikdy nebol s touto osobou v kontakte.

1. Právo na obhajobu v trestnom konaní a postavenie obhajcu

Právo na obhajobu má svoj základ v Ústave Slovenskej republiky (čl. 40 ods. 3) ako aj v Dohovore o ochrane ľudských práv a základných slobôd Rady Európy z roku 1950, kde je toto právo subsumované pod právo na spravodlivé súdne konanie (čl. 6 ods. 3 písm. c), nakoľko ide o zásadný prvok spravodlivého procesu (najmä z dôvodu, že nie každý, je schopný sa sám obhajovať, prípadne nie je znalý právnych predpisov). V rámci trestného konania je toto právo vyjadrené v ustanovení § 9 ods. 2 Trestného poriadku slovami: *„Každý, proti komu sa vedie trestné konanie, má právo na obhajobu“.* Ide o jedno zo základných práv obvineného. Právo na obhajobu zabezpečuje predovšetkým dve podstatné úlohy, prvou je, aby nedošlo k odsúdeniu nevinnej osoby a druhou je, aby bola osoba odsúdená iba za to, čo reálne aj spáchala. Podstatnou súčasťou vyššie uvedeného práva na obhajobu je právo obvineného mať obhajcu a radiť sa s ním o spôsobe obhajoby. Ide o tzv. formálnu obhajobu – materiálnou obhajobou označujeme právo obvineného obhajovať sa osobne, ktoré vyplýva z rozhodnutia Ústavného súdu SR II. ÚS 34/1999, v ktorom vyjadril názor, že *„článkom 50 ods. 3 Ústavy SR sa obvinenému nezaručuje len právo obhajovať sa prostredníctvom obhajcu. Obvinený sa v súlade s Ústavou SR môže obhajovať sám“*.

Obhajca je právnym zástupcom osoby, proti ktorej je vedené trestné konanie, pričom jeho primárnou funkciou je obvinenému zabezpečiť všestrannú pomoc. Obhajca v prvom rade dbá na to, aby počas celého trestného konania boli v prospech obvineného využité všetky práva, ako aj prostriedky obhajoby, ktoré Trestný poriadok priznáva obvinenému, aby obvinený nebol z dôvodu neznalosti predpisov trestného práva (prípadne aj pre neznalosť ďalších relevantných právnych predpisov) ukrátený na svojich právach. Obhajca je samostatným subjektom trestného konania, čo vyplýva zo skutočnosti, že má značný vplyv na priebeh trestného konania pričom na uskutočňovanie tohto vplyvu mu priznáva Trestný poriadok určité práva a zároveň ukladá určité povinnosti (§ 10 ods. 10). Ako subjekt trestného konania však zásadne vystupuje v mene obvineného, s jeho súhlasom a v medziach jeho súhlasu. Aj z tohto dôvodu je možné konštatovať, že obhajca je v trestnom konaní zástupcom obvineného, ktorý vystupuje v prospech obvineného, obhajuje jeho záujmy tým, že mu poskytuje právne rady a vykonáva v jeho mene jednotlivé úkony slúžiace na obhajobu a spolupracuje s obvineným pri výkone jeho práv. Dôležitým faktom je, že obhajca nemôže vystupovať vo vlastnom mene, a to ani v konaní proti ušlému.[2] Obhajca má zabezpečiť lepšiu pozíciu pre obvineného z pohľadu odborného, čo sa prejavuje najmä v znalosti právneho poriadku, ale taktiež aj pre samotnú obhajobu obvineného, ktorý stojí sám proti orgánom činným v trestnom konaní a súdu. Úlohou obhajcu je teda poukazovať na dôkazy (skutočnosti), ktoré sú v prospech obvineného, a snažiť sa o dosiahnutie preňho najpriaznivejšieho rozhodnutia, pričom však treba podotknúť, že najpriaznivejšie rozhodnutie pre obvineného neznamená vždy len zastavenie trestného stíhania, resp. oslobodenie spod obžaloby, no niekedy je priaznivé rozhodnutie i uloženie miernejšieho trestu odsudzujúcim rozsudkom, podmienečné zastavenie trestného stíhania podobne – závisí vždy od individuálneho posúdenia prípadu.

Advokát je povinný pri výkone advokácie (obhajoby klienta v trestnom konaní) chrániť a presadzovať práva a záujmy klienta a riadiť sa jeho pokynmi (§ 2 zákona o advokácií). V prípadoch, že by boli pokyny klienta v rozpore so všeobecne záväznými právnymi predpismi, nie je nimi viazaný, pričom o tejto skutočnosti svojho klienta vhodným spôsobom poučí. Zároveň má povinnosť pri výkone advokácie postupovať s odbornou starostlivosťou – konať svedomito, čestne, primeraným spôsobom a dôsledne využívať ako aj uplatňovať v záujme svojho klienta všetky právne prostriedky (a zákonné postupy), čo podľa svojho presvedčenia považuje za prospešné. Zákon o advokácií v ustanovení § 18 ods. 2 stanovuje advokátovi

[2] IVOR, I., POLÁK, P., ZÁHORA, J. *Trestné právo procesné I. Všeobecná časť.* 2. vydanie. Bratislava : Wolters Kluwer SR s. r. o., 2021, s. 247.

taktiež dbať na účelnosť a hospodárnosť poskytovaných právnych služieb. Obhajcom obvineného v trestnom konaní môže byť pri splnení zákonných podmienok aj zahraničný advokát. Trestný poriadok obsahuje aj negatívne vymedzenie pojmu obhajca, teda ten, kto ním v trestnom konaní byť nemôže aj napriek faktu, že je advokátom, teda splnil formálnu požiadavku stanovenú Trestným poriadkom. Obhajcom nemôže byť ten advokát, ktorý už bol v predmetnom trestnom konaní pribratý ako znalec, tlmočník alebo prekladateľ. Zároveň ani vtedy, ak bol svedok prejednávaného skutku (§ 36 ods. 3 TP). Predmetné ustanovenie obmedzujúce kombináciu procesných postavení advokáta a znalca, tlmočníka alebo prekladateľa alebo svedka prejednávaného skutku je prevenciou proti predpojatosti a nedosiahnutiu spravodlivého trestného konania.[3]

Na druhej strane však nie je zákonnou prekážkou advokáta byť obhajcom v konkrétnej tá skutočnosť, že bol orgánmi činnými v trestnom konaní predvolaný ako svedok a vypovedal v procesnom postavení svedka, ak *de facto* nebol svedkom prejednávaného skutku – bolo by v rozpore so zákonom, ak by bol advokát účelovo predvolaný ako svedok za účelom znemožniť mu procesné postavenie obhajcu obvineného v konkrétnej trestnej veci. Samotné predvolanie advokáta orgánom činným v trestnom konaní, v rámci ktorého uvedie, že nebol svedkom prejednávaného skutku, a existencia zápisnice o výsluchu v spise nespôsobuje samo o sebe prekážku v zmysle 36 ods. 3 TP , ktorá bráni advokátovi byť obhajcom obvineného v danom trestnom konaní, pretože predpokladom tohto ustanovenia je, že by advokát bol faktickým svedkom skutku, ktorý sa prejednáva. V určitom prípade sa na obhajcu vzťahuje zákaz výsluchu svedka podľa § 129 ods. 2 TP, z ktorého vyplýva, že obhajca nesmie byť ako svedok vypočúvaný o tých skutočnostiach, ktoré sa dozvedel pri výkone obhajoby.

Advokát musí zachovať mlčanlivosť o všetkých skutočnostiach, o ktorých sa dozvedel v súvislosti s výkonom advokácie, ak osobitný predpis na úseku predchádzania a odhaľovania legalizácie príjmov z trestnej činnosti a financovania terorizmu neustanovuje inak. Tejto povinnosti ho môže pozbaviť jedine klient, a po smrti klienta iba jeho právny nástupca.[4] V prípade, ak má klient viacero právnych nástupcov, za účelom pozbavenia advokáta povinnosti mlčanlivosti je potrebný súhlasný prejav vôle všetkých právnych nástupcov klienta, pričom takýto súhlas musí mať písomnú formu. Advokát (obhajca) má povinnosť zachovať mlčanlivosť aj v prípade, ak ho síce klient alebo všetci jeho právni nástupcovia pozbavia tejto

[3] ČENTĚŠ, J., KURILOVSKÁ, L., ŠIMOVČEK, I., BURDA, E. a kol. *Trestný poriadok I. §1 - §195.* Bratislava : C. H. Beck, 2021,. s 206

[4] Treba však dodať, že Povinnosť zachovávať mlčanlivosť sa nevzťahuje na prípad, ak ide o zákonom uloženú povinnosť prekaziť spáchanie trestného činu (§ 29 ods. 9 zákona o advokácii, § 341 TZ, § 129 ods. 3 TP).

povinnosti, ak však usúdi, že pozbavenie povinnosti zachovávať mlčanlivosť je v neprospech klienta.

Treba dodať aj to, že pri jednotlivých úkonoch trestného konania pred začatím trestného stíhania sa s účasťou obhajcu nerátalo, nakoľko sa malo za to, že ešte niet obvineného (nebolo vznesené obvinenie), uvedené však novelizáciou TP zo dňa 15.03.2024, bolo upravené, a to § 33b TP. Účasť obhajcu teda nie je možné absolútne vylúčiť, pretože že každá osoba, ktorá je predvolaná podať vysvetlenie, či predvolaná na výsluch, môže odmietnuť vypovedať bez prítomnosti svojho advokáta. Uvedená skutočnosť vyplýva na jednej strane z § 20 ods. 1 zákona o advokácií, podľa ktorého *„každý má právo na poskytnutie právnych služieb, o ktoré môže požiadať ktoréhokoľvek advokáta“*, a na strane druhej aj z čl. 47 ods. 2 samotnej Ústavy SR, podľa ktorého *„každý má právo na právnu pomoc v konaní pred súdmi, inými štátnymi orgánmi alebo orgánmi verejnej správy od začiatku konania”*.

Zadržanie osoby podozrivej zo spáchania trestného činu, prípadne osoby zadržanej pri trestnom čine alebo bezprostredne po ňom, nakoľko takáto osoba (podozrivý) sa môže už pred vznesením obvinenia domáhať možnosti radiť sa so svojím obhajcom a požadovať, aby obhajca bol prítomný pri jej výsluchu. Takýto výklad pramení zo zákonnej úpravy, podľa ktorej sa pri výsluchu podozrivej osoby použijú ustanovenia o výsluchu obvineného, vrátane práva obvineného radiť sa s obhajcom, čo v prípade podozrivej osoby znamená s advokátom (§ 85 ods. 6 TP). Podľa § 196 ods. 1 má právo na právnu pomoc advokáta aj osoba, ktorú na základe trestného oznámenia alebo iného podnetu treba vypočuť k okolnostiam nasvedčujúcim tomu, že mohla spáchať trestný čin.

Na obvineného je v zmysle ustanovenia § 36 ods. 4 TP delegovaná zodpovednosť za včasnosť zvolenia si obhajcu, prípadne za včasné podanie žiadosti o ustanovenie obhajcu v zmysle § 40 ods. 2 TP. Pri zmene obhajcu nie je zvolenie obhajcu alebo ustanovenie obhajcu podľa § 40 ods. 2 TP dôvodom na zmenu termínu už nariadeného úkonu trestného konania — ustanovenie má brániť zbytočným taktickým prieťahom trestného konania zo strany obvineného, resp. jeho účinky zastupovania obhajcom nastávajú okamihom doručenia splnomocnenia alebo patrenia o ustanovení obhajcu konajúcemu orgánu činnému v trestnom konaní alebo súdu.[5] Účinky zastupovania obhajcom nastávajú až okamihom doručenia splnomocnenia (prípadne opatrenia o ustanovení obhajcu konajúcemu orgánu činnému v trestnom konaní alebo súdu). Trestný poriadok rozlišuje inštitút zvoleného a ustanoveného

[5] ZÁHORA, J., ŠIMOVČEK, I., POLÁK, P. a kol. Trestný poriadok Komentár: Zväzok I. (§ 1 až 195). 1. vydanie. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2023, s. 126.

obhajcu, pričom tomu sa v predmetnom článku venovať bližšie nebudeme. Považujeme však potrebné poukázať na prípady povinnej obhajoby, teda situácie, kedy obvinený obhajcu mať musí. Trestný poriadok taxatívne vymedzuje v ustanoveniach § 37 a 38 prípady, kedy obvinený musí mať obhajcu, nakoľko je to v záujme rešpektovania jeho ústavného práva na právnu ochranu a práva na obhajobu (aj čl. 6 ods. 3 písm. c) Dohovoru). Ide o zabezpečenie práva na obhajobu v prípadoch, keď by inak mohlo byť úplne uplatnenie práva na obhajobu sťažené. Uvedené prípady Trestný poriadok všeobecne označuje pojmom *„povinná obhajoba"*. V týchto taxatívne stanovených prípadoch musí mať obvinený obhajcu, a to už od doby, kedy dôvod obhajoby vznikol. Ak je tento dôvod povinnej obhajoby daný už od vznesenia obvinenia, musí mať obvinený obhajcu od vznesenia obvinenia. V prípadoch kedy má obvinený viacero trestných vecí, a v každom z nich je daný niektorý z dôvodov povinnej obhajoby, musí mať obvinený obhajcu v každom samostatnom trestnom konaní. Trestný poriadok rozlišuje medzi subjektívnymi (napr. obvinený je pozbavený spôsobilosti na právne úkony alebo jeho spôsobilosť na úkony je obmedzená) a objektívnymi dôvodmi (napr. obvinený je vo väzbe), kedy je dosiahnutie realizácie práva na obhajobu značne sťažené. Ustanovenie § 38 TP upravuje ešte prípady povinnej obhajoby obvineného v rámci vykonávacieho konania. Obvinený sa v prípade stanovenom podľa § 37 ods. 4 TP (konanie o obzvlášť závažnom zločine) môže po prvej porade s obhajcom vzdať práva na obhajobu, a to výslovným vyhlásením, pričom takéto vyhlásenie je možné vziať späť.

2. Konanie proti ušlému

Uvedené konanie predstavuje jeden z osobitných spôsobov konania, ktorý je upravený v siedmej hlave tretej časti Trestného poriadku v rámci ustanovení § 358 až § 362. Určitou osobitosťou tohto konania je, že Trestný poriadok umožňuje vykonať konanie aj proti osobe, ktorá ušla pred trestným stíhaním, a súčasne na strane druhej prostredníctvom osobitne upraveného procesného postupu zaručuje zachovanie procesných práv takémuto ušlému páchateľovi. Dôvodom osobitného procesného postupuje je na jednej strane záujem spoločnosti na tom, aby neprítomnosť páchateľa, ktorý sa vyhýba trestnému stíhaniu, nepredstavovala prekážku pre trestné konanie, a na strane druhej aj záujem spoločnosti na zabezpečení procesných práv takémuto páchateľovi, hoci ich nevykonáva osobne. Nakoľko konanie proti ušlému do určitej miery obmedzuje právo na spravodlivý proces – predovšetkým právo obvineného zúčastniť sa na trestnom konaní a osobne sa obhajovať, možno uvedený postup aplikovať jedine na stanovený účel, t. j. umožniť orgánom činným v trestnom konaní stíhať páchateľa trestného činu aj v jeho neprítomnosti (neprichádza do úvahy v záujme urýchlenia

vybavenia veci alebo uľahčenia dôkaznej situácie). V osobitných ustanoveniach Trestného poriadku sú stanovené podmienky konania proti ušlému, ako aj následky nastávajúce po odpadnutí dôvodov na vykonávanie tohto spôsobu konania. Odchýlky od všeobecných zásad trestného konania, ktoré sa uplatňujú v konaní proti ušlému, sa týkajú všetkých štádií trestného konania. Dôvody na osobitný spôsob konania proti ušlému nemusia existovať hneď na začiatku trestného konania, ale môžu vzniknúť kedykoľvek v jeho priebehu. Od okamihu vzniku dôvodov na konanie proti ušlému bude súd postupovať podľa osobitných ustanovení.[6]

Ďalšia osobitosť konania proti ušlému sa v zmysle ustanovenia § 359 týka obhajoby – predmetné ustanovenie má garantovať ušlej osobe právo na obhajobu. Osobná neprítomnosť obvineného a s tým spojená nemožnosť vykonávania práv obvineného ním osobne, podčiarkuje potrebu, že obvinený musí mať v konaní proti ušlému vždy obhajcu. Ten má rovnaké práva ako obvinený. Trestný poriadok výslovne stanoví, že konanie proti ušlému je dôvodom povinnej obhajoby, prostredníctvom ktorej má byť zaistené právo na obhajobu, riadne objasnenie veci a spravodlivé rozhodnutie. Preto súd, hneď ako zistí, že sú splnené podmienky pre konanie proti ušlému, musí obvinenému ustanoviť obhajcu (ak mu nebol zvolený). Z povahy veci vyplýva, že pôjde predovšetkým o ustanoveného obhajcu. Zvolený obhajca prichádza do úvahy vtedy, ak bol obhajca zvolený ušlému obvinenému niektorou z oprávnených blízkych osôb (§ 39 ods. 2 TP) alebo si obhajcu zvolil samotný obvinený ešte v čase, keď bol prítomný. Obhajca disponuje právami obvineného.

Tu treba dodať, že nie každá neprítomnosť obvineného má za následok začatie konania proti ušlému avšak iba účelová neprítomnosť obvineného s cieľom vyhnúť sa trestnému stíhaniu môže mať za následok, že sa toto konanie vykoná v jeho neprítomnosti, nakoľko ako sme už uviedli vyššie, určitým spôsobom ide o narušenie základných princípov spravodlivého súdneho procesu, napr. v zmysle ustanovenia § 2 ods. 7 TP „*Každý má právo, aby jeho trestná vec bola spravodlivo a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom v jeho prítomnosti tak, aby sa mohol vyjadriť ku všetkým vykonávaným dôkazom, ak tento zákon neustanovuje inak"* ako aj čl. 48 ods. 2 Ústavy SR, v zmysle ktorého má *„každý právo, aby sa jeho vec verejne prerokovala bez zbytočných prieťahov a v jeho prítomnosti a aby sa mohol vyjadriť ku všetkým vykonávaným dôkazom."* Z týchto dôvodov je konanie proti ušlému obmedzené iba na prípady, keď sa obvinený sa vyhýba trestnému stíhaniu alebo obvinený sa nachádza v zahraničí alebo sa skrýva – vychádza to z ustanovenia § 358 ods. 1 TP. Obhajca má

[6] ZÁHORA, J., ŠIMOVČEK, I., POLÁK, P. a kol. Trestný poriadok Komentár: Zväzok II. (§ 196 až 569). 1. vydanie. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2023, s. 600.

v zmysle Trestného poriadku v prípade konania proti ušlému tie isté práva ako obvinený. Môžeme sa stretnúť aj s názormi, že v niektorých prípadoch má obhajca aj širšie práva ako obvinená osoba, takže jeho činnosť môže dôsledne „nahradiť" neprítomnosť obvineného. Obhajca by mal byť zároveň svojím povolaním garantom profesionality a odbornosti pri uplatnení obhajoby, mala by to byť osoba s príslušným vzdelaním a morálnymi kvalitami, vyžadovanými od advokátov v rámci pôsobenia v Slovenskej advokátskej komore a teda mal by mať nielen práva, ale mal by ich vedieť aj v dostatočnej miere uplatniť v prospech neprítomného obvineného.[7] V tomto prípade je potrebné poukázať na to už uvedené prípady, kedy obhajca nie je v žiadnom kontakte a ušlým a ani ho nikdy nevidel a nepoznal. V takom prípade je veľmi subjektívne zhodnotiť, čo je pre obvineného najviac prospešné. Je potrebné zodpovedať si otázku, do akej miery je záujem obhajcu identický so záujmom obvineného, a do akej miery má obhajca reálnu motiváciu zastupovať záujmy svojho klienta v najširšej možnej miere.

Okrem povinností obhajcu v zmysle ustanovenia § 44 ods. 1 TP sú povinnosti advokáta voči klientovi upraveno aj v ustanovení § 18 zákona o advokácií. Ak dôjde k zavinenému porušeniu povinností v prípade konania proti ušlému, je možné advokáta postihovať v zmysle § 56 ods. 2 zákona o advokácií rôznymi druhmi postihov, ktorými v zmysle predmetného ustanovenia sú:

a) písomné napomenutie,
b) verejné napomenutie,
c) peňažnú pokutu až do výšky stonásobku minimálnej mesačnej mzdy ustanovenej osobitným predpisom,
d) pozastavenie výkonu advokácie uložené od šiestich mesiacov do troch rokov,
e) vyčiarknutie zo zoznamu advokátov, zoznamu advokátskych koncipientov, zoznamu euroadvokátov, zoznamu zahraničných advokátov alebo zoznamu medzinárodných advokátov.

Je však potrebné dodať, že ani jedna z vyššie uvedených sankcií sa nedá porovnávať s trestami hroziacimi obvinenému v zmysle trestnoprávnych noriem. Aj z tohto dôvodu je potrebné objektívne skonštatovať, že advokát v porovnaní s obvineným nemá rovnakú motiváciu brániť sa proti sankciám, ktoré v trestnom konaní hrozia. Aj z tohto dôvodu má priami kontakt obhajcu so svojim klientom význam.

[7] BLAŽEK, R.: Možné porušenie práva na obhajobu v konaní proti ušlému in Justičná revue, 67, 2015, č. 1, s. 74 – 83.

Záver

V predmetnom článku upriamujeme pozornosť na fakt, že v rámci konania proti ušlému na jednej strane nie je dostatočným spôsobom chránené právo obvineného na spravodlivý proces a jeho právo na obhajobu – predovšetkým z dôvodu, že obhajcovia veľmi často nevyužívajú všetky účinné prostriedky obrany obvineného, ktoré im priznáva Trestný poriadok, ale aj z dôvodu, že samotní obvinení nedisponujú dostatočným právnym vedomím, aby si vedeli uvedomiť dôsledky svojho vyhýbania sa trestnému stíhaniu a s tým spojené následky právoplatného odsúdenia v konaní proti ušlému. Na druhej strane, ak obhajca s obvineným v tomto konaní nekomunikoval, nepozná ho ani s ním nikdy nebol v kontakte, nie je podľa nášho názoru možné jednoznačným spôsobom vysloviť záver, že či obhajca v danej veci v maximálnej možnej miere konal v prospech obvinenej osoby, na čo by pri svojej rozhodovacej činnosti mal brať ohľad aj disciplinárny senát Slovenskej advokátskej komory, v prípade, ak bola zo strany obvineného podaná sťažnosť na obhajcu z dôvodu údajného nedostatočného výkonu práv a povinností v prípade konania proti ušlému.

Zoznam bibliografických odkazov

BLAŽEK, R.: Možné porušenie práva na obhajobu v konaní proti ušlému; Justičná revue, 67, 2015, č. 1, s. 74 – 83.

ČENTĚŠ, J., KURILOVSKÁ, L., ŠIMOVČEK, I., BURDA, E. a kol. *Trestný poriadok I. §1 - §195.* Bratislava : C. H. Beck, 2021.

Dohovor Rady Európy o ochrane ľudských práv a základných slobôd zo 4.XI.1950 .

IVOR, I., POLÁK, P., ZÁHORA, J. *Trestné právo procesné I. Všeobecná časť.* 2. vydanie. Bratislava : Wolters Kluwer SR s. r. o., 2021, 596 s. ISBN 978-80-571-0332-5.

SVÁK, J., BALOG, B., POLKA, L. *Orgány ochrany práva*, 1. vydanie. Wolters Kluver a.s. Bratislava, 229 s. 2017 ISBN 978-80-8168-698-6.

ZÁHORA, J., ŠIMOVČEK, I., POLÁK, P. a kol. Trestný poriadok Komentár: Zväzok I. (§ 1 až 195). 1. vydanie. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2023, 948 s. ISBN 978-80-7676-271-8.

ZÁHORA, J., ŠIMOVČEK, I., POLÁK, P. a kol. Trestný poriadok Komentár: Zväzok II. (§ 196 až 569). 1. vydanie. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2023, 1184 s. ISBN 978-80-7676-271-8.

Zákon č. 301/ 2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 460/ 1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky.

Zákona č. 586/2003 Z. z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.

Martin Skaloš[1]

Obchodovanie s ľuďmi na území súčasnej Slovenskej republiky a Českej republiky v historickom a právnom kontexte

Kľúčové slová

Obchodovanie s ľuďmi. Československá republika. Trestný zákon. Nútená práca. Prostitúcia. Otroctvo.

Abstrakt

Obchodovanie s ľuďmi je široká a aktuálna téma v každom čase, či už v minulosti alebo aj v súčasnosti. Autor sa podujal spracovať aktuálnu kriminologickú, policajnú a aj trestnoprávnu problematiku obchodovania s ľuďmi na základe zásadného historického pohľadu s tým, že kontinuálne od začiatku 20. storočia ponúka náhľad na riešené otázky, ktoré súvisia s touto problematikou. Taktiež autor poukazuje na skutočnosť, že ako bývalá Československá republika, tak aj súčasná Slovenská i Česká republika vždy participovali na potláčaní tohto negatívneho javu.

Keywords

Human trafficking. Czechoslovak Republic. Criminal Code. Forced labor. Prostitution. Slavery.

Abstract

Human trafficking is a broad and current topic at all times, whether in the past or today. Author undertook to process the current criminological, police and the criminal issue of human trafficking on the grounds of a substantial historical perspective in order to offer a view on the questions of interest related to human trafficking since the early 20th century. The author also points to the fact that both the former Czechoslovak Republic and the current Slovak Republic and Czech Republic have always participated in suppressing this negative phenomenon.

Úvod

Na úvod je potrebné poznamenať, že máloktorý trestný čin má takú bohatú históriu ako práve obchodovanie s ľuďmi. Existujú mnohé dôkazy ešte spred dôb starovekého Ríma a Grécka, že ľudia využívali svoju silu v neprospech slabších. Mocnejší uväzňovali a zotročovali slabších, aby ich mohli využívať na manuálne práce alebo sexuálne uspokojenie. Pri obchodovaní s ľuďmi v súčasnom ponímaní možno vlastne v prenesenom slova zmysle hovoriť o novodobom obchode s otrokmi. Táto analógia sa dá použiť z dôvodu, že samotná podstata obchodovania s ľuďmi je viac ako blízka otroctvu.

V právnych predpisoch na našom území obchodovanie s ľuďmi bolo možné najprv

[1] doc. JUDr. PhDr. Martin Skaloš, PhD., Katedra dejín štátu a práva, Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Komenského 20, 974 01 Banská Bystrica, Slovenská republika. E-mail: martin.skalos@umb.sk

spáchať len voči osobám mužského pohlavia, následne došlo k presadeniu, že obeťami môžu byť len ženy a dievčatá, až sa právna úprava ustálila do podoby, ktorá nezohľadňuje pohlavie obetí. Vývojom prešli aj formy obchodovania s ľuďmi, pričom niektoré dnes nelegálne formy činnosti boli v minulosti celkom bežnou záležitosťou.

Obchodovanie s ľuďmi predstavuje v súčasnej dobe jednu z najrozšírenejších foriem medzinárodného organizovaného zločinu, ktorá je spojená so závažným porušovaním základných ľudských práv a slobôd. Ide o fenomén, ktorý okrem iného výrazne súvisí s prebiehajúcim procesom globalizácie a ktorý v súčasnej dobe podľa niektorých zdrojov prináša jeho organizátorom zisky porovnateľné so ziskami z nelegálneho obchodu s drogami alebo zbraňami. Vzhľadom na tieto skutočnosti a obludný rozmer tohto javu sa potreba efektívnej medzinárodnej spolupráce a následného prenášania jej „záverov" do vnútroštátnych predpisov jednotlivých krajín stala postupne nevyhnutnou.

1. Obchodovanie s ľuďmi do začiatku 20. storočia

Pôvod trestného činu Obchodovania s ľuďmi možno hľadať už v antických formách otroctva, či obchodovania s otrokmi, kedy sa slobodní ľudia mohli sami zotročiť ako dôsledok ich finančnej insolventnosti alebo sa do tohto stavu dostávali pre porušenia práv. Antické spoločnosti ako Egypt, Grécko, či Rím boli na otroctve priam postavené, považovali ho v celom rozsahu za morálne akceptovateľné. Odlišný rozmer nadobudlo obchodovanie s ľuďmi začiatkom 20. storočia, keď sa k otroctvu, resp. obchodu s otrokmi, ktorý bol dovtedy spájaný s presunom afrických otrokov do Európy alebo Severnej Ameriky pridala účasť na prostitúcii a sexuálnom vykorisťovaní žien a dievčat v Európe.

Veľkú časť ľudskej histórie bolo obchodovanie s ľuďmi považované za prijateľné. Už prvé písomné pramene ľudskej civilizácie, teda zachované písomné záznamy zo Sumeru indikujú, že obchodníci obchodovali s ľuďmi ako s komoditou. Všetky veľké civilizácie od Starovekej Mezopotámie (Chammurapiho zákonník), cez Antický svet a stredovek (aj napriek výhradám katolíckej cirkvi) až do modernej doby považovali otroctvo, prípadne obchodovanie s ľuďmi za normu, nie za výnimku. Za negatívny jav začalo otroctvo byť posudzované až spoločne s rozvojom humanizmu a racionalizmu cez mysliteľov ako Adam Smith a Baron de Montesquie.[2]

Prvé záznamy o trestnosti konania, ktoré by sme dnes kvalifikovali ako trestný čin

[2] V českých krajinách bolo dňa 1. novembra 1781 zrušené otroctvo vydaním Patentu o zrušení nevoľníctva.

obchodovania s ľuďmi, pochádzajú už z roku 1579, keď Českým zemským snemom ako záväzná kodifikácia mestského práva bola prijatá Práva městská království českého známa skôr ako Koldínův zákon. Ako tzv. „plagium" bola označovaná „lstivá, nešlechetná krádež aneb přechovávání lidí". „Lstivou, nešlechetnou krádeží nebo přechováváním lidí" sa rozumelo, keď „někdo odvedl a ukryl otci syna nebo pánu služebníka, a tyto osoby ošacoval, prodával a posílal k zavedení do ciziny." Trestom za takéto konanie bola poprava.

Obchodovanie s ľuďmi sa dostalo do povedomia spoločnosti až v 19. storočí, keď zaznamenalo rozkvet vďaka kolonizovaniu Ameriky. Cez Atlantický oceán, priamo z Afriky, boli denne do Ameriky dovážaní otroci z čierneho kontinentu na lodiach. Títo boli nútení pracovať na plantážach alebo v baniach. Na pozadí tohto obchodu stála Veľká Británia. Parlament zakázal otroctvo v Británii v roku 1807, no v jej kolóniách bolo otroctvo oficiálne zakázané až v roku 1833.[3]

Ďalším stupňom v historickom vývoji obchodovania s ľuďmi bol tzv. „obchod s bielym mäsom". V druhej polovici 19. storočia sa koncentroval najmä v Európe a Spojených štátoch, kde sa obchodníci sústredili na prevoz a predaj žien do moslimských háremov. Všeobecnejšie povedané, obchod s „bielym mäsom " je vlastne prostitúcia, či už legálna, alebo nelegálna – najčastejšie sa pozná podľa niekoľkých znakov, ktoré sa opakujú, a to donútenie, podvod a násilie.

Trestnoprávna úprava obchodovania so ženami bola na začiatku 20. storočia ešte celkom nedostatočná. Na druhej strane sa však obchod so ženami vzmáhal, využíval zdokonalené dopravné prostriedky, hospodársku tieseň obyvateľstva i zhovievavosť jednotlivých vlád k tomu, aby sa celosvetovo organizoval podľa všetkých pravidiel obchodu. Obchod so ženami, ktorý sa vždy obmedzoval na určité územie, sa stal medzinárodným javom. Bola pociťovaná potreba medzinárodnej spolupráce pri potlačovaní obchodu so ženami i potreba jeho medzinárodnej úpravy.[4]

2. Právna úprava obchodovania s ľuďmi v období medzivojnového Československa

Medzinárodný dohovor o potlačení obchodu s dievčatami (zo dňa 18. mája 1904) sa vo všeobecnosti považuje za prvú snahu medzinárodného spoločenstva potlačiť obchod s ľuďmi.

[3] Britská vláda pokračovala v proaktívnom úsilí o presadzovanie práva v boji proti obchodovaniu s ľuďmi. Spojené kráľovstvo zakázalo všetky formy obchodovania prostredníctvom zákona o sexuálnych trestných činoch z roku 2003, zákona o trestnej justícii (Škótsko) z roku 2003 a zákona o azyle a prisťahovalectve (zaobchádzanie so žiadateľmi atď.) z roku 2004. https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/42/contents.

[4] NEČADA, V. Obchodování s lidmi. In: *Trestní právo*, Praha: LexisNexis CZ, s.r.o., 2005, č. 1, s. 4.

Ďalší dokument na poli boja proti obchodovaniu s ľuďmi predstavoval medzinárodný dohovor o potláčaní obchodu s dievčatami (zo dňa 4. mája 1910).[5] Týmto dohovorom boli vnímané rozdiely medzi ženami plnoletými a neplnoletými.

Neplnoletým sa poskytovala absolútna ochrana (bez ohľadu na fakt, či sa dali najať dobrovoľne a pod.), zatiaľ čo plnoleté spadali pod ochranu dohovoru len za určitých kvalifikovaných okolností (ak je žena ľsťou a podvodom udržovaná v nevedomosti o svojom pravom určení, alebo ak o ňom aj vie, ale hrozbou, násilím, zneužitím právomoci alebo iným donucovacím prostriedkom je jej znemožnené, aby unikla).[6]

Prvým zákonom, ktorým bola po vzniku Československej republiky upravená problematika obchodovania s ľuďmi na našom území, bol zákon o vysťahovalectve č. 71/1922 Zb. zo dňa 15. februára 1922.[7] Ustanovením § 35 predmetného zákona malo byť trestom postihované dodávanie žien do cudziny, a to „ku smilným účelom". Prečinu sa podľa predmetného zákona dopúšťal ten, „kto osobu ženského pohlavia najal alebo dopravil do cudziny v úmysle, aby bola zneužitá ku chlipným účelom iného".

Čin bol zločinom:

a) ak bol spáchaný vyvolaním, resp. utvrdením omylu ženy o jej pravom zamestnaní v cudzine,

b) ak sa mala žena v cudzine použiť ku zosmilneniu prevádzkovanému na základe živnosti,

c) ak išlo o osobu pohlavne bezúhonnú,

d) ak bol vinník za tento zločin už potrestaný,

e) ak prevádzkoval túto činnosť na základe živnosti.[8]

Vrcholným opatrením v rámci problematiky „bieleho otroctva" bol Dohovor o otroctve z roku 1926, vydaný Spoločnosťou národov. Pre Československo vstúpil tento Dohovor do platnosti dňom 10.10. 1930 a je vyhlásený pod č. 165/1930 Zb. z. a n.[9] Dohovorom bolo

---

[5] Prístup Československej republiky k obidvom uvedeným dohovorom sa uskutočnil vyhláškou ministra zahraničných vecí pod č. 160/1922 Zb. z. a n. zo dňa 8. februára 1922 o prístupe Československej republiky k medzinárodnému dohovoru zo dňa 4. mája 1910 na potlačenie obchodu s dievčatami.

[6] Čl. 1 a 2 dohovoru. In: MADLIAK, J. - NAĎ, L. Boj proti obchodovaniu s ľuďmi na národnej a medzinárodnej úrovni. In: *Karlovarská právní revue.* Karlovy Vary: VŠKV, 2010, roč. 6, č. 2, s. 6.

[7] Ustanovenia tohto zákona boli platné až do prijatia prvého unifikovaného Trestného zákona, platného na území celého Československa, a to zák. č. 86/1950 Zb.

[8] MADLIAK, J. - NAĎ, L. Boj proti obchodovaniu s ľuďmi na národnej a medzinárodnej úrovni. In: *Karlovarská právní revue*, Karlové Vary: VŠKV, 2010, roč. 6, č. 2, s. 2.

[9] Druhým významným dohovorom je Dohovor o potlačovaní obchodovania s ľuďmi a využívania prostitúcie druhých osôb z roku 1949. Československá socialistická republika k Dohovoru pristúpila dňa 14. 3. 1958, ale Dohovor nebol publikovaný v Zbierke zákonov.

definované otroctvo ako „stav alebo pomer osoby, nad ktorou sa vykonávajú niektoré alebo všetky zložky vlastníckeho práva“, ďalej aj samotný obchod s otrokmi.[10] Na tento Dohovor nadväzovalo viacero ďalších medzinárodných dohovorov a iných protokolov, medzi ktoré patrí aj Dodatkový dohovor o zrušení otroctva z roku 1956, ktorý definíciu otroctva uvedenú v Parížskom dohovore doplnil o všetky formy otroctva, ako dlhové otroctvo, otrocké sobáše, nevoľníctvo alebo detské pracovné vykorisťovanie.

3. Obchodovanie s ľuďmi v Československu po 2. svetovej vojne

Obchodovanie s ľuďmi po druhej svetovej vojne[11] sa nieslo v znamení pokusov o zrušenie prostitúcie, ktoré sa však nikdy nepodarilo úspešne zrealizovať. Redukcia medzinárodného obchodovania s ľuďmi bola dôsledkom udalostí po vojne, najmä sociálnych zmien. Jednou z takýchto najvýznamnejších sociálnych zmien bolo postupné zrovnoprávňovanie žien a mužov. Organizácia spojených národov prijala v roku 1949 Dohovor o potláčaní obchodovania s ľuďmi a využívania na prostitúciu, ktorá sa stala základom boja proti celosvetovému problému. Až v osemdesiatych rokoch sa prvé zmeny prejavili, a to tak, že vo vyspelých krajinách obchodovanie s ľuďmi postupne upadalo.

Prijatím Trestného zákona č. 86/1950 Zb.[12] v znení neskorších predpisov došlo v bývalom Československu ku kodifikácii trestného práva hmotného.[13] Do ustanovenia § 243 tohto zákona bola zakomponovaná nová skutková podstata trestného činu, a to trestný čin obchod so ženami. Odňatím slobody na jeden až päť rokov sa potrestal ten páchateľ, ktorý do cudziny zlákal, najal alebo prepravil ženu v úmysle, aby tam bola použitá na pohlavný styk s niekým iným.[14] Kvalifikovanú skutkovú podstatu trestného činu obchodu so ženami páchateľ naplnil, ak spáchal uvedený trestný čin v úmysle, aby sa žena použila na pohlavný styk za odplatu, alebo ak sa spáchal takýto trestný čin na žene mladšej ako osemnásť rokov, alebo ak bola prítomná iná obzvlášť priťažujúca okolnosť.[15]

Posun k zvýšenej ochrany obete nastal prijatím nového hmotnoprávneho trestného

---

[10] ADAMUS, V. *Mezinárodní dokumenty o lidských právech: anglicky a česky.* Praha: Linde, 2000, s. 181 a nasl.

[11] Bližšie pozri SKALOŠ, M. *Slovenské a československé dejiny štátu a práva v rokoch 1945-1989*. Banská Bystrica: PrF UMB, 2011, s. 101-105.

[12] Bližšie pozri SOLNAŘ, V. - FENYK, J. - CISAŘOVÁ, D. *Základy trestní odpovědnosti. Podstatne prepracované a doplnené vydání*. Praha: Orac, 2004, s. 53 a nasl.

[13] Bližšie pozri SKALOŠ, M. *Slovenské a československé dejiny štátu a práva v rokoch 1945-1989*. Banská Bystrica: PrF UMB, 2011, s. 349-350.

[14] Týmto zákonom bolo vyhovené záväzkom vyplývajúcim z Medzinárodného Dohovoru o potlačovaní predaja plnoletých žien z roku 1933. Československo ratifikovalo Dohovor 27. júla 1935.

[15] Podľa § 243 bol obchod so ženami trestným činom, ale iba v prípade, že boli obchodované za hranice štátu a za účelom pohlavného styku.

kódexu - zákonom č. 140/1961 Zb., ktorý s účinnosťou od 1. januára 1962 zrušil Trestný zákon č. 86/1950 Zb. Do druhého oddielu ôsmej hlavy nazvanej „Trestné činy proti slobode a ľudskej dôstojnosti“, konkrétne do ustanovenia § 246 bola zakomponovaná skutková podstata trestného činu obchodovania so ženami za účelom prostitúcie.[16] Tento trestný čin v zmysle odseku 1 bol dokonaný, ak páchateľ do cudziny zlákal, najal alebo prepravil (stačilo prepravenie za hranice republiky) ženu v úmysle, aby sa tam použila na pohlavný styk s iným.[17] Na naplnenie subjektívnej stránky tohto trestného činu nemala vplyv okolnosť, že žena mala taký úmysel už pred zlákaním, najatím alebo prepravením do cudziny, prípadne, že taký úmysel pochopila až po uvedenom konaní páchateľa. Skutočnosť, že žena bola do zahraničia zlákaná v uvedenom úmysle za použitia podvodnej zámienky prostituovať v zahraničí, mohol mať význam iba z hľadiska hodnotenia stupňa nebezpečnosti konania páchateľa (R 113/1999).[18]

Zákonné ustanovenie o obchodovaní s deťmi bolo do Trestného zákona č. 140/1961 Zb. zakomponované na základe Dohovoru o právach dieťaťa zákonom č. 557/1991 Zb., ktorým sa mení a dopĺňa Trestný zákon z roku 1961. Dohovor o právach dieťaťa prijalo Valné zhromaždenie Spojených národov dňa 20. novembra 1989. Zmluvným stranám ukladal záväzok prijať opatrenia na zabránenie únosov detí, predávania detí a obchodovania s nimi za akýmkoľvek účelom a v akejkoľvek podobe.[19] Trestnoprávna úprava obchodovania s deťmi vychádzala z medzinárodného Dohovoru o právach dieťaťa, ktorý bol vyhlásený v Zbierke zákonov Slovenskej republiky pod č. 104/1991 Zb. Trestný čin obchodovania s deťmi bol zakomponovaný do ustanovenia § 216 a, resp. aj § 216 b Trestného zákona č. 140/1961 Zb., konkrétne do šiestej hlavy tohto zákona, nazvanej „Trestné činy proti rodine a mládeži.”[20]

[16] Trestnoprávna úprava trestného činu obchodovania so ženami vychádzala z medzinárodného Dohovoru o potláčaní a zrušení obchodu s ľuďmi a vykorisťovaní prostitúcie iných (zo dňa 2. decembra 1949), ktorý nebol publikovaný v Zbierke zákonov, ale vtedajšie Československo k nemu pristúpilo 14. marca 1958. Pristúpením k dohovoru prestali platiť uvedené predchádzajúce medzinárodné dohovory z rokov 1904, 1910, 1921, ako aj Dohovor o potláčaní obchodu so ženami z roku 1933.

[17] Princíp potreby cezhraničného pohybu zostal v platnosti, ale v prípade novej právnej úpravy postačovalo, ak páchateľ zabezpečil transport. Zároveň bol do tejto verzie zakomponovaný prvok súhlasu obete, ktorý bol pre vyhodnotenie činu braný ako irelevantný. Bližšie pozri ČEČOT, V. a kol. *Obchodovanie s ľuďmi alebo Otroctvo 21. storočia*. Sládkovičovo: FPJJ, 2013, s. 74.

[18] Uznesenie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 3 To 61/98 z 29. októbra 1998.

[19] NEČADA, V. Obchodování s lidmi. In: *Trestní právo*, Praha: LexisNexis CZ, s.r.o., 2005, č. 1, s. 6.

[20] ČEČOT, V. a kol. *Obchodovanie s ľuďmi alebo Otroctvo 21. storočia*. Sládkovičovo: FPJJ, 2013, s. 75.

4. Trestnoprávna úprava obchodovania s ľuďmi v samostatnej Slovenskej republike a Českej republike od roku 1993

Vtedajšia platná právna úprava vychádzala predovšetkým z Protokolu o prevencii, potláčaní a trestaní obchodovania s ľuďmi, osobitne so ženami a deťmi a zo Spoločného postupu prijatého Radou EÚ na základe čl. 3 Zmluvy o Európskej únii,[21] týkajúceho sa boja s nezákonným obchodovaním s ľuďmi a sexuálneho vykorisťovania detí. Vychádzajúc z posledných noviel tzv. „starého“ Trestného zákona (č. 140/1961 Zb. v znení neskorších predpisov) sa vzťahuje na obchodovanie s ľuďmi bez ohľadu na to, či ide o ženu, muža alebo dieťa, čím sa zabezpečuje rovnosť pohlaví v zmysle čl. 12 Ústavy SR a čl. 1 a 3 Listiny základných práv a slobôd.[22]

Zo znenia skutkovej podstaty trestného činu, ako aj jeho zaradenia do systematiky osobitnej časti Trestného zákona vyplýva, že jeho objektom je sloboda, slobodné rozhodovanie človeka. Vzhľadom na skutočnosť, že základná skutková podstata postihuje konania, ktoré sú, ako zákon uvádza, vykonávané „hoci aj so súhlasom" osoby, dajú sa v tomto prípade považovať za objekt trestného činu aj morálne zásady platné v demokratickom štáte.[23]

Protokol OSN o prevencii, potláčaní a trestaní obchodovania s ľuďmi, osobitne so ženami a deťmi, označovaný aj ako Palermský protokol, predstavuje dodatkový protokol Dohovoru OSN proti medzinárodnému organizovanému zločinu, na podpis ktorého vyslovila vláda Slovenskej republiky súhlas svojím uznesením č. 571 z 20. júna 2001.[24] Cieľom protokolu je predchádzať a bojovať proti obchodovaniu s ľuďmi, s osobitným zreteľom na ženy a deti, chrániť a pomáhať obetiam takéhoto obchodu s plným rešpektovaním ich ľudských práv a podporovať spoluprácu medzi zmluvnými stranami za účelom dosiahnutia týchto cieľov. Je v ňom upravená prvá všeobecne uznávaná definícia pojmu obchodovania s ľuďmi.[25]

Podľa Palermského protokolu sa pod pojmom „obchodovanie s ľuďmi“ rozumie: „verbovanie, preprava, transfer, prechovávanie alebo získanie ľudí pod hrozbou násilia, únosmi, podvodom, ľsťou, prinútením silou, zneužívaním pozície, v rámci ktorej nemá táto

---

[21] Počiatky hľadania riešení problematiky obchodovania s ľuďmi na pôde EÚ spadajú do začiatku 90. rokov minulého storočia, a to v súvislosti s podpísaním Zmluvy o Európskej únii, známej aj ako Maastrichtská zmluva (podpísaná dňa 7. februára 1992 v holandskom Maastrichte a nadobudla účinnosť dňa 1. novembra 1993), a zavedením III. piliera, v dôsledku ktorého došlo následne k prijatiu veľkého počtu predpisov rôznej právnej sily, rozličných iniciatív, opatrení a programov financovania.

[22] Ústavný Zákon č. 460/1992 Zb. a č. 23/1991 Zb.

[23] SAMAŠ, O. - STIFFEL, H. - TOMAN, P. *Trestný zákon. Stručný komentár*. Bratislava: Iura Edition, 2006, s. 363.

[24] Pre SR je platný od 21. októbra 2004, uverejnený je v Zbierke zákonov pod číslom 34/2005 Z. z. V Českej republike bol ratifikovaný dňa 17. 12. 2014 a do účinnosti vstúpil dňa 16. 1. 2015.

[25] NEČADA, V. Obchodovaní s lidmi. In: *Trestní právo*. Praha, LexisNexis CZ, s.r.o., 2005,č. 1, s. 5–6.

osoba žiadnu inú reálnu a akceptovateľnú možnosť, iba prijať uvedenú hrozbu, poskytovaním alebo prijímaním peňazí alebo iného prospechu za účelom získania súhlasu osoby, majúcej kontrolu nad inou osobou, s cieľom jej zneužívania. Zneužívanie zahŕňa, ako minimum, zneužívanie prostitúciou iných alebo iné formy sexuálneho zneužívania, vynútenú prácu alebo služby, otroctvo alebo praktiky podobné otroctvu, zotročovanie alebo odoberanie orgánov na nelegálne účely.“[26]

Veľmi závažnou bola novela Trestného zákona č. 421/2002 Z. z., ktorá novelizovala TZ č.140/1961 Zb. Uvedenou novelou bol zmenený názov ustanovenia § 246 Trestného zákona č. 140/1961 Zb., pričom pôvodná skutková podstata „obchodovanie so ženami“ bola nahradená novou skutkovou podstatou s názvom „obchodovanie s ľuďmi.“[27] Predmetný trestný čin sa teda po novele netýkal už iba žien. Rovnako závažnou zmenou bola aj skutočnosť, že zákonodarca sankciou postihoval nielen použitie iného na pohlavný styk, ale aj iné formy sexuálneho zneužívania, použitie na nútené práce, nevoľníctvo, otroctvo alebo iné podobné formy vykorisťovania alebo na neoprávnené odobratie orgánov alebo tkanív.[28] Z daných skutočností vyplýva značne rozšírená ochrana obetí obchodovania s ľuďmi, čo bolo spôsobené jednak výraznou zmenou náhľadu spoločnosti na problematiku obchodovania s ľuďmi ako aj medzinárodnými stimulmi a záväzkami, ktoré sa Slovenská republika zaviazala plniť.

Trestný zákon č. 140/1961 Zb. bol vo svojej viac ako 40-ročnej histórii, čo sa týka problematiky obchodovania s ľuďmi novelizovaný ešte raz a to zákonom č. 403/2004 Z. z., ktorý priniesol v súlade s trendmi, prebiehajúcimi v Európe, ďalšie rozšírenie sankcionovania konaní, spadajúcich pod problematiku obchodu s ľuďmi.

K ďalšej zmene Trestného zákona č. 140/1961 Zb. v Českej právnej úprave došlo zákonom č. 537/2004 Sb., keď problematika obchodovania s ľuďmi bola rozdelená do niekoľkých paragrafov.[29] Ako nové bolo uvedené obchodovanie za účelom otroctva, nevoľníctva alebo inej formy sexuálneho obťažovania, než bol pohlavný styk. Ďalšia

[26] HLINKA, J. - POLÁKOVÁ, L. Analýza medzinárodnej a národnej legislatívy týkajúcej sa obchodovania s ľuďmi. In: *Prílohy k záverečnej správe z vedeckovýskumných úloh*. Bratislava: MINV, 2011, s. 2.
[27] ČEČOT, V. a kol. *Obchodovanie s ľuďmi alebo Otroctvo 21. storočia*. Sládkovičovo: FPJJ, 2013, s. 75.
[28] Zmena v tomto smere v Českej republike prišla až zákonom č. 134/2002 Sb., keď bol predmet trestného činu rozšírený aj na mužov. Taktiež sa upravilo samotné znenie § 246 na trestný čin obchodovania s ľuďmi za účelom pohlavného styku. ďalšia zmena nastala v potrestaní páchateľa odňatím slobody na päť až dvanásť rokov, pokiaľ v súvislosti s trestným činom spôsobil ťažkú ujmu na zdraví, iné závažné následky alebo smrť.
[29] Trestný čin obchodovania s deťmi bol zakotvený v § 216a v hlave šiestej - Trestné činy proti rodine a mládeži. V hlave osmej (trestné činy proti slobodě a ľudskej dôstojnosti) v § 232a sa nachádzal trestný čin obchodovania s ľuďmi a § 233 trestný čin zavlečenia do cudziny.

zaznamenaná zmena bola veková hranica obete. Uvedený trestný čin mohol byť páchaný jednak na osobách mladších ako 18 rokov, a rovnako aj na dospelých osobách."[30]

Okrem Dohovoru Rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi z roku 2008 Slovenská republika pristúpila k väčšine medzinárodných dohôd týkajúcich sa boja proti obchodovaniu s ľuďmi (najmä k Dohovoru OSN proti nadnárodnému organizovanému zločinu a jeho Protokolom z roku 2000). Slovenská republika je tiež stranou niekoľkých Dohovorov Rady Európy o spolupráci v oblasti trestných záležitostí, predovšetkým Európskeho dohovoru o vzájomnej pomoci v trestných veciach z roku 1959 (ETS č. 030) a jeho Dodatkových protokolov (ETS č. 099 a ETS č. 182) a Dohovoru o kybernetickej kriminalite z roku 2001 (ETS č. 185).

Od 1. mája 2004 je Slovenská republika Členským štátom Európskej únie, a je preto viazaná príslušnou legislatívou EÚ na boj proti obchodovaniu s ľuďmi, najmä:

- Smernicou Európskeho parlamentu a Rady 2011/36/EÚ z 5. apríla 2011 o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania (ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2002/629/SVV);

- Smernicou Rady 2004/80/ES z 29. apríla 2004 o náhradách obetiam trestnej činnosti s cieľom možnosti podania žiadosti aj v inom členskom štáte, než v štáte trvalého bydliska žiadateľa;

- Smernicou Rady 2004/81/ES z 29. apríla 2004 o povoleniach na pobyt vydaných štátnym príslušníkom tretích krajín, ktorí sú obeťami obchodovania s ľuďmi, alebo ktorým bola poskytnutá pomoc pri nedovolenej imigrácii, a ktorí spolupracujú s príslušnými orgánmi.

Slovenská republika uzavrela ďalej dohody o spolupráci v trestnej oblasti (vrátane dohôd o policajnej spolupráci) s významným množstvom krajín, ktoré z hľadiska boja proti obchodovaniu s ľuďmi zahŕňajú krajiny pôvodu obetí obchodovania s ľuďmi, tranzitné a cieľové krajiny.

5. Právna úprava obchodovania s ľuďmi v Trestných kódexoch z roku 2005 a 2009

Dňa 1.1.2006 nadobudol účinnosť zákon č. 300/2005 Z. z. - Trestný zákon, ktorý predstavuje komplexnú rekodifikáciu (a nahradenie) dovtedy platného a celkovo viac ako 40-krát novelizovaného trestnoprávneho predpisu, a to Trestného zákona, ktorý bol uverejnený pod

[30] Do prijatia tohto novelizačného zákona bola všetkými predchádzajúcimi zákonmi poskytovaná ochrana iba pred cezhraničným obchodovaním s ľuďmi, od účinnosti zákona č. 537/2004 Sb. dochádza k odstráneniu znaku "do cudziny" a trestné je aj vnútroštátne obchodovanie s ľuďmi.

č. 140/1961 Zb. V rámci tohto trestnoprávneho kódexu boli skutkové podstaty trestných činov súvisiacich s obchodovaním s ľuďmi zaradené do druhej hlavy (Trestné činy proti slobode a ľudskej dôstojnosti) prvého dielu (Trestné činy proti slobode) osobitnej časti zákona. Najdôležitejšie zákonné ustanovenia týkajúce sa tejto problematiky sú obsiahnuté v § 179 až 181 Trestného zákona.[31]

V Slovenskej republike neexistuje jeden zákon, ktorý by sa zaoberal konkrétne obchodovaním s ľuďmi a všetkými jeho aspektmi (prevencia, ochrana obetí a stíhanie obchodníkov s ľuďmi). Iné právne normy než trestný zákon, ktoré sa dotýkajú niektorých aspektov boja proti obchodovaniu s ľuďmi, upravujú oblasti ako pobyt cudzincov, pristúpenie Slovenskej republiky k Schengenskému priestoru a jeho následky, poskytovanie sociálnych služieb, sociálnu a právnu ochranu detí atď. Navyše normatívne akty vydané Ministerstvom vnútra riadia zloženie a činnosť národného koordinačného orgánu pre boj s obchodovaním s ľuďmi a poskytovanie pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi.[32]

Základná skutková podstata trestného činu obchodovania s ľuďmi uvedená v § 179 ods. 1 TZ v sebe zahŕňa aj požiadavku Dohovoru Rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi,[33] uvedenú v čl. 4 písm. b), kde sa súhlas obete obchodovania s ľuďmi považuje za irelevantný, ak boli použité akékoľvek spôsoby uvedené v legálnej definícii trestného činu obchodovania s ľuďmi. Kvalifikovaná skutková podstata trestného činu obchodovania s ľuďmi uvedená v § 179 ods. 2 TZ odzrkadľuje požiadavku čl. 4 písm. c) Dohovoru, v ktorom sa nevyžaduje pri obchodovaní s osobami mladšími ako 18 rokov na naplnenie skutkovej podstaty trestného činu obchodovania s ľuďmi využitie akéhokoľvek spôsobu uvedeného v legálnej definícii trestného činu obchodovania s ľuďmi.[34]

Prijatím Trestného poriadku (zákon č. 301/2005 Z. z.) Slovenská republika transponovala rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV z 15. marca 2001 o postavení obetí v trestnom konaní, ktoré má za cieľ zabezpečiť obetiam trestných činov primerané postavenie v

---

[31] MADLIAK, J. - NAĎ, L. Boj proti obchodovaniu s ľuďmi na národnej a medzinárodnej úrovni. In: *Karlovarská právní revue.* Karlové Vary: VŠKV, 2010, roč. 6, č. 2, s. 3.

[32] GRETA - Expertná skupina pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi. *Správa o implementácii Dohovoru Rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi v Slovenskej republike.* Štrasburg: Sekretariát Dohovoru Rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi - Generálne riaditeľstvo pre ľudské práva a právne záležitosti, 2011, s. 9–10. cit. [30-03-2024]. Dostupné na internete: https://rm.coe.int/168063c343.

[33] Návrh na uzavretie Dohovoru Rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi (ďalej len „Dohovor“) schválila vláda Slovenskej republiky svojím uznesením č. 423 z 10. mája 2006. Prezident ho ratifikoval 27. marca 2007 a vstúpil do platnosti dňa 1. februára 2008. Uverejnený bol v Zbierke zákonov SR pod č. 487/2008 Z. z.

[34] HLINKA, J. - POLÁKOVÁ, L. Analýza medzinárodnej a národnej legislatívy týkajúcej sa obchodovania s ľuďmi. In: *Prílohy k záverečnej správe z vedeckovýskumných úloh*. Bratislava: MINV, 2011, s. 4.

trestnom konaní, rešpektujúcom ich práva.[35] Zákonom č. 215/2006 Z. z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi bola zasa uskutočnená transpozícia smernice Rady 2004/80/ES z 29. apríla 2004 o náhradách obetiam trestnej činnosti s cieľom možnosti podania žiadosti aj v druhom členskom štáte, než v štáte trvalého bydliska žiadateľa.[36]

Prvý národný akčný plán boja proti obchodovaniu s ľuďmi bol prijatý uznesením vlády č. 3/2006 a bol implementovaný v rokoch 2006-2007. Na základe skúseností z jeho implementácie bol na obdobie rokov 2008-2010 vypracovaný nový Národný program, ktorý vláda schválila Uznesením č. 251 z 23. apríla 2008. Tento Národný program tvorili štyri kapitoly (o prevencii obchodovania s ľuďmi, o podpore a ochrane obetí, o detekcii a stíhaní trestnej činnosti v rámci obchodovania s ľuďmi a podpore rámcových/koordinačných štruktúr) a stanovoval strategické a prevádzkové ciele v každej oblasti. V čase návštevy tímu GRETA v Slovenskej republike prebiehalo hodnotenie Národného programu na roky 2008-2010 s cieľom pripraviť návrh jeho aktualizácie na nasledujúce obdobie. Nový Národný program na roky 2011 -2014 prijala slovenská vláda 16. februára 2011.[37]

Vedúcim legislatívnym nástrojom boja proti obchodovaniu s ľuďmi s pôsobnosťou pre členské štáty EÚ je Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/36/EU z 5. apríla 2011 o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania, ktorou sa nahrádza Rámcové rozhodnutie Rady 2002/629/SVV,[38] ktorej transpozícia do slovenského právneho poriadku sa uskutočnila prostredníctvom zákona č. 204/2013 Z. z. s účinnosťou 1. augusta 2013. Jej cieľom je zabrániť obchodovaniu s ľuďmi, podporovať jeho obete a stíhať páchateľov. Európska únia má popri tom tiež stratégiu pre boj proti obchodovaniu s ľuďmi, zahrňujúcu 40 opatrení a koordinátora pre jej uplatňovanie.[39]

V súčasnosti problematiku obchodovania s ľuďmi v Českej republike upravuje trestný zákonník (zákon č. 40/2009 Sb. trestný zákoník), ktorý nadobudol účinnosť 1. januára 2010.

---

[35] Definíciu obete obchodovania s ľuďmi Trestný poriadok nepozná, subsumuje ju teda pod pojmom poškodený, ktorý upravuje § 46 Trestného poriadku.

[36] HLINKA, J. - POLÁKOVÁ, L. Analýza medzinárodnej a národnej legislatívy týkajúcej sa obchodovania s ľuďmi. In: *Prílohy k záverečnej správe z vedeckovýskumných úloh.* Bratislava: MINV, 2011, s. 22.

[37] GRETA - Expertná skupina pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi. *Správa o implementácii Dohovoru Rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi v Slovenskej republike.* Štrasburg: Sekretariát Dohovoru Rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi - Generálne riaditeľstvo pre ľudské práva a právne záležitosti, 2011, s. 10. cit. [30-03-2024]. Dostupné na internete: https://rm.coe.int/168063c343.

[38] K tejto problematike bližšie pozri KLIMEK, L. Obchodovanie s ludmi vo svetle navrhovanej právnej úpravy EÚ. In: *Justičná revue,* roč. 63, 2011, č. 3, s. 455.

[39] Bližšie pozri Európsky parlament. *20 milionů lidí na světě padne ročně za oběť obchodování s lidmi. 2016*. cit. [2024-03-30]. Dostupné na internete: https://www.europarl.europa.eu/news/cs/headlines/world/20161014STO47261/obchodovani-s-lidmi-rocne-20-milionu-obeti-na-svete.

Konkrétne obchodovanie s ľuďmi je zakotvené v § 168 - trestný čin obchodovania s ľuďmi, v hlave II., ktorá má názov: „Trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství“. Tento zákon na rozdiel od predchádzajúceho upravuje problematiku obchodovania s ľuďmi v jednom paragrafe. Obsahuje ďalšie formy obchodovania s ľuďmi a v oblasti trestného stíhania trest je rozšírený o prepadnutie majetku páchateľa a aj o potrestanie prípravy tohto trestného činu.[40]

Vo vzťahu trestnej zodpovednosti právnických osôb k trestnému činu obchodovania s ľuďmi je dôležité ustanovenie § 7 zákona č. 418/2011 Sb. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a konaní proti nim, ktoré zakotvuje výpočet zločinov a prečinov, ktorých spáchanie sa právnická osoba nemôže dopustiť.[41] Vzhľadom na to, že v uvedenom výpočte sa trestný čin obchodovania s ľuďmi nenachádza, páchateľom trestného činu obchodovania s ľuďmi môže byť aj právnická osoba.[42]

Na rozdiel od českej právnej úpravy na Slovensku je prostitúcia zahrnutá už v základných skutkových podstatách, napriek tomu, že bola pôvodne zamýšľaná ako okolnosť podmieňujúca použitie kvalifikovaných skutkových podstát.[43] Slovenský trestný zákon je z pohľadu foriem obchodovania s ľuďmi o niečo konkrétnejší ako česká právna úprava.[44] Za formy obchodovania s ľuďmi v slovenskom Trestnom zákone sú výslovne označené nútené žobranie, nútené sobáše a zneužívanie na páchanie trestnej činnosti, ktoré podľa českého Trestného zákonníka patria medzi iné formy vykorisťovania.[45]

Podstatné rozdiely spočívajú v skutočnostiach podmieňujúcich použitie vyššej trestnej sadzby. Prvá kvalifikovaná skutková podstata sa použije v prípade, že páchateľ spácha trestný čin ako verejný činiteľ, na chránenej osobe, z osobného motívu alebo závažnejším spôsobom konania. Trestný čin obchodovania s ľuďmi podľa slovenských právnych predpisov nedopadá na realizáciu vykorisťovania, lebo toto je brané ako samostatný trestný čin podľa príslušných

---

[40] S uvedeným trestným zákonníkom úzko súvisia aj trestný poriadok (zákon č. 141/1961 Zb.) a zákon č. 45/2013 Sb. o obetiach trestných činov.

[41] V praxi si môžeme pod právnickou osobou ako páchateľom tohto trestného činu predstaviť tzv. *„pracovné agentúry“*.

[42] Takéto znenie ustanovenia § 7 je od prijatia zákona č. 183/2016 Sb. zo dňa 24.5.2016, ktorým sa mení zákon č. 418/2011 Sb. o trestnej zodpovědnosti právnických osôb a konaní proti nim v znení neskorších predpisov. Do prijatia tejto novely ustanovenie § 7 obsahovalo výpočet trestných činov, ktoré sa môže právnická osoba dopustiť, tak ako je to v prípade ustanovenia § 3 zákona č. 91/2016 Z. Z. zo dňa 13. 11. 2016 o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov v Slovenskej republike.

[43] Prostitúcia je z pohľadu závažnosti formy obchodovania s ľuďmi postavená na úroveň akýmkoľvek iným možnostiam sexuálneho vykorisťovania.

[44] Český trestní zákonník rozoznáva 5 foriem, ku ktorým pridáva možnosť iných foriem vykorisťovania.

[45]Bližšie pozri KOTAROVÁ, K. *Trestný čin obchodování s lidmi podle § 168 trestního zákoníku (diplomová práce)*. Brno: Právnická fakulta, Masarykova univerzita, 2022, s. 43 a nasl.

ustanovení Trestného zákona. Trestný čin obchodovania s ľuďmi postihuje iba konanie páchateľa smerujúce k účelu vykorisťovať osoby uvedenými formami.

Slovenský Trestný zákon ustanovuje za predmetný trestný čin vyššie sadzby trestu odňatia slobody ako Trestní zákonník. Najnižšia možná sadzba podľa základných skutkových podstát je 4 roky a najvyššia horná hranica trestu odňatia slobody, ktorú je možné uložiť páchateľovi, je 25 rokov alebo trest odňatia slobody na doživotie,[46] a to v prípade, že získa pre seba alebo pre iného značný prospech alebo spôsobí ťažkú ujmu na zdraví alebo smrť viacerých osôb.

V oblasti obchodovania s ľuďmi zostáva na Slovensku problémom ukladanie podmienečných, prípadne nízkych trestov odňatia slobody usvedčeným páchateľom.[47] Vyplýva to z hodnotiacich správ o obchodovaní s ľuďmi Spojenými štátmi americkými.[48] Do budúcnosti by to mohla vyriešiť zmena Trestného zákona spočívajúca vo zvýšení rozsahu trestnej sadzby základnej skutkovej podstaty zo 4 – 10 rokov na 5 – 10 rokov trestu odňatia slobody - v prípade trestného činu spáchanom na dieťati až na 7 – 12 rokov trestu odňatia slobody.[49] Novelizovaná právna úprava by zároveň znemožnila uložiť podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody, a to i za súbežného uplatnenia ustanovenia o mimoriadnom znížení trestu. Novelizácia by mala upravovať aj oblasti náhrady škody a vedomého využívania služieb obetí.[50]

Záver

Z detailnejšieho štúdia a porovnávania medzinárodných dokumentov upravujúcich problematiku obchodovania s ľuďmi, ako aj z načrtnutého vývoja trestnoprávnej úpravy problematiky vidieť nespochybniteľný posun k snahe o efektívnejšie riešenie tohto vážneho celosvetového problému. Aj keď v posledných rokoch vzrástla medzinárodná pozornosť,

---

[46] Podľa platného znenia TZ do 14.3.2024. Dňa 8.2.2024 bol prijatý zákon č. 40/2024 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony a V znení uznesenia Ústavného súdu SR uverejneného pod č. 41/2024 Z. z.. Uvedeným uznesením bola okrem iného pozastavená účinnosť čl. 1 zákona č. 40/2024 Z. z..

[47] „Súdy naďalej vynášali mierne rozsudky, v dôsledku čoho bolo v roku 2021 až 71 percent osôb obvinených z obchodovania s ľuďmi odsúdených na podmienečné tresty". K obsahu uvedenej správy bližšie pozri US Embassy. *Správa o obchodovaní s ľuďmi 2021*. cit. [2024-03-30]. Dostupné na internete: https://sk.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/193/SLOVENSKO-Sprava-o-obchodovani-s-ludmi-2021.pdf

[48] Bližšie pozri Departmnet of states United States of America: *Trafficking in persons report June 2023*. cit. [2024-03-30]. Dostupné na internete: https://www.state.gov/wp-content/uploads/2023/06/Trafficking-in-Persons-Report-2023.pdf.

[49] V roku 2021 v SR bolo 10 právoplatných rozsudkov, týkajúcich sa obchodovania s ľuďmi - 21 odsúdených osôb (14 mužov a 7 žien) – z toho 6 nepodmienečne a 15 podmienečne. Za rovnaké obdobie v ČR bolo za obchodovanie s ľuďmi 21 odsúdených osôb – z toho 18 nepodmienečne a 3 podmienečne. Najprísnejší trest si vypočul Július Rigo, ktorému bol uložený trest odňatia slobody v trvaní 18 rokov.

[50] Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky. *Vláda sa oboznámila s hodnotiacou správou USA o obchodovaní s ľuďmi vo svete.* cit. [2024-03-30] Dostupné na internete: https://www.minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=vlada-sa-oboznamila-s-hodnotiacou-spravou-usa-o-obchodovani-s-ludmi-vo-svete.

venovaná tejto problematike, obchodovanie s ľuďmi je stále na vzostupe. V boji s ľudskými priekupníkmi je potrebné nielen použiť trestné právo, ale predovšetkým je nevyhnutné pokúsiť sa o odstránenie prapôvodných príčin tohto fenoménu, ako sú nerovnosť, chudoba alebo diskriminácia.

Teda je dôležité, aby naša krajina vytrvala vo svojom snažení o aktívne zapájanie sa do riešenia obchodovania s ľuďmi a naďalej neustále reagovala na trendy spojené s týmto javom. V tejto súvislosti je potrebné povedať aj to, že napriek skutočnosti, že medzinárodné dokumenty a trestnoprávna úprava vytvárajú akýsi základný rámec na boj s problematikou, je rovnako dôležité, ak nie ešte dôležitejšie, aktívne sa venovať prevencii daného problému, podporiť a prehĺbiť spoluprácu s mimovládnymi organizáciami, resp. v konkrétnych podmienkach našej krajiny pokúšať sa o optimálne nastavenie systémových riešení spolupráce čo možno najväčšieho množstva zainteresovaných subjektov. Keďže Slovenská republika je súčasne aj krajinou tranzitu obetí obchodovania s ľuďmi, preto iba v úzkej spolupráci s ostatnými štátmi, nielen štátmi Európskej únie, je možné úspešne bojovať s fenoménom obchodovania s ľuďmi.

Zoznam bibliografických odkazov

ADAMUS, V. *Mezinárodní dokumenty o lidských právech: anglicky a česky*. Praha: Linde, 2000, 495 s. ISBN 9788072012213.

BALÁŽ, P. *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. Bratislava: Iura Edition, 2001, 410 s. ISBN 80-88715-75-X.

ČEČOT, V. a kol. *Kriminológia: Všeobecná časť*. Sládkovičovo: Vysoká škola v Sládkovičove, Fakulta práva Janka Jesenského, 2009, 150 s. ISBN 97880267248.

ČEČOT, V. a kol. *Obchodovanie s ľuďmi alebo Otroctvo 21. storočia*. Sládkovičovo: Vysoká škola v Sládkovičove, Fakulta práva Janka Jesenského, 2013, 349 s. ISBN 978-80-267-90-3.

ČENTÉŠ, J. a kol. *Trestný zákon s komentárom*. Žilina: Poradca podnikateľa, 2006, 624 s. ISBN 80-88931-47-9.

Departmnet of states United States of America. *Trafficking in persons report June 2023*. Dostupné na internete: https://www.state.gov/wp-content/uploads/2023/06/Trafficking-in-Persons-Report-2023.pdf.

GRETA - Expertná skupina pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi. *Správa o implementácii Dohovoru Rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi v Slovenskej*

republike. Štrasburg: Sekretariát Dohovoru Rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi - Generálne riaditeľstvo pre ľudské práva a právne záležitosti, 2011, s. 1–40. Dostupné na internete: https://rm.coe.int/168063c343.

HLINKA, J. - POLÁKOVÁ, L. Analýza medzinárodnej a národnej legislatívy týkajúcej sa obchodovania s ľuďmi. In: *Prílohy k záverečnej správe z vedeckovýskumných úloh.* Bratislava: MINV, 2011, s. 1–31. *Dostupné online:* http://www.minv.sk/?vyskumne_ulohy_&subor=149719.

IVOR, J. a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. Bratislava: Iura Edition, 2006, 530 s. ISBN 80-8078-099-4.

KALIBOVÁ, K. *Obchodovaní s lidmi – některé problematické momenty platné legislativy.* Praha: La Strada ČR, 2008, 59 s. Dostupné online: https://documentation.lastradainternational.org/lsidocs/manual.pdf.

KLIMEK, L. Obchodovanie s ľuďmi vo svetle navrhovanej právnej úpravy EÚ. In: *Justičná revue*, 63, 2011, č. 3, s. 453–459.

KOTAROVÁ, K. *Trestný čin obchodování s lidmi podle § 168 trestního zákoníku (diplomová práce)*. Brno: Právnická fakulta, Masarykova univerzita, 2022, 81 s.

KUBOVIČOVÁ, K. *Základné informácie o problematike obchodovania s ľuďmi. 2. aktualizované vyd*. Bratislava: IOM, 2010, 101 s. ISBN 978-80-89506-064.

KUCHTA, J. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: zvláštní část.* 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, 617 s. ISBN 978-80-7400-047-8.

LINHARTOVÁ, K. Boj s obchodem s lidmi - mezinárodneprávní rámec. In: *Právník*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2007, roč. 146, č. 4, s. 377–391. ISSN 0231-6625.

LINHARTOVÁ, K. Právní rámec boje proti obchodu s lidmi. In: *Trestní právo*. Praha: LexisNexis CZ s.r.o., 2006, roč. 11, č. 7, s. 41–43. ISSN 1211-2860.

MADLIAK, J. - MADLIAK, A. - ČEČOT, V. *Trestné právo hmotné - všeobecná časť II.* Košice: ATOM computers, 2000, 172 s. ISBN 8096840924.

MADLIAK, J. - NAĎ, L. Boj proti obchodovaniu s ľuďmi na národnej a medzinárodnej úrovni. In: *Karlovarská právní revue.* Karlové Vary: VŠKV, 2010, roč. 6, č. 2, s. 1–10. ISSN 1801-2193. Dostupné online: http://www.vskv.cz/KPR/archiv/2010/KPR%202010-2.pdf.

MADLIAK, J. - PORADA, V. - FICO, M. Obchodovanie s ľuďmi. In: *Policajná teória a prax*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2007, roč. XV., č. 1, s.72–81. ISSN 1335-1370.

MADLIAK, J. - PORADA, V. - PASTIRIKOVÁ, A. Problematika obchodovania s ľuďmi s dôrazom na jej úpravu v medzinárodných dokumentoch a trestnoprávnej úprave v Slovenskej republike. In: PASTIRIKOVÁ, A. - GAJDOŠOVÁ, M. *Informačná kampaň o dopadoch Schengenu na občanov SR a rizikách obchodovania s ľuďmi*. Košice: Krajský úrad, 2007, 39 s. ISBN 978-80-969755-1-8, s. 23–29.

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky. *Vláda sa oboznámila s hodnotiacou správou USA o obchodovaní s ľuďmi vo svete.* 2023. Dostupné na internete: https://www.minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=vlada-sa-oboznamila-s-hodnotiacou-spravou-usa-o-obchodovani-s-ludmi-vo-svete.

MOSNÝ, P. – HUBENÁK, L. – SKALOŠ, M. *Dejiny štátu a práva na území Slovenska.* Banská Bystrica: Právnická fakulta UMB, 2010, 386 s. ISBN 978-80-557-0006-9.

NEČADA, V. Obchodování s lidmi. In: *Trestní právo*. Praha: LexisNexis CZ, s.r.o., 2005, roč. 10, č. 1, s. 4–12. ISSN 1211-2860.

POJMAN, P. Obchodování s lidmi ve východní Evropě. In: *Kriminalistika*. Praha: Ministerství vnitra ČR, 2012, roč. XXXXV., č. 4, s. 300–310. ISSN 1210-9150.

Protokol o prevencii, potláčaní a trestaní obchodovania s ľuďmi, osobitne so ženami a deťmi, doplňujúci Dohovor Organizácie Spojených národov proti nadnárodnému organizovanému zločinu (uverejnený pod č. 34/2005 Z. z.).

SAMAŠ, O. - STIFFEL, H. - TOMAN, P. *Trestný zákon. Stručný komentár*. Bratislava: Iura Edition, 2006, 886 s. ISBN 80-8078-078-1.

SKALOŠ, M. Historicko-právne aspekty obchodovania s ľuďmi na našom území v 20. storočí. In: *Ako sa nestať obeťou obchodovania s ľuďmi? Hľadáme riešenie : zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie pod záštitou štátneho tajomníka Ministerstva vnútra Slovenskej republiky a národného koordinátora boja proti obchodovaniu s ľuďmi Jozefa Bučeka, konanej v hoteli Poľana Kúpele Brusno, v dňoch 24. a 25. februára 2014.* Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 2014, s. 75–81. ISBN 978-80-557-0687-0.

SKALOŠ, M. *Slovenské a československé dejiny štátu a práva v rokoch 1945-1989*. Banská Bystrica: PrF UMB, 2011, 428 s. ISBN 978-80-557-0156-1.

SOLNAŘ, V. - FENYK, J. - CISAŘOVÁ, D. *Základy trestní odpovědnosti: podstatně přepracované a doplněné vydání.* Praha: Orac, 2003, 455 s. ISBN 80-86199-74-6.

Správa o obchodovaní s ľuďmi 2021. Dostupné na internete: https://sk.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/193/SLOVENSKO-Sprava-o-obchodovani-s-ludmi-2021.pdf.

Ústavný zákon č. 23/1991 Zb. Listina základných práv a slobôd.

ŠEVCOVÁ, K. Výzvy adopcie detí v rámci Európskej Únie = Challenges of child adoption with in EU, In: "Stop! Deti nie sú tovarom! Adopcie nie sú obchodom!" : zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie pod záštitou štátneho tajomníka MV SR a národného koordinátora boja proti obchodovaniu s ľuďmi Jozefa Bučeka, Banská Bystrica 17. marca 2015 1. vyd. Banská Bystrica : Inštitút kriminologických štúdií v Banskej Bystrici, 2015, s.164-170. ISBN 978-80-557-0876-8.

ŠEVCOVÁ, K. Historický exkurz vzťahu medicíny a práva. In: Notitiae Novae Facultatis Iuridicae Universitatis Matthiae Belii Neosolii. Roč. 21. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2017, s. 414-418. ISBN 978-80-557-1232-1.

ZAVŘELOVÁ, Z. *Obchodování s lidmi*. Praha: AMO, 2022, s. 1–11. ISBN neuvedené.

Jana Slivka Bedlovičová[1]

Totožnosť a zameniteľnosť obchodného mena podnikateľa

Kľúčové slová

Podnikateľ. Obchodné meno. Podnikanie. Zameniteľnosť obchodného mena. Totožnosť obchodného mena.

Abstrakt

Obchodné meno je jedinečným označením podnikateľa, pod ktorým vykonáva právne úkony pri svojej podnikateľskej činnosti. Jeho voľba je dôležitá nielen z dôvodu „atraktívnosti“, či zapamätateľnosti pre zmluvných partnerov, či zákazníkov, ale aj z dôvodu, aby nezasahoval do práv iného podnikateľa, resp. aby takéto konanie nemohlo byť vnímané ako nekalosúťažné konanie. Predložený článok sa zaoberá práve právnou úpravou obchodného mena podľa zákona č. 513/1991 Zb. Obchodného zákonníka v kontexte dôležitosti jeho voľby pred samotným zápisom do obchodného registra, ako aj v rámci konania o zápise údajov do obchodného registra. Akcent predložený článok dáva na riešenie problematiky totožnosti a zameniteľnosti obchodného mena.

Keywords

Entrepreneur. Commercial name. Business activity. Interchangeability of commercial name. Identity of commercial name.

Abstract

The commercial name is the unique designation of the entrepreneur under which he performs legal acts in his business activity. Its choice is important not only for the reason of "attractiveness" or memorability for contractual partners or customers, but also because it does not interfere with the rights of another entrepreneur, or that such an action could not be perceived as unfair competition. The present article deals with the legal regulation of the commercial name under Act No. 513/1991 Coll. of the Commercial Code in the context of the importance of its choice before the actual registration in the Commercial Register, as well as in the context of the procedure for registration of data in the Commercial Register. The emphasis of the present article is on the solution of the problem of identity and interchangeability of the commercial name.

Úvod

Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov vo svojich úvodných ustanoveniach stanovuje viaceré základné definície, ktoré súvisia s podnikaním. V prvom rade definuje pojem podnikanie (§2 odsek 1), ďalej určuje, kto je podnikateľom (§2 odsek 3), definuje, čo je sídlo (§2 odsek 3), charakterizuje podnik a obchodné imanie (diel II),

[1]JUDr. Jana Slivka Bedlovičová, PhD., odborná asistentka, Katedra ekonómie, Ekonomická fakulta Univerzity Mateja Bela

či rieši konanie podnikateľa (diel IV), obchodné tajomstvo (diel V), atď. Okrem spomínaných pojmov však definuje aj jeden zo základných identifikačných znakov podnikateľov a to je ich obchodné meno (diel III) a to či už sú podnikateľmi fyzické osoby, alebo právnické osoby.

Uvedený diel sa obchodným menom zaoberá z viacerých uhlov pohľadu. V prvom rade, ako už bolo spomínané, obchodné meno definuje, stanovuje požiadavky na jeho tvorbu a to tak pre fyzické osoby, ako aj pre osoby právnické v kontexte jeho tvorby, čo sa týka kmeňovej časti a jeho dodatkov, stanovuje aj požiadavky na jeho nezameniteľnosť a pravdivosť. Obchodný zákonník ďalej upravuje prevod a prechod obchodného mena, ako aj jeho možnú zmenu v prípade zmeny obchodného mena fyzických osôb. Tretí diel uzatvára právna úprava absolútnej ochrany obchodného mena, pričom relatívnu ochranu obchodného mena Obchodný zákonník rieši v rámci ustanovení o hospodárskej súťaži.

Predložený článok sa zaoberá predovšetkým právnou úpravou definície a tvorby obchodného mena a to v predovšetkým nie často riešenou problematikou totožnosti obchodného mena v porovnaní so zameniteľnosťou obchodného mena s akcentom na subjekty, ktoré sa zapisujú do obchodného registra. Práve pojem totožnosť obchodného mena Obchodný zákonník nerieši, preto autorka predloženého článku pri objasňovaní pojmu totožnosť používa jednak zákon č. 530/2003 Z. z. o obchodnom registri a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a vyhlášku Ministerstva spravodlivosti č. 543/2005 Z. z. o Spravovacom a kancelárskom poriadku pre okresné súdy, krajské súdy, Špeciálny súd a vojenské súdy v znení neskorších predpisov. Vzhľadom na potrebu odlíšiteľnosti týchto dvoch pojmov autorka poukazuje na ich rozdielnosti pri posudzovaní pri tvorbe obchodného mena, ale aj rozdielnosť v posudzovaní vyšším súdnym úradníkom pri zápise obchodného mena, či už pri jeho zmene, alebo pri "prvozápise" spoločnosti do obchodného registra. Ostatné otázky problematiky obchodného mena predložený článok spomína len okrajovo, na dotvorenie komplexnejšieho obrazu v kontexte jeho zameniteľnosti a totožnosti.

1. Právna úprava obchodného mena

Pokiaľ sa má predložený článok zaoberať podstatou a dôležitosťou korektnej tvorby obchodného mena, je v prvom rade potrebné sa zaoberať jeho fundamentálnou právnou úpravou na úrovni národnej právnej úpravy. Legálnu definíciu obchodného mena upravuje zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov (ďalej v texte len „Obchodný zákonník" v príslušných gramatických tvaroch). Obchodný zákonník však nie je jediným právnym predpisom, ktorý rieši obchodné meno v širšom kontexte. Kontrolu obchodného mena pri prvozápise spoločnosti do obchodného registra spomína aj zákon č.

530/2003 Z. z. o obchodnom registri v znení neskorších predpisov (ďalej v texte len „zákon o obchodnom registri“ v príslušných gramatických tvaroch) a vyhláška ministerstva spravodlivosti č. 543/2005 Z. z. o Spravovacom a kancelárskom poriadku pre okresné súdy, krajské súdy, Špeciálny súd a vojenské súdy v znení neskorších predpisov (ďalej v texte len „Spravovací a kancelársky poriadok“ v príslušných gramatických tvaroch), ktorá okrem základných pravidiel a zásad vnútornej organizácie súdu a jednotlivých organizačných útvarov súdu vrátane organizácie práce, úloh zamestnancov súdu pri výkone súdnictva a pri správe súdu, stanovuje aj postup registrových súdov pri vybavovaní agendy obchodného registra. Uvedená vyhláška neopomína ani postup pri prvozápise a s tým súvisiacu lustráciu obchodného mena. Čo sa týka zákona č. 40/1964 Zb. Občianskeho zákonníka v znení neskorších predpisov (ďalej v texte len „Občiansky zákonník“ v príslušných gramatických tvaroch) v rámci ustanovení o právnických osobách, pojem „obchodné meno“ nespomína pričom nesporné je, že signifikantné množstvo podnikateľov právnickými osobami je. Občiansky zákonník, oproti pojmu „obchodné meno“ používa ako základný identifikátor právnickej osoby, pojem „názov“ (§19b odsek 1) a priznáva mu aj právnu ochranu pri jeho neoprávnenom použití (§ 19b odsek 2). Použitie širšieho pojmu „názov“ má svoje opodstatnenie, nakoľko Občiansky zákonník v §18 zastrešuje všetky právnické osoby, ako vyplýva z charakteru taxatívneho výpočtu a teda aj osoby, ktoré nespadajú pod právny režim Obchodného zákonníka a teda nie sú podnikateľmi.

1.1. Definícia obchodného mena

Na tomto mieste by bolo účelné sa zamyslieť, čo vlastne obchodné meno je. Jeho legálna definícia v § 8 Obchodného zákonníka ho charakterizuje ako názov, pod ktorým podnikateľ vykonáva právne úkony pri svojej podnikateľskej činnosti. Z uvedenej definície vyplýva, že obchodné meno je potrebné vnímať ako jeden zo základných identifikátorov podnikateľa, ak nie ako najdôležitejší. Toto tvrdenie autorka opiera jednak o fakt, že ktorý už vyplýva z jeho legálnej definície a to, že podnikateľ v prípade vykonávania právnych úkonov musí používať označenie ako subjekt právnych vzťahov. Druhým, podporným argumentom je to, aj výsostné prvé poradie v rámci výpočtov údajov a to napr. výpočtu zapisovaných údajov do obchodného registra § 2 odsek 1 písmeno a) zákona o obchodnom registri alebo aj napríklad v rámci výpočtu povinných náležitostí zakladateľských dokumentov obchodných spoločností a družstva - verejná obchodná spoločnosť § 78 odsek 1 písmeno a), komanditná spoločnosť § 94 písmeno a), spoločnosť s ručením obmedzeným § 110 odsek 1 písmeno a), akciová spoločnosť § 163 odsek 1 písmeno a), jednoduchá spoločnosť na akcie §220u odsek 1 písmeno a), družstvo § 226 odsek 1 písmeno a).

Okrem toho, že obchodné meno sa považuje za jeden zo základných identifikačných prvkov podnikateľa, nie je možné zabúdať aj na to, že je aj obligatórnym prvkom. „*Obchodné meno predstavuje obligatórne označenie podnikateľa a zároveň jeho základný identifikačný prvok, ktorý v sebe nesie významný marketingový potenciál pre tvorbu obchodnej značky ako hodnotného ekonomického aktíva*.“[2] **Obligatórnosť** obchodného mena spočíva v tom, že podnikateľ ako subjekt bez obchodného mena nemôže nielen vykonávať právne úkony v rámci svojej podnikateľskej činnosti, tak, ako to vyplýva z legálnej definície obchodného mena, ale ako podnikateľský subjekt nemôže vôbec existovať. Napríklad v prípade podnikateľov, ktorí sa zapisujú do obchodného registra, je, ako už bolo uvedené, obchodné meno povinným zapisovaným údajom a v prípade jeho absencie by návrh na zápis do obchodného registra nemohol byť ani po technickej, ani po právnej stránke zapísaný. Nevyhnutnosť obchodného mena podporuje aj § 3a odsek 1 Obchodného zákonníka, nakoľko ten stanovuje, že každý podnikateľ je povinný na svojich obchodných listoch a objednávkach vyhotovených v písomnej alebo elektronickej forme uvádzať obchodné meno, sídlo alebo miesto podnikania, právnu formu právnickej osoby a identifikačné číslo, ak je pridelené. Podnikatelia zapísaní v obchodnom registri alebo v inej evidencii podnikateľov uvádzajú aj označenie registra, ktorý podnikateľa zapísal, a číslo zápisu. Ak podnikateľ na svojich obchodných dokumentoch uvádza výšku základného imania, musí uviesť aj rozsah jeho splatenia. „*Z hľadiska predmetu regulácie sa vymedzené údaje uvádzajú na obchodných listoch a objednávkach. Obchodný list je prostriedkom komunikácie medzi podnikateľom a tretími osobami, ktorý môže nadobúdať rôznu formu záväznosti a smeruje obvykle k ponuke produktov a služieb podnikateľa. Objednávka je prostriedkom komunikácie, ktorým podnikateľ vyjadruje svoj dopyt po produktoch a službách iného podnikateľa.“*[3] Okrem uvedených dokumentov údaje uvedené v § 3a odseku 1 je podnikateľ povinný uvádzať aj v písomnom úradnom styku a na svojom webovom sídle, ak ho má zriadené. Korektné označenie podnikateľa na zákonom uvedených dokumentoch je teda nevyhnutné, avšak v konečnom dôsledku nie je Obchodným zákonníkom sankcionované. Sankciu, aj keď obmedzenú len na podnikateľské subjekty zapísané v obchodnom registri, a to nie ani priamo na podnikateľa, ale na fyzické osoby, ktoré sú oprávnené konať v mene zapísanej právnickej osoby stanovuje zákon o obchodnom registri v § 11 odsek 1. Registrový súd takejto

[2] MAMOJKA, M a kol. *Obchodné právo I. Všeobecná časť, súťažné právo, právo obchodných spoločností a družstva.* 1. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2021 , s. 69.
[3] PATAKYOVÁ, M. a kol. *Obchodný zákonník. Komentár.* 2. aktualizované vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2008, s. 16.

osobe, ktorá si neplní povinnosť uvádzať vyššie uvedené údaje na obchodných listoch, objednávkach, úradnom styku, či na webovom sídle, uloží pokutu až do výšky 3 310 Eur.

Okrem obligatórnosti obchodného mena je pre obchodné meno charakteristická jeho jednotnosť. **Jednotnosť** obchodného mena znamená, že podnikateľ má len jedno obchodné meno, pod jedným obchodným menom vykonáva právne úkony a jediné obchodné meno si môže zapísať do príslušného registra. Zásada jednotnosti sa často spomína v obchodnoprávnej literatúre a to tak, že *„podnikateľ má jedno obchodné meno, ktorým je názov zapísaný v príslušnom registri, (napr. obchodný alebo živnostenský register) alebo v prípade právnickej osoby nezapisovanej do obchodného registra, názov, pod ktorým bola zriadená. Zásada jednotnosti obchodného mena je predovšetkým zásadou týkajúcou sa používania obchodného mena.“*[4] Podľa názoru autorky však pojem „jednotnosť“ úplne nevystihuje podstatu slova a formulovanej definície, aj keď jedným dychom dodáva, že nie je úplne jednoduché tento jav v kontexte slovenského jazyka pomenovať, aby jasne, presne a určito zodpovedal obsahu jeho významu. Pre tento prípad by sa možno hodilo použiť pojem singularita obchodného mena ako protipól plurality, ktorú Obchodný zákonník však nepripúšťa.

To, že má podnikateľ len jedno obchodné meno však neznamená, že v niektorých situáciách nemôže používať jeho modifikáciu. *„Skrátené podoby obchodného mena, skratky obchodného mena, alebo preklady obchodného mena môže podnikateľ používať aj na iné účely, napríklad reklamné, ale nemôže pod nimi robiť právne úkony.“*[5] Istá miera plurality používania obchodného mena v podobe jeho modifikácií a v širšom, nielen na právne úkony zameranom kontexte je možná, avšak pri používaní obchodného mena pri realizácii právnych úkonov je nevyhnutné zostať pri jeho singulárnosti.

1.2. Obchodné meno fyzických osôb podnikateľov

Právna úprava obchodného mena nespočíva len v jeho samotnej definícii, ale aj v právnej úprave jeho tvorby, dedenia, či ochrany pred neoprávneným používaním. Tvorba obchodného mena sa odvíja od toho, či podnikateľ je fyzickou osobou, alebo právnickou osobou, nakoľko to Obchodný zákonník podstatným spôsobom diferencuje.

Podľa § 9 odsek 1 Obchodného zákonníka obchodným menom fyzickej osoby je jej meno a priezvisko. Obchodné meno fyzickej osoby môže obsahovať dodatok odlišujúci osobu

---

[4] MAMOJKA, M a kol. *Obchodné právo I. Všeobecná časť, súťažné právo, právo obchodných spoločností a družstva.* 1. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2021 , s. 75.
[5] ŽITŇANSKÁ. L. a kol. *Obchodné právo 1. Obchodné spoločnosti.* 2. doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2009, s. 67.

podnikateľa alebo druh podnikania. Obchodné meno fyzickej osoby teda predpokladá minimálne meno a priezvisko podnikateľa, čo je jeho obligatórnou zložkou. „*v prípade, že má fyzická osoba viacero mien, je povinná používať aspoň jedno z týchto mien, pričom je zároveň povinná používať svoje priezvisko v podobe, v akej je zapísané v príslušnej matrike"*[6] To znamená, že v prípade viacerých krstných mien je podnikateľ povinný používať aspoň jedno – napríklad v prípade často používanej kombinácie krstných mien Anna Mária, je potrebné používať aspoň Anna, alebo alternatívne len Mária. Ak by však išlo o dve priezviská, ako napríklad Kováčová Lukáčová, pričom tieto priezviská sú v tejto forme zapísané aj v matrike, ich delenie by nebolo možné. Ak však nastane situácia v zmysle § 11 odsek 2 Obchodného zákonníka a teda, že fyzická osoba si zmení svoje meno, môže používať v obchodnom mene aj svoje prvšie meno s dodatkom obsahujúcim nové meno. Obchodný zákonník však nestanovuje zákonnú povinnosť používať ako dodatok nové meno, aj keď logicky z toho vyplýva, že by sa jednalo meno zapísané do matriky po jeho zmene. Išlo by teda o fakultatívny dodatok. JUDr. Barkoci v publikácii Obchodné právo I. Všeobecná časť, súťažné právo, právo obchodných spoločností a družstva od autorského kolektívu Mamojka a kol. rozlišuje dve časti obchodného mena podnikateľa, ktorý je fyzickou osobou – **kmeňovú časť obchodného mena** a **dodatok**, pričom dodatok delí ešte na základe ustanovení Obchodného zákonníka na **fakultatívny dodatok** a **obligatórny dodatok.** V prípade obidvoch druhov dodatkov, „*dodatok obchodného mena podnikateľa – fyzickej osoby tvorí neoddeliteľnú súčasť obchodného mena."*[7] To znamená, že keď už fyzická osoba dodatok obchodného mena má, tak ho v tomu prípade je povinná používať a to aj v prípade, že sa jedná o fakultatívny dodatok. *„Fakultatívny dodatok slúži na odlíšenie osoby alebo druhu podnikania, zároveň bližšie identifikuje podnikateľa špecifikovaním predmetu podnikateľskej činnosti (napr. hodinár, obuvník) alebo jeho osoby (napr. starší, mladší syn); v praxi sú v prípade obchodným mien fyzických osôb podnikateľov používané aj dodatky majúce fantazijný alebo kombinovaný charakter, a to aj napriek tomu, že právna úprava obchodného mena fyzických osôb tieto druhy dodatkov nepripúšťa."*[8]

Obligatórny dodatok fyzickej osoby podnikateľa predpokladá Obchodný zákonník v troch prípadoch – v prvom rade je to v prípade zmeny jeho právneho stavu, v prípade duplicity toho istého mena a priezviska iného podnikateľa v tom istom mieste podnikania

---

[6] MAMOJKA, M a kol. *Obchodný zákonník. Veľký komentár. 1. zväzok*. Bratislava: Eurokódex, 2016, s.14
[7] GOLIAN, J. HAJNIŠOVÁ, E., NEVOLNÁ, Z. *Repetitórium obchodného práva.* Štvrté, prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: Iuris Libri, 2023, s. 21.
[8] MAMOJKA, M a kol. *Obchodné právo I. Všeobecná časť, súťažné právo, právo obchodných spoločností a družstva.* 1. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2021 , s. 75.

a v prípade prevodu a prechodu obchodného mena podnikateľa. V prípade označenia súčasného právneho stavu podnikateľa Obchodný zákonník demonštratívne uvádza tri možnosti a to keď je podnikateľ v „konkurze“, v reštrukturalizácii“, alebo v „likvidácii“. V prípade totožnosti mena a priezviska dvoch rôznych podnikateľov v tom istom mieste podnikania je fyzická osoba podnikateľ povinný doplniť svoje obchodné meno uvedením dodatku, ktorý sa týka mena alebo druhu podnikania tak, aby sa obchodné mená dali vzájomne odlíšiť. Na tomto mieste sa je účelné zamyslieť nad lokalizačným vymedzením pojmu „to isté miesto podnikania“. V zmysle § 2 odsek 3 Obchodného zákonníka je sídlom právnickej osoby a miestom podnikania fyzickej osoby adresa, ktorá je ako sídlo alebo miesto podnikania zapísaná v obchodnom registri alebo živnostenskom registri, alebo v inej evidencii ustanovenej osobitným zákonom. V nasledujúcom odseku, a teda odseku 4 uvedeného sa adresou rozumie názov obce s uvedením jej poštového smerovacieho čísla, názov ulice alebo iného verejného priestranstva a orientačné číslo, prípadne súpisné číslo, ak sa obec nečlení na ulice. To znamená, že v prípade totožnosti miesta podnikania by sa muselo jednať o presne tú istú adresu miesta podnikania a to isté meno a priezvisko dvoch podnikateľov, aby bolo potrebné pre jedného z nich k obchodnému menu pripojiť obligatórny – rozlišovací dodatok. Je možné konštatovať, že vzhľadom na to,aby bol dodatok obligatórny, museli by mať dvaja podnikatelia rovnaké meno, priezvisko a aj miesto podnikania, nutnosť používať dodatok v tomto prípade nebude veľmi kvantitatívne zastúpená, ak tak v prípade rodinných príslušníkov – menovcov.

V druhom prípade obligatórny dodatok poukazuje na súčasný právny stav podnikateľa a teda, či je podnikateľ v konkurze, reštrukturalizácii alebo v likvidácii. Viac o obligatórnom dodatku pri tvorbe mena právnickej osoby.

Posledným z obligatórnych dodatkov je dodatok, ktorý predpokladá 11 odsek 1 Obchodného zákonníka a v nasledovnom znení: „kto to zdedí podnik po podnikateľovi, ktorý bol fyzickou osobou, môže podnikať pod doterajším obchodným menom s dodatkom označujúcim nástupníctvo a meno nástupcu; to isté platí pri nadobudnutí podniku na základe zmluvy od podnikateľa, ktorý je fyzickou osobou, za podmienok ustanovených v § 481 ods. 2“. „*Prevod a prechod podniku fyzickej osoby-podnikateľa na inú osobu umožňuje zákon tak, že nástupca, resp. kupujúci podniku musí k doterajšiemu obchodnému menu doplniť dodatok vyjadrujúci právne nástupníctvo a meno nástupcu.“*[9] Obligatórne sa teda dodatok použije napríklad pri smrti podnikateľa, ktorý je fyzickou osobou, s tým, že povinnosťou dediča je, že

[9] PATAKYOVÁ, M. a kol.. *Obchodný zákonník*. *Komentár*. 1. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2022, s. 59.

v prípade, že chce podnikať pod doterajším obchodným meno zosnulého podnikateľa, použiť dodatok, ktorý zohľadňuje túto zmenu.

Pod fyzickou osobou, ktorá je podnikateľom je možné si predstaviť aj samostatne hospodáriaceho roľníka, ktorý podniká na základe zákona č. 105/1990 Zb. o súkromnom podnikaní občanov v znení neskorších predpisov (ďalej v texte len zákon o súkromnom podnikaní občanov v znení neskorších predpisov). Uvedený zákon neprešiel novelizáciou už viac ako 32 rokov a upravuje podnikanie samostatne podnikajúceho roľníka pomerne stručne. V § 12b odsek 1 a 2 príslušný orgán Českej republiky alebo Slovenskej republiky zapíše samostatne hospodáriaceho roľníka do evidencie na základe jeho ohlásenia. V tejto evidencii je uvedené meno a priezvisko samostatne hospodáriaceho roľníka, miesto jeho trvalého bydliska, rodné číslo, prípadne údaje o osobitnom oprávnení alebo povolení, pokiaľ sa na určitý druh činnosti podľa osobitných predpisov vyžadujú a deň zápisu do evidencie. Predmetný zákon teda upravuje „len“ údaje, ktoré sa do evidencie majú zapísať, ale nepomenúva ich ani „názvom“ podnikateľa, či „obchodným menom“ podnikateľa. Z toho dôvodu je potrebné sa „vrátiť“ k právnej úprave obchodného mena v Obchodnom zákonníku. Aj v prípade samostatne hospodáriaceho roľníka by sa teda obchodné meno skladalo z kmeňovej časti a fakultatívnych, či obligatórnych dodatkov. To znamená, že obchodné meno samostatne hospodáriaceho roľníka by mohlo znieť napríklad Matej Čierny, roľník, alebo aj Matej Čierny, mladší.

1.3. Obchodné meno obchodných spoločností a družstva, ktoré sa zapisujú do obchodného registra

Ako už bolo vyššie uvedené právna úprava obchodného mena a jeho tvorby v prípade právnických osôb sa líši. Pri podnikateľoch, ktorí sú **právnickými osobami** sa pri tvorbe rozlišuje to, či sa či sa jedná o obchodné spoločnosti a družstvo, ktoré sa zapisujú do obchodného registra, právnické osoby ktoré nie sú obchodnými spoločnosťami, alebo družstvo, ale do obchodného registra sa zapisujú podľa osobitného zákona, alebo sa jedná o právnickú osobu, ktorá sa do obchodného registra nezapisuje. V prípade obchodných spoločností a družstva je podľa § 9 odsek 2 obchodným menom názov, pod ktorým sú zapísané v obchodnom registri. To platí aj pre právnické osoby, ktoré sa zapisujú do obchodného registra na základe osobitného zákona. V prípade obchodných spoločností a družstva má štruktúra obchodného mena rovnakú štruktúru ako v prípade fyzickej osôb podnikateľov – t. j. skladá sa z kmeňovej časti a dodatku. Kmeňová časť obchodného mena obchodných spoločností môže mať rôzny charakter, pričom „*nie sú na kmeňovú časť obchodného mena kladené osobitné zákonné požiadavky okrem základných požiadaviek týkajúcich sa tvorby obchodného mena*

týkajúcich sa nezameniteľnosti a zákazu klamlivosti; kmeňová časť obchodného mena dáva podnikateľovi priestor na využitie marketingového potenciálu obchodného mena, pretože kmeňová časť môže mať charakter osobný, vecný, fantazijný, kombinovaný.“[10] Kmeňová časť obchodného mena obchodných spoločností, môže obsahovať aj napríklad meno spoločníka (JUDr. Ján Novák s. r. o.), ako aj rôzne pomenovania, ktoré majú evokovať vykonávaný druh podnikateľskej činnosti (napr. kamenárstvo a. s.), či iné názvy, ktoré majú vymyslený charakter, nemusia byť ani spisovným slovom, či reprezentovať konkrétnu osobu, či činnosť (napr. solenium k.s.). Vzhľadom na dostatočnú voľnosť Obchodného zákonníka pri tvorbe obchodného mena charakter obchodného mena môže byť aj kombinovaný a zohľadňovať predošlé delenie napr. Kamenárstvo JUDr. Jána Nováka, Solenium, s. r. o. Je potrebné uviesť, že Obchodný zákonník nestanovuje limit na dĺžku obchodného mena, či počet slov a to ani v minimálnom a ani v maximálnom rozsahu, to ponecháva na vôľu podnikateľa. Avšak voľba neprimerane dlhého obchodného mena by sa mohla javiť ako problematická, vzhľadom na to, že ako už bolo uvedené, podnikateľ je povinný ho používať nielen na všetkých obchodných dokumentoch, ale aj v úradnom styku, čo sa môže ukázať ako nepraktické. Rovnako problematickým aspektom voľby neprimerane dlhého obchodného mena je jeho ťažká zapamätateľnosť nielen pre zákazníkov, ale aj pre obchodných partnerov, či tendencia tretích osôb ho nesprávne uvádzať v styku s týmto podnikateľom.

V prípade dodatkov obchodných spoločností a družstva nie je možné hovoriť o fakultatívnych dodatkoch, nakoľko Obchodný zákonník túto možnosť neuvádza. Je však potrebné uviesť podnikateľ má dostatočnú voľnosť pri tvorbe obchodného mena v kmeňovej časti takže *de facto* na fakultatívne dodatky nie je reálne ani priestor. Obchodný zákonník pripúšťa dva druhy obligatórnych dodatkov – **označenie právnej formy** spoločnosti alebo družstva a už spomínaná **zmena právneho stavu** spoločnosti alebo družstva.

Dodatok označujúci právnu formu spoločnosti, alebo družstva rieši Obchodný zákonník § 9 odsek 2 posledná veta a to tak, že súčasťou obchodného mena právnických osôb je aj dodatok označujúci ich právnu formu. Zákonom stanovenú formu konkrétnych spoločností, či družstva neupravuje Obchodný zákonník pri všeobecných ustanoveniach týkajúcich sa obchodného mena, ale pri právnej úprave konkrétnej spoločnosti, či družstva. Tzn. zákonom prípustné dodatky jednotlivých spoločností sú:

[10] MAMOJKA, M a kol. *Obchodné právo I. Všeobecná časť, súťažné právo, právo obchodných spoločností a družstva.* 1. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2021 , s. 73.

a) **Verejná obchodná spoločnosť** - verejná obchodná spoločnosť, ver. obch. spol.“, „v. o. s.“, Ak obchodné meno obsahuje priezvisko aspoň jedného zo spoločníkov, postačí dodatok „a spol.“ (§ 77 Obchodného zákonníka)
b) **Komanditná spoločnosť** - komanditná spoločnosť, „kom. spol.“, „k. s.“ (§95)
c) **Spoločnosť s ručením obmedzeným** - „spoločnosť s ručením obmedzeným“, postačí však skratka „spol. s r. o.“ alebo „s. r. o.“. (§ 107)
d) **Akciová spoločnosť** - „akciová spoločnosť“ alebo skratku „akc. spol.“ alebo skratku „a. s.“ (§154)
e) **Jednoduchá spoločnosť na akcie** - „jednoduchá spoločnosť na akcie“ alebo skratka „j. s. a.“ (§ 220h)
f) **Družstvo** - označenie „družstvo“, bez akejkoľvek možnosti skratky

Uvedené obligatórne dodatky môžu mať len formu, ktorú predpokladá Obchodný zákonník v príslušných paragrafoch. Akékoľvek iné modifikácie dodatkov, resp. ich skratiek nie sú prípustné, t. j. napríklad skratka komandit. spol. by bola v rozpore so zákonom.

V prípade obligatórneho dodatku preukazujúceho zmenu právneho stavu spoločnosti, alebo družstva Obchodný zákonník je veľmi stručný. Podnikateľ (v tomto prípade nerozlišuje, či sa jedná o fyzickú osobu podnikateľa, alebo obchodnú spoločnosť, či družstvo) je povinný v prípade, že nastal u neho právny stav súvisiaci s konkurzom alebo reštrukturalizáciou, alebo likvidáciou, ho používať. *„Samotné obchodné meno sa v týchto prípadoch nemení (kmeň a dodatok právnej formy), dodatok sa doplní k obchodnému menu a používa sa odo dňa rozhodnej skutočnosti.“ ...Účelom týchto dodatkov k obchodnému menu je notifikácia aktuálneho právneho stavu tretím osobám (napr. v prípade vyhlásenia konkurzu sa likvidácia prerušuje a správca konkurznej podstaty používa obchodné meno s dodatkom v konkurze, od vyvesenia uznesenia súdu na úradnej tabuli súdu, od 1. januára 2006 je relevantnou skutočnosťou zverejnenie v Obchodnom vestníku. § 14, 23 KR)“*[11]

Je účelné sa zamyslieť nad tým, ako dochádza k tomu, že napríklad v prípade, keď je obchodná spoločnosť v konkurze, sa to premietne do výpisu z obchodného registra v časti obchodného mena, t. j. akým spôsobom dochádza k modifikácii obchodného mena pridaním dodatku „v konkurze“. Odpoveď je možné nájsť v zákone č. 161/2015 Z. z. v Civilnom mimosporovom poriadku v znení neskorších predpisov (ďalej v texte len „Civilný mimosporový poriadok“ v príslušnom gramatickom tvare) a to konkrétnejšie § 289 a nasl.

[11] PATAKYOVÁ, M. a kol. *Obchodný zákonník. Komentár.* 2. aktualizované vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2008, s. 52.

Podľa § 289 Civilného mimosporového poriadku konaním o zosúladenie údajov sa má dosiahnuť zhoda zápisu v obchodnom registri so skutočným právnym stavom inak, ako na základe návrhu na zápis údajov do obchodného registra. V zmysle nasledujúceho paragrafu a to §-fu 290 odsek 1 a 2 návrh na začatie konania o zosúladenie údajov môže podať každý, kto má právny záujem na správnosti údajov zapísaných v obchodnom registri alebo každý, koho sa zapísané údaje týkajú, najmä spoločník zapísanej osoby alebo člen štatutárneho orgánu zapísanej osoby. Zapísaná osoba nie je oprávnená na podanie návrhu na začatie konania o zosúladenie údajov. Podanie zapísanej osoby, ktorého obsahom je návrh na zápis, posúdi registrový súd vždy ako návrh na zápis údajov do obchodného registra. Súd však môže konať aj ex offo, a teda bez návrhu v zmysle § 291 odsek 1. V zmysle odseku 2 súdy a iné orgány vždy upozornia registrový súd na nezhodu medzi skutočným právnym stavom a stavom zápisu v obchodnom registri, ak tieto skutočnosti zistia pri svojej činnosti. Na základe rozhodnutia konkurzného súdu a vyhlásení konkurzu začne súd konanie o dosiahnutie zhody medzi zápisom v obchodnom registri (obchodné meno bez dodatku „v konkurze“) a skutočným stavom (aby bolo uvedené obchodné meno s dodatkom „v konkurze“)[12] Registrový súd teda v zmysle Civilného mimosporového poriadku „upozornený“ na nezhodu medzi súčasným právnym stavom a stavom zapísaným v obchodnom registri. „*Na základe konania o zosúladenie údajov sa zapisuje do obchodného registra údaj o už existujúcom právnom stave. Znamená to, že zápis má výlučne deklaratórne účinky. Je napríklad vylúčené, aby v dôsledku tohto konania vznikla alebo zanikla právnická osoba, alebo aby došlo k zápisu údajov s konštitutívnymi účinkami, ako sú obchodné meno, či sídlo právnickej osoby.“*[13] Súd podľa § 297 rozhoduje vo veci uznesením a zápis údajov do obchodného registra vykoná v deň vydania rozhodnutia. Toto rozhodnutie teda nebude konštitutívne rozhodnutie, ale súd svojím rozhodnutím len potvrdí právny stav vyplývajúci z konkurzu.

To, že Civilný mimosporový poriadok pripúšťa možnosť konania súdu „*ex offo*“ nevylučuje, že konanie o zosúladenie údajov môže začať aj na návrh. V zmysle § 290 odsek 1 návrh na začatie konania o zosúladenie údajov môže podať každý, kto má právny záujem na správnosti údajov zapísaných v obchodnom registri alebo každý, koho sa zapísané údaje týkajú, najmä spoločník zapísanej osoby alebo člen štatutárneho orgánu zapísanej osoby. V tomto prípade je potrebné podčiarknuť to, že zapísaná osoba nie je aktívne legitimovaná na podanie

[12] Aj v iných častiach a teda v časti zápisu vyhlásenia konkurzu a v časti zápisu údajov o správcovi konkurznej podstaty ustanovenom konkurznom konaní.
[13] SMYČKOVÁ, R., ŠTEVČEK, M., TOMAŠOVIČ, M. KOTRECOVÁ, A. a kol. *Civilný mimosporový poriadok. Komentár.* 1. Vydanie- Bratislava: C. H. Beck, 2017, 879.

návrhu na zosúladenie údajov. „*Zapísaná osoba nemôže svojím procesným úkonom vyvolať účinky začatia konania o zosúladenie údajov. Má totiž zákonnú povinnosť podať spôsobilý návrh na zápis údajov, teda návrh formalizovaný a doložený relevantnými listinami. Inými slovami, zapísaná osoba nemôže splnenie označenej povinnosti obísť tak, že podá „menej formálny“ návrh na zosúladenie údajov.“*[14] Aj keď teda súd môže konať ex offo vo veci zosúladenia údajov v obchodnom registri so súčasným právnym stavom a konkurzný súd mu túto informáciu „sprostredkuje“ nie je vylúčená možnosť podať návrh zapísanej osoby návrh tejto zmeny (v časti povinného dodatku) do obchodného registra.

Pri uvedených obligatórnych dodatkoch je potrebné dodať, že v prípade obligatórneho dodatku týkajúceho sa vyjadrenia právnej formy spoločnosti, alebo družstva je absolútna nutnosť použitia tohto dodatku, bez akejkoľvek možnosti tento dodatok nepoužiť. Režim obligatórneho dodatku týkajúceho sa „súčasného právneho stavu“ má iný charakter, lebo jeho využitie je síce zo zákona povinné, ale je podmienené. Podmienkou na jeho využitie je zmena právneho stavu, oproti predchádzajúcemu právnemu stavu, ako napríklad zmena týkajúca sa predmetného konkurzu, ale aj zmena, kedy bol pôvodný právny stav spoločnosti v „reštrukturalizácii“ a zmenil sa na „ v konkurze“.

1.4. Obchodné meno právnických osôb, ktoré sa nezapisujú do obchodného registra

Okrem obchodného mena obchodných spoločností a družstva, ktoré sa teda zapisujú do obchodného registra rieši Obchodný zákonník, aj keď veľmi stručne obchodné meno právnických osôb, ktoré sa do obchodného registra nezapisujú. Podľa § 9 odsek 3 Obchodného zákonníka je obchodným menom právnickej osoby, ktorá sa nezapisuje do obchodného registra, je názov, pod ktorým bola zriadená. „*V prípade právnických osôb, ktoré sa nezapisujú do obchodného registra a sú v zmysle právnej úpravy oprávnené venovať sa aj podnikateľskej činnosti, je právna úprava tvorby ich názvu a obsiahnutia dodatku označujúceho právnu formu rôznorodá. Napríklad v prípade neziskových organizácií poskytujúcich všeobecne prospešné služby právna úprava priamo ukladá povinnosť takýmto právnickým osobám obsiahnuť v názve označenie „nezisková organizácia“ alebo skratku „n. o.“, v prípade občianskych združení však právna úprava ich názvu priamo neurčuje spôsob označenia právnej formy a neobsahuje určenie použiteľnej skratky.“*[15] Právna úprava Obchodného zákonníka teda poskytuje len akési

[14] SMYČKOVÁ, R., ŠTEVČEK, M., TOMAŠOVIČ, M. KOTRECOVÁ, A. a kol. *Civilný mimosporový poriadok. Komentár.* 1. Vydanie- Bratislava: C. H. Beck, 2017, 881.
[15] PATAKYOVÁ, M. a kol.. *Obchodný zákonník*. *Komentár*. 1. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2022, s. 51.

základné východisko, pričom ako napríklad pri neziskových organizáciách názov neziskovej organizácie rieši už konkrétny zákon č. 213/1997 Z. z. o neziskových organizáciách v znení neskorších predpisov v § 4 a to tak, že názvom neziskovej organizácie sa rozumie názov, pod ktorým je nezisková organizácia zapísaná v registri mimovládnych neziskových organizácií. Názov neziskovej organizácie musí obsahovať označenie „nezisková organizácia" alebo skratku „n. o." a musí sa odlišovať od názvu iných už registrovaných neziskových organizácií. To znamená, že rovnako ako pri obchodných spoločnostiach a družstve je požiadavka odlíšiteľnosti a zákaz totožnosti obchodných mien, rovnako aj v názvy zapísaných neziskových organizácií sa musia líšiť v rámci ich zápisu do registra mimovládnych organizácií.

2. Obchodné meno vs. značka

V obchodnoprávnej literatúre význam obchodného mena pre podnikateľa spomína len okrajovo. Samozrejme, je akcentovaná jeho individualizačná funkcia, či vyzdvihovaný jeho marketingový potenciál. Tento okraj záujmu je spôsobený tým, že marketingový potenciál obchodného mena, či budovanie obchodnej značky už zasahuje do iných vedných disciplín a tým sa opúšťa už pole pôsobenia práva.

Sú teda pojmy "obchodné meno" a "značka" pojmy totožné, alebo aspoň zameniteľné?. Pod pojmom značka (brand) sa rozumie Americká marketingová asociácia *"meno, termín, označenie, symbol či design alebo kombinácia týchto faktorov slúžiace na identifikáciu výrobkov alebo služieb jedného alebo viacerých predajcov a ich odlišovania voči konkurencii na trhu"*.[16] Autor Jozef Matúš o uvádza, že "*značka je považovaná za základný rozlišovací znak produktov, Pod značkou si môžeme predstaviť vizuálne prejavy ako logo, farby, označenie personálu, stvárnenie predajnej plochy zvukové prejavy - reklamná znelka. Spoločne vytvárajú tieto prejavy komplexný celok, na základe ktoré ho môžeme značku identifikovať."*[17] Pri zaoberaní sa pojmom značka je dôležité sa pozrieť na jej základné aspekty a teda jej primárne a sekundárne znaky. "*Značku, či už ide o komerčnú alebo politickú, tvorí meno, logo a firemná identita. Sekundárnymi znakmi je slogan, či zvukový alebo hudobný motív. Sú to pritom práve aspekty značky, ktoré často zvyšujú jej hodnotu alebo minimálne jej odlišnosť voči konkurencii."*[18] Voľba mena, resp. názvu je pre podnikateľa kľúčová, nakoľko samotný názov,

---

[16] CHOVANCOVÁ, M., ASAMOAH E. S., WANNINAYAKE W.M.C. B, *Consumer Behaviour and Branding: A Cross Cultural Perspective.* Žilina: GEORG. 2011, s. 8

[17] MATÚŠ, J. *Základy marketingu a marketingovej komunikácie.* Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2005, s. 12.

[18] MATÚŠOVÁ, J. *Budovanie a komunikácia značky. Značka v PR a reklame.* Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave. Fakulta masmediálnej komunikácie, 2013, s. 22.

jeho zrozumiteľnosť a jeho "príťažlivosť" môže pozitívne vplývať na ich úspech. "*Medzi najúspešnejšie názvy značiek patria tie, ktoré majú vo svojom názve veľa R (napríklad Ferrero), resp. majú zdvojené písmeno (napr. Google, Apple,..)"*[19]

Z uvedeného vyplýva, že pojmy obchodné meno a značka nie je možné zamieňať, resp. ich stotožňovať, nakoľko samotný názov spoločnosti[20] je len jedným z aspektov značky, aj keď primárnym. Rovnako je nutné vnímať aj rozdielne hľadisko tvorby obchodného mena z pohľadu práva a z pohľadu marketingu, nakoľko zatiaľ čo pohľad práva sa zameriava na tvorbu obchodného mena, ktoré by bolo v súlade so zákonom a ktoré by nenarušovalo práva iných podnikateľov, marketingový pohľad sa pri tvorbe obchodného mena zameriava na jeho čo najvyššiu atraktivitu a dosiahnutie čo najväčšieho úspechu, ale samozrejme aj v ruka v ruke s ostatnými aspektami značky.

3. Zásada firemnej voľnosti a obmedzenia pri tvorbe obchodného mena

Pri tvorbe obchodného mena podnikateľ vychádza zo zákonnej úpravy obchodného mena, t. j. zo zákonných obligatórnych mantinelov. To, aké konkrétne obchodné meno si zvolí, je len na podnikateľovi, pokiaľ splní zákonné požiadavky na jeho štruktúru. Ak už bolo v predchádzajúcich kapitolách uvedené, možnosť kreativity pri obchodnom mene majú predovšetkým obchodné spoločnosti a družstvo, ktoré sa zapisujú do obchodného registra a to v kmeňovej časti obchodného mena. Z pohľadu praktickej tvorby a vyobrazenia obchodného mena, obchodné meno môže by aj súborom náhodne poukladaných písmen, alebo slov, bez akéhokoľvek významu v slovenskom jazyku. „*Obchodné meno nemusí byť vytvorené v slovenčine, musí však byť - s ohľadom na jeho účel – vysloviteľné a čitateľné pre bežných adresátov, takže musí byť zachytené latinkou, nie azbukou ani napríklad arabským písmom."*[21] Teda aj keby išlo o náhodne „poukladané" písmená je potrebné, aby takto vytvorené obchodné meno bolo čitateľné, aj keď v prípade zápisu do obchodného registra čitateľnosť obchodného mena nehrá rolu a v prípade absencie totožnosti s obchodným menom iného podnikateľa by bolo zapísané.

Obchodnoprávna teória nazýva túto dispozíciu s názvom obchodného mena „zásada firemnej voľnosti", t. j. že „*o obchodnom mene rozhoduje podnikateľ sám, resp. zakladatelia*

[19] MATÚŠOVÁ, J. *Budovanie a komunikácia značky. Značka v PR a reklame.* Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave. Fakulta masmediálnej komunikácie, 2013, s. 23.
[20] Autorka Matúšová, ako aj ostatní spomínaní autori používajú pojem "názov" resp. meno, pre zosúladenie pojmológie autorka predloženého článku však používa ďalej len pojem obchodné meno
[21] OVEČKOVÁ, O. a kol. *Obchodný zákonník. Veľký komentár.* Bratislava: Wolters Kluwer s.r.o., 2017 s. 107.

právnickej osoby pri jej založení.“ Môže si ho zmeniť, musí však zohľadniť pravidlá pre tvorbu obchodného mena. (...) Obchodné meno nie je možné určiť z úradnej moci a do obchodného registra nemôže byť zapísané iné, ako podnikateľ navrhoval. (B.T. 2780/1904.)[22] Zásada firemnej voľnosti nie je však absolútna, t. j. podnikateľ si nemôže zvoliť akékoľvek obchodné meno. Toto obmedzenie vyplýva nielen Obchodného zákonníka, ale aj z osobitných predpisov. § 10 odsek 1 Obchodného zákonníka stanovuje, že obchodné meno podnikateľa nesmie byť zameniteľné s obchodným menom iného podnikateľa a nesmie vzbudzovať klamlivú predstavu o podnikateľovi alebo o predmete podnikania. V tejto časti sa autorka zameria len na vzbudzovanie klamlivej predstavy o podnikateľovi a predmete podnikania, nakoľko zameniteľnosť obchodného mena bude riešená v ďalších podkapitolách. „*Spôsobilosť obchodného mena vyvolať klamlivú predstavu sa má posudzovať individuálne v každom jednotlivom prípade a vždy z pohľadu priemerného účastníka trhu. Klamlivá predstava sa môže týkať tak osoby podnikateľa (akciová spoločnosť s. r. o., Ján Novák uhľobarón a finančný magnát), ako aj predmetu podnikania. Napríklad osoba podnikajúca v segmente výroby autodielov, nesmie mať v obchodnom mene označenie, ktoré by sa týkalo nám neprevádzkovanej činnosti (prvá ubytovacia, s. r. o.).“*[23] Obchodný zákonník síce stanovuje zákaz vzbudzovania klamlivej predstavy o podnikateľovi, resp. o predmete podnikania, ale konkrétnu sankciu s porušením tohto zákazu nespája. V prípade tohto porušenia je na tretích subjektoch, aby sa domáhali nápravy tohto porušenia. Požiadavka na nevzbudzovanie klamlivej predstavy o podnikateľovi, resp. predmete jeho činnosti sa v obchodnoprávnej teórii nazýva aj ako **zásada pravdivosti.** Je teda možné konštatovať, že zásada pravdivosti môže byť prelomením zásady firemnej voľnosti.

V prípade právnej úpravy obmedzenia zásady firemnej voľnosti je potrebné skúmať osobitné právne predpisy. Ako príklad je možné uviesť zákon č. 483/2001 Z. z. o bankách a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej v texte len zákon o bankách v príslušných gramatických tvaroch) a to konkrétne § 4. Podľa § 4 odsek 1 predmetného zákona slová „banka" alebo „sporiteľňa", ich cudzojazyčné preklady alebo slová, v ktorých základe sa tieto slová alebo ich cudzojazyčné preklady vyskytujú, môže používať v obchodnom mene iba právnická osoba, ktorá má udelené bankové povolenie. Ak by mohlo dôjsť k zámene, môže Národná banka Slovenska požadovať spresnenie názvu banky alebo pobočky zahraničnej banky, alebo inej právnickej osoby; banka, pobočka zahraničnej banky alebo iná právnická osoba sú povinné

[22] OVEČKOVÁ, O. a kol. *Obchodný zákonník. Veľký komentár.* Bratislava: Wolters Kluwer s.r.o., 2017 s. 103.
[23] OVEČKOVÁ, O. a kol. *Obchodný zákonník. Veľký komentár.* Bratislava: Wolters Kluwer s.r.o., 2017 s. 103.

tejto žiadosti vyhovieť. Odsek 2 paragrafu 4 zákona o bankách však upravuje, že sa uvedené nevzťahuje na právnické osoby, ktorých obchodné meno alebo názov je zavedený alebo uznávaný zákonom alebo medzinárodnou zmluvou, ktorou je Slovenská republika viazaná, alebo ak z obchodného mena je zrejmé, že osoba, v ktorej mene sa slovo „banka“ alebo „sporiteľňa“ používa, sa nezaoberá činnosťou bánk v kontexte definície uvedeného zákona. Z uvedeného vyplýva, že pokiaľ podnikateľ nie je banka, resp. inou sobou v zmysle § 4 odsek 2, nesmie využívať vo svojom obchodnom mene pojem „banka“ či „sporiteľňa“ a to ani v prekladoch do cudzieho jazyka. Uvedené však nie je možné úplne uplatniť v prípade v našich končinách nepoužívaných jazykoch, kedy ani podnikateľ, ani registrový súd nemusí mať vedomosť o tom, že podnikateľ navrhuje zapísať obchodné meno obsahujúce preklad napr. pojmu „sporiteľňa.“ Je možné sa domnievať, že požiadavka súvisiaca s cudzojazyčnými prekladmi je splniteľná hlavne v našej oblasti využívaných jazykoch (angličtina, nemčina, francúzština, atď.), resp. pri jazykoch, kde je preklad uvedeného slova zjavný a evidentný (Švédština). V prípade napríklad Fínska – pankki a Estónska - pank, panga, nie je úplne vylúčené náhodné resp. neúmyselné použitie tohto obchodného mena ako obchodného mena fantazijného charakteru.

4. Totožnosť obchodného mena

4.1. Totožnosť obchodného mena v kontexte právnej úpravy lustrácie obchodného mena

V prvom rade je potrebné sa v tejto časti zamyslieť, čo vlastne možno pod totožnosťou obchodného mena rozumieť. Obchodný zákonník pojem totožnosť obchodného mena *expressis verbis* neupravuje a ani nestanovuje požiadavku, aby obchodné meno jedného podnikateľa nebolo totožné s obchodným menom druhého podnikateľa. Obchodný zákonník sa § 10 odsek 1 zaoberá „len“ zameniteľnosťou obchodného mena a to tak, že obchodné meno nesmie byť zameniteľné s obchodným menom iného podnikateľa a nesmie vzbudzovať klamlivú predstavu o podnikateľovi alebo o predmete podnikania. V konečnom dôsledku je možné vnímať požiadavku na nezameniteľnosť obchodného mena ako širší pojem, ktorý by mohol „pokrývať“ aj pojem totožnosť, t. j. keď už nemôže by obchodné meno zameniteľné, nemôže byť ani totožné, avšak z pohľadu zápisu obchodného mena do obchodného registra nie je možné totožnosť obchodného mena subsumovať pod zameniteľnosť obchodného mena.

V zmysle právnej teórie je jednou zo základných funkcií obchodného mena „*individualizovať podnikateľov a ochraňovať záujmy tretích osôb (predovšetkým spotrebiteľov), ako aj uľahčovať orientáciu na trhu. Imanentným znakom obchodného mena,*

ako práva na označenie, je jeho odlíšiteľnosť.[24] Individualizácia podnikateľa prostredníctvom obchodného mena sa týka nielen spomínanej zameniteľnosti, ale aj totožnosti. Podnikateľ musí byť odlíšiteľný od ostatných podnikateľských subjektov, aby nedochádzalo zamieňaniu týchto podnikateľských subjektov, pričom v opačnom prípade by mohli viesť k nekalosúťažnému konaniu.

Obchodný zákonník vo svojich ustanoveniach nepriamo rieši totožnosť obchodného mena v § 10 odsek 3 a to prostredníctvom dodatkov obchodného mena. Pri právnických osobách stanovuje, že na odlíšenie obchodného mena právnickej osoby nestačí rozdielne označenie právnej formy. To znamená, že v prípade rovnakej kmeňovej časti je bezpredmetné, že jedna obchodná spoločnosť má inú právnu formu ako iná obchodná spoločnosť. Uvedené sa netýka len v rámci iných právnych foriem spoločnosti, ale aj iného dodatku označujúceho ten istý druh obchodnej spoločnosti. To znamená, že totožným obchodným menom sa v kontexte tohto ustanovenia rozumie nielen označenie spoločnosti alfa spoločnosť s ručením obmedzeným a alfa a. s., ale aj alfa spoločnosť s ručeným obmedzeným a alfa a. s., či alfa akciová spoločnosť a alfa a. s. Použitie rôznych foriem dodatkov vo forme skratiek rovnako nezakladá odlíšiteľnosť obchodného mena a teda v kontexte § 10 odsek 3 prvá veta Obchodného zákonníka by takto vytvorené obchodné mená pri ich porovnaní boli kvalifikované ako totožné.

To, že Obchodný zákonník pojem totožnosť obchodného mena nespomína, neznamená, že zmienku o totožnosti obchodného mena nie je možné nájsť v iných právnych predpisoch. V prípade subjektov, ktoré sa zapisujú do obchodného registra sa totožnosťou obchodného mena zaoberá zákon č. 530/2003 Z. z. o obchodnom registri a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej v texte len zákon o obchodnom registri v príslušných gramatických tvaroch), vyhláška Ministerstva spravodlivosti č. 543/2005 Z. z. o Spravovacom a kancelárskom poriadku pre okresné súdy, krajské súdy, Špeciálny súd a vojenské súdy v znení neskorších predpisov (ďalej v texte len Spravovací a kancelársky poriadok pre súdy v príslušných gramatických tvaroch), prípadne ešte veľmi okrajovo aj vyhláška Ministerstva spravodlivosti č. 25/2004 Z. z. ktorou sa ustanovujú vzory tlačív na podávanie návrhov na zápis do obchodného registra a zoznam listín, ktoré je potrebné k návrhu na zápis priložiť v znení neskorších predpisov (ďalej v texte len Vyhláška ministerstva spravodlivosti, ktorou sa ustanovujú vzory tlačív na zápis do obchodného registra v príslušných

[24] PATAKYOVÁ, M. a kol.. *Obchodný zákonník. Komentár*. 1. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2022, s. 53.

gramatických tvaroch). Zákon o obchodnom registri v § 7 odsek 12 stanovuje, že pred zápisom obchodného mena registrový súd z predložených listín preverí, či sa nenavrhuje zapísať obchodné meno totožné s obchodným menom už zapísaným v obchodnom registri, a to bez ohľadu na dodatok označujúci právnu formu. V tomto prípade je požiadavka na rozdielnosť (nie totožnosť) obchodného mena jasne daná, nevzťahuje sa tento prípad na nezameniteľnosť. Uvedená povinnosť sa netýka len registrového súdu, ale po novom aj registrátora - t. j. ktorým je ktorýkoľvek notár. Ten má v zmysle § 7b odsek 5 povinnosť preveriť plnenie podmienok pre zápis údajov do obchodného registra podľa § 6 a 7 s výnimkou podmienky podľa § 6 ods. 1 písm. f) a teda aj povinnosť preveriť, či sa nenavrhuje zapísať totožné obchodné meno s menom už zapísaným v obchodnom registri.

Druhým právnym predpisom, aj keď nižšej právnej sily sa zaoberá Spravovací a kancelársky poriadok pre súdy a to konkrétne v § 219 s názvom „Lustrácia obchodného mena“. Podľa odseku 1 uvedeného paragrafu, ak ide o návrh na prvozápis alebo o návrh na zmenu obchodného mena zapísanej osoby, vyšší súdny úradník preverí, či obchodné meno, ktoré sa navrhuje zapísať, nie je totožné s už zapísaným obchodným menom, a to bez ohľadu na právnu formu. Na tento účel vyšší súdny úradník využije funkciu „Lustrácia obchodného mena“. Uvedenú funkciu vyšší súdny úradník použije v informačnom „systéme“ pod ktorým sa v zmysle § 214 odsek a) rozumujú programové a technické prostriedky schválené ministerstvom určené na vedenie agendy obchodného registra. Zjednodušene to teda znamená, že vyšší súdny úradník, ktorý vykonáva registráciu prvozápisu, alebo zmeny, využije v programe, ktorý sa používa na zápis uvedených údajov, funkcionalitu „lustrácia obchodného mena“ a to tým že na príslušné miesto zapíše obchodné meno, ktoré sa navrhuje zapísať a informačný systém vyfiltruje spoločnosti, alebo družstvá, ktoré by mohli byť totožné, alebo mohli mať rovnaký základ v názve. Vyšší súdny úradník potom vyhodnotí, či navrhované obchodné meno je totožné, alebo ho za totožné nemožno považovať. Pri vyhodnocovaní musí vyšší súdny úradník brať do úvahy viacero aspektov. V prvom rade je to ochrana prednosti zápisu obchodného mena, čo znamená, že vyšší súdny úradník porovnáva obchodného meno, ktoré navrhuje navrhovateľ zapísať s už zapísaným obchodným menom v obchodnom registri, v čom sa prejavuje časová priorita zápisu. Časová priorita zápisu sa viaže na časovú prednosť vzniku právnickej osoby a teda zjednodušene povedané, že takáto osoba vznikla (teda aj meno, keďže zápis obchodného mena má konštitutívne účinky) skôr. V praktickej rovine sa v môže vyskytnúť situácia, kedy systém, ktorý vykonáva registráciu vyhľadá aj „len“ návrhy na zápis, t. j. návrhy, ktoré ešte neboli spracované (ale už sú evidované v systéme), alebo, ktoré ešte neboli z nejakého dôvodu zapísané. Pokiaľ nie je jednoznačne zapísané obchodné meno

v obchodnom registri, nie je možné hovoriť o totožnosti, nakoľko zákon o obchodnom registri presne stanovuje požiadavku na zisťovanie, či dané obchodné meno už v obchodnom registri zapísané nie je. Je možné konštatovať, že veľmi problematickou situáciou by bolo, že vyšší súdny úradník vplyvom ľudského faktora „pozabudne“ na lustráciu obchodného mena a zapíše obchodné meno, ktoré je totožné s obchodným menom zapísaným v obchodnom registri.

Odsek 2 paragrafu 219 Spravovacieho a kancelárskeho poriadku pre súdy stanovuje, že ak sa navrhované obchodné meno zhoduje s obchodným menom zapísaným do obchodného registra, vyšší súdny úradník môže odmietnuť vykonanie zápisu z dôvodu podľa osobitného predpisu.

Posledným právnym predpisom, ktorý možno okrajovo spomenúť, je Vyhláška ministerstva spravodlivosti, ktorou sa ustanovujú vzory tlačív na zápis do obchodného registra. Tá vo svojich prílohách, v rámci formulárov na zápis zmeny zapísaných údajov pri obchodnom mene stanovuje nielen požadovanú prílohu, ktorá má byť registrovému súdu predložená, ale aj poznámku, v ktorej je uvedené, že obchodné meno nemôže byť totožné s obchodným menom už zapísaným v obchodnom registri, a to bez ohľadu na dodatok označujúci právnu formu. To znamená, že skúmanie totožnosti obchodného mena a teda aj požiadavka na (ne)totožnosť obchodného mena je daná nielen pri prvozápisoch, ale aj pri zmenách obchodného mena, čo v konečnom dôsledku vyplýva aj zo Spravovacieho a kancelárskeho poriadku pre súdy.

V rámci posudzovania totožnosti obchodného mena je ešte nutné spomenúť, že sa jedná o osobitné materiálne preskúmavanie návrhu. Vo všeobecnosti platí, že pri „*návrh na zápis, zmeny zápisu, alebo výmaz zapísaných údajov súd (vyšší súdny úradník, ako aj sudca pri rozhodovaní o námietkach) preskúmava v zásade z formálneho hľadiska. Táto zásada formálneho preskúmavania návrhu na zápis do obchodného registra vyplýva z úpravy § 6 ZOR.*“[25] Preskúmavanie totožnosti obchodného mena sa teda „vymyká“ klasickému formálnemu preverovaniu ako aj preverovaniu ostatných podmienok na zápis uvedených v § 7 zákona o obchodnom registri.

4.2. Podstata totožnosti obchodného mena

Lustrácia obchodného mena je po procesnoprávnej stránke, dá sa povedať, dostatočne ošetrená, ale v konečnom dôsledku nie je niekde zákonne upravené, čo sa za totožnosť obchodného mena považuje. Dokonca ani obchodnoprávna teória sa pojmom totožnosť

[25] PATAKYOVÁ, M. a kol.. *Obchodný zákonník. Komentár*. 1. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2022, s. 144.

obchodného mena veľmi nezaoberá, zameriava sa na širší pojem „zameniteľnosť obchodného mena". Za akúsi barličku pri riešení totožnosti obchodného mena je možné považovať usmernenie uvedené na oficiálnej internetovej stránku Ministerstva spravodlivosti www.justice.gov.sk. Je nutné povedať, že uvedené usmernenie sa netýka len totožnosti, ale aj zameniteľnosti a časť, ktorá sa venuje priamo totožnosti obchodného mena sa obmedzuje len na jednu vetu. V zmysle tohto usmernenia „pojem „totožné obchodné meno" v danom prípade znamená obchodné meno, ktoré je úplne rovnaké vo svojej písomnej (gramatickej) podobe (napr. „Elvis" a „Elvis"), a to bez ohľadu na jeho fonetické znenie (napr. „Evys" a „Evis" alebo „Vun" a „Voon")."[26] Pri riešení totožnosti obchodného mena je teda rozhodujúca gramatická totožnosť medzi dvoma porovnávanými obchodnými menami. „ *Obchodné meno nesmie byť v prvom rade zhodné s obchodným menom iného podnikateľa. Za zhodné obchodného meno sa považuje obchodné meno, ktorého písomné vyjadrenie obsahuje rovnaké písmená, či čísla a v rovnakom poradí. Veľkosť písmena nerozhoduje."*[27] Za rozlišujúci znak sa nepovažuje teda rozdielnosť vo veľkosti písmen a to aj v prípade, že ak by bola rozdielnosť v rámci vyskladania slova evidentná, napríklad v prípadoch ako JAPIS, a. s., Japis, a. s. jApIs, s. r. o. V súvislosti s totožnosťou znakov – písmen, či číslic vyvstávajú otázky týkajúce sa iných možností. Napríklad by sa to mohlo týkať pomlčky v strede kmeňovej časti obchodného mena, resp. medzery (JA-PIS, a. s. a JA PIS, a. s.). V prípade pomlčky by sa dalo polemizovať, či sa jedná o dostatočne odlišujúci znak, nakoľko sa nejedná o písmeno, ani o číslicu. Autorka predloženého článku sa prikláňa k tomu, že pomlčka by sa mohla považovať za odlišujúci prvok, nakoľko je v podmienkach slovenského jazyka je v texte ako znak používaná. Naopak v prípade medzery je podľa autorky situácia už iná, nakoľko medzera sama o sebe nepredstavuje samostatný znak, ale „len" priestor medzi slovami, ktorý v prípade bežného styku a využívania môže byť opomenutý. Pri totožnosti obchodného mena je ešte otázne použitie čísla 0 namiesto písmena O (LOKY, a. s. a L0KY, a. s.). Z vizuálneho hľadiska je pri nižšej sústredenosti možné povedať, že za jedná o totožné obchodné meno, ale ak sa totožnosť posudzuje striktne podľa rovnakého písomného vyjadrenia písmen a číslic a to v rovnakom poradí, podľa názoru autorky je možné považovať aj takto (ne)rozlíšiteľné obchodné mená za obchodné mená, ktoré nie sú totožné.

Zistenie totožnosti obchodného mena má, ako už bolo uvedené, za následok taký postup registrového súdu, že návrh na zápis odmietne. Odmietnutie zápisu však neznamená, že

[26] https://www.justice.gov.sk/sluzby/obchodny-register/najcastejsie-otazky/#obchodny-register-zapis.
[27] OVEČKOVÁ, O. a kol. *Obchodný zákonník. Veľký komentár.* Bratislava: Wolters Kluwer s.r.o., 2017 s. 118.

k zápisu obchodnej spoločnosti alebo družstva nemôže dôjsť. Ak v prípade, že navrhovateľ obchodné meno upraví na obchodné meno, ktoré nebude totožné s obchodným menom inej zapísanej osoby a toto upravené obchodné meno bude vyplývať aj z predložených listín a nie je iný dôvod pre odmietnutie zápisu, registrový súd zápis obchodnej spoločnosti alebo družstva vykoná.

Pri totožnosti obchodného mena je ešte potrebné zamyslieť sa nad tým, akým spôsobom podnikateľ zisťuje, či v obchodnom registri nie je zapísané obchodné meno, ktoré on navrhuje zapísať. Na oficiálnej stránke obchodného registra www.orsr.sk si podnikateľský subjekt môže bezplatne zistiť, či v súčasnej dobe nie je už zapísaný podnikateľský subjekt s totožným menom, ale aj to, kedysi existoval podnikateľský subjekt s totožným obchodným menom, ak má tom záujem, aj keď totožnosť obchodného mena sa posudzuje len v kontexte zapísaných osôb do obchodného registra a nie aj osôb, ktoré už z obchodného registra boli vymazané. Rovnako by mal podnikateľ postupovať aj v prípade, že sa chystá ohlásiť živnosť, ale v tomto prípade využije stránku www.zrsr.sk.

5. Zameniteľnosť obchodného mena

Podstatne väčšiu pozornosť upriamuje obchodnoprávna teória na zameniteľnosť obchodného mena a to, čo pod zameniteľnosťou obchodného mena možno rozumieť. V prvom rade sa je potrebné zamyslieť na tým, čo prečo je vôbec potrebné riešiť nezameniteľnosť obchodného mena. Ako už bolo uvedené, obchodné meno má za úlohu odlíšiť jeden podnikateľský subjekt od ďalšieho, teda okrem iných úloh plní obchodné meno individualizačnú úlohu. „*Nezameniteľnosť obchodného mena prispieva k právnej istote a ochrane tretích osôb pri identifikácii podnikateľa, pričom v neposlednom rade vytvára predpoklady na lepšie odlíšenie podnikateľa a uľahčuje možnosti jeho vyhľadania v trhovom priestore.“*[28] Nezameniteľnosť obchodného mena nemá význam „len“ z hľadiska ochrany tretích osôb, ale aj z pohľadu budovania jeho podnikateľskej značky. „*Dostatočne odlišujúce obchodné meno napríklad prináša jednoduchšiu možnosť vytvorenia väzby na obchodnú značku budovanú prostredníctvom obchodného mena, zároveň môže prinášať osobitný marketingový potenciál. Osobitne významným je však predchádzanie potenciálnym súdnym sporom v dôsledku zameniteľnosti obchodného mena s obchodným menom alebo iným druhom*

[28] PATAKYOVÁ, M. a kol. *Obchodný zákonník. Komentár. 5. vydanie.* Bratislava : C. H. Beck, 201, s. 43.

označenia iného podnikateľa so skoršou prioritou.“[29] Na potrebu nezameniteľnosti obchodného mena je potrebné pozrieť sa aj v kontexte dvoch podnikateľských subjektov, ktoré poskytujú rôzne produkty, alebo služby, resp. podnikajú v úplne inej oblasti. “*V obchodných vzťahoch vystupuje popri sebe viacero subjektov, ktoré ponúkajú rovnaké alebo zastupiteľné tovary, resp. poskytujú podobné služby. V prípade, ak sa podnikatelia stretnú na tom istom relevantnom trhu, ostáva jedným z rozlišovacích kritérií práve obchodné meno podnikateľa. V prípade, že by podnikatelia vystupovali na rozdielnych trhoch je možné, že k zámene produktov by nemuselo dôjsť. V prípade, že by vyrábali rozdielne produkty, spotrebitelia by si uvedomovali, že uvedený podnikateľ síce pôsobí v rovnakej geografickej oblasti avšak jeho produkty sú úplne iné ako produkty prvého podnikateľa a naopak.”*[30] Je však nutné povedať Obchodný zákonník sa v § 10 zaoberá so zameniteľnosťou obchodného mena vo všeobecnosti, bez toho, aby bližšie špecifikoval podmienky, preto si autorka predloženého článku dovolí tvrdiť, že síce je možné, že by k zámene produktov z titulu rôzneho poskytovania tovarov/služieb nemuselo dôjsť, ale v tomto prípade je zameniteľnosť potrebné vnímať komplexnejšie ako celok, bez zameriavania sa na predmet podnikania podnikateľského subjektu.

Pojmu nezameniteľnosť sa síce venuje širší priestor ako pojmu totožnosť, ale Obchodný zákonník ani obchodnoprávna teória tento pojem nedefinuje, aj keď stanovuje podmienky na jej naplnenie. Zameniteľnosť obchodného mena možno definovať ako vlastnosť obchodného mena jedného podnikateľa, ktorá má spôsobilosť vyvolať mylnú predstavu o tom, o ktorý podnikateľský subjekt sa jedná a na základe tejto spôsobilosti vyvolať nebezpečenstvo zámeny obchodného partnera, či dodávateľa služieb a tovarov spotrebiteľovi, a to oproti inému podnikateľskému subjektu. Od totožnosti obchodného mena sa líši nielen v už spomínaných účinkoch pri zápise do obchodného registra, ale aj pri zohľadňovaní podobností dvoch, alebo viacerých obchodných mien rôznych podnikateľských subjektov. “*V praktickej rovine je v záujme naplnenia požiadavky nezameniteľnosti potrebné brať do úvahy okrem vizuálneho, prípadne gramatického hľadiska aj fonetické hľadisko, pričom ako kritérium pre posúdenie zameniteľnosti je v odbornej literatúre uvádzané vnímanie zameniteľnosti priemerným spotrebiteľom, prípadne iným priemerným účastníkom právnych vzťahov s podnikateľom.*[31] V

---

[29] MAMOJKA, M. a kol. *Obchodné právo I. Všeobecná časť, súťažné právo, právo obchodných spoločností a družstva.* 1. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2021 , s. 73.
[30] HOLUB, D. Zásady tvorby a ochrany obchodného mena. In *Studia commercialia Bratislavensia.* 2016, roč. 9. č. 35, s. 296.
[31] MAMOJKA, M. a kol. *Obchodné právo I. Všeobecná časť, súťažné právo, právo obchodných spoločností a družstva.* 1. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2021 , s. 73,74.

uvedenom kontexte je fonetické hľadisko nutné vnímať cez výslovnosť daného obchodného mena aj s prihliadnutím na používanie písmen, ktoré sa v cudzom jazyku čítajú inak, ako píšu. Ako príklad je možné uviesť používanie písmena "c", pričom v anglickom jazyku sa vo väčšine prípadov vyslovuje ako "k", ktoré síce z gramatického hľadiska neposkytuje priestor na zameniteľnosť, avšak z pohľadu fonetiky môže dochádzať k zameniteľnosti, nakoľko z fonetického hľadiska môžu obchodné mená znieť rovnako. Rovnako zameniteľnosť obchodného mena môže vzniknúť na základe zamieňania písmen "i" a "y", nakoľko síce sa píšu rozdielne a pravidlá slovenského pravopisu predpokladajú ich rôzne použitie, ale v prípade obchodných mien sa súlad s gramatikou neposudzuje a účelovo môžu byť uvedené písmená zamenené. Ako príklad možno uviesť Prýpysi s. r. o. a Prípisy s. r. o.

Pri zameniteľnosti obchodného mena je potrebné prihliadať stále aj na to, tak, ako pri totožnosti, že na odlíšenie obchodného mena právnickej osoby nestačí rozdielne označenie právnej formy. *K posudzovaniu zameniteľnosti zároveň uvádzame, že je posudzovaná v spojitosti s kmeňovou časťou obchodného mena a ešte konkrétnejšie tou časťou kmeňa obchodného mena, ktoré má rozlišovaciu spôsobilosť."*[32] To znamená, že aj pri zameniteľnosti obchodného mena dodatok preukazujúci odlišnú právnu formu pri posudzovaní zameniteľnosti nehrá žiadnu rolu.

Pri posudzovaní (ne)zameniteľnosti obchodného mena je nutné brať na zreteľ aj všeobecne zaužívané pojmy, ktoré slúžia na označenie, alebo pomenovanie buď činnosti, podnikateľskej aktivity, atď. "*Zameniteľnosť obchodného mena nevznikne napr. na základe používania všeobecných, resp. druhových pojmov ako "Trading", "Investment", "Business" a pod., ak tieto pojmy vytvárajú kmeňovú časť obchodného mena spolu s iným slovom alebo slovným spojením."*[33] Diskutabilné však je, že či by však nemohlo ísť o zameniteľnosť obchodného mena v prípade použitia len jedného písmena na odlíšenie, napríklad už spomínaného I/Y vo forme I trading, s. r. o. a Y trading s. r. o. Podľa názoru autorky by takto formulované obchodné mená mohli viesť k ich zameniteľnosti, preto ako už bolo vyššie spomenuté, na odlíšenie obchodného mena, ktoré je z časti tvorené všeobecne používaným pojmom je potrebné "doplniť" kmeňovú časť tak, aby podstatný spôsobom odlíšila jedno obchodné meno od druhého a to prostredníctvom väčšieho počtu kombinácii písmen, ktoré netvoria význam nejakého slova alebo naopak, zrozumiteľných slov.

---

[32] MAMOJKA, M. a kol. *Obchodné právo I. Všeobecná časť, súťažné právo, právo obchodných spoločností a družstva.* 1. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2021 , s. 74.
[33] MAMOJKA, M. a kol. *Obchodný zákonník. Veľký komentár. 1. zväzok.* Bratislava: Eurokódex, 2016, s. 433.

Pri odlíšení zameniteľnosti a totožnosti obchodného mena bola už vyššie spomenutá odlišnosť posudzovania v prípade zápisu obchodného mena do obchodného registra. Totožnosť teda prechádza obmedzeným materiálnym preskúmavaním vyššieho súdneho úradníka v prípade, že sa navrhuje zapísať obchodné meno totožné s obchodným menom iného podnikateľa skôr zapísaného v obchodnom registri, vyšší súdny úradník návrh odmietne. Avšak zákon o obchodnom registri sa zaoberá striktne len totožnosťou obchodného mena a nie aj zameniteľnosťou obchodného mena. To znamená, že registrový súd prostredníctvom vyššieho súdneho úradníka neposudzuje, či je obchodné meno, ktoré sa navrhuje zapísať, zameniteľné s obchodným menom iného podnikateľa zapísaného v obchodnom registri. "*Samotná skutočnosť, že vžitá výslovnosť dvoch inak odlišne písaných mien "Megašou" versus "Megashow") je rovnaká, nie je pre obchodný register rozhodujúca."*[34] *"Uvedený právny stav je možné odôvodniť tým, že registrový súd vykonáva pred zápisom obchodného mena iba obmedzený materiálny prieskum návrhu na zápis, v rámci ktorého by v lehote na vykonanie zápisu nebolo prakticky možné skúmať naplnenie predpokladov v zmysle § 10 ods. 1 a 2 OBZ."*[35] V zmysle § 8 odsek 1 zákona o obchodnom registri ak sú splnené podmienky predpokladané zákonom o obchodnom registri, registrový súd vykoná zápis v lehote dvoch pracovných dní od doručenia návrhu na zápis, pričom v prípade cezhraničnej premeny tak urobí v lehote 21 dní od podania návrhu na zápis. Pokiaľ sa berie do úvahy "základná" lehota na zápis dvoch pracovných dní s prihliadnutím na to, že vyšší súdny úradník nemá na spracovanie len jeden návrh na zápis a každý deň mu pribúdajú nové, nie je prakticky z časového hľadiska možné vykonávať aj posudzovanie aj zameniteľnosti obchodného mena. Ochrana obchodného mena z dôvodu zameniteľnosti je tak ponechaná na toho, koho práva boli dotknuté alebo ohrozené neoprávneným používaním obchodného mena. V prípade ochrany obchodného mena Obchodný zákonník rozlišuje medzi absolútnou ochranou obchodného mena a relatívnou ochranou obchodného mena. "*V rámci OBZ identifikujeme dve línie ochrany obchodného mena, (i) absolútnu ochranu poskytovanú na základe ustanovení § 12 OBZ a (ii) relatívnu ochranu poskytovanú prostredníctvom ustanovení OBZ upravujúcimi nekalú súťaž, Kritériom na odlíšenie uvedených dvoch režimov je, že pre uplatnenie relatívnej ochrany musí dôjsť k zásahom do oprávneného používania obchodného mena, v rámci hospodárskej súťaže, pričom*

[34] OVEČKOVÁ, O. a kol. *Obchodný zákonník. Veľký komentár.* Bratislava: Wolters Kluwer s.r.o., 2017 s. 118
[35] MAMOJKA, M. a kol. *Obchodné právo I. Všeobecná časť, súťažné právo, právo obchodných spoločností a družstva.* 1. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2021 , s. 74.

uplatnenie ustanovení o absolútnej ochrane nevychádza z predpokladu zásahu do používania obchodného mena v rámci súťažných vzťahov."[36]

Zameniteľnosť obchodného mena fyzických a právnických osôb nie je možné posudzovať striktne oddelene, nakoľko a určitých podmienok môžu byť obchodné mená fyzických osôb a právnických osôb navzájom zameniteľné. Podľa rozsudku Najvyššieho súdu SR, sp. Z. 6 Obdo 194/97 "*k zameniteľnosti obchodných mien podnikateľov môže dôjsť aj medzi právnickou osobou a fyzickou osobou - podnikateľom, ak podnikajú v tom istom odbore alebo z hľadiska hospodárskej súťaže v odboroch zameniteľných a dodatok odlišujúci osobu podnikateľa alebo druh podnikania v obchodnom mene fyzickej osoby, je zhodný (zameniteľný) s kmeňom obchodného mena právnickej osoby, pokiaľ nemá dostatočnú rozlišovaciu schopnosť."*

6. Účinky zápisu obchodného mena do obchodného registra a opätovné použitie mena po výmaze spoločnosti

Zápisy navrhovaných údajov do obchodného registra majú dva rozdielne účinky. Na jednej strane je to účinok **konštitutívny** a na druhej strane je to účinok **deklaratórny. "***Pri zápisoch s konštitutívnymi (právotvornými) účinkami nastávajú právne relevantné účinky určitej skutočnosti až dňom zápisu do obchodného registra. Konštitutívne účinky zápisu do obchodného registra majú právotvorný charakter a teda ich dôsledkom je vznik, zmena, alebo zánik konkrétnych právnych skutočností."*[37] Naproti tomu o "*deklaratórny zápis ide vtedy, ak hmotnoprávne účinky nastávajú od okamihu, kedy k predmetnej skutočnosti dôjde."*[38] Deklaratórny účinok zápisu do obchodného registra má teda charakter osvedčenia, že uvedená skutočnosť nastala. Ako príklad je možné uviesť vymenovanie, odvolanie konateľov v spoločnosti s ručením obmedzeným (§125 odsek 1 písmeno f) Obchodného zákonníka). Naproti tomu zápis udelenia prokúry (§ 14 odsek 6 Obchodného zákonníka), ktorý je účinný od zápisu do obchodného registra má konštitutívny účinok, či napríklad aj prvozápis obchodnej spoločnosti do obchodného registra (§ 62 odsek 1 Obchodného zákonníka), kedy samotná spoločnosť aj vzniká a aj nadobúda právnu subjektivitu. Konštitutívny účinok má aj zápis obchodného mena, aj keď na túto tému sa v obchodnoprávnej teórii vedú polemiky, či je možné

---

[36] MAMOJKA, M a kol. *Obchodné právo I. Všeobecná časť, súťažné právo, právo obchodných spoločností a družstva.* 1. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2021 , s. 77.
[37] MAMOJKA, M. a kol. *Obchodné právo I. Všeobecná časť, súťažné právo, právo obchodných spoločností a družstva.* 1. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2021 , s. 140.
[38] PATAKYOVÁ, M., MAŠUROVÁ, A. *Obchodný register . Právno - teoretické a aplikačné problémy.* Bratislava: Wolters Kluwer, 2019, 206-207.

uvedené vnímať absolútne. Obchodný zákonník stanovuje v § 64 možnosť konania spoločnosti pred jej vznikom a teda pred jej zápisom do obchodného registra. Autor Kristián Csach vyslovil názor proti prísnemu bazírovaniu na konštitutívnej povahe zápisu obchodného mena do obchodného registra. "*Otázka vzniku a zániku obchodného mena a teda aj otázka konštitutívnej a deklaratórnej povahy zápisu do obchodného registra je nesprávne položená. Obchodné meno je vždy aj vlastnosťou subjektu - jeho nositeľa. Obchodné meno sa viaže na subjekt a existuje vždy a len v závislosti od existencie subjektu. To ale neznamená, že niektoré aspekty právnej úpravy obchodného mena sa prejavia aj v prípade, ak ešte obchodné meno alebo jeho zmena nie je zapísaná v registri. Je potrebné rozlišovať dve otázky. Prvé, či je právny úkon, ktorý je robený pod označením, ktoré ešte nie je zapísané v obchodnom registri platným, a či zaväzuje podnikateľa. Po druhé, či označenie, ktoré si podnikateľ zvolil, ale ešte nebolo zapísané do obchodného registra, je chránené ako obchodné meno, alebo obdobne ako obchodné meno. Prísnym lipnutím na konštitutívnej povahe zápisu do obchodného registra by sme napríklad znemožnili brániť sa proti zásahom do obchodného mena, ktoré nastali pred vznikom spoločnosti, alebo pred zápisom zmeny do obchodného registra. Na obe otázky sa preto žiada odpovedať pozitívne"*[39]

V kontexte vzniku a zániku subjektu naviazaného na zápis a výmaz spoločnosti a družstva do obchodného registra je vhodné sa zamyslieť, nad možnosťou opätovného použitia obchodného mena v prípade, že obchodné meno už v obchodnom registri niekedy zapísané bolo, v prípade, že došlo k výmazu obchodného obchodnej spoločnosti a družstva z obchodného registra a teda aj zániku tohto podnikateľa a strate jeho právnej subjektivity. Autorka predloženého článku má za to, že keď už raz bolo obchodné meno vymazané z obchodného registra a neviaže sa na "žijúcu" spoločnosť či družstvo, v tomto prípade je obchodné meno "nanovo" použiteľné novovznikajúcim subjektom, resp. existujúcim subjektom pri zmene obchodného mena a to aj z pohľadu totožnosti a aj z pohľadu zameniteľnosti obchodného mena, aj keď s rizikom zamieňania s predchádzajúcim používateľom tohto obchodného mena, čo nie vždy musí byť vnímané v pozitívnom zmysle.

Záver

V rámci obchodnoprávnej teórie sa pri pojme obchodného mena je možné stretnúť s jeho viacerými charakteristikami, funkciami, či zásadami tvorby. Jedným zo základných

[39] OVEČKOVÁ, O. a kol. *Obchodný zákonník. Veľký komentár.* Bratislava: Wolters Kluwer s.r.o., 2017 s. 108.

označení obchodného mena je obchodné meno ako jeden zo základných identifikátorov, pričom jeho základnou úlohou je individualizovať podnikateľa a teda prostredníctvom obchodného mena ho urobiť jedinečným subjektom s dostatočnou dávkou individuality a odlíšiteľnosti od ostatných subjektov "jeho druhu".

Z týchto dôvodov Obchodný zákonník stanovuje požiadavku na nezameniteľnosť obchodného mena podnikateľa, s obchodnými menami ostatných podnikateľov, pričom k zameniteľnosti nemusí dôjsť "len" medzi právnickými a fyzickými osobami navzájom, ale aj medzi právnickou a fyzickou osobou. Síce Obchodný zákonník túto požiadavku stanovuje, avšak presnejšie nedefinuje, čo pod pojmom zameniteľnosť obchodného mena je potrebné rozumieť, či aké sankcie za porušenie tejto povinnosti a teda povinnosti "byť nezameniteľný", stanovuje. V prvom bode, vysvetlenie pojmu zameniteľnosť je možné nájsť v obchodnoprávnej literatúre, avšak pri druhom bode Obchodný zákonník ponecháva možnosť ochrany pred týmto porušením na dotknuté subjekty a priamo sankciu s porušením ustanovenia týkajúceho sa nezameniteľnosti obchodného mena, nespája. V prípade zameniteľnosti obchodného mena nemá registrový súd nástroje na to, aby "zakročil" a obchodné meno, aj keby bolo zameniteľné s iným obchodným menom, by musel zapísať, teda za predpokladu, že návrh spĺňa všetky ostatné náležitosti.

Naproti tomu totožnosť obchodného mena, ktoré sa navrhuje zapísať s obchodným menom iného podnikateľa už skôr zapísaným, spôsobuje odmietnutie vykonania zápisu návrhu, v prípade, že sa jedná o návrh na zápis do obchodného registra. Totožnosť je naproti zameniteľnosti obchodného mena obligatórne skúmaná pred zápisom nového obchodného mena do obchodného registra, na čo sú uspôsobené aj technické vymoženosti v rámci informačných systémov registrového súdu. Skúmanie totožnosť obchodného mena, či už ako podnikateľ, ktorý si dané meno chce dať zapísať, ale aj z pohľadu vyššieho súdneho úradníka, ktorý v tejto časti obmedzene materiálne skúma návrh, je z časového hľadiska podstatne jednoduchšia a doslova instantná. Totožnosť je skúmaná predovšetkým z gramatického hľadiska a teda veľmi zjednodušene povedané z totožného "poukladania" písmen, čísel a znakov, bez ohľadu na to, či sa jedná o veľké, alebo malé písmená v kmeňovej časti obchodného mena. Naproti tomu pri zameniteľnosti obchodného mena sa posudzuje nielen gramatické hľadisko, ktoré by teda muselo byť aspoň minimálne odlíšiteľné tak, aby sa nemohlo jednať o totožnosť, ale aj fonetické hľadisko a teda výslovnosť daného obchodného mena.

Pojem zameniteľnosť je možné z istého uhla pohľadu vo vzťahu k pojmu totožnosť vnímať ako pojem širší. Je však nutné konštatovať, že nežiadúce "vlastnosti" obchodného mena

ako totožnosť a zameniteľnosť sú pojmy rozdielne, iným spôsobom sa posudzujú a majú iný vplyv na zápis do obchodného mena.

Zoznam bibliografických odkazov

CHOVANCOVÁ, M., ASAMOAH E. S., WANNINAYAKE W.M.C. B, *Consumer Behaviour and Branding: A Cross Cultural Perspective.* Žilina: GEORG. 2011, s. 183. ISBN 978-80-8940158-1.

GOLIAN, J. HAJNIŠOVÁ, E., NEVOLNÁ, Z. *Repetitórium obchodného práva.* Štvrté, prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: Iuris Libri, 2023, s. 313. ISBN:978-80-89635-55-9.

HOLUB, D. Zásady tvorby a ochrany obchodného mena. In *Studia commercialia Bratislavensia.* 2016, roč. 9. č. 35, s. 2. ISSN 1337-7493.

MAMOJKA, M a kol. *Obchodné právo I. Všeobecná časť, súťažné právo, právo obchodných spoločností a družstva.* 1. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2021 , s. 832. ISBN 978- 80- 8232-007-0.

MAMOJKA, M a kol. *Obchodný zákonník. Veľký komentár. 1. zväzok.* Bratislava: Eurokódex, 2016, s. 1087. ISBN 978-80-8155-065-2.

MATÚŠ, J. *Základy marketingu a marketingovej komunikácie.* Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2005, s. 166 ISBN: 80-89220-00-2.

MATÚŠOVÁ, J. *Budovanie a komunikácia značky. Značka v PR a reklame.* Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave. Fakulta masmediálnej komunikácie, 2013, s. 118. ISBN 978 – 80 – 8105-440-2.

OVEČKOVÁ, O. a kol. *Obchodný zákonník. Veľký komentár.* Bratislava: Wolters Kluwer s.r.o., 2017 s. 1739. ISBN 978-80-8168-573-6.

PATAKYOVÁ, M. a kol.. *Obchodný zákonník. Komentár*. 1. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2022, s. 1792 ISBN 978-80-8232-018-6.

PATAKYOVÁ, M. a kol. *Obchodný zákonník. Komentár. 5. vydanie.* Bratislava : C. H. Beck, 201, s. 1696. ISBN: 978-80-89603-46-6.

PATAKYOVÁ, M. a kol. *Obchodný zákonník. Komentár.* 2. aktualizované vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2008, s. 1162. ISBN 978- 80- 7400-039-3.

PATAKYOVÁ, M., MAŠUROVÁ, A. *Obchodný register. Právno - teoretické a aplikačné problémy.* Bratislava: Wolters Kluwer, 2019, s. 258. ISBN: 978-80-571-0092-8

Rozsudok Najvyššieho súdu SR, sp. Z. 6 Obdo 194/97.

SMYČKOVÁ, R., ŠTEVČEK, M., TOMAŠOVIČ, M. KOTRECOVÁ, A. a kol. *Civilný mimosporový poriadok. Komentár.* 1. Vydanie- Bratislava: C. H. Beck, 2017, s. 1112, ISBN: 978- 80- 89603-54-1.

ŽITŇANSKÁ. L. a kol. *Obchodné právo 1. Obchodné spoločnosti.* 2. doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2009, s. 636 ISBN 978-80-89635-05-4.

Dana Šadibolová [1]

Analýza aspektov práva na obhajobu a prezumpcie neviny

Kľúčové slová

Základné zásady trestného konania, orgány činné v trestnom konaní, právo na obhajobu, prezumpcia neviny

Abstrakt

Článok sa venuje osobitne dvom zásadám, sú to konkrétne zásada práva na obhajobu a zásada prezumpcie neviny. Článok detailnejšie analyzuje konkrétne aspekty týchto zásad, a to aj prostredníctvom rozhodnutí vnútroštátnych súdov a Európskeho súdu pre ľudské práva, a taktiež ich úpravu v medzinárodných a európskych právnych aktoch.

Keywords

Basic principles of criminal proceedings, institutions active in criminal proceedings, the right to defense, presumption of innocence

Abstract

The article is devoted to deals specifically with two principles, namely the principle of the right to defense and the principle of the presumption of innocence. In this article we are analyzes in more detail specific aspects of these principles, that is by means of the decisions od national courts and the European Court of Human Rights, as well as their regulation in international and European legal acts.

Úvod

Žijeme v demokratickom štáte v ktorom každý z nás disponuje nejakými základnými právami a slobodami. Štát má povinnosť každému jednotlivcovi zabezpečiť ničím nerušené užívanie a dostačujúcu ochranu týchto práv a slobôd, Aj keď to v určitých prípadoch znamená obmedzenie nejakého z týchto práv. Postavenie štátu v trestnom konaní zaväzuje štát plný 2 protikladné úlohy a to chrániť pravá a oprávnené záujmy fyzických a právnických osôb, záujmy spoločnosti a štátne zriadenie slovenskej republiky, a na strane druhej tu máme požiadavku rešpektovať osobnosť, základné pravá a slobody každej osoby.

Najvýznamnejší zásah do práv a slobôd predstavuje postup orgánov činných v trestnom konaní, ktorý je upravený v článku 11 až článku 54 ústavy slovenskej republiky, subjektov, ktoré sú súčasťou trestného konania. Základné zásAdy trestného konania predstavujú A limitáciu týchto možný zásahov do ľudských práv a môžeme ich považovať za ochranné štíty

[1] Mgr. Dana Šadibolová, doktorandka na Právnickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici – študijný program Trestné právo. Pracujem ako advokátsky koncipient v advokátskej kancelárií.

týchto práv, nakoľko zabezpečujú, aby každé štádium trestného konania bolo vykonávané zákone a spravodlivo. Tieto zásady vyplývajú z ústavy slovenskej republiky, ich právna úprava rešpektuje medzinárodnoprávne záväzky, ktoré vyplývajú z medzinárodných zmluv.

1. Medzinárodné a európske pramene zakotvujúce právo na obhajobu

Medzi jedno z najvýznamnejších ľudských práv patrí právo na obhajobu, čo dokazuje aj skutočnosť, že jeho úpravu môžeme nájsť aj vo viacerých medzinárodných dokumentoch, ktoré kladú dôraz na potrebu v jeho dodržiavaní ako v teoretickej rovine, tak aj na jeho následnú aplikáciu v praxi. Jedným zo základných prameňov, ktoré právo na obhajobu zakotvujú je Všeobecná deklarácia ľudských práv, konkrétne ide o čl. 11 ods. 1, ktorý ustanovuje : *"Každý, kto je obvinený z trestného činu, má právo byť považovaný za nevinného, kým nie je dokázaná jeho vina vo verejnom konaní, v ktorom mu boli dané všetky záruky nevyhnutné na jeho obhajobu."* [2] Z ustanovenia vyplýva, že právo na obhajobu je základným predpokladom zákonného a spravodlivého rozhodnutia.

V zmysle čl. 40 ods. 3 Listiny základných práv a slobôd: *"Obvinený má právo, aby mu bol poskytnutý čas a možnosť na prípravu obhajoby a aby sa mohol obhajovať sám alebo prostredníctvom obhajcu. Ak si obhajcu nezvolí, hoci ho podľa zákona musí mať, ustanoví mu ho súd. Zákon ustanoví, v ktorých prípadoch má obvinený právo na bezplatnú pomoc obhajcu."*[3]

Minimálne záruky, ktoré súvisia s právom na obhajobu stanovuje Medzinárodný pakt o občianských a politických právach. Ide predovšetkým o ustanovenie čl. 14 ods. 3 písm. b) a d), kde sú upravené záruky obvineného mať možnosť obhajovať sa či už osobne alebo prostredníctvom obhajcu a to za svojej prítomnosti alebo právo na primeraný čas na prípravu obhajoby.

V čl. 6 ods. 3 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd taktiež vymedzuje minimálne práva obvineného v súvisloti s obhajobou. Z uvedeného ustanovenia právo na obhajobu vyplývajú z týchto práv:

a) Právo mať primeraný čas a možnosti na prípravu obhajoby.
b) Právo obhajovať sa osobne alebo prostredníctvom obhajcu, ktorého si sám vyberie. V prípade ak nemá dostatok prostriedkov na zaplatenie obhajcu, má právo na poskytnutie obhajcu bezplatne v prípade, ak to záujmy spravodlivosti vyžadujú.

[2] Všeobecná deklarácia ľudských práv.
[3] Všeobecná deklarácia ľudských práv.

c) Právo byť bez meškania a v jazyku, ktorému rozumie, podrobne oboznámený s povahou a dôvodom obvinenia vzneseného proti nemu.

Práva z predmetného ustanovenia čl. 6 ods. 3 Európskeho dohovoru o ochrane ľudksých práv a zakladných slobôd nie je možné zúžiť alebo nejakým spôsobom obmedziť. Vnútroštátna úprava jendotlivých štátov nesmie klesnúť pod tento minimálny štandart. V prípade, ak vnútroštátna úprava ustanovuje vyšší štandard práv ako je v uvedenom ustanovení priznaný, nie je možné túto vyššiu hranicu následne znížiť, nie je možné tak urobiť ani s odôvodnením, že štandard ustanovený Dohovorom zostane zachovaný. Zníženie už raz dosiahnutej úrovne ochrany práv by bolo v rozpore so základným zmyslom garancie ochrany základných práv a slobôd, čo vyplýva aj z judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva, a teda, že minimálne garantované štandardy ochrany ľudských práv je potrebné neustále zvyšovať a striktnejšie hodnotiť ich porušovanie.[4]

Základným pilierom ochrany základných práv v rámci v ramci Európskej únie (popri Dohovore a ústav jednotlivých štátov) je Charta základných práv Euróspkej únie, v ktorej je taktiež právo na obhajobu upravené a to v čl. 48 ods. 2 zaručuje právo na obhajobu každému obvinenému.

Je dôležité pri tejto téme spomenúť, že Európska únia napokon prijala viacero základných smerníc, ktoré majú za úlohu a cieľ harmonizáciu právnej úpravy všetkých členských štátov. Smernice boli prijaté aj v súvislosti s právami obvinených osôb a podozrivých na obhajobu. Medzi jednu z najpodstatnejších smerníc patrí Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2013/48/EÚ z 22. Októbra 2013 o práve na prístup k obhajcovi v trestnom konaní a v konaní o európskom zatykači a o práve na informovanie tretej osoby po zbavení osobnej slobody a na komunikáciu s tretími osobami a s konzulárnymi úradmi po zbavení osobnej slobody.

2. Právo na obhajobu podozrivej osoby v trestnom konaní

Postavenie osoby sa v priebehu trestného konania mení a to v závislosti od štádia trestného konania. Postupnými fázami v trestnom konaní sa z podozrivého stáva obvinený, následne obžalovaný a napokon odsúdený. Čo sa týka práva na obhajobu, to sa vzťahuje na každú jednú fázu uvedeného postavenia. Zameriame sa na fázu trestného konania pred vznesením obvinenia, a teda fázu kedy sa stíhanie vo veci už začalo, ale osobe ešte nebolo vznesené obvinenie. Znamená to, že úkony ktoré sa vykonávajú nesmerujú voči osobe

[4] KMEC, J. KOSÁR, D. KRATOCHVÍL, J. et al.: *Európsky dohovor o ľudských právach : komentár. 1. vyd. Praha*: C. H. Beck, 2012, s. 805.

obvinenej, ale osobe podozrivej. Osobu o ktorej orgány činné v trestnom konaní predpokladajú, že sa mohla dopustiť spáchania trestného činu, no ešte voči takejto osobe nembolo vznesené obvinenie môžeme charakterizovať ako podozrivú osobu.[5] Procesné postavenie takejto osoby Trestný poriadok v súčastnosti neupravuje, aj keď v minulosti boli pokusy k zavedeniu definície podozrivej osoby a jej práv do Trestného poriadku, ale tento návrh neprešiel. Definícia podozrivej osoby mala byť obsiahnutá v § 10 ods. 12 a jej úprava mala znieť: *„podozrivým je osoba, u ktorej sa vzhľadom na čas, miesto, spôsob a okolnosti vykonania činu alebo zachovania stopy alebo na iné okolnosti možno domnievať, že je páchateľom, spolupáchateľom alebo účastníkom na trestnom čine*."[6] V súčasnom Trestnom poriadku sa s pojmom podozrivý stretávame napríklad v ust. § 85 Trestného poriadku.

Trestný poriadok sa zameriava hlavne na práva obvineného a to vrátane práva obvineného zvoliť si obhajcu, ktoré ustanovenie nájdeme v § 34 Trestného poriadku. Trestný zákon taktiež právo obhajoby priznáva aj osobe podozrivej, ktorá je na základe § 85 ods. 5 Trstného poriadku zadržaná. Spomínané ustanovenie podozrivému, ktorý je zadržaný počas výsluchu priznáva v podtate tie isté práva a povinnosti ako ma obvinený.

V súvislosti s touto problematikou sa vrátime aj k Smernici Európskeho parlamentu, ktorú sme už spomínali. Ide o konkrétnu Smernicu Európskeho parlamentu a Rady 2013/48/EÚ z 22. Októbra 2013 o práve na prístup k obhajcovi v trestnom konaní a v konaní o európskom zatykači a o práve na informivanie tretej osoby po zbavení osobnej slobody a na komunikáciu s tretimi osobami a s konzulárnymi úradmi po pozbavení osobnej slobody (ďalej len „Smernica o práve na prístup k obhajcovi"). Predmetná smernica o práve na prístup k obhajcovi sa zameriava právom na obhajobu v trestnom konaní a toto právo priznáva nie len obvinenému ale aj podozrivému, ktorý je v tejto smernici uvedený a taktiež mu v čl. 3 priznáva hneď niekoľko práv.

Členské štáty zabezpečujú, aby bolo právo na prístup k obhajcovi podozrivým osobám zachované, a to bez zbytočného odkladu. Podozrivá osoba má taktiež právo na to, aby sa mohla sama stretnúť, rozprávať sa a poradiť sa so svojím obhajcom ešte pred samotným začatím výsluchu. Obhajca, ktorý takúto osobu zastupuje, má právo zúčastniť sa samotného výsluchu, byť prítomný na určitých vyšetrovacích úkonoch alebo aj niektorých úkonoch na obstaranie

[5] ROSINSKÝ, K., 2020. Vzory podaní v trestnom konaní a základy trestného procesu, s. 53.
[6] ČOMKO, P., ROMŽA, S.: *Obhajoba obvineného v prípravnom konaní.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 120.

dôkazov. Takýmito úkonmi môže byť napríklad rekonštrukcia miesta činu a identifikácia, konfrontácia.[7]

V smernici o práve na prístup k obhajcovi môžme nájsť aj určitú výnimku, ktorá sa nachádza v ustanovení článku 3 ods. 6. Hlavnou podstatou tohto článku je to, že podozrivého je možné vypočuť aj vtedy, keď sa na výsluchu nenachádza jeho obhajca, no musí byť zároveň upovedomený o tom, že má právo nevypovedať. Túto výnimku je možné aplikovať len vtedy, ak nastanú mimoriadne okolnosti. Takouto okolnosťou môže byť naliehavá potreba odvrátiť vážne nepriaznivé dôsledky pre slobodu, život alebo telesnú integritu inej osoby alebo ak je nevyhnutné, aby orgány činné v trestnom konaní urobili bezodkladné kroky na zabránenie podstatnému ohrozeniu trestného konania.

3. Právo na obhajobu v súvislosti s postupom podľa § 213 ods. 3 TP

Samotný advokát a jeho účasť na konkrétnych jednotlivých právnych úkonoch, ktoré vykonávajú orgány činné v trestnom konaní, je veľmi dôležité. Ustanovenie §213 Trestného poriadku poukazuje na to, že obhajca od momentu vznesenia obvinenia sa má zúčastniť úkonov, ktorých výsledok môže byť použitý ako dôkaz v konaní pred súdom, kde platí výnimka, len ak sa nedá vykonanie konkrétneho úkonu odložiť a vyrozumieť o tom obhajcu. Vypočúvaným osobám a taktiež obvinenému ma obhajca právo klásť otázky, a to potom, keď orgán činný v trestnom konaní skončí výsluch.[8]

Avšak toto ustanovenie zavádza právo obhajcu a obvineného zúčastňovať sa úkonov v prípravnom konaní, čo znamená, že to nie je ich povinnosť. Je potrebné poukázať na to, že advokát nedisponuje akým si statusom pasívneho pozorovateľa, naopak, advokát má právo aktívne zasiahnuť do výsluchu obvineného alebo do výsluchu iných osôb resp. má právo podávať námietky pri iných procesných úkonoch. Ak nastane situácia, že sa advokát rozhodne a vyhlási, že sa chce zúčastňovať všetky procesných úkonov , je potrebné mu zo strany orgánov činných v trestnom konaní oznámiť vykonanie vyšetrovacieho úkonu.[9]

Ustanovenie paragrafu 213 ods. 3 Trestného poriadku upravuje povinnosť orgánu činnému v trestnom konaní oznámiť čas obhajcovi včas, druh úkonu a miesto konania úkonu.

---

[7] Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2013/48/EÚ o práve na prístup k obhajcovi v trestnom konaní a v konaní o európskom zatykači a o práve na informovanie tretej osoby po pozbavení osobnej slobody a na komunikáciu s tretími osobami a s konzulárnymi úradmi po pozbavení osobnej slobody.
[8] Zákon č. 301/2005 Zb. Trestný poriadok.
[9] ČENTÉS, J. (ed.) a kol.: „Efektívnosť prípravného konania - jej skúmanie, výzvy a perspektívy“ .Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie, Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická Fakulta, 2020, s. 148.

Ako už bolo vyššie spomenuté výnimku predstavuje iba ten prípad, ak vykonanie tohto konkrétneho úkonu sa nemôže odložiť vyrozumenie obhajcu sa nedá zabezpečiť. V súčasnosti s týmto ustanovením vznikajú často aplikačné problémy, a to, aké skutočnosti majú byť obsahom Upovedomenia o konaní výsluchu svedka, nakoľko zákon stanovuje minimálne 3, ktorými sú druh úkonu, čas a miesto. Tu nastáva problém, či ma orgán činný v trestnom konaní povinnosť uviesť v tomto upovedomení aj meno svedka, nakoľko zákon výslovne takúto povinnosť neustanovuje. Z rozhodnutia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky 1Tdo16/2011 z 19. júna 2012: *„Obvinený, resp. jeho obhajca, musí vždy uplatniť právo na obhajobu a je len na ňom, či ho využije. Obvinený tak môže urobiť až potom, ako bol riadne upovedomený o čase a mieste vykonanie výsluchu konkrétneho svedka. Iba všeobecne poučenie obvineného a jeho obhajcu o možnosť zúčastniť sa vyšetrovacieho úkonu podľa §213 ods. 1, ods. 3 Trestného poriadku nemožno považovať za dostatočné, lebo takéto poučenie nezohľadňuje povinnosti policajta, ktorá mu vyplýva z ustanovenia §213 ods. 3 Trestného poriadku."* Obhajca obvineného sa môže účasti na úkone vzdať, pod podmienkou, že o tomto úkone musí byť riadne a včas upovedomený, čo znamená, že v prípade výsluchov svedkov im vyšetrovateľ musí oznámiť deň a konkrétny čas výsluchu, miesto a meno osoby, ktorú bude vypočúvať. Ak tak vyšetrovateľ nepostupuje, koná v rozpore s Čl. 6 ods. 3 Dohovoru a v rozpore s § 213 ods. 3 Trestného poriadku. [10]

V tomto smere budú možnosti obhajoby obmedzené v prípade, že obhajca nie je vopred upovedomený o tom, kto na úkon príde a teda kto bude vypočúvaný. Požiadavka obhajoby a neuvedenie totožnosti vypočúvanej osoby v upovedomení o úkone je úplne odôvodnená. Z judikatúry Európskeho súdu pre ľudské pravá vyplýva bezpodmienečne povinnosť orgánov činných v trestnom konaní a súdu rešpektovať právo obvineného na obhajobu tým, že mu musí dať možnosť zúčastniť sa výsluchu svedka tak, aby tento úkon zodpovedal požiadavkám kontradiktórnosti konania. Obvinený musí mať možnosť vypočúvať svedkov a spochybniť ich argumenty.[11] Myslíme si, že toto rozhodnutie plne podporuje záver, že údaje o totožnosti svedka sa v upovedomení o úkonoch uvádzať majú, nakoľko úkon musí zodpovedať požiadavkám kontradiktórnosti.

---

[10] ŠAMKO, P. : *Je policajt povinný oznámiť obhajcovi meno svedka, ktorý má byť vypočúvaný? návrh na zaujatie stanoviska*. 10.7.2018 [cit. 2024-03-30]. Dostupné na :http://www.pravnelisty.sk/rozhodnutia/a663-je-policajt-povinny-oznamit-obhajcovi-meno-svedka-ktory-ma-byt-vypocuvany-navrh-na-zaujatie-stanoviska?fb_comment_id=1762884477082613_1768478986523162

[11] Unterpertinger proti Rakúsku, 9120/80 z 24. novembra 1986.

Najvyšší súd Slovenskej republiky vydal rozhodnutie, ktoré predstavuje odklon od staršieho rozhodnutia z roku 2012, Rozhodnutie R 58/2018. V tomto rozhodnutí sa uvádza, že v rámci postupu podľa §213 ods. 3 Trestného poriadku je policajt povinný oznámiť obhajcovi len druh úkonu, teda v prípade výsluchu svedka len okolnosť, že pôjde o tak výsluch a nie aj meno svedka. Nakoľko oznámenie mena svedka obhajcovi vopred mohla zmariť právo svedka žiadať o utajenie svojej totožnosti podľa §136 ods. 2 Trestného poriadku v prípade, ak je taký postup vecne odôvodnený. Oznámenie mena svedka obhajcovi vopred , a to ani v spomínanom prípade, neznamená procesnú nepoužiteľnosť výsledku úkonov v ďalšom konaní.[12] Myslíme si, že postavenie obhajoby v tomto rozhodnutí súdu oslabuje, nakoľko súd predvída, že každý svedok bude utajení a následne mu bude teda zmarená možnosť tohto postavenia.

Aby bola obhajoba efektívna a mohol sa na ňu obhajca pripraviť je upovedomenie o totožnosti svedka veľmi dôležité. V prípade, ak obhajca upovedomený o totožnosti svedka nie je, má to vplyv na oslabenie pravá na obhajobu, nakoľko sa advokát nemôže dostatočne pripraviť. Takéto konanie je v rozpore so zásadou rovnosti zbraní a možnosti prípravy obhajoby, tak ako je uvedené v čl. 6 ods. 3 písm. b) Dohovoru.[13]

4. Medzinárodné a európske pramene zakotvujúce prezumpciu neviny

Prezumpcia neviny je v súčasnosti zahrnutá do základných občianských práv a slobôd a je upravená v rôznych medzinárodných a európských právnych aktoch. Všeobecná deklarácia ľudských práv bola prijatá v roku 1948 ako prvý medzinárodný katalóg ľudských práv, avšak má formu len politickej deklarácie s absenciou právnej záväznosti. Prezumcia neviny je upravená čl. 11 ods. 1: *"Každý, kto je obvinený z trestného činu, má právo byť považovaný za nevinného, pokiaľ sa nepreukázala jeho vina vo verejnom konaní, v ktorom sa mu dali všetky záruky potrebné na jeho obranu."* Medzi jednu z najdôležitejších ľudskoprávnych medzinárodných zmlúv patrí Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, kde je prezumpcia neviny zakotvená tiež. Tento Dohovor predstavuje právny základ pre fungovanie Európskeho súdu pre ľudské pravá. Prezumcia neviny je upravené v čl. 6 ods. 2 tohto dohovoru: *" Každý, kto je obvinený z trestného činu, považuje sa za nevinného, dokiaľ jeho vína nebola preukázaná zákonným spôsobom."*[14] a v Listine základných práv a slobôd v čl. 40 ods. 2.

---

[12] ČENTÉS, J. (ed.) a kol.: „Efektivnosť prípravného konania - jej skúmanie, výzvy a perspektívy", Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2020, s. 149.
[13] LACIAK, O., STRÉMY, T.: Porušenie práva na obhajobu neoznámením totožnosti predvolaného svedka obvinenému a obhajcovi v predstihu. In: Bulletin slovenskej advokácie, Roč. 25, č. 11 (2020), s 23.
[14] Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

Čo sa týka pravá Európskej únie, podľa článku 48 ods. 1 Charty základných práv Európskej únie (2016/C 202/02), každý, kto je obvinený, sa považuje za nevinného, kým jeho vina nebola preukázaná zákonným spôsobom. Podľa čl. 3 smernice Európskeho parlamentu a rady EU 2016/343 zo dňa 9.3.2 016 o posilnení aspektov prezumpcie neviny a pravá byť prítomný na konaní pred súdom v trestnom konaní (Ďalej len Smernica eu 2 016/343): "*Členské štáty zabezpečia, aby sa podozrivé a obvinenej osoby považovali za nevinne, kým sa zákonným spôsobom nepreukáže ich vina"*. [15]

Na základe čl. 4 už vyššie spomínanej smernice EU 2016/343, príjmu členské štáty potrebné opatrenia, aby bolo zabezpečené, že pokiaľ sa zákonným spôsobom nepreukáže vina podozrivej alebo obvinenej osoby, táto osoba sa vo verejných vyhláseniach orgánov verejnej moci, ani v súdnych rozhodnutiach, okrem rozhodnutí o vine, nebude označovať za vinnú.[16]

24. apríla 2006 bola v Bruseli prijatá zelená kniha o prezumpcii neviny. Preambula tohto právneho aktu deklaruje, že prezumpcia neviny je jedným zo základných práv zakotvený v Európskom dohovore o ochrane ľudských práv a základných slobôd a Charta základných práv Európskej únie. Komisia chce vedieť, či je prezumpcia neviny chápaná rovnako v celej Európskej únii. Zelená kniha skúma význam práv, ktoré z nej vyplývajú a prezumpciu neviny.[17]

5. Obsah prezumpcie neviny

Prezumpciu neviny môžeme chápať ako z procesnoprávneho hľadiska tak aj z hmotnoprávneho hľadiska. Čo sa týka hmotnoprávneho hľadiska môžeme subsumovať považovanie obvineného za nevinú osobu a vyjadrovanie sa o obvinenom ako o nevinnej osobe. V rámci procesnoprávneho hľadiska nachádzame procesné pravidlá, ktoré sú obsahom tejto zásady. Zaraďujeme medzi nich tieto procesné pravidlá:

a) Obvinení má právo nevypovedať
b) "In dubio pro reo" – V pochybnostiach v prospech veci (v prospech obvineného)
c) Obvinení nie je povinný dokazovať svoju nevinu

Obvinený má právo nevypovedať, čo úzko súvisí s 3. princípom, podľa ktorého nemá obvinený povinnosť dokazovať svoju nevinu. Toto procesné pravidlo taktiež nájdeme upravené v §34 ods. 1Trestného poriadku. O tomto práve musí byť obvinený poučený, čo vyplýva aj z §121 ods. 2 Trestného poriadku. Toto procesné pravidlo a ani pravidlo neusvedčovať seba samého

[15] Charta základných práv Európskej únie (2016/C 202/02).
[16] Smernica Európskeho parlamentu a rady EÚ 2016/343 z 9 marca 2016 o posilnení určitých aspektov prezumpcie neviny a práva byť prítomný na konaní pred súdom v trestnom konaní.
[17] Zelená kniha o prezumpcii neviny KOM(2006) 174 v konečnom znení

nie sú výslovne uvedené v článku 6 dohovoru, no nedá sa pochybovať o tom, že sú všeobecne uznávanými štandardmi a ležia v samotnom srdci predstáv o spravodlivom procese.[18]

In dubio pro reo sa aplikuje iba na skutkové zistenia okolností. V prípade, ak sa vyskytnú nejaké pochybnosti ohľadom skutkového stavu možno ho použiť. Čo sa týka právnych otázok, na túto zásadu aplikovať nie je možné, nakoľko sa má za to, že súd právo pozná, a teda vo vzťahu k riešeniu právnych otázok sa uplatňuje zásada "Iura novit curia". Toto procesné pravidlo možno použiť až po vykonaní dokazovania, a to vtedy, ak aj po vykonaní a zhodnotení všetkých dostupných dôkazných prostriedkov, existujú pochybnosti o vine obvineného. Použitie zásady in dubio pro reo prichádza do úvahy vtedy, ak pochybnosti, ktoré v trestnom konaní o dokazovaní zhodnotení všetkých dostupných dôkazov, ktoré môžu reálne prispieť náležitému zistenie skutkového stavu, a to v rozsahu nevyhnutnom na objektívne, stavu veci a zákonu zodpovedajúce spravodlivé rozhodnutie. Aplikácia tohto procesného pravidla v prípravnom konaní je limitovaná ustanovením §215 ods. 1 písm. a), písm. c) Trestného poriadku. Na základe tohto ustanovenia môže prokurátor zastaviť trestné stíhanie len vtedy, keď je nepochybné, že sa skutok nestal alebo, ak je nespochybniteľné, že obvinený skutok nespáchal. Ak sú prítomné nejaké pochybnosti aj po vykonanom dokazovaní, môže súd na základe ustanovenia §286 ods. 1Trestného poriadku doplniť dokazovanie.

Obvinený nemá povinnosť dokazovať svoju nevinu, toto procesné pravidlo poukazuje na to, že keď Trestný poriadok priznáva obvinenému určité možnosti obrany, nie je to jeho povinnosťou. Obvinený si môže zvoliť sám ako bude v rámci svojej obhajoby postupovať. Či bude postupovať pasívne alebo aktívne. Oprávnenia obvineného sú upravené v §34 ods. 1 Trestného poriadku. Ak sa obvinený rozhodne, že nebude dokazovať svoju nevinu, neznamená to automaticky, že je vinný, a že sa k skutku priznáva, nakoľko počas celého trestného konania dôkazné bremeno nesie štát.

6. Porušovanie prezumpcie neviny zo strany štátu

V dnešnej dobe je veľká medializácia trestného konania, mediálnych odsúdení, tlaku a masívnych únikov informácií z vyšetrovania. Je dôležité pripomenúť, že ani médiá pri poskytovaní informácií z trestného konania nemôžu všetko, a že aj verejná diskusia osôb musí rešpektovať prezumpciu neviny, tá musí byť rešpektovaná ako trvala hodnota demokratického právneho poriadku, a to bez ohľadu na osobu obvineného, či trestný čin, ktorý sa mu kladie za

[18] Rozhodnutie ESĽP o neprípustnosti vo veci Dieter WANNER proti Nemecku zo dňa 22.11.2018, č. 26892/12(1).

vinu. Na verejnosť majú v súčasnosti média veľký vplyv a zverejnením určitých informácii o osobe ju môžu vystaviť tlaku či dokonca verejnému odsúdeniu, čo môže mať fatálne následky pre jej budúci osobný spoločenský život.[19] Aby sme týmto situáciám predchádzali, je potrebné zásadu prezumpcie neviny dodržiavať, čo vyplýva aj z §6 ods. 2 Trestného poriadku. Taktiež je potrebné v tejto súvislosti pripomenúť zásadu č. 2, ktorú nájdeme upravenú v prílohe k odporúčaniu Rec (2003) 13 výboru ministrov rady Európy o šírenie informácií prostredníctvom oznamovacích prostriedkov vo vzťahu k trestnému konaniu: *"Rešpektovanie princípu prezumpcie neviny tvorí neoddeliteľnú súčasť pravá na spravodlivý proces. Názory a informácie týkajúce sa prebiehajúcich trestných konaní by preto mali byť oznamované alebo šírenie prostredníctvom oznamovacích prostriedkov jediné v tomto prípade, ak to nie je na ujmu prezumpcie neviny podozrivého či obvineného."*[20] Na druhej strane jednou z úloh tlače je prinášať informácie o priebehu súdneho konania, ktoré za predpokladu, že nepresahujú stanovené hranice, prispievajú k verejnosti konania. Nie iba tlač má povinnosť takéto informácie rozširovať, takisto verejnosť má právo ich prijať. [21]

Ústavný súd Slovenskej republiky vo svojom náleze vyjadril, že samotné tvrdenie orgánov činných v trestnom konaní o spáchanie trestného činu obvineným nie sú zásahom do prezumpcie neviny, pokiaľ sú vyslovene s výhradami, ktoré odôvodňujú postavenie jednotlivých orgánov činných v trestnom konaní a tiež v štádiu trestného konania. Prezumpciu neviny taktiež neporušuje výrok, ktorým je obsiahnutý stav podozrenia zo spáchania trestného činu. K porušeniu tejto zásady dochádza, ak vyjadrenie smeruje k tomu, že obvinený je vinný, no o jeho vine ešte právoplatne súd nerozhodol.[22]Európsky súd pre ľudské pravá judikuje, že zásadu prezumpcie neviny musia dodržiavať nielen sudcovia a ostatné štátne orgány, ale taktiež aj médiá. Ochrana práv novinárov šíriť informácie o prebiehajúcich trestných konaniach vyžaduje, aby ju vykonali v dobrej viere, na presne skutkom základe poskytovali spoľahlivé a presne informácie v súlade s novinárskou etikou.[23]

Európsky súd pre ľudské pravá sa vo veci Dektaras v Litva vyjadril tak, že k porušeniu zásady prezumpcie neviny postačuje argumentácia nasvedčujúca tomu, že úradná osoba

---

[19] HUTÁR, J.: *Sloboda prejavu médii, mediálne odsúdenia a prezumpcia neviny.* 28.11.2020 (cit. 2024-03-30) Právne listy. dostupné na: https://www.pravnelisty.sk/rozhodnutia/a905-sloboda-prejavu-medii-medialne-odsudenia-a-prezumpcia-neviny.

[20] Odporúčanie Rec (2003) 13 Výboru ministrov Rady Európy členským štátom o poskytovaní informácií prostredníctvom médií vo vzťahu k trestnému konaniu.

[21] News Verlags GmbH a CoKG v. Rakúsko, rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva z 11.01.2000.

[22] Nález Ústavného súdu III. ÚS 83/01 z 24.01.2002.

[23] LINDTNER, D.: *Média a trestní řízení.* 11.4.2020 (cit. 2024-03-30) Právne listy. Dostupné na: https://www.pravnelisty.sk/monitoring-literatury/a823-media-a-trestni-rizeni.

považuje obvineného za vinného. Preto zdôraznil veľký význam výberu slov vo výrokoch úradných osôb predtým, než bola obvinená osoba uznaná za vinnú. [24]

Ďalším významným rozhodnutím Európskeho súdu pre ľudské pravá je Allenet de Ribemont v. Francúzsko. Tu sa súd zaoberal výrokmi, ktoré vyslovili iné orgány než súdy . Sudca vyjadril, že okrem súdu môže porušenie prezumpcie neviny prichádza do úvahy aj u iného orgánu činnému v trestnom konaní. Nakoľko prezumpcia neviny je zárukou so širokým zásahom a vplyvom, pretože neukladá povinnosti len súdom v trestnom konaní, ale iným orgánom.[25]

V roku 2009 európsky súd vyhlásil rozsudok v prípade Borovský proti Slovenskej republike. V rokoch 2000 až 2001 bolo začaté proti sťažovateľovi trestné stíhanie pre trestný čin zneužívania právomoci verejného činiteľa. O tomto prípade sa písalo vo viacerých časopisoch a tvrdenia v nich vychádzali aj z informácií, ktoré poskytla polícia. V jednom článku došlo k porušeniu pravá na prezumpciu neviny. Tento článok obsahoval vyjadrenie zástupcu riaditeľa úradu finančnej polície, že: *"Hoci konanie obvinených vykazuje znaky skutkovej podstaty trestného činu poškodzovania veriteľa, ak ho posudzujeme komplexne, ide o premyslené podvodné konanie s cieľom presunúť majetok dotknutej spoločnosti do iných spoločnosti".* Európsky súd pre ľudské pravá konštatuje, že tu nešlo iba o informáciu ohľadom stavu prebiehajúceho trestného konania, prípadne o vyjadrenie stavu podozrenia zo spáchania trestného činu, ale išlo o hodnotenie, poukazujúce na to, že sťažovateľ spáchal trestný čin. [26]

Záver

A celý proces trestného konania je riadený a postavený na viacerých zásadách. V rámci celého trestného konania majú orgány činné v trestnom konaní a súdy určený ciel, tým je zistiť, kto je Páchateľom trestného činu a následne tohto páchateľa spravodlivo potrestať. Základné zásady trestného konania ustanovuje určité limity na rešpektovanie základných práv a slobôd osôb, ktoré sú trestným konaním dotknuté. Týmto by občania mali mať čoraz väčšiu dôveru vo vzťahu k orgánom činným v trestnom konaní jak súdom.

[24] Daktaras v. Litva, rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva zo dňa 10.10.2000.
[25] Allenet de Ribemont v. Francúzsko, rozsudok Eur'pského súdu pre ľudské práva zo dňa 10.02.1995
[26] Borovský proti Slovenskej republike, Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva zo dňa 2.6.2009

Zoznam bibliografických odkazov

Allenet de Ribemont v. Francúzsko, rozsudok Eur'pského súdu pre ľudské práva zo dňa 10.02.1995Daktaras v. Litva, rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva zo dňa 10.10.2000.

Borovský proti Slovenskej republike, Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva zo dňa 2.6.2009.

ČENTÉS, J. (ed.) a kol.: „Efektívnosť prípravného konania - jej skúmanie, výzvy a perspektívy" .Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie, Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická Fakulta, 2020, s. 163, ISBN: 9788071605775.

ČOMKO, P., ROMŽA, S.: *Obhajoba obvineného v prípravnom konaní.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 296, ISBN: 9788073807061.

Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

HUTÁR, J.: *Sloboda prejavu médii, mediálne odsúdenia a prezumpcia neviny*. 28.11.2020 (cit. 2024-03-30) Právne listy. dostupné na: https://www.pravnelisty.sk/rozhodnutia/a905-sloboda-prejavu-medii-medialne-odsudenia-a-prezumpcia-neviny.

Charta základných práv Európskej únie (2016/C 202/02).

KMEC, J. KOSÁR, D. KRATOCHVÍL, J. et al.: *Európsky dohovor o ľudských právach : komentár. 1. vyd. Praha*: C. H. Beck, 2012, s. 1687, ISBN: 9788074003653.

LACIAK, O., STRÉMY, T.: Porušenie práva na obhajobu neoznámením totožnosti predvolaného svedka obvinenému a obhajcovi v predstihu. In: Bulletin slovenskej advokácie, Roč. 25, č. 11 (2020).

LINDTNER, D.: *Média a trestní řízení*. 11.4.2020 (cit. 2024-03-30) Právne listy. Dostupné na: https://www.pravnelisty.sk/monitoring-literatury/a823-media-a-trestni-rizeni.

Nález Ústavného súdu III. ÚS 83/01 z 24.01.2002.

News Verlags GmbH a CoKG v. Rakúsko, rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva z 11.01.2000.

Odporúčanie Rec (2003) 13 Výboru ministrov Rady Európy členským štátom o poskytovaní informácií prostredníctvom médií vo vzťahu k trestnému konaniu.

ROSINSKÝ, K., 2020. Vzory podaní v trestnom konaní a základy trestného procesu, s. 1216, ISBN 9788089603831.

Rozhodnutie ESĽP o neprípustnosti vo veci Dieter WANNER proti Nemecku zo dňa 22.11.2018, č. 26892/12(1).

Smernica Európskeho parlamentu a rady EÚ 2016/343 z 9 marca 2016 o posilnení určitých aspektov prezumpcie neviny a práva byť prítomný na konaní pred súdom v trestnom konaní.

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2013/48/EÚ o práve na prístup k obhajcovi v trestnom konaní a v konaní o európskom zatykači a o práve na informovanie tretej osoby po pozbavení osobnej slobody a na komunikáciu s tretími osobami a s konzulárnymi úradmi po pozbavení osobnej slobody.

ŠAMKO, P. : *Je policajt povinný oznámiť obhajcovi meno svedka, ktorý má byť vypočúvaný? návrh na zaujatie stanoviska.* 10.7.2018 [cit. 2024-03-30]. Právne listy. Dostupné na :http://www.pravnelisty.sk/rozhodnutia/a663-je-policajt-povinny-oznamit-obhajcovi-meno-svedka-ktory-ma-byt-vypocuvany-navrh-na-zaujatie-stanoviska?fb_comment_id=1762884477082613_1768478986523162.

Unterpertinger proti Rakúsku, 9120/80 z 24. novembra 1986.

Všeobecná deklarácia ľudských práv.

Zákon č. 301/2005 Zb. Trestný poriadok.

Zelená kniha o prezumpcii neviny KOM(2006) 174 v konečnom znení.

Marek Švec[1] – Peter Mészáros[2]

Vzájomný vzťah podriadenosti a nadriadenosti a preventívny zásah

Kľúčové slová

Konflikt záujmov. Vzťah nadriadenosti a podriadenosti. Blízka osoba. Rodinný príslušník. Zásada rovnakého zaobchádzania a zákaz diskriminácie.

Abstrakt

Dodržiavanie zásady rovnakého zaobchádzania či zákazu diskriminácie pri vzájomnom (súkromnom) vzťahu medzi nadriadeným a podriadeným zamestnancom prichádza do stretu s právnou úpravou ochrany osobných údajov a práva zamestnanca na súkromie vo vzťahu k prípadnej identifikácií jeho rodinných príslušníkov či blízkych osôb, ktoré sú rovnako zamestnané u zamestnávateľa. Táto situácia súčasne vytvára pre zamestnávateľov problém pri plnení zákonných povinností predovšetkým v oblasti výkonu práce vo verejnom záujme alebo štátnej službe, kde sa explicitne stanovuje zákaz zaradenia takýchto osôb do vzájomnej priamej podriadenosti a nadriadenosti. V súkromnej sfére vzhľadom na absenciu podobného ustanovenia je situácia ešte komplikovanejšia a determinovaná aj odlišným okruhom osôb pri komparácií tzv. blízkej osoby podľa Občianskeho zákonníka a rodinného príslušníka podľa Zákonníka práce.

Keywords

Conflict of interest. Relationship of superiority and subordination. Close person. Family member. Principle of equal treatment and prohibition of discrimination.

Abstract

Compliance with the principle of equal treatment or the prohibition of discrimination in a mutual (private) relationship between a superior and a subordinate employee comes into conflict with the legal regulation of the protection of personal data and the employee's right to privacy in relation to the possible identification of his family members or close persons who are also employed by the employer . At the same time, this situation creates a problem for employers in the fulfillment of legal obligations, especially in the field of work in the public interest or state service, where the inclusion of such persons in mutual direct subordination and superiority is explicitly prohibited. In the private sphere, due to the absence of a similar provision, the situation is even more complicated and also determined by a different group of persons when comparing the so-called a close person according to the Civil Code and a family member according to the Labor Code.

[1] doc. JUDr. Marek Švec, PhD., LL.M., univ. prof. pôsobí na funkčnom mieste profesora vo vednom odbore Pracovné právo na Katedre občianskeho a pracovného práva, Právnická fakulta, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici. E-mail: marek.svec@umb.sk.

[2] Mgr. Peter Mészáros, Ph.D. pôsobí ako odborný asistent na Katedre občianskeho a obchodného práva, Právnická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave. E-mail: peter.meszaros@truni.sk.

Úvod

Problematika nerovnakého zaobchádzania alebo zákazu diskriminácie[3] bola spracovaná v rôznych publikačných výstupoch akademikov nielen na národnej, ale i medzinárodnej úrovni, pričom predmetom právneho výkladu bola najmä pozitívna právna úprava, jej vývoj či hmotnoprávne podmienky jej uplatnenia v aplikačnej praxi. Právny výklad sa však zameriaval predovšetkým na identifikáciu jednotlivých skutočností či praktických predpokladov pre uplatnenie antidiskriminačnej legislatívy bez väzby na konkrétne motívy subjektov pracovnoprávnych vzťahov, ktoré sa dopustili tohto konania. V ostatných rokoch rastie nielen v súkromnej sfére, ale i v rámci výkonu prác vo verejnom záujme alebo v rámci štátnej služby, požiadavka na presadenie vyššej senzibility posudzovania prípadov alebo situácií, ktoré môžu viesť k neskôr k nerovnakému zaobchádzaniu alebo porušeniu zákazu diskriminácie[4]. Do popredia sa tak dostáva preferovanie preventívneho prístupu (zásahu) do obsahu individuálnych pracovnoprávnych vzťahov alebo všeobecne nastavenie podmienok pracovného prostredia spôsobom, ktorý bude brániť vzniku takýchto neskorších problémov zamestnávateľa a samozrejme ktorý rovnako obmedzí možnosť vzniku interných (napr. proces vyšetrovania sťažnosti podľa § 13 zákona č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov, ďalej len ako „*ZP*“ alebo compliance procesov na lokálnej i koncernovej úrovni[5]) alebo súdnych procesov vedených u zamestnávateľa alebo voči zamestnávateľovi, ktoré predstavujú organizačné i reputačné riziko. Výraznejšie sa tento záujem o predchádzanie možných sporných situácií prejavuje v oblasti verejnej správy či štátnej služby, kde možné vyšetrovanie predmetných prípadov a prípadný pozitívny výsledok tohto procesu môže znamenať nielen právny, ale i politický problém pri volených zástupcov orgánom štátnej správy alebo samosprávy.

Zo skúseností z vlastnej právnej praxe autorov sa vyskytuje čoraz menej prípadov tzv. „čistého“ porušenia zásady rovnakého zaobchádzania alebo zákazu diskriminácie, kde sa

---

[3] Autori sa vo vedeckom článku nebudú zaoberať právnym výkladom porušenia zásady rovnakého zaobchádzania alebo zákazu diskriminácie, pretože predpokladajú, že čitateľ disponuje aspoň minimálnymi poznatkami. V tomto ohľade odkazujú na iné publikačné výstupy – napr. BARANCOVÁ, H. et al. *Slovenské pracovné právo*. Bratislava: Sprint dva, 2019, s. 111 a nasl.; FEDOROVÁ, K. *Medicínske právo*. Bratislava: Wolters Kluwer SK, 2021, s. 22; ŽUĽOVÁ, J. Manželstvo, rodina a nediskriminácia v pracovnoprávnych vzťahoch. In *Charta základných práv Európskej únie a výzvy s ňou spojené : zborník vedeckých prác z vedeckej konferencie* : 30.4.2015, Košice. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2015. s. 60-76.

[4] BARANCOVÁ, H. – LACKO, M. – KRIŽAN, V. *Medzigeneračná solidarita a zákaz diskriminácie podľa veku*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. s. 129.

[5] Hospodárske spojenie (naďalej navonok právne samostatných) podnikov v dôsledku spoločného vedenia týchto podnikov.

vedúci zamestnanec rozhodne pristúpiť k takémuto konaniu voči podriadenému zamestnancovi len zo svojho individuálneho presvedčenia. Omnoho viac prípadov možno zaznamenať takých, ktoré sú motivované subjektívnym (rodinným, súkromným, blízkym) vzťahom medzi subjektmi pracovnoprávnych vzťahov, t.j. primárne sa toto konanie neorientuje zo strany vedúceho zamestnanca proti niekomu, ale skôr vychádza zo snahy zvýhodniť konkrétnu fyzickú osobu (podriadeného zamestnanca) medzi ostatnými druhovo i vecne rovnakými alebo podobnými fyzickými osobami v rámci úpravy pracovnoprávnych nárokov zamestnancov[6]. Tento „fenomén" je typický napr. pre zamestnávateľov s veľkým počtom zamestnancov, kde u zamestnávateľa pracujú doslova celé rodiny alebo napr. v rámci lokálnych zamestnávateľov založených na územnom princípe (orgány štátnej správy alebo samosprávy vrátane ich rozpočtových a príspevkových organizácií), kde dostupnosť určitých pracovných síl a možných voľných pracovných miest je obmedzená, preto sa preferuje zamestnanie rodinne či inak spriaznenej fyzickej osoby. Odborne sa uvedený fenomén nazýva nepotizmus, ktorý chápeme napr. ako obsadzovanie funkcií a pozícií s uprednostňovaním príbuzných, priateľov či iných spriaznených osôb oproti ostatným kandidátom, najmä v prípadoch, keď ostatní kandidáti sú kvalitnejší; zvýhodňovanie alebo uprednostňovanie príbuzných, priateľov či iných spriaznených osôb oproti ostatným osobám v správnych a právnych konaniach, na pracovisku, pri obsadzovaní pozícií bude priamo viazaný na prípadný výkon zárobkovej činnosti zamestnanca popri výkone závislej práce u zamestnávateľa[7].

Hoci môžeme aj s ohľadom na komparáciu slovenskej pracovnoprávnej úpravy s inými zahraničnými právnymi úpravami považovať za štandardnú, vzniká základný problém pre zamestnávateľov v tom, akým spôsobom nastaviť vnútorné procesy predchádzania vzniku takýchto prípadov, prípadne, ak už nastanú, akým spôsobom možno pristúpiť k jej riešeniu, ak možnosť preradenia podriadeného či nadriadeného zamestnanca na inú pracovnú pozíciu nie je objektívne možná (uplatnenie § 55 ZP je vylúčené, resp. neexistuje iná voľna vhodná pracovná pozícia) alebo zo strany zamestnávateľa žiaduca (obaja zamestnanci si svedomite plnia pracovné úlohy a zmena by nebola v súlade s oprávnenými záujmami zamestnávateľa). Do

[6] Porovnaj aj - MADLEŇÁK, A. – ŠTEFANČÍKOVÁ, A. Manažment ľudských zdrojov v kontexte zvyšovania motivácie a produktivity v podnikoch. In *Právne nástroje odmeňovania v 21. storočí.* Bratislava : Friedrich Ebert Stiftung, zastúpenie v SR, 2017, s. 92 - 107.

[7] Nepotizmus (z lat. *nepos = synovec,* rodinkárstvo**)** predstavuje jeden z druhov konfliktu záujmov. Konflikt záujmov teda môžeme charakterizovať ako situáciu, v ktorej je zamestnanec konfrontovaný s výberom medzi povinnosťami a požiadavkami svojho postavenia a vlastnými súkromnými záujmami. Ide o situáciu, keď jednotlivec zneužije svoju právomoc v prospech rodinného príslušníka.

úvahy rovnako vziať právny rámec ochrany osobných údajov a vôbec možnosť zamestnávateľa získavať informácie o „spriaznených“ osobách zamestnancov.

1. Právny rámec povinností zamestnávateľa a spriaznené osoby

Odlišnosť nahliadania a posudzovania na právny rámec povinností zamestnávateľa v uvedenej oblasti vychádza predovšetkým z konkrétnej oblasti, v rámci ktorej bude tento problém vznikať. Musíme totiž s ohľadom na formuláciu právnych povinností zamestnávateľa diferencovať medzi súkromnou (podnikateľskou) sférou a pracovnoprávnymi vzťahmi v oblasti verejnej správy alebo štátnej služby. Akákoľvek sporná situácia, ktorá súvisí napr. s nerovnakým zaobchádzaním so zamestnancami, t. j. zvýhodňovaním niektorých zamestnancov v mzdovej oblasti alebo v oblasti podmienok zamestnávania, totiž vytvára významné potenciálne riziko nielen vo vzťahu k porušeniu príslušných pracovnoprávnych predpisov. Takýto problém nepotizmu u zamestnávateľov pôsobiacich vo verejnej správe alebo štátnej službe napr. Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj definuje ako konflikt medzi verejnou funkciou a súkromnými záujmami verejného činiteľa, keď má verejný činiteľ súkromné záujmy, ktoré by mohli nepatrične ovplyvniť vykonávanie jeho služobných úloh a povinností. Verejným záujmom všeobecne rozumieme záujem, ktorý prináša majetkový prospech všetkým alebo mnohým občanom. Osobným záujmom rozumieme záujem, ktorý prináša majetkový prospech alebo iný prospech v prospech toho, kto má právomoc, alebo jemu blízkych osôb. Norma ISO 37001:2016 konflikt záujmov definuje ako situáciu, v ktorej by obchodné, finančné, rodinné, politické alebo osobné záujmy mohli ovplyvniť názor osôb vykonávajúcich svoje povinnosti pre organizáciu. Zákon o výkone práce vo verejnom záujme definuje pojem rozpor záujmov ako skutočnosť, ak zamestnanec uprednostní osobný záujem pred verejným záujmom.

V prípade zamestnancov v tzv. verejnej službe, čiže zamestnancov vykonávajúcich práce vo verejnom záujme, sú ich práva a povinnosti upravené najmä v zákone o výkone práce vo verejnom záujme a subsidiárne v ZP. Hlavným cieľom povinností a obmedzení podľa zákona o výkone práce vo verejnom záujme je zabezpečiť zvýšenú ochranu verejného záujmu pri vykonávaní a zabezpečovaní vecí vo verejnom záujme. Právna úprava povinností a obmedzení zamestnanca verejnej služby má zabrániť pochybnostiam o nestrannosti zamestnanca, zneužívaniu jeho postavenia a má napomôcť tomu, aby práca týchto zamestnancov nebola ovplyvňovaná nežiaducimi vplyvmi. Aj v základných princípoch zákona o štátnej službe je zakotvený princíp nestrannosti, podľa ktorého štátny zamestnanec pri výkone štátnej služby uprednostňuje verejný záujem pred osobným záujmom a služobný úrad pri

rozhodovaní v štátnozamestnaneckých vzťahoch koná objektívne. Princíp nestrannosti sa uplatňuje najmä povinnosťou štátneho zamestnanca pri výkone štátnej služby konať a rozhodovať nestranne, zdržať sa konania, ktoré by mohlo viesť ku konfliktu záujmov služobného úradu s osobnými záujmami, a nezneužívať informácie získané v súvislosti s vykonávaním štátnej služby vo vlastný prospech alebo v prospech iného. Z princípu profesionality vyplýva, že zamestnanec koná v súlade s Etickým kódexom štátneho zamestnanca.

Právna formulácia povinností zamestnávateľov v oblasti výkonu prác vo verejnom záujme a pri výkone štátnej služby vychádza z ustanovenia § 7 zákona č. 552/2003 Z. z. o výkone prác vo verejnom záujme (ďalej len ako „*zákon o výkone prác vo verejnom záujme*"), ktoré uvádza, že „*zamestnancov, ktorí sú blízkymi osobami, a zamestnancov a fyzické osoby vykonávajúce verejnú funkciu, ktorí sú blízkymi osobami, nemožno zaradiť do vzájomnej priamej podriadenosti alebo nadriadenosti alebo tak, aby jeden podliehal pokladničnej kontrole alebo účtovnej kontrole druhého, okrem zamestnancov zastupiteľských úradov Slovenskej republiky v zahraničí a zamestnancov zamestnávateľa, u ktorého pôsobí len jeden vedúci zamestnanec, ktorý je štatutárnym orgánom*" a z ustanovenia § 54 ods. 1 zákona č. 55/2017 Z. z. o štátnej službe (ďalej len ako „*zákon o štátnej službe*"), ktoré uvádza, že „*štátnych zamestnancov, ktorí sú blízkymi osobami, nie je možné zaradiť do vzájomnej priamej podriadenosti alebo nadriadenosti alebo tak, aby jeden podliehal kontrole pokladničných operácií alebo kontrole účtovných operácií druhého, okrem štátnych zamestnancov dočasne vyslaných na vykonávanie štátnej služby do cudziny*". U predmetných druhov zamestnávateľov je tak zakázané zamestnávať akékoľvek blízke osoby vo vzájomnej priamej podriadenosti alebo nadriadenosti alebo tak, aby jeden podliehal kontrole pokladničných alebo účtovných operácií druhého.

ZP v súkromnej sfére nezakazuje zamestnávať blízke osoby vo vzájomnej priamej podriadenosti a nadriadenosti, ale zamestnávateľ môže toto obmedzenie stanoviť buď ako obmedzenie vzájomného vzťahu v rámci pôsobenia zamestnancov v jeho organizačnej štruktúre, alebo priamo pri obmedzení jeho zárobkovej činnosti odchylne od § 83 ZP (pri nevyžadovaní vzniku konkurenčného charakteru k činnosti zamestnávateľa). Spravidla sa však podobné ustanovenia objavujú v etických poriadkoch zamestnávateľov alebo compliance pravidlách, ktoré majú často nadnárodný (koncernový) pôvod, pričom explicitne zakazujú (v širšej miere) vzájomné zaradenie zamestnancov na pracovisku spôsobom, ktorý by znamenal priamu nadriadenosť a podriadenosť rodinných príslušníkov v rámci konkrétnej organizačnej jednotky zamestnávateľa. Zamestnávatelia teda upravujú predmetné situácie v súkromnej sfére

predovšetkým vo svojich vnútropodnikových prepisoch (v rámci výkonu prác vo verejnom záujme alebo štátnej službe plynie táto povinnosť zamestnávateľa pri z príslušných právnych predpisov), ktoré sú najčastejšie vydávané vo forme pracovného poriadku alebo etického kódexu. Cieľom vydávaniach týchto vnútropodnikových noriem je práve definovať pravidlá správania sa pre zabezpečenie dodržiavania zásady rovnakého zaobchádzania a zákazu diskriminácie a súčasne vytvoriť preventívny systém predchádzania vzniku negatívnych javov.

Mnohí zamestnávatelia, najmä so zahraničnou právnou úpravou, majú práve preto vo svojich pracovných poriadkoch alebo v etických kódexoch zavedené obmedzenie, že zamestnanci, ktorí by mali rozhodovať o právach alebo povinnostiach iných zamestnancov, napr. v pozícii vedúceho zamestnanca podľa § 9 ods. 3 ZP alebo podľa organizačnej štruktúry, alebo schémy zamestnávateľa, musia túto skutočnosť zamestnávateľovi oznámiť, aby mohol vykonať potrebné organizačné zmeny. Účelom konštituovania takejto povinnosti zamestnancov alebo obmedzenia u zamestnávateľa je dodržanie princípu transparentnosti a zásady rovnakého zaobchádzania u zamestnávateľa, aby ich príbuzné osoby alebo osoby s nimi spolu žijúce, ktoré môžu mať právny status rodinného príslušníka podľa § 40 ods. 5 ZP, neboli v žiadnom ohľade, aj keď z nedbanlivosti, uprednostnené alebo znevýhodnené. Na tento účel preto zamestnávatelia konštruujú predmetný systém posudzovania rodinných alebo súkromných väzieb medzi zamestnancami. Existencia rodinných a súkromných väzieb na pracovisku totiž môže vytvárať negatívny dopad nielen na oblasť oprávnených záujmov zamestnávateľa (napr. právo na ochranu jeho hospodárskych hodnôt, majetku), ale aj na povinnosť zamestnávateľa zabezpečiť na pracovisku a v pracovných a mzdových podmienkach dodržiavanie zásady rovnakého zaobchádzania a zákazu diskriminácie. V prípade verejného alebo štátneho zamestnanca ide potom o konflikt medzi osobným a verejným záujmom, pričom osobným záujmom sa rozumie akákoľvek výhoda pre štátneho zamestnanca alebo pre osoby spriaznené so štátnym zamestnancom. Konflikt záujmov je konflikt medzi verejnými povinnosťami a osobnými záujmami zamestnanca alebo záujmami osôb s ním spriaznených, ktoré by mohli ovplyvniť výkon štátnej služby, alebo situácia, kde by štátny zamestnanec mohol využiť postavenie v štátnej správe vo svoj osobný prospech . Nemusia to byť iba finančné záujmy, ale napríklad aj prístup k informáciám, zvýhodnené zaobchádzanie, zneužívanie informácií získaných v

súvislosti s vykonávaním štátnej služby vo vlastný prospech alebo v prospech spriaznených osôb[8].

2. Blízka osoba, rodinný príslušník, informačná povinnosť zamestnanca a GDPR

Vymedzenie okruhu tzv. spriaznených osôb, na ktorých by sa mali vzťahovať uvedené obmedzenia sa líšia v závislosti od príslušných pracovnoprávnych predpisov. V prípade pracovnoprávnych vzťahov spravujúcich sa priamo ZP sa spravidla odkazuje na ustanovenie § 40 ods. 5 ZP, v rámci ktorého sa vymedzuje osoba rodinného príslušníka pre účely individuálneho i kolektívneho pracovného práva. V zmysle uvádzanej definície pôjde o manžela, vlastné dieťa, dieťa zverené zamestnancovi do náhradnej starostlivosti na základe rozhodnutia súdu alebo dieťa zverené zamestnancovi do starostlivosti pred rozhodnutím súdu o osvojení, rodiča zamestnanca, súrodenca zamestnanca, manžela súrodenca zamestnanca, rodiča manžela, súrodenca manžela, prarodiča zamestnanca, prarodiča jeho manžela, vnuka zamestnanca a inú osobu, ktorá so zamestnancom žije spoločne v domácnosti. V praxi sa objavuje otázka, či do okruhu osôb spadajú aj starí rodičia, keďže výslovne zmienení v § 40 ods. 5 ZP nie sú. Tento pojem zahŕňa pojem prarodičia (do neho sa zahŕňajú aj starí rodičia). Rodinným príslušníkom je aj *„... a iná osoba, ktorá so zamestnancom žije spoločne v domácnosti“*, pričom spoločná domácnosť sa vykladá v zmysle ustanovenia § 115 zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov (ďalej len ako „*OZ*“), keď *„Domácnosť tvoria fyzické osoby, ktoré spolu trvale žijú a spoločne uhradzujú náklady na svoje potreby.“* V súdnom rozhodnutí R 32/1984 je uvedené, že *„pojem ‚společné domácnosti‘ vykládají soudy důsledně ve smyslu ustanovení § 115 obč. zák., podle něhož společnou domácnost vedou ti, kteří spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby. Soužití se považuje právem za trvalé, jestliže tu jsou objektivně zjistitelné okolnosti, které svědčí o úmyslu vést takové společenství trvale, nikoliv jen na přechodnou dobu. Soudy správně vycházejí z toho, že společné uhrazování nákladů na životní potřeby lze charakterizovat jako hospodářské soužití, při němž osoby společně hospodaří se svými příjmy, nejsou přesně oddělovány finanční prostředky a nerozlišuje se, kterých věcí v domácnosti smějí tyto osoby užívat“.*[9] V judikáte R 34/1960 sa súd vyslovil k otázke, že bývanie niekoľkých osôb

[8] Pozri aj - BERDISOVÁ, L. – LACLAVÍKOVÁ, M. Antidiscrimination clause - constitutional, historical and legal metamorphoses. In *Free movement of goods and persons across the Polish - Czech - Slovak borders*. Katowice : Oficyna Wydawnicza Wacław Walasek, 2012 s. 73-81.

[9] Porovnaj - TOMAN, J. *Individuálne pracovné právo: Všeobecné ustanovenia a pracovná zmluva*. Bratislava : Friedrich Ebert Stiftung, 2014. s. 99.

v spoločnom byte nie je ešte spoločnou domácnosťou, aj keď všetky spolubývajúce osoby rovnakým dielom znášajú náklady na nájomné, plyn, elektrinu a iné platby spojené s užívaním bytu, ak si však každý zo spolubývajúcich žije na svoj účet a k ostatným nemá bližší vzťah vyplývajúci z uvedenej spolunáležitosti v spoločnej domácnosti. V tejto súvislosti sa NS ČR (21 Cdo 436/2001) vyslovil, že *„společnou domácností ve smyslu ustanovení § 115 a § 474 odst.1 obč. zák. se rozumí podle ustálené judikatury soudů soužití dvou nebo více fyzických osob, které spolu žijí trvale a které společně uhrazují náklady na své potřeby. Společná domácnost zpravidla předpokládá společné bydlení v jednom nebo více bytech (k naplnění jejích znaků proto nepostačují např. občasné návštěvy); výjimka z tohoto pravidla je možná jen tehdy, jde-li o dočasný a přechodný pobyt jinde z důvodu léčení, návštěvy příbuzných, výkonu práce apod. Jde o spotřební společenství trvalé povahy, a proto společnou domácnost představuje jen skutečné a trvalé soužití, v němž její členové přispívají k úhradě a obstarávání společných potřeb (nepostačuje např. jen příležitostná výpomoc v domácnosti, společné trávení dovolených apod.) a v němž společně a bez rozlišování hospodaří se svými příjmy. Spolužijící fyzická osoba musí žít ve společné domácnosti tak, jako by byla členem rodiny; vyžaduje se, aby pečovala o společnou domácnost (obstaráváním domácích prací, udržováním pořádku v bytě, obstaráváním prádla a údržby šatů, přípravou jídla apod.) nebo poskytovala prostředky na úhradu potřeb společné domácnosti nebo aby byla odkázána výživou na zůstavitele.“*[10]

Ustanovenie § 7 zákona o výkone prác vo verejnom záujme i § 54 zákona o štátnej službe však odkazujú na § 116 OZ a nie na § 40 ods. 5 ZP. Pojem blízka osoba je teda definovaný v ustanovení § 116 OZ, kde sa uvádza, že „*blízkou osobou je príbuzný v priamom rade, súrodenec a manžel; iné osoby v pomere rodinnom alebo obdobnom sa pokladajú za osoby sebe navzájom blízke, ak by ujmu, ktorú utrpela jedna z nich, druhá dôvodne pociťovala ako vlastnú ujmu.“*, s predpokladom rozšírenia aj na právnické osoby na rozdiel od vymedzenia osoby rodinného príslušníka v ZP. *„Z citovaného ustanovenia nevyplýva, že by osobou blízkou mala byť iba fyzická osoba, keď z vety za bodkočiarkou je zrejmé, že iné osoby (fyzické, ale i právnické) v pomere obdobnom rodinnému sa pokladajú za osoby sebe navzájom blízke, ak by ujmu, ktorú utrpela jedna z nich, druhá dôvodne pociťovala ako ujmu vlastnú. Právnické osoby sú subjektmi, vytvorenými fyzickými osobami, ktorým zákon priznáva postavenie právnických osôb. Pre právnickú osobu je charakteristické, že svoju vôľu nevytvára sama osebe, ale len prostredníctvom fyzických osôb, a to tých, ktoré sú k tomu podľa práva povolané. Len*

[10] Porovnaj ŠVEC, M. – TOMAN, J. a kol. *Zákonník práce. Zákon o kolektívnom vyjednávaní. Komentár*. Bratislava: Wolters Kluwer SK, 2023, s. 380.

prostredníctvom fyzických osôb právnická osoba tiež prejavuje svoju vôľu navonok (najmä robí právne úkony). Právne úkony právnickej osoby vo všetkých veciach robia tí, ktorí sú jej štatutárnym orgánom, právne úkony môžu za právnickú osobu konať i iní jej zamestnanci alebo členovia, ak to stanovujú vnútorné predpisy alebo je to vzhľadom k ich pracovnému zaradeniu obvyklé. Nepochybné je, že medzi právnickou osobou a fyzickými osobami vznikajú vzťahy, a to vzťahy nielen právne, a že ujmu, ktorú utrpela právnická osoba, môžu určité fyzické osoby dôvodne pociťovať ako ujmu vlastnú. Ak právnická osoba vytvára svoju vôľu a prejavuje svoju vôľu navonok len prostredníctvom fyzických osôb, vznikajú vzťahy tiež medzi právnickou osobou a týmito fyzickými osobami; fyzické osoby, ktoré sú povolané vytvárať vôľu právnickej osoby a ktoré prejavujú jej vôľu navonok, majú zrejme vždy určité záujmové väzby a vzťahy k tejto právnickej osobe. U fyzických osôb, ktoré robia za právnickú osobu právne úkony, je treba - najmä s prihliadnutím k tomu, že ich prostredníctvom sa utvára vôľa právnické osoby - uvažovať s tým, že majú z titulu svojho postavenia (a z neho vyplývajúcej zodpovednosti) k tejto právnickej osobe taký vzťah, že by dôvodne pociťovali ujmu, ktorú utrpela právnická osoba, ako ujmu vlastnú. Z analogického použitia ustanovenia § 116 Občianskeho zákonníka potom vyplýva, že tieto fyzické osoby sú z hľadiska ustanovenia § 140 vety prvej Občianskeho zákonníka osobami blízkymi tejto právnickej osobe.“[11] alebo „*Z analogického použitia ustanovenia § 116 OZ možno vyvodiť, že za osobu blízku právnickej osobe možno tiež považovať fyzickú osobu, ktorá je spoločníkom, členom alebo zamestnancom právnickej osoby alebo ktorá má k právnickej osobe obdobný vzťah a súčasne, keby dôvodne pociťovala ujmu, ktorú by utrpela právnická osoba ako vlastnú ujmu. O takýto vzťah ide najmä v prípade vzťahu fyzickej osoby k spoločnosti s ručením obmedzeným, v ktorej je táto fyzická osoba jediným spoločníkom a zároveň aj konateľom (pozri § 105a a § 132 OBZ).“*[12]

Vzhľadom na odlišnosť právneho výkladu oboch právnych kategórií teda blízkej osoby a rodinného príslušníka, nemožno na základe prekryvu určitých skupín fyzických osôb medzi nimi navzájom prijať domnienku o ich synonymickom obsahu a podobnosti a používať jeden či druhý pojem spoločne pre rôzne druhy pracovnoprávnych vzťahov. Je preto potrebné používať pojem rodinného príslušníka výlučne pre oblasť pracovnoprávnych vzťahov priamo regulovaných ZP a pre oblasť verejnej správy či štátnej služby používať pojem blízkej osoby, aj s ohľadom na určitú rozdielnosť účelu existencie týchto povinností zamestnávateľa

[11] Rozsudok Krajského súdu v Bratislave zo dňa 17.06.2014, sp. zn. 5Co/235/2013.
[12] Rozsudok Krajského súdu v Nitre zo dňa 28.05.2014, sp. zn. 5Co/145/2013.

v súkromnej sfére a vo verejnej správe či štátnej službe (verejná správa a štátna služba predpokladá aj komparáciu osobného a verejného záujmu na rozdiel od súkromnej sféry).

Bez ohľadu na túto diferenciáciu ale zamestnávatelia majú základný aplikačný problém dospieť k záveru, či boli naplnené hmotnoprávne predpoklady pre splnenie zákonnej formulovanej povinnosti v zmysle vyššie uvedeného, t.j. či dvaja zamestnanci vo vzťahu vzájomnej podriadenosti a nadriadenosti sú si navzájom rodinnými príslušníkmi či blízkymi osobami. Jedinou možnosťou, ktorá sa v aplikačnej praxi v zásade využíva, je prenesenie zodpovednosti za vznik tejto situácie na zamestnanca, ktorý ju aj tak subjektívne vie ovplyvniť. Prenesenie tejto zodpovednosti je preto formulované ako informačná povinnosť zamestnanca, ktorý má príslušnému zástupcovi zamestnávateľa oznámiť vznik takejto situácie, t.j. že vo vzájomnej podriadenosti alebo nadriadenosti je osoba, ktorá voči nemu spĺňa predpoklad blízkej osoby alebo rodinného príslušníka. Následne však zákonite vzniká otázka, či zamestnávateľ môže takúto informáciu vôbec spracúvať, aby mohol následne prijať ďalšie opatrenia v rámci riešenia vzniknutej situácie.

Pri snahe o posúdenie predmetnej situácie (teda informácia o vzájomnom vzťahu medzi dvomi zamestnancami vo vzťahu nadriadenosti a podriadenosti), musíme dospieť k záveru, že v tomto prípade ide o súčasť súkromného a rodinného života zamestnanca, ktorému prináleží právna ochrana. Môžeme teda konštatovať, že ak zamestnávateľ predmetnú informáciu spracúva na základe splnenia informačnej povinnosti zamestnanca, ide o zjavný zásah do súkromia zamestnanca a malo by prísť k uplatneniu čl. 11 Základných zásad ZP[13]. Z povahy veci je otázne, či môžeme dospieť k záveru, že ide o informáciu, ktorá spadá do rámca čl. 11 Základných zásad ZP, keďže predmetná informácia nesúvisí ani s prácou, ktorú má zamestnanec vykonávať, ani nejde o informáciu, ktorá má súvis s profesionálnymi skúsenosťami či kvalifikáciou zamestnanca. Rovnako vzniká otázka, či v rámci jednotlivých oddelení compliance, ktoré uplatňujú metodické postupy na posudzovanie predmetnej skutočnosť, nejde o zavedenie kontrolného mechanizmu zamestnávateľa s odkazom na ustanovenie § 13 ods. 4 ZP, ktorý uplatňuje systematický postup na zabezpečenie dodržiavania vnútropodnikového predpisu, ktorého porušenie môže, ale nemusí viesť k vyvodeniu pracovnoprávnej zodpovednosti zamestnanca, keďže tá môže nastať až v štádiu rozhodnutia

[13] Čl. 11 Základných zásad ZP znie: „*Zamestnávateľ môže o zamestnancovi zhromažďovať len osobné údaje súvisiace s kvalifikáciou a profesionálnymi skúsenosťami zamestnanca a údaje, ktoré môžu byť významné z hľadiska práce, ktorú zamestnanec má vykonávať, vykonáva alebo vykonával.*“

vedúceho zamestnanca o uprednostnení konkrétneho podriadeného zamestnanca s rodinnými alebo súkromnými väzbami na jeho osobu. Nezavŕšenie odlišného zaobchádzania totiž nemôže viesť k záveru o vzniku pracovnoprávnej zodpovednosti z dôvodu absencie protiprávneho úkonu vedúceho zamestnanca zamestnávateľa a vzniku škody podľa § 178 a nasl. ZP. Vzhľadom na existenciu práva zamestnávateľa na ochranu svojich hospodárskych záujmov a jeho povinnosť dodržať najmä antidiskriminačnú legislatívu sa domnievame, že pôjde o informáciu, ktorá do okruhu čl. 11 základných zásad ZP patrí, t. j. ide o informáciu, ktorá má súvis s prácou, ktorú zamestnanec vykonáva alebo bude vykonávať, a predstavuje hmotnoprávny základ plnenia jeho pracovných povinností a súčasť pracovnej disciplíny, napr. ako vedúceho zamestnanca podľa § 9 ods. 3 ZP.

Na základe týchto skutočností sa preto domnievame, že preváži právo zamestnávateľa na zistenie tejto skutočnosti (existencia súkromných väzieb medzi zamestnancami), a možno uplatniť aj kontrolný mechanizmus na jej zistenie a spracovanie. Forma a spôsob jej zistenia by sa však mali odvíjať od charakteru takejto informácie pri súčasnom dodržaní princípu primeranosti a minimalizácie údajov. Určite by sme preto odporučili realizáciu splnenia povinnosti formulovanej napr. v pracovnom poriadku alebo v etickom kódexe zamestnávateľa, keď zamestnávateľ nebude zisťovať konkrétne okolnosti takéhoto príbuzenského vzťahu alebo súkromnej väzby, ale od zamestnanca bude poskytnutá len informácia, že takáto skutočnosť nastala alebo nastane, s cieľom jej zodpovedajúceho vyriešenia u zamestnávateľa. Zamestnávateľ totiž nepotrebuje primárne spracovať informáciu o charaktere tohto vzťahu, ale získať informáciu o jej vzniku a realizovať primerané riešenie.

V tomto ohľade preto možno nesplnenie tejto povinnosti zo strany zamestnanca považovať za porušenie pracovnej disciplíny (menej závažné alebo závažné) s ohľadom na konkrétne následky v aplikačnej praxi, ktoré nastali v dôsledku nesplnenia si jeho povinnosti v zmysle vnútropodnikového predpisu (ak by napr. dôsledkom neoznámenia tejto informácie zo strany zamestnanca došlo k porušeniu zásady rovnakého zaobchádzania na pracovisku, napr. v oblasti odmeňovania zamestnanca, s negatívnym dopadom na zamestnávateľa, možno ich vznik pripočítať práve na ťarchu takéhoto zamestnanca vrátane porušenia povinnosti vedúceho zamestnanca podľa § 82 ZP)[14].

Ak teda predmetné právne predpisy formulujú takýto druh povinností pre zamestnávateľov, pričom ich nesplnenie bude posúdené ako porušenie právneho predpisu, je

[14] OLŠOVSKÁ, A. – DIVÉKYOVÁ, K. – MÉSZÁROS, M. *Organizačné zmeny zamestnávateľa a skončenie pracovného pomeru*. Bratislava : Wolters Kluwer SK, 2023, s. 78.

logické vrátane formulovania právneho základu, že zamestnávateľ môže splnenie informačnej povinnosti zo strany zamestnanca vyžadovať vrátane možnosti zavedenia kontrolného mechanizmu zamestnávateľa pre zisťovanie dodržiavania predmetnej povinnosti zo strany zamestnancov.

Z hľadiska nariadenia GDPR pôjde jednoznačne o zásah do súkromia zamestnanca (zásah do jeho práv a slobôd). Ak budeme vychádzať z faktu, že akýkoľvek predmetný zásah do súkromia zamestnanca je zavedením kontrolného mechanizmu podľa § 13 ods. 4 ZP, bude nevyhnutné posúdiť primeranosť zásahu do práv a slobôd zamestnanca pri takom spracúvaní osobných údajov. Nepochybne ide o osobné údaje, ktoré sú spôsobilé vo vyššej miere zasiahnuť do práv zamestnanca, avšak primeranosť je nevyhnutné vždy posudzovať v kontexte účelu spracúvania osobných údajov. Môžeme vychádzať buď z uplatňovania postupov na zabezpečenie dodržiavania vnútropodnikového predpisu, alebo z plnenia zákonnej povinnosti zamestnávateľa zabezpečiť rovnaké zaobchádzanie. Ak bude kontrola dodržiavania vnútropodnikového predpisu súvisieť priamo s realizáciou pracovnoprávneho vzťahu a právnym základom, tak bude pracovná zmluva v spojení s plnením povinností zo Zákonníka práce. V prípade plnenia povinnosti zabezpečiť dodržiavanie zásady rovnakého zaobchádzania bude právnym základom Zákonník práce. Na posúdenie primeranosti bude podstatné, aký spôsob zisťovania informácií zamestnávateľ zvolí (otvorené zdroje, sociálne siete, interné preverovanie, vyhodnotenie napríklad kamerových záznamov a pod.), ako bude informácie overovať, aké kritériá hodnotenia zvolí a aké následky pre dotknutú osobu budú plynúť z nedodržania nastavených podmienok. V prípade dodržania rozumného rozsahu osobných údajov, minimalizácie osôb, ktoré budú mať k osobným údajom a výsledkom prístup, možno očakávať pozitívny výsledok vo vzťahu k takému spracúvaniu údajov. Je viac ako pravdepodobné, že pre také spracúvanie bude potrebné vykonať posúdenie vplyvu podľa čl. 35 nariadenia GDPR. Spracúvané sú osobné údaje o zamestnancovi ako o citlivej kategórii dotknutej osoby a v závislosti od zvoleného spôsobu spracúvania osobných údajov, prostriedkov spracúvania a hodnotenia informácií môže ísť o profilovanie spravidla s právnym alebo obdobne závažným účinkom pre dotknutú osobu.

Pri definovaní jasného, zrozumiteľného a zákonného účelu musí zamestnávateľ zohľadniť primeranosť zásahu do práv a právom chránených záujmov zamestnanca (do jeho súkromia) vo vzťahu k sledovanému cieľu (účelu spracúvania osobných údajov), t. j. vždy treba skúmať, či ustanovený cieľ (záujem zamestnávateľa) prevažuje nad právom na súkromie, ochranou práv a právom chránených záujmov zamestnanca. V tejto súvislosti možno dať do pozornosti, že zamestnávateľ je povinný z hľadiska nariadenia GDPR preskúmať dopad

prípadného monitorovania na práva a slobody zamestnancov (nielen na ich samotné súkromie) – ide najmä o ústavné práva, ktoré by takým zásahom mohli byť dotknuté. Také posúdenie vykoná zamestnávateľ v tzv. teste proporcionality. Monitorovanie komunikačnými prostriedkami na pracovisku je spravidla vykonávané na základe § 13 ods. 4 ZP (zavedenie kontrolného mechanizmu zamestnávateľom) alebo na základe čl. 6 ods. 1 písm. g) nariadenia GDPR a § 13 ods. 1 písm. g) zákona o ochrane osobných údajov.

Záver

Jedinou možnosťou, ako môže zamestnávateľ preventívne pôsobiť proti vzniku prípadov, v ktorých nastúpi jeho povinnosť realizovať obsah zákonnej povinnosti vyplývajúcej z príslušných pracovnoprávnych predpisov alebo zabezpečiť splnenie povinnosti formulovanej v jeho vnútropodnikových predpisoch, je preniesť zodpovednosť za získanie relevantnej informácie priamo na zamestnanca formulovaním jeho informačnej povinnosti. Domnievame sa, že poskytnutie takejto informácie zamestnávateľovi rovnako nebude v rozpore s príslušnou právnou úpravou ochrany osobných údajov a ani čl. 11 Základných zásad ZP, pretože v opačnom prípade nemá zamestnávateľ možnosť objektívne a aktívne pôsobiť proti vzniku takýchto negatívnych javov, vrátane možnosti predchádzať narušeniu práv a právom chránených záujmov iných zamestnancov alebo seba samého.

Zoznam bibliografických odkazov

BARANCOVÁ, H. – LACKO, M. – KRIŽAN, V. *Medzigeneračná solidarita a zákaz diskriminácie podľa veku*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. 365 s. ISBN 978-80-7380-393-3.

BARANCOVÁ, H. et al. *Slovenské pracovné právo*. Bratislava : Sprint dva, 2019. 664 s. ISBN 978-80-89710-48-5.

BERDISOVÁ, L. – LACLAVÍKOVÁ, M. Antidiscrimination clause - constitutional, historical and legal metamorphoses. In *Free movement of goods and persons across the Polish - Czech - Slovak borders*. Katowice : Oficyna Wydawnicza Wacław Walasek, 2012 s. 73-81. ISBN 978-83-60743-57-7.

FEDOROVÁ, K. *Medicínske právo*. Bratislava : Wolters Kluwer SK, 2021, 136 s. ISBN 978-80-57103-61-5.

MADLEŇÁK, A. – ŠTEFANČÍKOVÁ, A. 2017. Manažment ľudských zdrojov v kontexte zvyšovania motivácie a produktivity v podnikoch. In *Právne nástroje odmeňovania v 21.*

storočí. Bratislava : Friedrich Ebert Stiftung, zastúpenie v SR, 2017, s. 92 - 107. ISBN 978 – 80 – 89149 – 53 – 7.

OLŠOVSKÁ, A. – DIVÉKYOVÁ, K. – MÉSZÁROS, M. *Organizačné zmeny zamestnávateľa a skončenie pracovného pomeru*. Bratislava : Wolters Kluwer SK, 2023, 163 s. ISBN 978-80-571-0596-1.

ŠVEC, M. – TOMAN, J. a kol. *Zákonník práce. Zákon o kolektívnom vyjednávaní. Komentár*. *2., doplnené a prepracované vydanie*. Bratislava : Wolters Kluwer SK, 2023, 2776 s. ISBN 978-80-571-0584-8.

TOMAN, J. *Individuálne pracovné právo: Všeobecné ustanovenia a pracovná zmluva*. Bratislava : Friedrich Ebert Stiftung, 2014. 391 s. ISBN 978–80–89149–42–1.

ŽUĽOVÁ, J. Manželstvo, rodina a nediskriminácia v pracovnoprávnych vzťahoch. In *Charta základných práv Európskej únie a výzvy s ňou spojené : zborník vedeckých prác z vedeckej konferencie : 30.4.2015, Košice*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2015. s. 60-76. ISBN 978-80-81523-50-2.

Juraj Valentovič[1]

Pár slov k formálnym vadám v zápisnici z valného zhromaždenia

Kľúčové slová

Formálne vady. Valné zhromaždenie. Uznesenie. Neplatnosť. Zápisnica.

Abstrakt

Formálne vady zápisnice z valného zhromaždenia sú často opomínanou problematikou, nakoľko sú iné vady pri prijímaní uznesenia valného zhromaždenia v praxi rozšírenejšie. Avšak, i vady v zápisnici môžu spôsobiť problémy a viacero nejasných situácií. V príspevku sa zaoberáme najmä relatívne rozšírenou praxou niektorých právnických osôb (napr. politických strán, pozemkových spoločenstiev, obchodných spoločností – a to i jednoosobových, či družstiev), a to je prijímanie záverečného – schvaľujúceho uznesenia po prijatí uznesení o najdôležitejších otázkach. Ponúkame náš pohľad na rôzne situácie, ktoré môžu v tomto prípade nastať a ich právne dôsledky pre platnosť už prijatých uznesení. Uvedená prax neprospieva právnej istote, preto je venovanie sa tejto otázke relevantné a ponúknutie riešenia žiadúce.

Key words

Formal defects. General meeting. Resolution. Invalidity. Minutes.

Abstract

Formal defects in minutes of the general meeting are an often-neglected issue, as other defects in the adoption of the resolution of the general meeting are more widespread in practice. However, even defects in the minutes can cause problems and many unclear situations. In the article, we mainly deal with the relatively widespread practice of some legal entities (e. g. political parties, land associations, business companies – even oneman companies, or cooperatives), which is the adoption of a final – approving resolution after the adoption of resolutions on the most important issues. We offer our perspective on the various situations that may arise in this case and their legal consequences for the validity of already adopted resolutions. The mentioned practice is not conducive to legal certainty, therefore addressing this issue is relevant and offering a solution is desirable.

Úvod

Právna úprava spoločnosti s ručením obmedzeným je na formálne požiadavky valného zhromaždenia a zápisnice z neho podľa § 127a OBZ relatívne strohá v porovnaní s § 188 OBZ pre akciovú spoločnosť. Zákon ustanovuje základné pravidlá pre obsah zápisnice z valného

[1] JUDr. Juraj Valentovič, 3. ročník externej formy (prvé dva ročníky dennou formou) doktorandského štúdia, katedra občianskeho a obchodného práva Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave. E-mail: juraj.valentovic@gmail.com.

zhromaždenia v § 127a ods. 2 OBZ, podľa ktorého musí zápisnica obsahovať obchodné meno a sídlo spoločnosti, miesto a čas konania valného zhromaždenia, meno predsedu valného zhromaždenia a zapisovateľa, opis prerokovania jednotlivých bodov programu valného zhromaždenia a rozhodnutie valného zhromaždenia s uvedením výsledku hlasovania. Zápisnica musí byť podľa § 127a ods. 3 OBZ podpísaná predsedom valného zhromaždenia a zapisovateľom, pričom predsedov podpis musí byť úradne osvedčený. Ak sa na valnom zhromaždení vzdal niekto funkcie, k zápisnici sa prikladá aj toto vyhlásenie.

Ustanovenia zákona sú na prvý pohľad zrejmé, no pri bližšom pohľade sa môžu vyskytnúť viaceré otázky. Preto sa na tomto mieste analyzujeme otázku niektorých nedostatkov v zápisnici z valného zhromaždenia, ktoré nie sú v právnej vede artikulované. Najmä kapitola 2 je zameraná na častý aplikačný problém, ktorého následky nie sú vôbec jasné.

1. Absencia overeného podpisu

Hoci to zákon explicitne neustanovuje, zo znenia § 127a ods. 2 a 3 OBZ je zrejmé, že zápisnica musí mať písomnú formu.[2] Absencia písomnej formy by znamenala porušenie zákona (i s primeranou aplikáciou § 188 OBZ), čo by mohlo viesť k úspešnému domáhaniu sa neplatnosti uznesenia valného zhromaždenia podľa § 131 OBZ z dôvodu nedodržania zákona. Treba však dodať, že podľa Najvyššieho súdu SR absencia úradne overeného podpisu nemá vplyv na platnosť uznesenia, má vplyv len na schopnosť zápisu do obchodného registra. „*Zákon s nedostatkami formálnych náležitostí, t. j. neosvedčenia podpisu predsedajúceho v zápisnici z valného zhromaždenia podľa ust. § 127a ods. 3 v spojení s ust. § 125 ods. 1 písm. e/, f/, i/, j/ a ods. 2 Obchodného zákonníka, nespája neplatnosť uznesenia v nej obsiahnutého. (...) obchodný zákonník neustanovuje lehotu, dokedy k osvedčeniu podpisu musí dôjsť, ani neodkazuje na úpravu neplatnosti uznesenia valného zhromaždenia pre prípad, že k splneniu tohto predpokladu nedošlo. Zákonná požiadavka osvedčenia pravosti podpisu je len predpokladom zápisuschopnosti listiny do obchodného registra. Rozhodujúcim momentom pre prijatie uznesenia je dosiahnutie potrebného volebného kvóra.*“[3]

Hoci rozumieme kam smerovala argumentáciu súdu, odôvodnenie sa nám nezdá úplne presvedčivé. Nie každé uznesenie (a zápisnica z valného zhromaždenia) má za účel korporačné zmeny, ktoré sa zapisujú do obchodného registra. Čo ak by bolo náplňou mimoriadneho

[2] BARKOCI, S. – BLAHA, M. – GRAMBLIČKOVÁ, B. In PATAKYOVÁ, M. a kol. *Obchodný zákonník. Komentár*. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2022. s. 620.
[3] Uznesenie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 5 Obdo 2/2017 z 30. januára 2018 (R 87/2018).

valného zhromaždenia schválenie či rozdelenie finančných prostriedkov spoločnosti? V takomto prípade zápis do obchodného registra nie je potrebný. Znamená to, že úradné overenie podpisu nie je potrebné? Podľa argumentácie súdu by sa spoločník domáhajúci sa neplatnosti uznesenia valného zhromaždenia z dôvodu porušenia zákona (spočívajúcom v absencii úradne overeného podpisu) svojho práva nedomohol, pretože podľa súdu toto nezakladá neplatnosť uznesenia podľa § 131 OBZ. Pre úplnosť dodávame, že ak by mal spoločník dôvod na domáhanie sa neplatnosti, zrejme by bol materiálny, prípadne by to bola iná zásadnejšia chyba ako absencia úradne overeného podpisu. Overenie podpisu skutočne slúži skôr ako zavŕšenie formalistického procesu, pri ktorom bude existovať iný – zásadnejší dôvod na určenie neplatnosti, ak sa niekto bude chcieť neplatnosti uznesenia domôcť. Preto sa stotožňujeme s názorom, že pre absenciu úradne overeného podpisu by nemalo byť možné domáhať sa neplatnosti uznesenia podľa § 131 OBZ. Argumentácia súdu však podľa nás nie je úplne presvedčivá.

Dikcia (znenie) zápisnice z valného zhromaždenia nie je alfou a omegou samotného uznesenia. Zápisnica slúži len ako písomné vyhotovenie skutočností, ktoré sa udiali na valnom zhromaždení – voľba orgánov, hlasovania, prijaté uznesenia... Zápisnica má primárne evidenčný charakter. Ak obsah zápisnice nesúhlasí s reálnym obsahom prijatého uznesenia, neznamená to neplatnosť uznesenia ako takého. Uznesenie je prijaté okamihom dosiahnutia potrebného počtu hlasov potrebných pre prijatie uznesenia. Ako bolo judikované Najvyšším súdom SR v rozhodnutí R 87/2018, zápisnica z valného zhromaždenia je len výsledkom obsahu uznesenia a prejavu vôle valného zhromaždenia, preto formálne vady zápisnice nie sú dôvodom pre neplatnosť uznesenia valného zhromaždenia podľa § 131 OBZ. Aktívne legitimované osoby my mali v tomto prípade sťaženú dôkaznú situáciu. Rozpor skutočného uznesenia a jeho formálneho zachytenia by však bolo možné dokázať najmä výsluchom svedkov – zúčastnených na valnom zhromaždení, prípadne audiovizuálnym záznamom z valného zhromaždenia.

2. Uznesenie schvaľujúce predchádzajúce uznesenia

V rámci formálnych nedostatkov zápisnice chceme zásadným spôsobom upozorniť na vskutku zaujímavú prax niektorých slovenských právnických osôb, ktorá so sebou prináša značné aplikačné problémy. Nejdená sa o prax novú, skôr ide o akúsi obyčaj, ktorá sa v niektorých obchodných kruhoch, nevedno prečo, traduje. Možno ju nájsť v politických

stranách, pozemkových spoločenstvách, obchodných spoločnostiach (a to i v jednoosobových[4]) či družstvách... Jedná sa o spôsob vedenia a hlasovania na valnom zhromaždení (pre jednoduchosť sa zameriame len na valné zhromaždenie, nie aj ďalšie orgány iných právnických osôb). Zatiaľ čo pri typickom modeli priebehu a hlasovania na valnom zhromaždení dochádza k hlasovaniu a prijatiu jednotlivých uznesení valného zhromaždenia samostatne a bez ďalších skutočností, v niektorých prípadoch subjektami tradovanom priebehu valného zhromaždenia sa vyžadujú na prijatie uznesení aj ďalšie skutočnosti.

Problematický model spočíva v spôsobe vedenia, hlasovania a prijímania uznesení valného zhromaždenia. Počas týchto valných zhromaždení dochádza tak isto k otvoreniu valného zhromaždenia a následne k voľbe predsedu, zapisovateľa, overovateľov zápisnice, skrutátorov a ďalších osôb, ktorým sa zverí nejaká funkcia na valnom zhromaždení (napríklad kontrola účasti, kontrola uznášaniaschopnosti). Avšak, po hlasovaní o najdôležitejších otázkach valného zhromaždenia prichádza na rad ešte jedno záverečné hlasovanie a aj uznesenie valného zhromaždenia. Predmetom posledného hlasovania je prijatie uznesenia, ktorým sa schvaľujú všetky predošle prijaté uznesenia na valnom zhromaždení. V zápisniciach z takéhoto valného zhromaždenia možno často nájsť textáciu: „*Bolo prijaté uznesenie č. 8, ktorým sa schvaľujú prijaté uznesenia č. 1 až 7.*“[5] Vzhľadom na uvedené prichádza do úvahy viacero možností, ktoré môžu počas takto vedeného valného zhromaždenia vzniknúť, a ktoré budú predmetom výkladu ďalej.

Pre lepšiu ilustráciu uvádzame príklad. Na valnom zhromaždení bolo jednomyseľne prijaté uznesenie č. 1 – bol zvolený predseda valného zhromaždenia, podpredseda a ďalšie osoby. Následne bolo prijaté uznesenie č. 2, a to 4/5 hlasov – bol schválený prevod obchodného podielu na osobu stojacu mimo spoločnosti. Uznesením č. 3 prijatým nadpolovičnou väčšinou hlasov bol odvolaný jeden z viacerých konateľov. Ďalej došlo k hlasovaniu o návrhu uznesenia č. 4, ktorým sa mal vymenovať nový konateľ. Toto uznesenie prijaté nebolo, nakoľko zaň zahlasovala len 1/5 hlasov. Následne prišlo na rad hlasovanie o záverečnom uznesení č. 5, ktorým sa mali schváliť uznesenia č. 1 až 4.

Aplikačná prax poukazuje na zmätočnosť a nejasnosť v nahliadaní na záverečné „schvaľujúce“ uznesenie valného zhromaždenia, a na jeho právne účinky či dôsledky. Z povahy veci môžu nastať pri takomto záverečnom hlasovaní rôzne situácie.

[4] V tomto prípade si spoločník, nevedno prečo, schvaľujú svoje predchádzajúce rozhodnutia.
[5] Čísla uvedených uznesení sú len ilustratívne.

Ak valné zhromaždenie záverečným uznesením schváli predchádzajúce uznesenia valného zhromaždenia, toto v našich očiach nemá právnu relevanciu, nakoľko to na veci nič nemení a nedochádza k žiadnemu rozporu medzi prvými uzneseniami a záverečným. To ani v prípade, ak niektoré uznesenie na valnom zhromaždení prijaté nebolo, pretože záverečným uznesením sa schvaľujú len prijaté uznesenia. Ak by sa však schvaľovali aj neprijaté uznesenia, znova by spoločníci len vyjadrili vôľu prezentovanú pri pôvodnom schválení či neschválení. Relevanciu by nemalo ani to, ak by niektorý zo spoločníkov hlasoval počas valného zhromaždenia napríklad za prijatie uznesenia a pri záverečnou hlasovaní by hlasoval proti. Uznesenie valného zhromaždenia treba brať ako právny úkon vcelku, ktorý sa pripíše spoločnosti vďaka hlasovaniu jednotlivých spoločníkov. Nemožno skúmať jednotlivé hlasovania a ich prípadné rozpory medzi pôvodným hlasovaním a záverečným, t. j. „schvaľovacím" hlasovaním. „*Uznesenie je však prijaté už okamihom dosiahnutia potrebného kvóra pre jeho prijatie (R 87/2018).*"[6] Ak raz uznesenie prijaté bolo, bola vyjadrená vôľa spoločnosti.

Ďalšia možná situácia je, že sa pri hlasovaní nedosiahne požadované kvórum. „*Od uznášaniaschopnosti a kvóra pre uznášaniaschopnosť je potrebné odlíšiť kvórum (počet hlasov), ktoré je potrebné na prijatie platného rozhodnutia valného zhromaždenia.*"[7] Podľa § 127 ods. 1 OBZ je valné zhromaždenie uznášaniaschopné, ak sú prítomní spoločníci, ktorí majú aspoň polovicu všetkých hlasov, ak spoločenská zmluva neustanovuje inak – t. j. kvórum pre uznášaniaschopnosť, ktoré je vzhľadom na dikciu § 127 ods. 1 OBZ dispozitívne.

Na druhej strane, podľa § 127 ods. 3 OBZ, „*na prijatie rozhodnutia valného zhromaždenia sa vyžaduje jednoduchá väčšina hlasov prítomných spoločníkov. Zákon alebo spoločenská zmluva však môže vyžadovať vyšší počet hlasov. Ustanovenie odseku 3 teda určuje nevyhnuté kvórum pre prijímanie rozhodnutia valného zhromaždenia, na rozdiel od odseku 1, ktoré určuje kvórum uznášaniaschopnosti (t. j. spôsobilosti valného zhromaždenia prijímať rozhodnutia). Ide o zákonom určenú dolnú minimálnu hranicu na počet hlasov nevyhnutých na prijatie rozhodnutia valného zhromaždenia. V tomto zmysle je ustanovenie odseku 3 kogentné, pretože neumožňuje určiť v spoločenskej zmluve nižšiu hranicu pre určenie počtu hlasov na prijatie rozhodnutia valného zhromaždenia (na rozdiel od určenia kvóra pre*

[6] OVEČKOVÁ, O. – CSACH, K. – ŽITŇANSKÁ, L. *Obchodné právo 2. Obchodné spoločnosti a družstvo*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2020. s. 314.
[7] PALA, R. – FRINDRICH, J. – PALOVÁ, I. In OVEČKOVÁ, O. a kol. *Obchodný zákonník. Veľký komentár I*. 2. vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2022. s. 1183.

uznášaniaschopnosť podľa odseku 1).“[8] Do úvahy vskutku pripadá možnosť nedosiahnutia kvóra uznášaniaschopnosti pre „schvaľujúce“ uznesenie – napríklad odchodom niektorých spoločníkov počas valného zhromaždenia pred záverečným hlasovaním, prípadne nedosiahnutie kvóra pri samotnom hlasovaní (napríklad zdržaním sa hlasovania). I keď OBZ neustanovuje postup v prípade zdržania sa hlasovania, je jasné, že obe uvedené situácie vedú k tomu, že samotné záverečné uznesenie valného zhromaždenia by nebolo prijaté, čoho následkom by nemalo žiadne právne účinky na už prijaté uznesenia valného zhromaždenia. Účinky by mohlo mať len za istých okolností, ktoré uvádzame nižšie.

Načrtli sme situáciu, kedy sa podmienky na valnom zhromaždení počas jeho konania môžu zmeniť – napríklad odchodom niektorých spoločníkov. Zákon v tomto smere mlčí a nerieši situáciu takýchto zmien. Ideálnym prípadom je zakotvenie pravidiel aj o prípadnom zmene počtu spoločníkov (tým pádom aj hlasov) na valnom zhromaždení do spoločenskej zmluvy. V právne vede môžeme nájsť názor, že spoločenská zmluva môže obsahovať úpravu povinnosti zisťovania uznášaniaschopnosti pred prijatím každého jedného uznesenia, čo nie je ideálnym riešením pre jeho riskantnosť a možnú manipuláciu s prijímaním uznesení.[9] S týmto názorom sa úplne stotožňujeme. Iným riešením by mohlo byť zakotvenie povinnosti skúmania uznášaniaschopnosti len na začiatku valného zhromaždenia, a toto by trvalo „*po celý čas trvania rokovania (a počet prítomných hlasov môže už byť len zvýšený v prípade príchodu spoločníka, ktorý nebol prítomný v čase počiatočného zistenia uznášaniaschopnosti). V takom prípade platí, že spoločníci, ktorí prechodne alebo natrvalo opustia rokovaciu miestnosť po začatí rokovania, sa považujú za prítomných a ich hlasy za „zdržané“ (t. j. spoločník sa zdržal hlasovania).*“[10] V takomto prípade by spoločníci nemali možnosť manipulovať s tým, ktoré uznesenie sa prejedná, a ktoré nie. Toto riešenie preferujeme.

Hoci sme uviedli, že v prípade zakotvenia tejto problematiky do spoločenskej zmluvy preferujeme skúmanie uznášaniaschopnosti len na začiatku valného zhromaždenia, podľa nášho názoru sa dá v tomto smere nepriamo vychádzať aj z ustanovení § 127 ods. 6 OBZ. Zákon tu podľa nás rozlišuje dve situácie, ktoré sú aj terminologicky odlíšené. Prvou je uznášaniaschopnosť valného zhromaždenia, druhou je hlasovanie na valnom zhromaždení. Uvedený terminologický rozdiel vedie naše myšlienky k tomu, že v zásade

[8] BARKOCI, S. – BLAHA, M. – GRAMBLIČKOVÁ, B. In PATAKYOVÁ, M. a kol. *Obchodný zákonník. Komentár*. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2022. s. 617.
[9] PALA, R. – FRINDRICH, J. – PALOVÁ, I. In OVEČKOVÁ, O. a kol. *Obchodný zákonník. Veľký komentár I*. 2. vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2022. s. 1187.
[10] PALA, R. – FRINDRICH, J. – PALOVÁ, I. In OVEČKOVÁ, O. a kol. *Obchodný zákonník. Veľký komentár I*. 2. vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2022. s. 1187.

sa uznášaniaschopnosť skúma jedine na začiatku valného zhromaždenia, nie pri každom jednom hlasovaní. Ak raz bolo valné zhromaždenie uznášaniaschopné, toto trvá počas jeho celého trvania. Zákon ustanovuje jedinú výnimku v § 127 ods. 6 OBZ, a to, že uznášaniaschopnosť i kvórum pre prijatie rozhodnutia sa prehodnocuje len v situácii spoločníka, ktorý nemôže vykonávať svoje hlasovacie právo.

K opätovnému („schvaľovaciemu“) uzneseniu by sme radi dodali, že polemika môže nastať v prípadoch, ak je valné zhromaždenie pri záverečnom hlasovaní uznášaniaschopné a všetci spoločníci zahlasujú proti „schvaľujúcemu“ uzneseniu. Otázkou je, či na takéto hlasovanie treba nahliadať ako na prejav vôle smerujúci k zrušeniu už skôr prijatého uznesenia, alebo ide len o neschválenie záverečného uznesenia, ktoré by, ako sme uviedli v odsekoch vyššie, nemalo právne účinky. S odkazom na rozhodnutie R 87/2018 zastávame názor, že aj keď spoločníci hlasujú proti prijatiu záverečného uznesenia, takýto prejav vôle treba vykladať len ako neschválenie záverečného uznesenia bez právnych účinkov na skôr prijaté uznesenia a nie ako vôľu zrušiť predchádzajúce uznesenia. Ak by chceli spoločníci rozhodnúť v danej veci inak po prijatí uznesenia, vždy môžu využiť svoje nemajetkové právo spoločníka a navrhnúť takéto hlasovanie na valnom zhromaždení.

Ak by sme pripustili výklad, že neschválením (vo forme hlasovania proti uzneseniu) záverečného uznesenia majú spoločníci vôľu zrušiť predchádzajúce uznesenia, ktorých sa záverečné uznesenie týka, mohli by sme dôjsť k absurdným záverom, že napríklad neschválením osoby nového konateľa sa ruší uznesenie o odvolaní predchádzajúceho konateľa. Podobne ak raz fyzická osoba plnohodnotne prejaví vôľu a neskôr príde na to, že takýto právny úkon neschvaľuje, nemá to vplyv na urobenie pôvodného právneho úkonu. Preto ak je raz uznesenie valného zhromaždenia prijaté a ako právny úkon má právne účinky, jeho dodatočné neschválenie by nemalo mať vplyv na jeho existenciu,[11] inak prichádzame ďaleko za limity prejavu vôle a výkladu právnych úkonov.

Uvedené možno podporiť aj argumentáciou súdov. Podľa § 131 OBZ sa môžu určité subjekty domáhať určenia neplatnosti uznesenia valného zhromaždenia. Aj z tohto ustanovenia vyplýva, že zákon nahliada na uznesenia valného zhromaždenia ako na samostatné právne úkony, ktoré sú oddeliteľné od ostatných. Domáhať sa možno jednotlivých uznesení prijatých na valnom zhromaždení, nie valného zhromaždenia ako celku. „*Napokon chránia aj záujmy*

[11] Opačný názor o možnosti zrušiť prijaté rozhodnutie možno nájsť v ELIÁŠ, K. Neplatnost, zrušitelnost nebo neexistence rozhodnutí orgánů korporativně utvářených právnických osob jako důsledek vad rozhodnutí. In CSACH, K. – HAVEL, B. – ŽITŇANSKÁ, L. (eds.) *Korporační spory*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2023. s. 241.

tretích osôb dobromyseľných v tom, že uznesenie je platné a nemôže byť už zmenené.“[12] V prípade, ak by sa mali jednotlivé právne úkony (uznesenia) podmieňovať, musí to z niečoho vyplývať, nevyplýva to priamo zo zákona.

Ako sme uviedli vyššie, uznesenie valného zhromaždenia považujeme skôr za právny úkon spoločnosti. Ak by chcelo valné zhromaždenie spoločnosti viazať svoje prijaté uznesenia valného zhromaždenia na záverečné „schvaľujúce“ uznesenie, z nášho pohľadu by museli byť predchádzajúce uznesenia prijaté s odkladacou podmienkou podľa § 36 ods. 2 prvá veta OZ, ktorou sa prakticky odloží účinnosť právneho úkonu, prípadne by musela byť takáto prax ustanovená v spoločenskej zmluve. Odkladacia podmienka v téme uznesení valných zhromaždení obchodných spoločností nie je v praxi vôbec používaná. „*Odkladacia (suspenzívna) podmienka vyvolá právne účinky právneho úkonu, teda subjektívnych práv s ňou spojených, jej splnením. Do času, kedy má byť podmienka splnená, prípadne do času jej nesplnenia alebo zmarenia (conditione pendente), existuje stav neistoty, či právny úkon, ktorý je (už uzavretím) platný a pre účastníkov záväzný, nadobudne účinnosť. Účastníci právneho úkonu sú právnym úkonom viazaní už od jeho počiatku, avšak až od času splnenia podmienky, ak nebolo stranami dohodnuté niečo iné, nadobudne právny úkon aj právne účinky, pretože až v tomto čase je naplnená vôľa účastníkov byť týmto právnym úkonom viazaný. Ak však k splneniu podmienky nedôjde, právny úkon právne účinky nenadobudne. Stav neistoty teda trvá buď do času splnenia podmienky, alebo do času, kedy sa stane istým, že očakávané právne účinky nikdy nenastanú.*“[13]

Použitie odkladacej podmienky a ustanovenie praxe schvaľujúceho uznesenia v spoločenskej zmluve podľa nášho názoru predstavujú jediné dva spôsoby, ktoré by museli byť použité, aby malo záverečné „schvaľujúce“ uznesenie relevanciu.

Záver

V článku sme jednoznačne poukázali na to, že i formálne vady v zápisnici z valného zhromaždenia hrajú dôležitú úlohu v právnom priestore, najmä s ohľadom na možnosti domáhania sa neplatnosti uznesenia valného zhromaždenia podľa § 131 OBZ.

Vzhľadom na vyššie uvedené máme jasne za to, že ak spoločenská zmluva neustanovuje požiadavku záverečného schválenia predchádzajúcich uznesení, alebo ak nie je uznesenie

[12] ZSP 55/2000.
[13] MITTERPACHOVÁ, J. In ŠTEVČEK, M. – DULAK, A. – BAJÁNKOVÁ, J. – FEČÍK, M. – SEDLAČKO, F. – TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Občiansky zákonník I. Komentár*. 2. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2019. s. 253.

valného zhromaždenia prijaté s odkladacou podmienkou vyjadrujúcou požiadavku ďalšieho schválenia, takéto uznesenia sú platné bez ohľadu na ich ďalšie schválenie alebo neschválenie, a to bez relevancie, či neboli schválené nedodržaním kvóra, zdržaním sa hlasovania alebo hlasovaním proti uzneseniu.[14]

Zoznam bibliografických odkazov

PATAKYOVÁ, M. a kol. *Obchodný zákonník. Komentár*. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2022. 1792 s. ISBN 978-80-8232-018-6.

OVEČKOVÁ, O. – CSACH, K. – ŽITŇANSKÁ, L. *Obchodné právo 2. Obchodné spoločnosti a družstvo*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2020. 428 s. ISBN 978-80-571-0291-5.

OVEČKOVÁ, O. a kol. *Obchodný zákonník. Veľký komentár I*. 2. vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2022. 3704 s. ISBN 978-80-571-0436-0.

ŠTEVČEK, M. – DULAK, A. – BAJÁNKOVÁ, J. – FEČÍK, M. – SEDLAČKO, F. – TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Občiansky zákonník I. Komentár. 2. vydanie*. Praha: C. H. Beck, 2019. 3344 s. ISBN 978-80-7400-770-5.

ELIÁŠ, K. Neplatnost, zrušitelnost nebo neexistence rozhodnutí orgánů korporativně utvářených právnických osob jako důsledek vad rozhodnutí. In CSACH, K. – HAVEL, B. – ŽITŇANSKÁ, L. (eds.) *Korporační spory*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2023. ISBN 978-80-7676-766-9. s. 241.

Zákon č. 513/1991 Zb. *Obchodný zákonník* v znení neskorších predpisov.

Uznesenie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 5 Obdo 2/2017 z 30. januára 2018.

ZSP 55/2000.

[14] Príspevok je súčasťou riešenia projektu APVV-23-0139.

NOTITIAE NOVAE FACULTATIS IURIDICAE UNIVERSITATIS MATTHIAE BELII NEOSOLII
ROČNÍK XXVII.

Autor:	Kolektív autorov
Predseda redakčnej rady a vedecký redaktor:	doc. JUDr. Adrián Vaško, PhD.
Predseda edičnej komisie:	doc. JUDr. Vieroslav Júda, PhD.
Recenzenti:	prof. PhDr. JUDr. Marcela Tittlová, PhD., LL.M. Dr. h. c. prof. JUDr. Jaroslav Ivor, DrSc. doc. JUDr. Ing. Jaroslav Dolný, PhD. doc. JUDr. Katarína Zajác Ševcová, PhD.
Zostavovateľ:	JUDr. Aneta Kšenžighová, PhD., MBA JUDr. Róbret Čuha
Vydavateľ:	Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici
Forma:	online
Návrh obálky:	Mgr. art. Zuzana Ceglédyová
Rok vydania:	2024
Počet strán:	234

„Príspevky neprešli jazykovou korektúrou.“

ISBN 978-80-557-2164-4

EAN 9788055721644

https://doi.org/10.24040/2024.9788055721644

ISBN 978-80-557-2164-4